شىنجاڭ مەدەنىيىتى

XINJIANG CIVILIZATION

6

1991

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

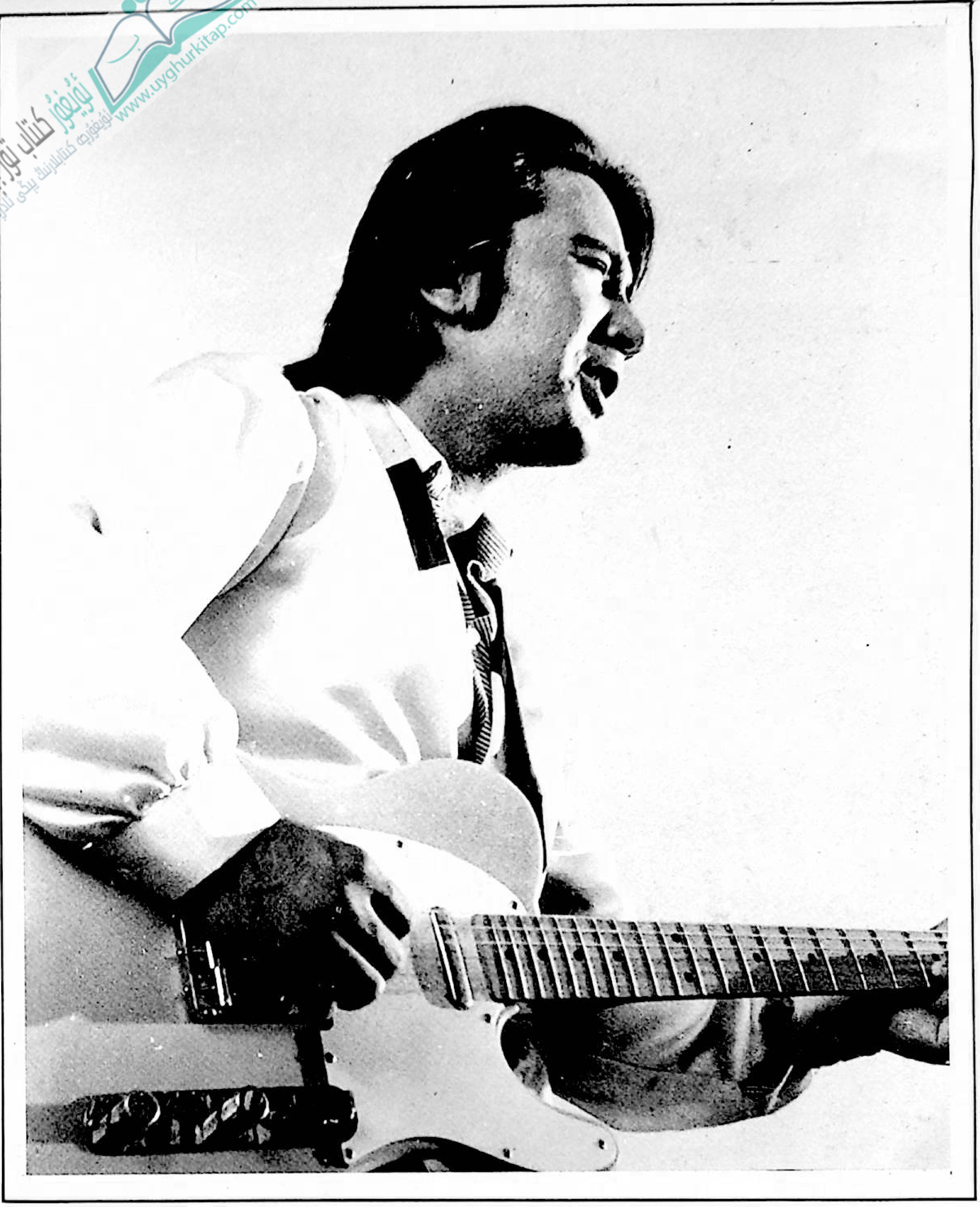

《新疆文化》 综合性文学双月刊（维吾尔文） سان 6 ـ يىل 1991 (قوش ئايلىق ئومۇمىي ئەدەبىي ژۇرنال) «شىنجاڭ مەدەنىيىتى»

编辑：《新疆文化》编辑部・出版：新疆维吾尔自治区群众艺术馆・印刷：《新疆日报》印刷厂・发行：乌鲁木齐市邮局・订阅：各地邮局（所）・

شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزدى. ش ئۇ ئا ر ئاممىۋى سەنئەت
ورتى نەشر قىلدى. «شىنجاڭ گېزىتى» باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى. ئۈرۈمچى شەھەرلىك
رچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ. جايلاردىكى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ.

国内统一刊号：CN 65－1073/1
本刊代号：58－22　定价：伍角

ەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: CN 65 ـ 1073/1
اكالەت نومۇرى: 22 ـ 58. باھاسى 0.50 يۈەن

شىنجاڭ مەدەنىيىتى

قوش ئايلىق ئۇنىۋېرسال ئەدەبىي ژۇرنال

40 - يىل نەشرى 1991 - يىل 6 - سان (ئومۇمىي 193 - سان)

بوستاندا

ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىپ، شىنجاڭنىڭ تىياتىرچىلىق سەنئىتىنى راۋاجلاندۇرايلى ۋە گۈللەندۈرەيلى........مۇھەممەت زۇنۇن 2

ئۇيغۇرشۇناسلىق چەتئەللەردە

ئۇيغۇر مۇقامى ياۋروپا سەھنىلىرىدە........ئەمەتجان ئەھمىدى 11

مەدەنىيەت-سەنئەت گەنجىنىسى

سەنئەت خەۋەرلىرى........ئىبراھىم پەخرىددىن ، ئابلىز ئابدۇرېھىم 15

ئەدەبىيات گۈلزارى

كېچىنىڭ كۆزى........(ھېكايە)........ئەختەم ئۆمەر 18

دولقۇنلار ساداسى........(« »)........سەبرى 30

ئېزىتقۇ........(« »)........قاھار جېلىل 45

ئەۋلىيا ئوت........(« »)........ئابدۇللا ساۋۇت 61

تەسىرات دېڭىزىدىن تامچىلار........(شېئىرلار)........ئەنۋەر داۋۇت 43

سەھنە ئەسەرلىرى

دىتى بار خوتۇن........(سەھنە ئېپىزوتى)........ئاپرېل سەمەت قىزى 55

مۇقاۋىدا: داپ ئۇسسۇلى (ماي بوياق) ئابدۇشۈكۈر كېرىم سىزغان. مۇقاۋىنىڭ 2 - بېتىدە: ياشلىق كۈيى، رۇستەم ئابلىز فوتوسى. رەسسام ۋە خەتتات: ئابلىمىت ئابلىز (تەكلىپ قىلىنغان).
گۈزەل سەنئەت تەھرىرى: رىسالەت مۇھەممەت

باش مۇھەررىر: مۇھەممەت زۇنۇن
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر: قۇربان مامۇت (بوستاننىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى ۋە تېخرېداكتورى)
مەسئۇل مۇھەررىر: ساتتار توختى (تەھرىر بۆلۈم مۇدىرى)

— شىنجاڭ بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن 1991 - يىللىق تىياتىر كۆرىكىنىڭ يېپىلىش مۇراسىمىدا سۆزلەنگەن سۆز

مۇھەممەت زۇنۇن

(شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ نازىرى، پارتگورۇپپىسىنىڭ شۇجىسى)

يولداشلار، دوستلار:

جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 42 يىللىقىنى قۇتلۇقلاش ۋە شىنجاڭ تىياتىرچىلىقىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش مەقسىتىدە شىنجاڭ بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن 1991- يىللىق تىياتىر كۆرىكى 10 - ئاينىڭ 2- كۈنى باشلىنىپ بۈگۈن غەلىبىلىك ئاخىرلاشتى.

توققۇز كۈن داۋاملاشقان بۇ كۆرەككە 14 سەنئەت ئۆمىكى، 15 پارچە سەھنە ئەسىرى تاللاپ قاتناشتۇرۇلۇپ، 36 مەيدان ئويۇن قويۇلدى، تاماشىبىنلارنىڭ سانى 30 مىڭ ئادەم قېتىمدىن ئېشىپ كەتتى. بۇ قېتىمقى كۆرەك پارتىيە 11- نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3- ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان شىنجاڭنىڭ تىياتىرچىلىق ئىشلىرىدا

گۈللەپ - ياشناش مەنزىرىسى بارلىققا كەلگەنلىكىنى نامايەن قىلدى؛ جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 42 يىللىقىغا بېغىشلانغان تۈرلۈك مەزمۇندىكى خاتىرىلەش، كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرىگە مول مەزمۇن قوشۇپ، كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى بېيىتتى. كۆرەككە قاتناشتۇرۇلغان تىياتىر ئەسەرلىرىدە ئەدەبىيات - سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇلغانلىقى، «بارچە گۈللەر تەڭ ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراش» فاڭجېنى ئىزچىللاشتۇرۇلغانلىقى، سوتسىيالىستىك دەۋر روھى گەۋدىلەندۈرۈلگەنلىكى، شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئېسىل مەدەنىيەت ئەنئەنىلىرىگە ۋارىسلىق قىلىش ئاساسىدا يېڭىلىق يارىتىلغانلىقى، تارىخنى چىنلىق ئەكس ئەتتۈرۈلگەنلىكى، كىشىنى تەسىرلەندۈرىدىغان بەدىئىي ئوبرازلار ئارقىلىق ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ھەر قايسى تەرەپلىرى جانلىق سۈرەتلەپ بېرىلگەنلىكى ئۈچۈن كەڭ تاماشىبىنلارنىڭ يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشتى؛ شىنجاڭنىڭ سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى ۋە مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە مۇناسىپ يېڭى تۆھپە قوشتى.

پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتتە «بىر تەرەپتىن تەرتىپكە سېلىش، بىر تەرەپتىن گۈللەندۈرۈش» فاڭجېنىنى ئىزچىللاشتۇرۇش، ئىجادىيەتتە دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى گەۋدىلەندۈرۈش، تېمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇشتا چىڭ تۇرۇش قاتارلىق ئەدەبىيات - سەنئەتنى گۈللەندۈرۈشكە دائىر ئالاقىدار كۆرسەتمىلىرىنىڭ روھىنى ئىزچىللاشتۇرۇش ئۈچۈن، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى ئۆتكەن يىل ئەتىيازدا تىياتىر ئىجادىيىتى سۆھبەت يىغىنىنى ئاچقان ۋە بۇ يىل تىياتىر كۆرىكى ئۆتكۈزۈش توغرىسىدىكى خىزمەت پىلانىنى بېكىتكەن ئىدى. ئاپتونوم رايونىمىزدىكى مەدەنىيەت خىزمەتلىرىگە مەسئۇل ھەر دەرىجىلىك تارماقلارنىڭ رەھبەرلىرى بۇ ئىشقا ئەستايىدىل كۆڭۈل بۆلدى. ھەر قايسى سەنئەت ئۆمەكلىرى جىددىي ھەم جاپالىق رېپېتىتسىيە قىلدى. بۇ يىل 8 - ئايغىچە شىنجاڭ بويىچە 20 سەنئەت ئۆمىكى 21 كېچىلىك تىياتىر تەييارلىدى. كۆرەك تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسىنىڭ تاللىشى، كۆرەك تەشكىلىي ھەيئىتىنىڭ تەكشۈرۈپ بېكىتىشى ئارقىلىق، شىنجاڭ ئوپېرا ئۆمىكى تەييارلىغان ئۇيغۇرچە تىياتىر «قېرى يىگىتنىڭ تويى»، قەشقەر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكى تەييارلىغان ئۇيغۇرچە دراما «نەزىرە»، ئىلى ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكى تەييارلىغان ئۇيغۇرچە دراما «ۋىجدان سوتى ئالدىدا»، بايىنغولىن ئوبلاستلىق سەنئەت ئۆمىكى تەييارلىغان ئۇيغۇرچە دراما «ئۆركەشلە، سۆيگۈ دەرياسى»، شىنجاڭ دراما ئۆمىكى تەييارلىغان «مەلىكە جېي يۈ»، ئۈرۈمچى شەھەرلىك جىڭجۈ تىياتىر ئۆمىكى تەييارلىغان «غەربىي رايون ئاسمىنىدىكى ھەسەن - ھۈسەن»، شىخەنزە شەھەرلىك يۈجۈ تىياتىر ئۆمىكى تەييارلىغان «يۇرتداشلىق مۇھەببىتى»، ئىلى ئوبلاستلىق دراما ئۆمىكى تەييارلىغان «تاڭبالا»، ئاقسۇ ۋىلايەتلىك 2 - سەنئەت ئۆمىكى تەييارلىغان «سالام، ئاقسۇ»، شىخەنزە شەھەرلىك سەنئەت ئۆمىكى تەييارلىغان «بوز يەر ئۆزلەشتۈرگۈچى ھەربىيلەر مۇھەببىتى»، بىڭتۇەن 9 - شى يۈجۈ تىياتىر ئۆمىكى تەييارلىغان «غەربىي رايونغا مۇھەببەت»، ئۈرۈمچى شەھەرلىك چىنجۈ

www.uyghurkitap.com

تىياتىر ئۆمىكى تەييارلىغان «لىن جىلۇ»، قۇتۇبى چۆيزى تىياتىر ئۆمىكى تەييارلىغان «باج ئەمەلدارىنىڭ يېزىدا بېرىشى»، «قۇدىلارنىڭ كۆرۈشۈشى»، قۇمۇل ۋىلايىتىلىك چىنجۇ تىياتىر ئۆمىكى تەييارلىغان «يېشىل مەرۋايىت» قاتارلىق 15 پارچە تىياتىر ئەسىرى يەنى تۆت مەيدان ئۇيغۇرچە دراما، تۆت مەيدان خەنزۇچە دراما، يەتتە مەيدان چىنچاڭ، يۈجۈ، شىنجاڭ چۆيزى تىياتىرى كۆرەككە قاتناشتۇرۇلدى.

بىز خۇشاللىق بىلەن شۇنى كۆرمەكتىمىزكى، شىنجاڭنىڭ تىياتىر سەھنىسىدە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا، ئىسلاھات ۋە ئېچىۋېتىشتە چىڭ تۇرۇپ، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش يولىدا باتۇرلارچە كۈرەش قىلىۋاتقانلىقى ئىپادىلەنگەن بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر تىياتىر ئەسەرلىرى مەيدانغا كەلدى.

بۇ ئەسەرلەرنىڭ بەزىلىرىدە ئىسلاھات ۋە ئېچىۋېتىش مەدھىيىلەنسە، بەزىلىرىدە ئىنقىلابىي قۇربانلار ئەسلەنگەن؛ بەزىلىرىدە تارىخ ئېقىمىنىڭ ئالغا ئىلگىرىلەش يۈزلىنىشى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغداش مەدھىيىلەنسە، بەزىلىرىدە جياۋيۈلۇچە ياخشى كادىرلار مەدھىيىلەنگەن؛ يەنە بەزىلىرىدە ئۆتكۈر بەدىئىي ۋاسىتىلەر ئارقىلىق جەمئىيەت تەرەققىياتى ئۈچۈن سەلبىي ئەھمىيەتسىزلىشىپ تۇرغان ناچار ئۆرپ - ئادەتلەر رەھىمسىز تەنقىد قىلىنغان. خىلمۇ خىل ژانىرلاردىكى بۇ تىياتىرلار ئۆزىگە خاس بەدىئىي ئىپادىلەش ۋاسىتىسى، ماھارىتى ۋە ئۇسلۇبى جەھەتلەردىكى ئۆزگىچىلىكى بىلەن شىنجاڭنىڭ تىياتىر سەھنىسىدە بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىۋاتقان، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراۋاتقان گۈللەپ - ياشناش مەنزىرىسى بارلىققا كېلىۋاتقانلىقىنى نامايەن قىلدى.

مېنىڭچە، بۇ تىياتىرلار مۇنداق بىر قانچە ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە:

بىرىنچى، كۈچلۈك ئىجتىمائىي مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسى بىلەن دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامى — مېلودىيىسىنى گەۋدىلەندۈرگەن.

يولداش جياڭ زېمىن جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 70 يىللىقىنى تەبرىكلەش يىغىنىدا سۆزلىگەن: «جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت ماركسىزم - لېنىنىزم، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى يېتەكچى قىلىشى كېرەك، يېتەكچى ئىدىيىنى كۆپ مەنبەلەشتۈرۈشكە بولمايدۇ...»، «ئېسىل مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلىش ۋە ئۇنى راۋاجلاندۇرۇش، شۇنداقلا، سوتسىيالىستىك دەۋر روھىنى تولۇق گەۋدىلەندۇرۇش كېرەك»، «بىز جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەتنىڭ بۇ ئاساسىي تەلەپلىرىنى پۇختا ئىگىلەپ، پۈتۈن مىللەتنىڭ ئىدىيە، ئەخلاق ۋە پەن - مەدەنىيەت سۈپىتىنى زور دەرىجىدە ئۆستۈرۈشىمىز، سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيەت ۋە مەنىۋى مەدەنىيەتنى يۈكسەلدۈرۈشىمىز لازىم» دېگەن سۆزى، مېنىڭچە، بىزنىڭ ھازىرقى ۋە بۇندىن كېيىنكى تىياتىر ئەسەرلىرىمىزنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولغان ياكى بولمىغانلىقىنى ئۆلچەيدىغان مۇھىم ئۆلچەمگە ئايلىنىشى كېرەك.

ئىككىنچى، بۇ تىياتىرلار رېئال تەربىيىۋى ئەھمىيەتكە، كۈچلۈك تۇرمۇش پۇرىقىغا ئىگە.

يازغۇچى، سەنئەتكارلىرىمىز ماركسىزم - لېنىنىزم، ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى، پارتىيىنىڭ فاڭجېن، سىياسەتلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىشتە، رېئال تۇرمۇشقا — سوتسىيالىستىك

زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىكى رېئال تۇرمۇشقا ئۈزلۈكسىز چوڭقۇر چۆكۈشتە، ئامما ئارىسىغا بېرىشتا، بولۇپمۇ سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشنىڭ بىرىنچى سېپىدە ئىشلەۋاتقان ئىشچى، دېھقان، ئەسكەرلەر ۋە زىيالىيلار ئارىسىغا بېرىشتا، ئەدەبىيات - سەنئەتنى سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىن ئىبارەت ئومۇمىيلىققا بويسۇندۇرۇشتا، دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىنى پۇختا ئىگىلەپ، دەۋرنىڭ تەلىپىگە ئۇيغۇن، ئامما ئەڭ كۆڭۈل بۆلۈدىغان، ئىجتىمائىي ئەھمىيىتى زور تېمىلارنى كۆپلەپ يېزىشتا، شىنجاڭغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، مىللەتلەرنىڭ ئۇيۇشۇش كۈچىنى ئاشۇرۇپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش ۋە ۋەتەن بىرلىكىنى قوغداشتىن ئىبارەت مۇھىم تېمىنى يېزىشتا چىڭ تۇرۇپ، تۇرمۇش قاينىمىغا، زامانىۋىلاشتۇرۇش ئەمەلىيىتىگە چوڭقۇر چۆكۈپ، تۇرمۇشنى بىلىش، تۇرمۇشنى تەھلىل قىلىش، ھادىسىدىن ئۆتۈپ شەيئىلەرنىڭ ماھىيىتىنى ئىگىلەش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈشكە ئەھمىيەت بەرگەنلىكى ئۈچۈن، دەۋرنىڭ ئاساسىي ئېقىمىنى روشەن ئەكس ئەتتۈرىدىغان، دەۋر روھىغا باي، تۇرمۇش پۇرىقى كۈچلۈك، مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلغان، شۇڭا كۈچلۈك تەربىيىۋى ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان.

ئۈچىنچى، بۇ تېياتىرلاردا ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئەستېتىك قىزىقىشى نەزەردە تۇتۇلغان. خەلق، پەقەت خەلقلا تارىخنى يارىتىدىغان ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ، شۇنداقلا سەنئەتنى راۋاجلاندۇرۇشتىكى مۇنبەت تۇپراقتۇر، دېگەن سەنئەت قانۇنىيىتىگە ھۆرمەت قىلىنىپ، ساغلام ئىدىيىۋى مەزمۇن بىلەن مۇكەممەل بەدىئىي شەكىل ئورگانىك بىر گەۋدە قىلىنغانلىقى، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئەستېتىك تەلىپى - زوقلىنىشى نەزەرگە ئېلىنغانلىقى ئۈچۈن، سەنئەتنىڭ بەدىئىي تەسىرچانلىقىنى ئاشۇرغان. شۇڭلاشقا، بۇ تېياتىرلار ئوينىلىشى بىلەنلا جەمئىيەتتە كۈچلۈك ئىنكاس قوزغىدى، تاماشىبىنلار سەنئەتتىن بەھرى ئېلىپلا قالماي چوڭقۇر تەربىيە ئالدى، روھىنى ئۇرغۇتتى. بۇ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى تېياتىر خادىملىرىنىڭ پارتىيە ۋە خەلققە غەلىبىلىك تاپشۇرغان ئىمتىھان قەغىزى! شۇنداقلا، دۆلىتىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 42 يىللىق بايرىمىغا قىلىنغان مول مەزمۇنلۇق سوۋغىسىدۇر.

قىسقىسى، بۇ قېتىمقى تېياتىر كۆرىكىدە قولغا كەلتۈرۈلگەن نەتىجىلەر - پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان شىنجاڭدىكى ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ سوتسىيالىستىك سەنئەت ئىشلىرىنىڭ زور تەرەققىياتلارغا ئېرىشكەنلىكىنى، بولۇپمۇ يېقىنقى ئىككى يىلدا ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىدە يېڭى قەدەم تاشلىغانلىقىنى، ئويۇن قويۇش پائالىيىتى تېخىمۇ جانلانغانلىقىنى، تېياتىر قوشۇنى ئۈزلۈكسىز زورايغانلىقىنى، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتتە «بىر تەرەپتىن تەرتىپكە سېلىش، بىر تەرەپتىن گۈللەندۈرۈش» فاڭجېنىنىڭ نۆۋەتتىكى ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈشتىكى توغرا تەدبىر ئىكەنلىكىنى مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان ھالدا ئىسپاتلىدى.

يولداشلار، دوستلار:

بۇ قېتىمقى كۆرەك ئارقىلىق زور نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردۇق، لېكىن پارتىيە ۋە خەلقنىڭ، دەۋرنىڭ تەلىپىگە يېتىشتىن

تېخى يىراق، قېرىنداش ئۆلكە، ئاپتونوم رايونلارغا سېلىشتۇرغاندا پەرق تېخى زور. تۆۋەندە مەن شىنجاڭنىڭ تىياتىر سەنئىتىنى تېخىمۇ راۋاجلاندۇرۇش ۋە گۈللەندۈرۈش توغرىسىدا بەزى قاراشلىرىمنى، ئۈمىد ۋە تەلەپلىرىمنى ئوتتۇرىغا قويماقچىمەن.

شىنجاڭنىڭ تىياتىر سەنئىتىنى گۈللەندۈرۈش، ئېسىل مىللىي مەدەنىيەتنى جارى قىلدۇرۇشنى تەكىتلىگەندە، تىياتىر سەنئىتىنى گۈللەندۈرۈشنىڭ ئاساسىي ئامىللىرى ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ.

بىرىنچى ئامىل، ھەم ئەخلاقلىق، ھەم قابىلىيەتلىك بولغان سەھنە ئەسىرى يازغۇچىلار، رېژىسسورلار، تىياتىر ئارتىسلىرى، مۇزىكا ئىجادىيەتچىلىرى، سەھنە گۈزەل سەنئىتى خادىملىرى، سەنئەت تەشكىلاتچىلىرى قاتارلىق تىياتىر سەنئىتى بويىچە ئىختىساسلىق خادىملارنى يېتىشتۈرۈش؛ ئىككىنچى ئامىل، كۈچلۈك دەۋر روھىغا ۋە روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە، يۇقىرى بەدىئىي سۈپەتكە ۋە تەسىرچانلىققا ئىگە بىر تۈركۈم بۆسۈش خاراكتېرىدىكى نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىش؛ ئۈچىنچى ئامىل، تىياتىر سەنئىتىنىڭ تاماشىبىنلىرىنى كەڭ كۆلەمدە جەلپ قىلىش.

تىياتىر ساھەسىدىكى ئىختىساس ئىگىلىرىنى بايقاش، تەربىيىلەش، يېتىشتۈرۈش توغرىسىدا: بىز بۇ قېتىمقى كۆرەك ئارقىلىق ھەر قايسى مىللەتلەردىن يېتىشىپ چىققان بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر سەھنە ئەسىرى يازغۇچىلىرى، رېژىسسورلار، ئارتىسلار، مۇزىكا ئىجادىيەتچىلىرى، ۋە سەھنە گۈزەل سەنئىتى خادىملىرىنى بولۇپمۇ بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر، ياش، ئىختىساسلىق ئىجادىيەتچىلەرنى بايقىدۇق. بۇ ئىش كىشىنى ئىنتايىن خۇشال قىلىدۇ. لېكىن ھەر قايسى سەنئەت تۈرلىرىدە يەنىلا كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشكەن تالانتلىق ئىجادىيەتچىلەر، ماھىر ئورۇندىغۇچىلار، يول ئېچىپ ئىلگىرىلەش، يېڭىلىق يارىتىش روھىغا ئىگە سەنئەت تەشكىلاتچىلىرى تولىمۇ كەمچىل بولماقتا. كۆپلىگەن سەنئەت ئۆمەكلىرىدە كونىلار بىلەن يېڭىلارنىڭ ئورۇن ئالمىشىشى بىلەن كېلىپ چىققان ئۈزۈكچىلىك مەسىلىسى ھەل قىلىنغىنى يوق. شۇڭلاشقا، ھەر قايسى سەنئەت تۈرلىرىدىكى ياش ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈش نۆۋەتتىكى ئىنتايىن جىددىي ۋەزىپىمىز بولۇپ قالدى. بىر ياشنىڭ ئىختىساسلىق سەنئەتكار بولۇپ يېتىشىپ چىقىشىغا مەكتەپتىن سەنئەت ئۆمىكىگىچە ئون نەچچە يىل ۋاقىت كېتىدۇ. ئەگەر بىزدە ستراتېگىيىلىك نۇقتىئىنەزەر بولمىسا، بۇرنىمىزنىڭ ئۇچىدىكىنىلا كۆرۈپ ئون نەچچە يىلدىن كېيىنكى رەھىمسىز رېئاللىقنى كۆرمىسەك، بىزنىڭ سەنئەت ساھەسىدىكى تارىخىمىز جەزمەن ئاق قالىدۇ، ۋاقتى كەلگەندە بۇ ئىشنى قايتا تۇتقان بىلەن تارتقان زىياننىڭ ئورنىنى تولدۇرۇۋالغىلى بولمايدۇ. ياش، ئىختىساسلىق سەنئەتچىلەر سەنئەت ئىشلىرىمىزنىڭ كېلەچىكى، ئۈمىدى ۋە ۋارىسى. بىز سەنئەت تەربىيىسىنى زور كۈچ سەرپ قىلىپ ياخشى يولغا قويۇشىمىز، كۆپ خىل تۈر، كۆپ خىل قاتلام، كۆپ خىل يول، كۆپ خىل شەكىللەر ئارقىلىق ياش، ئىختىساسلىق سەنئەتچىلەرنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈشىمىز لازىم. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئۇلارنى سەنئەت ئەمەلىيىتىدە تەربىيىلەشكە تېخىمۇ ئەھمىيەت بېرىشىمىز، ئۇلارغا ھەر خىل كۆرەكلەرگە قاتنىشىپ ئۆز ماھارىتىنى

كۆرسىتىش پۇرسىتىنى يارىتىپ بېرىپ، تېزرەك تالانتىنى نامايەن قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىشىمىز لازىم. ھەر كېلەر قېتىملىق تىياتىر كۆرىكى ئۆتكۈزۈلگەندە، تېخىمۇ كۆپ ياش، مۇنەۋۋەر سەھنە ئەسەرى يازغۇچىلىرى، رېژىسسورلار، مۇزىكا ئىجادىيەتچىلىرى، ئارتىسلار، سەھنە گۈزەل سەنئىتى خادىملىرىنىڭ يېتىشىپ چىقىشىنى سەممىمىي ئۈمىد قىلىمەن. ياش، ئىختىساسلىق سەنئەت خادىملىرىنى ئەلۋەتتە قاتتىق سەنئەت مەشقى ئەمەلىيىتى ئارقىلىق چېنىقتۇرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئۇلاردا ماركسىزملىق دۇنيا قاراش ۋە ئەدەبىيات - سەنئەت قارىشىنى تۇرغۇزۇپ، خەلقئارا ۋەزىيەتتە مەيلى قانداق ئۆزگىرىش بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، مۇرەككەپ ۋەزىيەت ئالدىدا پرولېتارىيات مەيدانىدا تەۋرەنمەي چىڭ تۇرىدىغان، كوممۇنىزملىق ئېتىقادتىن تەۋرەنمەيدىغان غايىلىك، ئەخلاقلىق ئەۋلادلاردىن قىلىپ يېتىشتۇرۇشىمىز، سەنئەت ساھەسىنى تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا، ئەدەبىيات - سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش فاڭجېنىدا تەۋرەنمەي چىڭ تۇرىدىغان، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى پولات ئىستىھكام قىلىپ قۇرۇپ چىقىشىمىز كېرەك.

كۈچلۈك دەۋر روھىغا، روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە، يۇقىرى بەدىئىي سەۋىيىگە ۋە تەسىرچانلىققا ئىگە بىر تۈركۈم بۆسۈش خاراكتېرلىك نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىش توغرىسىدا: 1989 - يىلى ئەتىياز بىلەن ياز ئارىلىقىدىكى تيەنئەنمېندە يۈز بەرگەن ئەكسىلئىنقىلابىي توپىلاڭنىڭ ئاچچىق ساۋاقلىرى، خەلقئارا كوممۇنىزم ھەرىكىتىدىكى جىددىي ئۆزگىرىشلەرگىچە بولغان ئەھۋاللار سوتسىيالىزم يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇش ئۈچۈن، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش كۈرىشىنى بوشاشماي ئېلىپ بېرىشنىڭ زۆرۈرلۈكى - تەخىرسىزلىكىنى چۈشەندۈردى. بۇ، ئىنسانىيەتنىڭ كەلگۈسى تەقدىرى، دۆلىتىمىز ۋە جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ ئىستىقبالى، تەقدىرىگە مۇناسىۋەتلىك بولغان ئاچقۇچلۇق مەسىلە. بۇ، دەۋرىمىزدىكى ئاساسىي تېما بولۇپ قالدى. بۇ ھال ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرىنىڭ ئالدىغا بايرىقى روشەن ھالدا سوتسىيالىزم مەيدانىدا تەۋرەنمەستىن چىڭ تۇرۇش، تېمىنى كۆپ خىللاشتۇرۇش ۋە دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىدىكى ئەسەرلەرنىڭ مەزمۇنىنى بېيىتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش كۈرىشىدىن ئىبارەت دەۋرنىڭ بۇ باش تېمىسىنى دەل ۋاقتىدا كۈچلۈك ھالدا ئىپادىلەش، ئەدەبىيات - سەنئەت ئەسەرلىرى ئارقىلىق خەلقنى تەربىيىلەش، خەلقنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇش، خەلق ئاممىسىنىڭ سوتسىيالىزمدا چىڭ تۇرۇش ئېتىقادىنى كۈچەيتىش، بۇرژۇئازىيىنىڭ تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش سۇيىقەستىگە قارشى تۇرۇش كۈرىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتىن ئىبارەت جىددىي تەلەپنى ئوتتۇرىغا قويدى. بۇ، نۆۋەتتىكى ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ مۇھىم ۋەزىپىسى، شۇنداقلا، ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى ۋە ھەر دەرىجىلىك ئەدەبىيات - سەنئەت تارماقلىرىدىكى رەھبەرلەرنىڭ ھەرگىزمۇ سەل قاراشقا ۋە ئۆزىنى چەتكە ئېلىشقا بولمايدىغان مەسئۇلىيىتى.

بۇ تەلەپكە يېتىش ئۈچۈن، مۇنداق بىر قانچە جەھەتتىكى خىزمەتلەرنى ياخشى ئىشلەش لازىم: بىرىنچىدىن، ئالدى بىلەن تېخىمۇ كۆپلىگەن كىشىلەرنى بۇ خىزمەتكە

قاتنىشىشقا جەلىپ قىلىپ ۋە تەشكىللەپ، ئەدەبىي ئىجادىيەتتە سوتسىيالىزمدا چىڭ تۇرۇش، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش كۈرىشىنى ئىپادىلىگەندە، تېما جەمئىيەتتىكى كۆپ خىل بولۇش بىلەن دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىدىكى ئەسەرلەرنىڭ مەزمۇنىنى بېيىتىش مەسىلىسى ئۈستىدە ئەستايىدىل مۇھاكىمە ئېلىپ بېرىش لازىم. ئىككىنچىدىن، نەزەرىيە ئۆگىنىشنى كۈچەيتىپ، ئىدىيىنى دادىل ئازاد قىلىپ، ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۈرۈپ ئوڭچىل ۋە سولچىل خاھىشلارنىڭ سەلبىي تەجرىبە-ساۋاقلىرىنى ئەستايىدىل يەكۈنلەپ، ئىدىيە-نەزەرىيە ساھەسىدە پەيدا بولغان تۈرلۈك قالايمىقانچىلىقلار ۋە ھەق - ناھەق مەسىلىلىرىنى ئايدىڭلاشتۇرۇش كېرەك. توغرا دۇنيا قاراش، كىشىلىك تۇرمۇش قارىشى ۋە قىممەت قارىشىنى مۇستەھكەم ھالدا تۇرغۇزۇش كېرەك. ئۈچىنچىدىن، ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈشتە چىڭ تۇرۇپ، خەلق ئاممىسى بىلەن جاپادا، ھالاۋەتتە بىرگە بولۇش، دەۋر تومۇرىنىڭ سوقۇشىغا ماسلىشىشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك. تۆتىنچىدىن، ئەدەبىيات - سەنئەتتە دەۋرنى توغرا تونۇشتا، دەۋرنى توغرا ئىپادىلەشتە چىڭ تۇرۇش لازىم. بۇ جەھەتتە، ئىنقىلابىي رېئالىزم بىلەن ئىنقىلابىي رومانتىزمنى بىرلەشتۈرۈشتىن ئىبارەت ئىجادىيەت ئۇسۇلىنى تەشەببۇس قىلىش لازىم. گەرچە بۇ ئىجادىيەت ئۇسۇلى بىردىنبىر ئىجادىيەت ئۇسۇلى بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇ ماركسىزملىق دۇنيا قاراشنىڭ يېتەكچىلىكىدە، تۇرمۇشنى تارىخىي چىنلىقنى ئاساس قىلىش ئارقىلىق ئەكس ئەتتۈرىدۇ. شۇڭا ئۇ، ماركسىزملىق دۇنيا قاراش بويىچە تۇرمۇشنى كۆزىتىش ۋە تۇرمۇشنى ئىپادىلەشكە پايدىلىق، خەلقنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇش، خەلقنى تەربىيىلەش، خەلققە ئىلھام بېرىشكە پايدىلىق. بۇ ئۇسۇل ئارقىلىق نۇرغۇنلىغان ئېسىل ئەسەرلەر ئىجاد قىلىندى. بۇ ئۇسۇلنى قوللانغاندا، جەزمەن تېخىمۇ كۆپلىگەن نادىر ئەسەرلەر مەيدانغا كېلىدۇ. بەشىنچىدىن، «ئەدەبىيات-سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش» فاڭجېنىنىڭ يېتەكچىلىكىدە روھنى ئۇرغۇتۇش، ئىدىيىنى ئازاد قىلىش كېرەك. سەنئەتكارلار سوتسىيالىزمدا چىڭ تۇرۇپ، تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش كۈرىشىنى ئىپادىلەشكە جۈرئەتلىك بولۇشى لازىم. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، بۇ كۈرەشنى ئىپادىلىگەندە، بەدىئىي جەھەتتە چېنىقىش ئېھتىياجى بولغان مەسىلىلەرنى توغرا ۋە ياخشى بىر تەرەپ قىلىش لازىم. ئالايلۇق، مەدھىيىلەش بىلەن ئاشكارىلاشنىڭ مۇناسىۋىتى، ئىجابىي تەرەپ بىلەن سەلبىي تەرەپنىڭ مۇناسىۋىتى، ئەركىنلەشتۈرۈشكە قارشى تۇرۇش بىلەن چىرىكلىشىشكە قارشى تۇرۇشنىڭ مۇناسىۋىتى، ئىچكى جەھەت بىلەن تاشقى جەھەتنىڭ مۇناسىۋىتى، ۋەھاكازالار.

سەنئەت ئەمەلىيىتى شۇنى ئىسپاتلىدىكى، ھەر بىر دەۋر شۇ دەۋر بىلەن ھەممەنەپەس ۋە تەقدىرداش بولغان ئۇلۇغ يازغۇچىلارنى مەيدانغا چىقىرىدۇ، شۇنداقلا، شۇ دەۋرنى يورۇتۇپ تۇرىدىغان ئۆلمەس ئەسەرلەرنىمۇ مەيدانغا چىقىرىدۇ. بۈگۈن، بىزنىڭ بۇ ئۇلۇغ دەۋرىمىز سەنئەتكارلارغا كۆپلىگەن تەلەپلەرنى قويىدى. شۇنىڭغا ئىشەنچىمىز كامىلكى، پەقەت بىز روھىمىزنى ئۇرغۇتىدىغانلا بولساق، ئۇلۇغ يازغۇچى، سەنئەتكارلار، ئۇلۇغ ئەسەرلەر

جەزمەن بارلىققا كېلىدۇ.

تىياتىر سەنئىتىنىڭ تاماشىبىنلىرىنى جەلپ قىلىش توغرىسىدا: تاماشىبىنلار ــ تىياتىر سەنئىتىمىزنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىدا تايىنىدىغان تۇپراق، خەلق ئەدەبىيات ــ سەنئەت خادىملىرىمىزنىڭ ئانىسى. بىز ھەر مىللەت تاماشىبىنلىرىنىڭ ئىستېتىك زوقىغا تولۇق ھۆرمەت قىلىشىمىز، شۇنداقلا، تاماشىبىنلار ئارقىلىق ئۇلار ياقتۇرىدىغان بەدىئىي شەكىللەرنى تېپىپ چىقىپ، ئۆزىمىزنىڭ يۇقىرى بەدىئىي ماھارەت ۋە يۇقىرى سۈپەتلىك ئويۇنلىرىمىز بىلەن تاماشىبىنلارنى جەلپ قىلىشىمىز لازىم. بۇ ئارقىلىق تاماشىبىنلار سېپىنى ئۈزلۈكسىز كېڭەيتىش مەقسىتىگە يېتىش ئاساسىدا، تىياتىرچىلىق ئىشلىرىنى قىزغىن سۆيىدىغان ۋە كۆڭۈل بۆلىدىغان بىر ئەۋلاد تاماشىبىنلار قوشۇنىنى يېتىشتۈرۈپ چىقىشىمىز كېرەك.

بۇ يەردە مەن يەنە بىر قېتىم شۇنى تەكىتلىمەكچىمەنكى، نەزەرىيە ئۆگىنىشى ۋە تەتقىقاتىغا ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلۈش لازىم، يەنى سەنئەت خىزمىتىنىڭ يېتەكچى ئىدىيە مەسىلىسىنى ھەل قىلىش لازىم. جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ــ سەنئەت ماركسىزم ــ لېنىنىزم ۋە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى يېتەكچى قىلىشى كېرەك. يېتەكچى ئىدىيىنى كۆپ مەنبەلەشتۈرۈشكە بولمايدۇ. سەنئەتچىلەر، بولۇپمۇ پارتىيىلىك سەنئەتچىلەر ماركسىزم ــ لېنىنىزم ۋە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى ئۆگىنىشى، ماركسىزم ــ لېنىنىزم ۋە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ مەيدانى، نۇقتىئىنەزەرى، ئۇسۇلىنى قوللىنىپ مەسىلىلەرنى تەھلىل قىلىشى ۋە ھەل قىلىشى كېرەك. سەنئەتچىلىرىمىز جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ــ سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش يولىدا روللىنى توغرا جارى قىلدۇرۇشى، كەلگۈسىدە يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ۋەزىيەت ئۆزگىرىشى داۋامىدا يۆنىلىشتىن ئادىشىپ قالماسلىقى، سىناقتا ھەقىقىي بەرداشلىق بېرەلەيدىغان بولۇشى لازىم. بۇنىڭ ئۈچۈن ماركسىزم ــ لېنىنىزم ۋە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى تېخىمۇ ئەستايىدىل، ياخشى ئۆگىنىشى كېرەك.

سەنئەتكارلارنىڭ ئىجادىيەت پائالىيىتى نۇقتىسىدىن قارىغاندىمۇ، نەزەرىيىنىڭ يېتەكچىلىكى بولۇشى، يەنى يۆنىلىشنى توغرىلاش مەسىلىسى ھەل قىلىنىشى لازىم. قايسىلىرى سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇشنى ئىلگىرى سۈرۈشكە پايدىلىق، قايسىلىرى پايدىسىز، نېمىلەرنى تەشەببۇس قىلىش كېرەك، نېمىلەرگە قارشى تۇرۇش كېرەك، بۇ مەسىلىلەردە سەنئەتكارلارنىڭ ئىجادىيىتىدە مەلۇم ئالالاش بولىدۇ. ئەگەر بەلگىلىك سەۋىيىدىكى نەزەرىيىنىڭ يېتەكچىلىكى بولمايدىكەن، خاتالىق يۈز بېرىدۇ. بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشنىڭ ئاچچىق ساۋاقلىرى بىزگە شۇنى تونۇتتىكى، تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇش، ماركسىزم ــ لېنىنىزم ۋە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىدە چىڭ تۇرۇش، پارتىيىنىڭ مۇكەممەل بولغان ئەدەبىيات ــ سەنئەت فاڭجېنىدا چىڭ تۇرۇش، يېتەكچى ئىدىيىنى كۆپ مەنبەلەشتۈرۈشكە قارشى تۇرۇش، بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشنىڭ خەۋپىدىن قاتتىق ھوشيار بولۇش، خاتا، ئەكسىيەتچى نۇقتىئىنەزەرلەرنى تەنقىد قىلىش كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا، ئاندىن ئەدەبىي ئىجادىيىتىمىزنىڭ يۆنىلىشتىن چەتنەپ كەتمەسلىكىگە، ئەدەبىيات ــ سەنئىتىمىزنىڭ ساغلام يۆنىلىشنى بويلاپ راۋاجلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ. نۆۋەتتە، يولداش

www.uyghurkitap.com

جىياڭ زېمىنىنىڭ بۇ يىلقى يۇەنشياۋ بايرىمىدا ۋە «1 - ئىيۇل»دا سۆزلىگەن سۆزلىرىنى، لۇشۈن تۇغۇلغانلىقىنىڭ 110 يىللىقىنى خاتىرىلەش يىغىنىدا سۆزلىگەن سۆزىنى چوڭقۇر ئۆگىنىپ، ۋەزىيەتنى ئېنىق تونۇپ، ئىجادىيەت ئېقىملىرىنى كۆپ خىللاشتۇرۇش ۋە دەۋرنىڭ ئاساسىي مۇقامىدىكى ئەسەرلەرنىڭ مەزمۇنىنى تېخىمۇ بېيىتىشتا داۋاملىق چىڭ تۇرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، بايرىقىمىز روشەن ھالدا تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىشكە قارشى تۇرۇش كۈرىشىنى ئۆز ۋاقتىدا دەل ۋە كۈچلۈك ھالدا ئىپادىلىشىمىز، خەلقنى سەگەكلەشتۈرۈپ سوتسىيالىزم ئىشلىرىغا بولغان ئېتىقادىنى مۇستەھكەملىشىمىز لازىم.

بىز پەقەت يۇقىرىدىكى بىر قانچە جەھەتتە بوشاشماستىن ئىزدىنىشچانلىق كۆرسىتىدىغانلا بولساق، شىنجاڭنىڭ تىياتىرچىلىق ئىشلىرىدا تېخىمۇ گۈللەپ-ياشناش ۋەزىيىتى بارلىققا كېلىدۇ! يېقىندا شىنجاڭنىڭ تىياتىرچىلىق ئىشلىرىدا ياخشى باشلىنىش مەيدانغا كەلدى. مەسىلەن، بۇ يىل 1 - ئايدا ئۈرۈمچى شەھەرلىك جىڭجۇ تىياتىر ئۆمىكىنىڭ «غەربىي رايون ئاسمىنىدىكى ھەسەن - ھۈسەن» ناملىق تىياتىرى ئەنخۇي تىياتىرىنىڭ بېيجىڭغا كىرگەنلىكىنىڭ 200 يىللىقىنى خاتىرىلەش مۇناسىۋىتى بىلەن بېيجىڭدا ئۆتكۈزۈلگەن ئويۇن قويۇش پائالىيىتىگە قاتناشتۇرۇلدى. 6 - ئايدا شىنجاڭ قۇتۇبى چۆيزى تىياتىر ئۆمىكىنىڭ «قۇدىلارنىڭ كۆرۈشۈشى» ناملىق چۆيزى تىياتىرى ياڭجۇدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە ھازىرقى زامان تىياتىرلىرى كۆرىكىگە قاتناشتۇرۇلۇپ، ئۈچ تۈردە مۇكاپاتلاندى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئىلى ئوبلاستلىق دراما ئۆمىكىنىڭ «قاراڭغۇلۇق ئىچىدىكى كومېدىيە» ناملىق تراگكومېدىيىسى شىئەندە ئۆتكۈزۈلگەن غەربىي شىمال رايونىنىڭ «غالىبىيەت لوڭقىسى» بويىچە دراما بايرىمىغا قاتناشتى ھەممە 14 تۈرلۈك مۇكاپاتقا ئېرىشتى. بۇ يىل 10 - ئاينىڭ ئاخىرىدا، ئاپتونوم رايونلۇق دراما ئۆمىكىنىڭ «مەلىكە جېي يۇ» ناملىق دراماسى مەملىكەت بويىچە دراما ئالماشتۇرۇش يۈزىسىدىن بېيجىڭدا ئۆتكۈزۈلىدىغان ئويۇن قويۇش پائالىيىتىگە قاتناشتۇرۇلىدۇ. سەھنە ئەسەرلىرىمىزنىڭ مۇشۇنداق رايون خاراكتېرلىك ۋە مەملىكەت خاراكتېرلىك تىياتىر كۆرەكلىرىگە قاتنىشالىغانلىقىنىڭ ئۆزى شىنجاڭنىڭ تىياتىرچىلىق ئىشلىرىغا قارىتا ئىلھام، تۈرتكە ۋە مۇئەييەنلەشتۈرگەنلىك بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇندىن كېيىن بىز داۋاملىق ئىزدىنىشىمىز، جاسارەت بىلەن ئېلىشىشىمىز لازىم. مەن يولداشلارنىڭ شىنجاڭدىن ھالقىپ مەملىكەتكە ۋە دۇنياغا يۈزلىنىشىگە چىن قەلبىمدىن تىلەكداشلىق بىلدۈرىمەن!

يولداشلار، دوستلار:

پارتىيە ۋە خەلق بىزدىن زور ئۈمىد كۈتمەكتە، دەۋرنىڭ تەرەققىيات ساداسى بىزنى ئالدىراتماقتا. بىز قولنى-قولغا تۇتۇشۇپ جياڭ زېمىن يادرولۇقىدىكى پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەتراپىغا زىچ ئۇيۇشۇپ، شىنجاڭنىڭ تىياتىر سەنئىتىنى راۋاجلاندۇرۇش، گۈللەندۈرۈش، سوتسىيالىستىك ماددىي مەدەنىيەت ۋە مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈش يولىدا باتۇرانە ئالغا باسايلى!

1991 - يىل 10 - ئۆكتەبىر

— شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلىنىڭ ياۋروپا سەپىرىدىن خاتىرىلەر

ئامەتجان ئەھمەدى

(شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلىنىڭ باشلىقى)

شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلىمىزدىكى 25 نەپەر خادىم بۇ يىل 4-ئىيۇندىن 2-ئىيۇلغىچە بولغان ئارىلىقتا، ياۋروپا ئەنئەنىۋى خەلق سەنئىتى كومىتېتىنىڭ تەكلىپ قىلىشى ۋە جۇڭگو چەت ئەللەر بىلەن ئالاقە باغلاش - دوستلۇق جەمئىيىتىنىڭ تەشكىللىشى بىلەن ياۋروپادا ئۆتكۈزۈلگەن «ياۋروپا — يىپەك يولى سەنئەت بايرىمى»غا قاتناشتى. بايرام مەزگىلىدە ئانسامبىلىمىزدىكى خادىملار گېرمانىيىنىڭ بېرلىن، بوننى، مىيۇنخېن، كېولىن، مايىنز، فرانكفورت شەھەرلىرىدە، بېلگىيىنىڭ برىيۇسسېل شەھىرىدە، شۋېتسارىيىنىڭ جەنۋە، بېرن، بازېل شەھەرلىرىدە، گوللاندىيىنىڭ ئامستېردام ۋە دېڭىز قىرغىقى شەھەرلىرىدە، قايتىشىدا سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ

بەزى شەھەرلەردە ئويۇن قويدى، زىيارەت ۋە ئېكسكۇرسىيىدە بولدى.

مۇقام ئانسامبىلىمىز بارغانلا يەردە شۇ جايلاردىكى يەرلىك ھۆكۈمەت ۋە خەلقلەرنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشىغا مۇيەسسەر بولدى. ئانسامبىل خادىملىرىمىز ئورۇندىغان ئۇيغۇر مۇقاملىرى، كلاسسىك ناخشا - ئۇسسۇل، مۇزىكىلار ياۋروپا ئەللىرىدىكى خەلقلەرنىڭ، جۈملىدىن ھەر ساھە ئەربابلىرىنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك قىزغىن ئالقىشىغا، يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشتى.

مەن مۇقام ئانسامبىلىمىزنىڭ بۇ قېتىم ياۋروپا سەھنىلىرىدە ئېرىشكەن شۆھرىتىدىن مىللىتىمىزنىڭ مۇقامدىن ئىبارەت بۇ بىباھا گۆھىرىنى تېخىمۇ قەدىرلەش، تېخىمۇ جۇلالاندۇرۇش ۋە ئۇنى دۇنيا سەھنىلىرىگە يۈزلەندۈرۈشنىڭ ئىنتايىن مۇھىملىقىنى، بۇنداق قىلىشنىڭ بىز - مۇقام ئەۋلادلىرىنىڭ مۇقەددەس بۇرچى، باش تارتىپ بولماس ۋەزىپىسى ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلدىم. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن، ئانسامبىلىمىزنىڭ ياۋروپا سەپىرىدە ئېرىشكەن شۆھرىتى ۋە ئۇتۇقلىرىدىن تۇغۇلغان ئۇنتۇلغۇسىز خاتىرىلەرنى سۆيۈملۈك مۇشتەرىلىرىمىزگە بىلدۈرۈشنى لايىق كۆردۈم.

بىرىنچى خاتىرە، 7 - ئىيۇن

ياۋروپا ئەللىرىدىكى تۇنجى مەيدان ئويۇنىمىزنىڭ پەردىسى گېرمانىيىنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي، مەدەنىيەت مەركەزلىرىنىڭ بىرى بولغان ميۇنخېن شەھىرىدە - بۇ شەھەردىكى مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ مۇزىكا زالىدا ئېچىلدى. بۇ يەردە قويۇلىدىغان تۇنجى مەيدان ئويۇنىمىزنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك چىقىشى بىز ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم ئىدى. چۈنكى بۇ بىر مەيدان ئويۇننى گېرمانىيە تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى بىلەن رادىئو ئىستانسىسى نەق مەيداندىن لېنتىغا ئالىدىغانلىقىنى ئالدىنئالا ئۇقتۇرغان ئىدى. سەھنىگە چىقىش ۋاقتى يېقىنلاشقانسېرى يۈرىكىمىز بىر خىل سىرلىق ھېس - تۇيغۇ، ھاياجان، شادلىق ئىلكىدە شوخ تېپچەكلىگىلى تۇردى. ئويۇننى باشقۇرغۇچى ئورۇننىڭ مەسئۇلى بىزگە ئويۇننى باشلاشنى ئۇقتۇرغاندا ئېلانچىلىرىمىز سەھنىگە چىقىپ، ئۇيغۇر ۋە ئىنگلىز تىلىدا ئويۇن نومۇرلىرىنى ئېلان قىلدى. قەدىمكى پاسوندىكى مىللىيچە كىيىملىرىنى كىيگەن، ساتار، دۇتار، غېجەك، خۇشتار، تەمبۇر قاتارلىق مىللىي چالغۇلارنى تۇتقان مۇقامچىلىرىمىز سەھنىدە پەيدا بولغاندا زال ئىچىدە ئۇزۇنغىچە ئالقىش سادالىرى ياڭرىدى. «چەبىيات مۇقامى»نىڭ مۇقەددىمىسى باشلانغاندا چاۋاك ئاۋازلىرىدا زىلزىلىگە كەلگەن ھەيۋەتلىك زال ئىچى بىردىن تىمتاسلىققا چۆكتى، مۇقامنىڭ چوڭ نەغمە، داستان، مەشرەپتىن ئىبارەت ئۈچ چوڭ قىسمىنىڭ ھەر بىر بۆلىكى ئاخىرلاشقاندا زال ئىچىدە قىزغىن چاۋاك، ئىسقىرتقان ئاۋازلار تەكرار ئاڭلىنىپ تۇردى. مۇقامنىڭ پۈتۈن قىسمى ئورۇندىلىپ بولغاندىن كېيىن ئېلانچىلىرىمىز سەھنىگە چىقىپ، ئويۇننىڭ ئاخىرلاشقانلىقىنى قايتا - قايتا ئېلان قىلغان بولسىمۇ، تاماشىبىنلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ، ئىسقىرتىپ، چاۋاك چېلىپ، ئويۇننى يەنە داۋاملاشتۇرۇشنى قاتتىق تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالدى. ئاخىر مۇقامچىلىرىمىز قايتىدىن سەھنىگە چىقىپ، ئالدىن تەييارلاپ قويغان «راك مۇقامى» بىلەن بىر نەچچە ناخشا، ئۇسسۇل، مۇزىكا ئورۇنداشقا مەجبۇر بولدى...

ئەسلىدە شۇ مەيدانلىق ئويۇندا بىزگە بېرىلگەن ۋاقىت بىر سائەت ئون مىنۇت ئىدى. ئەمما تاماشىبىنلارنىڭ قايتا - قايتا تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋېلىشى ئارقىسىدا تۇنجى مەيدانلىق ئويۇنىمىز ئىككى سائەت داۋام قىلدى. ئويۇن ئاخىرلاشقاندا ميۇنخېن مەدەنىيەت

مەركىزىنىڭ مەسئۇلى، بۇ قېتىملىق سەنئەت بايرىمىنىڭ ۋەكىلى، مۇزىكىشۇناس مارى خانىم سەھنىگە چىقىپ، ئويۇنىمىزنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولغانلىقى توغرىسىدا توختىلىپ: بۈگۈن تۈنجى مەيداندا ئورۇندىغان نومۇرلىرىڭلار گېرمانىيە تاماشىبىنلىرىنىڭ قەلبىگە بىر خىل گۈزەل ئېستېتىك زوق بېغىشلاپ، قىزغىن ئالقىشلاندى، سىلەر كىيگەن كىيىملەر، چالغان مۇزىكىلار، ئېيتقان ناخشىلار، سىلەرنىڭ ئورۇنداش ماھارىتىڭلار مەندە چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى. ئويۇن نومۇرلىرىڭلار كۆپ خىل ۋە جەلپ قىلارلىق ئىكەن. بىز سىلەرنى قىزغىن تەبرىكلەيمىز. گېرمانىيە خەلقى سىلەرنى قارشى ئالىدۇ. بۇندىن كېيىنكى ئويۇنىڭ-لارنىڭ داۋاملىق مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشىغا تىلەكداشمەن. رەھمەت سىلەرگە، دېدى. بىز شۇ كېچىسى ئۇيغۇر مۇقامىنىڭ دۇنياغا مەشھۇر كومپوزىتورلار، مۇزىكا پېشۋالىرىنىڭ يۇرتى بولغان بۇ مەدەنىيەتلىك ئەلدە شۇنچىلىك قىزغىن ئالقىشلانغانلىقىدىن ھاياجانلىنىپ خېلىغىچە ئۇخلىيالمىدۇق. ئەتىسى، بىز چۈشكەن مېھمانخانىدىكى كۈتكۈچىلەر بىزگە بىر مۇھىم خۇش خەۋەر يەتكۈزۈۋاتقاندەك ئاخشام قويغان ئويۇنىمىزنى تېلېۋىزوردىن كۆرۈپ، ناھايىتى ھاياجانلانغانلىقىنى سۆزلەپ كېتىشتى....

ئىككىنچى خاتىرە، 12 - ئىيۇن

شۇ كۈنكى ئويۇنىمىز گېرمانىيىنىڭ ئەڭ چوڭ شەھەرلىرىنىڭ بىرى بولغان بېرلىن شەھىرىنىڭ مۇزىكا زالىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئىدى. بۇ بىر مەيدان ئويۇنىمىزنى ياۋروپا ئىقتىسادىي ئورتاق گەۋدىسى تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى بىلەن رادىئو ئىستانسىسى نەق مەيداندىن لېنتىغا ئېلىپ، پۈتۈن ياۋروپاغا تارقاتتى. بۇ مەيدان ئويۇنىمىزمۇ قىزغىن ئالقىش سادالىرى ئىچىدە ئىككى سائەت داۋام قىلدى. ئويۇن ئاخىرىدا ئانسامبىلىمىزغا بېرلىن شەھەرلىك ھۆكۈمەت نامىدىن شەرەپ گۇۋاھنامىسى بېرىلدى. ئارقىدىن ياۋروپا خەلق سەنئىتى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى، «ياۋروپا — يىپەك يولى سەنئەت بايرىمى»نىڭ رەئىسى دوكتور خەبىب توما ئەپەندى ھاياجانلانغان ھالدا سەھنىگە چىقتى. ئۇ بىزگە: .... جۇڭگو ئۇيغۇر مۇقامچىلىرىنى تەكلىپ قىلغانلىقىمنىڭ نەتىجىسىنى كۆردۈم. بۇ ئىشتا تامامەن توغرا قىلغانلىقىمدىن پەخىرلىنىمەن. بۈگۈنگىچە مۇشۇ زالدا نۇرغۇن سەنئەت ئۆمەكلىرى ئويۇن كۆرسەتكەن ئىدى، ئەمما بېرلىن خەلقىنى سىلەردەك ھاياجانغا سالغان ئۆمەك بۇ سەھنىگە كەمدىن كەم چىقتى. ئويۇنىڭلارنىڭ ياۋروپانىڭ باشقا جايلىرىدىمۇ مۇشۇنداق ئالقىشقا سازاۋەر بولىدىغانلىقىغا ئىشەنچىم كامىل. بۇندىن كېيىن ياۋروپادا ئۆتكۈزۈلىدىغان مۇشۇنداق سەنئەت بايراملىرىغا داۋاملىق قاتنىشىپ، سەنئىتىڭلارنى ياۋروپا خەلقىگە تونۇشتۇرۇشۇڭلارغا ۋە ياۋروپا سەنئىتىگە تېخىمۇ گۈزەل ھۆسن قوشۇشۇڭلارغا تىلەكداشمەن. سىلەرگە كۆپتىن كۆپ رەھمەت، دېدى. ئەتىسى چۈشتە خەبىب توما ئەپەندى بىزنى مەخسۇس زىياپەت ئۆتكۈزۈپ قىزغىن كۈتۈۋالدى.

ئۈچىنچى خاتىرە، 18 - ئىيۇن

بىز شۋېتسارىيىنىڭ پايتەختى جەنۋە شەھىرىدە — دۆلەتلىك مۇزىكا زالىدا ئويۇن قويدۇق. ئويۇنىمىز جەنۋە خەلقىنىمۇ ئوخشاشلا تەسىرلەندۈردى. ئويۇن ئاخىرلاشقاندا، بۇ قېتىملىق سەنئەت بايرىمىنىڭ شۋېتسارىيىدىكى باش ۋەكىلى، مەشھۇر مۇزىكا تەتقىقاتچىسى ھايدىن ئەپەندى بىزگە: بۇ قېتىم كەلگەن ئۆمەكلەر ئىچىدە سىلەرنىڭ مۇقامىڭلار ئۆزگىچە ئالاھىدىلىككە، كۆپ خىل شەكىلگە ئىگە، بەكمۇ جەلپ قىلارلىق ئىكەن. جەنۋە خەلقىنى ھەيران قالدۇردى. بىز سىلەرنى ئويۇن قويۇشقا باشقىدىن ئالاھىدە تەكلىپ قىلماساق

www.uyghurkitap.com

بولمىغۇدەك. گەرچە بىز مۇقام تېكىستلىرىنى چۈشەنمىسەكمۇ، ئۇنىڭ مۇزىكا قۇرۇلمىسى، مۇزىكا تىلى ۋە ئۇنىڭغا كىرىشتۈرۈلگەن ئۇسسۇللاردىن بەھرى ئالالايمىز. جەنۇبى ئەلقى ئۇيغۇر مۇقامىنى ياقتۇرۇپ كۆردۇ. بۈگۈنكى ئويۇن بۇنى تولۇق ئىسپاتلىدى. دوستلارغا رەھمەت، كەچلىكىڭلار خەيرلىك بولسۇن، دېدى.

ئۈتىنچى خاتىرە، 24 - ئىيۇن

بېلگىيىنىڭ پايتەختى بىريۇسسېل شەھىرىنىڭ مۇزىكا زالىدا ئويۇن قويغان ئىدۇق، ئويۇن ئاخىرلاشقاندا دۆلىتىمىزنىڭ بېلگىيىدە تۇرۇشلۇق باش ئەلچىسى شيادائۇشىن هاياجانلانغان هالدا سەھنىگە چىقىپ، بىز بىلەن بىر - بىرلەپ قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى. ئۇ بىزگە: بىز جۇڭگولۇق بولغانلىقىمىزدىن پەخىرلىنىمىز. بۈگۈنكى ئويۇن ھەممىمىزنى هاياجانغا سالدى. مەن تا هازىرغىچە بۇ يەردىكى تاماشىبىنلارنى هاياجانغا سېلىپ بۇقەدەر ئالقىشلانغان ئۆمەكنىڭ ئويۇنىنى تېخى كۆرمىگەن ئىدىم. بىز سىلەردىن پەخىرلىنىمىز. سىلەر جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ ئېسىل مەدەنىيىتىنى ياۋروپادا كەڭ تونۇردە، باشقىچە نامايەن قىلدىڭلار. مۇندىن كېيىنمۇ جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ ئېسىل مەدەنىيىتىنى ياۋروپادا داۋاملىق جەۋلان قىلدۇرۇشىمىز لازىم. بىز بۇندىن كېيىن، قولىمىزدىن كېلىشىچە سىلەرگە ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىمىز. يولداشلارغا كۆپ رەھمەت. سەپىرىڭلارغا ئاق يول ۋە ئۇتۇق تىلەيمەن، دېدى. كېيىن ئۇ يەنە باش ئەلچىخانىدا ئۆمىكىمىز ئەزالىرى شەرىپىگە زىياپەت بەردى.

بۇ قېتىمقى «ياۋروپا - يېپەك يولى سەنئەت بايرىمى» نىڭ 1 - تۈركۈم ئويۇن قويۇش پائالىيىتىگە سوۋېت ئوكرائىنا ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتى خەلق سەنئىتى ئۆمىكى، سوۋېت ئۆزبېكىستان ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتى خەلق سەنئىتى ئۆمىكى، موڭغۇلىيە جۇمھۇرىيىتى خەلق سەنئىتى ئۆمىكى، جۇڭگو چاگۈەن قەدىمكى سازلار ئۆمىكى، جۇڭگو شىنجاڭ مۇقام ئانسامبلى قاتارلىق سەنئەت ئۆمەكلىرى قاتناشتى. بۇ بايرام 40 كۈن داۋاملاشتى.

بىز «ياۋروپا - يېپەك يولى سەنئەت بايرىمى» غا ئۇيغۇر خەلق كلاسسىك مۇزىكىسى - «12 مۇقام» نىڭ ئىككىنچى مۇقامى «چەبىيات مۇقامى» بىلەن ئۇيغۇر خەلق ناخشا، ئۇسسۇل، مۇزىكىلىرىدىن بىر كېچىلىك كونسېرت ئاپارغان ئىدۇق. نومۇرلىرىمىز بۇ سەنئەت بايرىمىنى تېخىمۇ ئەۋجىگە كۆتۈردى. بىز بايرام مەزگىلىدە «ياۋروپا - يېپەك يولى سەنئەت بايرىمى» ئۆچۈن ئون مەيدان، هال سوراش يۈزىسىدىن تۆت مەيدان ئويۇن قويدۇق، 15 شەھەردە پائالىيەت ئېلىپ باردۇق. نەگىلا بارساق يەرلىك خەلقنىڭ ئىللىق چىراي ئېچىپ كۈتۈۋېلىشىغا ئېرىشتۇق. ياۋروپادىكى بىر نەچچە دۆلەتنىڭ نۇرغۇن جايلىرىدا زىيارەت، ئېكىسكۇرسىيىدە بولدۇق.

1991 - يىل 8 - ئاۋغۇست، ئۈرۈمچى

(بېشى 17 - بەتتە)

قىلىپ، ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ سەنئىتىنى ئورتاق گۈللەندۈرۈش سىياسىتىنى ئوبدان ئىجرا قىلىدىغانلا بولساق، ئەدەبىيات-سەنئىتىمىز ئۈزلۈكسىز تۈردە يېڭى نەتىجىگە، يېڭى ئىلگىرىلەشكە ئېرىشىدۇ.

يىغىندا ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ نازىرى، پارتگۇرۇپپىسىنىڭ شۇجىسى مۇھەممەت زۇنۇن «ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىپ، شىنجاڭنىڭ تىياتىرچىلىق سەنئىتىنى راۋاجلاندۇرايلى ۋە گۈللەندۈرەيلى» دېگەن تېمىدا خۇلاسە دوكلاتى بەردى (دوكلاتنىڭ تولۇق تېكىستى ژۇرنىلىمىزدا بېرىلدى - مۇھەررىردىن).

مەملىكەت بويىچە ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۆلكە، ئاپتونوم رايونلىرىنىڭ يالغۇز كىشىلىك ناخشا، ئۇسسۇل، مۇزىكا مۇسابىقىسى ئۈرۈمچىدە ئۆتكۈزۈلدى

ئىبراھىم پەخرىدىن
(شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئاممىۋى سەنئەت يۇرتىنىڭ باشلىقى)

ئېلىمىزنىڭ مۇنەۋۋەر مىللىي مەدەنىيىتىنى جارى قىلدۇرۇپ، ھەر قايسى ئاز سانلىق مىللەتلەر ئولتۇراقلاشقان ئۆلكە، ئاپتونوم رايونلار ئارا سەنئەت ئالماشتۇرۇشنى ئىلگىرى سۈرۈش، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئاممىۋى مەدەنىيەت - سەنئىتىنى گۈللەندۈرۈش ۋە راۋاجلاندۇرۇش، مىللەتلەرنىڭ ئۆز ئارا ئىتتىپاقلىقىنى تېخىمۇ كۈچەيتىش، ئىشتىن سىرتقى سەنئەت ماھىرلىرىنى بايقاش ۋە ئۇلارنى يېتىشتۈرۈشكە ئەھمىيەت بېرىش ئۈچۈن، دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى، مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ قىزغىن قوللىشى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى، مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى، رادىئو - تېلېۋىزىيە نازارىتىنىڭ بىرلىكتە تەشكىللىشى، ئۇيۇشتۇرۇشى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئاممىۋى سەنئەت يۇرتىنىڭ بىۋاسىتە قول سېلىپ ئىشلىشى بىلەن مەملىكەت بويىچە ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۆلكە، ئاپتونوم رايونلىرىنىڭ يالغۇز كىشىلىك ناخشا، ئۇسسۇل، مۇزىكا مۇسابىقىسى 9 - ئاينىڭ 2 - كۈنىدىن 6 - كۈنىگىچە ئۈرۈمچىدە ئۆتكۈزۈلدى.

مىللەتلەرنىڭ بۇ قېتىمقى مەملىكەت خاراكتېرلىك كاتتا سەنئەت مەرىكىسىگە گۇاڭشى جۇاڭزۇ ئاپتونوم رايونى، ئىچكى موڭغۇل ئاپتونوم رايونى، لياۋنىڭ، جىلىن، گۈيجۇ، يۈننەن، خېنەن، چىڭخەي، گەنسۇ، نىڭشيا خۇيزۇ ئاپتونوم رايونى، شىزاڭ ئاپتونوم رايونى ۋە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىن ئىبارەت 12 ئۆلكە، ئاپتونوم رايوندىن كەلگەن زاڭزۇ، موڭغۇل، مياۋزۇ، مانجۇ، تۇجيا، يۇگۇ، جۇاڭزۇ، جىڭپوزۇ، تەيزۇ، لىزۇ، چاۋشيەنزۇ، خۇيزۇ، ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز قاتارلىق 15 مىللەتنىڭ ئىشتىن سىرتقى سەنئەتخادىملىرى قاتناشتى.

(1991- يىل 2- سان، ئومۇمىي 9- سان)

ئۇلار بۇ ئۆلكە، ئاپتونوم رايونلارنىڭ ھەر قايسى سەپلىرىدە كۈرەش قىلىۋاتقان ئىشچى، دېھقان، ئەسكەرلەر ۋە ئوقۇتقۇچىلار ئىچىدىن تاللانغان.

مەملىكەت بويىچە تۇنجى قېتىم ئۇيۇشتۇرۇلغان بۇ مۇسابىقىدە ھەر مىللەت ئىشچى سىرتقى مەدەنىيەت - سەنئەت خادىملىرى ئورۇندىغان ئۆزگىچە ئالاھىدىلىككە ئىگە يالغۇز كىشىلىك ناخشا، ئۇسسۇل، مۇزىكا نومۇرلىرىدا پۈتۈن مەملىكەتتىكى ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئاممىۋى خاراكتېرلىك مەدەنىيەت - سەنئەت ئىجادىيىتىدە مول نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلگەنلىكىنى نامايەن قىلدى. مۇسابىقىگە قاتناشقان 35 نومۇر رېئال تۇرمۇشنى ئەكس ئەتتۈردى، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشنى مەدھىيىلىدى، يېڭى ئادەم، يېڭى ئىش، يېڭى خىسلەتنى ۋە مىللەتلەرنىڭ بۈيۈك ئىتتىپاقلىقىنى مەدھىيىلىدى.

مەملىكەت بويىچە ئۈرۈمچىدە ئۆتكۈزۈلگەن ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۆلكە، ئاپتونوم رايونلىرىنىڭ يالغۇز كىشىلىك ناخشا، ئۇسسۇل، مۇزىكا ھەل قىلغۇچ مۇسابىقىسى شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ نومۇر ئېلىش زالىدا ئىككى كۈن داۋام قىلىپ مۇۋەپپەقىيەتلىك ئاياغلاشتى. مۇسابىقىدە ئورۇندالغان نومۇرلار ھەر قايسى مىللەتتىن تەركىب تاپقان مۇتەخەسسىسلەرنىڭ مەخپىي نومۇر قويۇپ ئەستايىدىل باھالىشى ئارقىلىق ئارزۇگۇل قاتارلىق 12 كىشى 1 - لىككە، نەبىجان قاتارلىق 11 كىشى 2 - لىككە، ئابلەت قاتارلىق ئون كىشى 3 - لىككە ئېرىشتى. مۇسابىقىنى ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى جانابىل ۋە ئالاقىدار ئورۇنلارنىڭ مەسئۇللىرى كۆردى ھەمدە مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلەرگە مۇكاپاتنامە تارقىتىپ بەردى.

شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى مۇسابىقە ئەھۋالىنى سىنىغا ئالدى.

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم دائىمىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايوننىڭ مۇئاۋىن رەئىسى قېيۇم باۋۇدۇن ۋە ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى، مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى، رادىئو - تېلېۋىزىيە نازارىتىنىڭ مەسئۇللىرى مۇسابىقە مەزگىلىدە مۇسابىقىگە قاتناشقان ھەر مىللەت ئىشچى سىرتقى مەدەنىيەت - سەنئەت خادىملىرى بىلەن كۆرۈشتى ۋە سەمىمىي ھال سورىدى.

بۇ قېتىمقى مۇسابىقە يېقىنقى يىللاردىن بۇيان مەملىكىتىمىزدىكى ھەر قايسى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئىشچى سىرتقى ناخشا، ئۇسسۇل، مۇزىكا ئىجادىيىتى ۋە ئاممىۋى سەنئەت پائالىيىتىنىڭ بىر قېتىملىق چوڭ كۆرىكى، شۇنداقلا ھەر مىللەت ئىشچى سىرتقى مەدەنىيەت - سەنئەت خادىملىرىنىڭ بىر يەرگە جەم بولغان بىر قېتىملىق كاتتا سەنئەت مەرىكىسى بولدى؛ بۇ مەرىكە ئالتۇن كۈز پەسلىدە ۋەتىنىمىزنىڭ گۈزەل چېگرا شەھىرى ئۈرۈمچىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت گۈلزارلىقىغا تېخىمۇ كۆركەم ھۆسن قوشتى.

مۇسابىقە ئاخىرلاشقاندىن كېيىن مۇسابىقىگە قاتناشقان ھەر مىللەت سەنئەت خادىملىرى بوغدا كۆلى ساياھەت رايونىنى، تۇرپان شەھىرىدىكى مەشھۇر ئاسار ئەتىقىلەرنى، جۈملىدىن تۇرپان شەھىرىدىكى مەشھۇر سەيلىگاھ - بۈيلۈقنى زىيارەت قىلدى؛ سانجى، تۇرپان شەھەرلىرىدە، چىچۈەنخۇ خىمىيە زاۋۇتى ۋە ھەربىي قىسىملاردا ھال سوراش ئويۇنى قويۇپ ئىشچىلار، دېھقانلار، ئەسكەرلەر ۋە كەڭ تاماشىبىنلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى.

شىنجاڭ يەرلىك ماللار ئىمپورت - ئېكسپورت شىركىتى، شىنجاڭ تاشقى سودا ئىلمە توقۇلما ئىمپورت - ئېكسپورت شىركىتى، شىنجاڭ ئوراش - قاچىلاش ئىمپورت - ئېكسپورت شىركىتى، شىنجاڭ دورا، يېمەك - ئىچمەك ئىمپورت - ئېكسپورت شىركىتى، شىنجاڭ ماشىنىسازلىق، خىمىيە، بەش خىل مېتال ئىمپورت - ئېكسپورت شىركىتى، قاراماي نېفىت سودا شىركىتى، قاراماي نېفىت باشقارمىسى ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى، شىنجاڭ مېھمانخانىسى، ئۈرۈمچى

شەھەرلىك مىللىي چالغۇ ئەسۋابلىرى سودا شىركىتى، شىنجاڭ كىيىم-كېچەك تەتقىقات ئورنى، شىنجاڭ توقۇمىچىلىق تەتقىقات ئورنى، شىنجاڭ كېلىشىم باھالىق ئاشلىق-ماي شىركىتى، قەشقەر شەھەرلىك مىللىيچە ئۆي جاھازلىرى زاۋۇتى، قەشقەر شەھەرلىك مىللىيچە نەپىس ھۈنەر-سەنئەت شىركىتى قاتارلىق ئورۇنلار بۇ مۇسابىقىگە پۇل ئىئانە قىلىپ كۈچلۈك ماددىي ياردەمدە بولدى.

بۇ قېتىمقى مۇسابىقىگە مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئىسمائىل ئەھمەت «ئىشتىن سىرتقى مىللىي ئەدەبىيات-سەنئەتنى گۈللەندۈرۈپ، مىللەتلەرنىڭ بۈيۈك ئىتتىپاقلىقىنى مەدھىيىلەيلى» دەپ، ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى فېڭ داجېن «مىللەتلەرنىڭ ئاممىۋى مەدەنىيىتىنى تېخىمۇ گۈللەندۈرۈپ، سوتسىيالىزم ئىدىيىسى ئارقىلىق ئىدىيە-مەدەنىيەت بازىسىنى ئىگىلەيلى» دەپ بېغىشلىما يېزىپ بەردى.

شىنجاڭ بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن 1991-يىللىق تىياتىر كۆرىكى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئاياغلاشتى

ئابلىز ئابدۇرېھىم

(شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسى مۇخبىرى)

شىنجاڭ بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن 1991-يىللىق تىياتىر كۆرىكى توققۇز كۈن داۋام قىلىپ 10-ئۆكتەبىر مۇۋەپپەقىيەتلىك ئاياغلاشتى.

باھالاش ھەيئىتىنىڭ ئەستايىدىل باھالىشى ئارقىلىق «قېرى يىگىتنىڭ تويى»، «مەلىكە جېي يۈ» قاتارلىق تۆت دراما 1-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «ئەزبەزە»، «ۋىجدان سوتى ئالدىدا» قاتارلىق ئالتە دراما 2-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «ئۆركەشلە، سۆيگۈ دەرياسى» قاتارلىق بەش دراما 3-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى. ئۇنىڭدىن باشقا ئىجادىيەت مۇكاپاتى، رېژىسسورلۇق مۇكاپاتى، ئورۇنداش مۇكاپاتى، سەھنە گۈزەل سەنئىتى مۇكاپاتى، مۇزىكا ئىشلەش مۇكاپاتى تارقىتىلدى.

مۇكاپاتلاش يىغىنىغا ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى جانابىل، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم دائىمىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايوننىڭ مۇئاۋىن رەئىسى قېيۇم باۋۇدۇن، ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى فېڭ داجېن ۋە مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ مەسئۇللىرى، ھەر قايسى مىللەت سەنئەتچىلىرى بولۇپ 1000 غا يېقىن كىشى قاتناشتى.

قېيۇم باۋۇدۇن ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىگە ۋەكالىتەن، بۇ قېتىمقى تىياتىر كۆرىكىنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆتكۈزۈلگەنلىكىنى قىزغىن تەبرىكلىدى.

ئۇ مۇنداق دېدى: بۇ قېتىمقى كۆرەكتە ھەر مىللەت خەلقىنىڭ كوممۇنىستىك پارتىيىگە تەلپۈنۈش، سوتسىيالىزم يولىدا مېڭىش ئارزۇسى ئەكس ئەتتۈرۈلدى، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ تىياتىر قوشۇنىدىكىلەرنىڭ روھىي قىياپىتى مەركەزلىك ھالدا نامايەن قىلىندى، ھەر قايسى تىياتىر خىللىرىنىڭ بەدىئىي سەۋىيىسىمۇ مەركەزلىك كۆرەك قىلىندى.

ئۇ مۇنداق دېدى: ئەمەلىيەت يەنە بىر قېتىم ئىسپاتلىدىكى، بىز ئەدەبىيات-سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت توغرا يۆنىلىشتە چىڭ تۇرۇپ، پارتىيىنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت فاڭجېنىنى ئومۇمىيۈزلۈك ئىزچىللاشتۇرۇپ، ۋارىسلىق قىلىش بىلەن راۋاجلاندۇرۇش ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى توغرا بىر تەرەپ

(ئاخىرى 14-بەتتە)

(ھېكايە)

ئەختەم ئۆمەر

1

كەچنىڭ سالقىن شامىلى باراقسان مەجنۇنتال ياپراقلىرىنى يەلپۈپ تۇراتتى. غۇۋا چىراغلارغا ئوخشاش ھاشارەتلەر يېپىشىۋالغان ئىدى. قىلۋىدىن ئۆرۈلگەن راھەتلىك شامال شاۋكەتنىڭ چاچلىرىنى توزدىتىپ ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ ئىلاجى بار سەۋرى قىلىش ئۈچۈن شامال كەلگەن تەرەپتىكى روشەن يۇلتۇزلارنى ساناشقا باشلىدى. مەكتەپنىڭ ئالىملىق بېغىدىن قىز - يىگىتلەرنىڭ شېرىن تاۋۇشلىرى قۇلىقىغا توختىماي كىرىپ تۇراتتى. سۈت ئالمىنىڭ خۇش ھىدى ئۇنىڭ دىمىنى تۇتقۇزۇۋەتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ ئۆزىنى بېسىۋېلىپ، چىشىنى چىشلەپ يۇلتۇز ساناشنى داۋام قىلدى. قىزلارغا خاس يېقىملىق ئاياغ تاۋۇشى ئۇنى يۇلتۇز ساناشتىن توختىتىپ قويدى. بىر قىز نازۇك بەللىرىنى تولغاپ پەلەمپەيدىن مەغرۇر چۈشۈپ، بۇ يەردە يۇلتۇز ساناشتىن توختاپ قالغان كېلىشكەن بىر يىگىتنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى پەقەتلا ھېس قىلىپ باقمىغاندەك، شامالنى ئويىنىتىپ ئارام بەرمىگەن

چاچلىرىنى يەنە شۇنداق مەغرۇر سىلاپ يېنىدىنلا ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ، قىز يېنىدىن ئۆتكۈچە قىزنىڭ نېپىز شايى كۆڭلىكى ئىچىدىكى مۆڭگۈزدەك گۆكسىگە ئاچكۆزلەرچە تىكىلدى، ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن بولسا تولغان ساغرىسىغا قاراپ قالدى.

— ما كاساپەتنى. قايسى مەلئۇننىڭ قولىدا تولغۇنىدىغانسەن، لېكىن بىزنىڭ بىلىققا يەتمەيسەن.

ئۇ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ تاماكا چەككەنچە يەنە ئاشۇ ساغرىغا قاردى.

— ئوقۇغۇچى دېگەن شۇ.

ئۇ ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە يەنە يۇلتۇز سانىماق بولۇپ ئاسمانغا قارىۋىدى، بايا ساناپ قايەرگە كەلگەنلىكىنى تاپالمىدى. زەردە بىلەن ئارقىسىغا قاراپ، كېتىۋاتقان قىزنىڭ كەينىدىن تاماكىسىنى تۈكۈردى:

— جادۇ جالاپ.

— نېمىدېگەن چىرايلىق گەپلەر بۇ؟!

شاۋكەت كەينىگە قاردى. بىلىقىز پەلەمپەيدە پەردىزاتتەك سۈزۈلۈپ تۇرغان ئىدى. ئاق شايى كۆڭلىكى هازىرمۇ ئۇنى ئەرشتىن سۈزۈلۈپ چۈشۈۋاتقاندەك قىلىپ كۆرسەتمەكتە ئىدى. قارا، دولقۇنسىمان چاچلىرى ئايدەك يۈزىنى بۇلۇتتەك ئورىۋالغان ئىدى. شاۋكەت سائىتىگە قاردى.

— ساق ئىككى سائەت قىرىق ئۈچ مىنۇت ئۆتتى. بۇ ۋاقىتتا دۇنيادىكى نۇرغۇن ئۇلۇغ ئىشلار ئورۇندىلىپ بولىدۇ. ئالەم ئايروپىلانى بىرىنچى قېتىم ئاسماندىن چىقىپ كېتىدۇ.

— ناهايىتى توغرا دېدىڭىز چىرايلىق يىگىت. لېكىن سىز بىلەن مەن ئالەم ئايروپىلانىنى كۆرۈپ باقمىدۇق، كۆرۈۋاتقىنىمىز ئېشەك هارۋىسى بىلەن 2-دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىنكى ماشىنىلار. ماڭغاچ سۆزلىشەيلى.

— ئۆزىمىزنى قۇتقۇزماق تارىخ بىزنى يۇندا ئورنىگە تاشلىۋېتىدۇ. يەر يۈزىدىن تامامەن يوقىلىپ، كىشىلەر تەرىپىدىن ئۇنتۇلۇپ كېتىمىز. هەتتا نەسلى قۇرۇشقا باشلاپ ئىنسانلار تەرىپىدىن قوغدىلىۋاتقان هايۋانلارچىلىك قەدىرىمىز بولماي تۈگەيمىز.

شاۋكەتنىڭ تۈكرۈكلىرى بىلىقىزنىڭ يۈز-كۆزىگە توختىماي چاچراۋەردى. بىلىقىز ئىمزىدا توختاپ سومكىسىدىن قارىدەك ياغلىقىنى چىقىرىپ يۈزىنى سۈرتتى. قوللىرىنى سىلكىپ، خۇددى يوقىتىپ سۆزلەۋاتقان شاۋكەتنىڭ كۆتۈرۈلگەن قوللىرى بوشلۇقتا توختاپ قالدى. ئۇ هاياجانلانغانلىقىدىن ئېسىلىپ كەتكەن ئىدى. ئەمدى ئوڭايسىزلىنىپ قالدى.

— ئىشقىلىپ مەن بىكارغا قاينىمايمەن، — دېدى ئۇ بەسلەپ. بىلىقىز هېچبىر ئىپادىسىز قادىلىپ تۇردى.

— تەكرار ئېيتىمەن، يەنە تەكىتلەپ قوياي: ئالىي مەكتەپنىڭ بىئولوگىيە كەسپىدىكى ئوقۇغۇچىمەن، سىياسىي بىلەن خۇشۇم يوق، ئۇنى چۈشەنمەيمەن، چۈشىنىشنىمۇ خالىمايمەن. بۇنداق گېپىڭىزنى ئاڭلىغۇم يوق. مۇشۇنداق كوتۇلداپ يۈرۈپ بېشىڭىزنى يەيدىغان ئادەمكەنسىز.

— گېپىمنى چۈشىنىڭ. مەن سىياسەت - پىياسەت دېگەن نەرسە توغرىسىدا گەپ قىلمىدىم، ئەخلاق تېمىسىدا گەپ قىلىۋاتىمەن، ئەخلاق.

— بولدى، بىردەم گەپ قىلماي مېڭىڭ. ساۋاقداشلىرىم بىزگە ئۈچەيلەنلىك بىلەن قارىشىۋاتىدۇ.

ئۇلار ئوقۇغۇچىلار كاللىك بولۇۋالغان دەرۋازا ئالدىدىن جىم ئۆتۈشتى.

— قاياققا ماڭىمىز؟

— سۆگەتلىك كۆل تەرەپكە.

— ئۇ يەردە پاشا جىق.

— مەن سىزنى پاشىلار بىلەن ياخشى

مۇڭدىشالايدىكەن، دەپ ئويلاپ قېلىۋاتىمەن.

— مېنى مەسخىرە قىلماڭ. دېمەكچىمەنكى، مەن سىزنى ئىككى يېرىم سائەت ساقلىسام، مېنى بىرسى تۆت سائەت ساقلىسا، بىزدىكى ئىشەنچىلىك ۋاقىت كۆز قارىشى قېنى؟ بىر-بىرىمىزگە بولغان ئىشەنچ نەگە كېتىدۇ؟ بىزدىكى دورامچىلىق قىلىپ ئۆزىنىڭ مىللىي ئالاھىدىلىكىنى يوقىتىش، بىر-بىرىگە يالغان ئېيتىش، ئالداش، خۇشامەتچىلىك، پارىخورلۇق، خۇددى بىر كىم ئۈچۈن ياشاپ بېرىۋاتقاندەك كۈن-تۈنلەپ ئۈلپەتچىلىك قىلىپ سورۇن تارتىپ ئىچىش-چېكىشلەر، يالغان كۈلۈش، ساختا تەكەللۇپلار... مانا... مانا يەنە نۇرغۇن، مەن سۆزلەپ بولالمايمەن، بۇلارنىڭ ھەممىسى زاۋاللىققا يۈزلىنىۋاتقان، خاراب بولغان بىر مىللەتنىڭ ئاساسلىق ئالاھىدىلىكى. بۇ ئىللەتلەرنى ئۆزىمىز تۈزىمىسەك، ھەر بىر ئادەم ئۆزى تۈزىمىسە، بىر كىم تۈزەپ بېرەمدۇ؟ ھەممىنى خۇدا تۈزەپ بېرەمدۇ؟ ئاڭلىسام: «سەن پەيلىڭنى قانچىلىك ئۆزگەرتسەڭ، مەن قىسمىتىڭنى شۇنچىلىك ئۆزگەرتىمەن» دەيدىكەن ئاللا. بىزنىڭ ئادەملەردىكى ھالىغا باقماي قىلىپ كېتىدىغان ھەشەم-پەشەم، سورۇن-باراۋەت، كەيىپ-ساپا، تۈگىمەس قائىدە دېگەنلەر پۇت-قولىمىزنى چۈشەۋاتقان خوراپىي نەرسىلەردۇر. مانا بۇلارنى بىر كىم ئەكېلىپ چۈشەپ قويمىدى، ئۆزىمىز تېپىپ چۈشۈۋالغان نەرسىلەر. بۇ نەرسىلەرنى ئۆزىمىز يوقىتىپ، ئۆزىمىزنى ئازاد قىلمىساق مەڭگۈ روناق تاپالمايمىز. بىز ئۆزىمىزنى سۆيەيلى، ئۆز-ئۆزىمىزنى خورلىمايلى.

— بەك ئوبدان گەپ قىلدىڭىز. ھازىر خوتۇنىڭىزغا قانداق يالغان گەپ قىلىپ ئالداپ چىقتىڭىز؟

بىلقىز كۈلۈمسىرەپ شاۋكەتنىڭ كۆزىگە تىكىلدى.

— بۇنى چۈشەندۈرۈش ھاجەتسىز.

— مېنىڭ ئاڭلىغۇم كېلىۋاتىدۇ. بۇ باياتىن بېرى سىز دەۋاتقان ساختىپەزلىك، بۇمۇ ئۆزىمىزنى ئالداۋاتقانلىقىمىزغا كىرىدىغۇ دەيمەن؟

— ياق، مەن ئۇنداق دەپ قارىمايمەن. بۇ بىر مۇقەددەس سۆيگۈ ئۈچۈن، مۇھەببەت ئۈچۈن.

— ئۇنداقتا خوتۇنىڭىزنى سۆيمەمسىز؟

— كىم سۆيمەيمەن دەپتۇ؟!

— ئەمىسە نېمىدەپ ماڭا رودىپايدەك ئەگىشىۋالىسىز. مېنى سۆيمەكچى بولسىڭىز، خوتۇنىڭىز، بالىلىرىڭىزغا مۇھەببىتىڭىز بولغاندىكىن شۇنى سۆيسىڭىز بولدى، مەندە ھەققىڭىز يوق.

— ئەمىسە ماڭا خوتۇن بولۇڭ.

— ياق.

— نېمىشقا؟

— ئۇ چاغدا چوقۇم مېنى يەنە بىر چىرايلىق قىز كۈندىشىم بىلەن! قوشۇپ سۆيىسىز.

— سىزنىلا سۆيىمەن.

— بۇ ھەر كۈنى خوتۇنىڭىزنى ئالدايدىغان مەڭگۈلۈك كېپىڭىز.

— سىزگە ئۇنداق قىلمايمەن. بولمىسا بەش يىلدىن بېرى ئوتۇڭىزدا كۆيۈپ، سۆيگىنىڭىزدە ئېقىپ يۈرەمدىم.

— بۇ ناھايىتى ئېنىق. ئېرىشمەكچى بولغىنىڭىز تېخى مەندە تۇرۇپتۇ. ئامانەتنى ئالغان بولسىڭىز بۇنچىۋالا قىلىپ كەتمەيتتىڭىز، رايىڭىز يېنىپ ھەتتا ئۇنتۇپ قالاتتىڭىز.

— ئۇنداقتا ئىككىمىز توي قىلايلى، شۇ چاغدا كۆرەرمىز.

— سىز بىلەن توي قىلغۇم يوق.

— ماڭا نىسبەتەن سىزدە سۆيگۈ دېگەن نەرسە يوقكەن-دە. ئەمىسە نېمىدەپ مەن بىلەن يۈرۈيسىز؟

— مەن سىزنى سۆيىمەن، ئەمما توي قىلالمايمەن. ھاياتتا ئەڭ سۆيۈلگەن مۇھەببەت دەل توي قىلالمىغانلار ئارىسىدا بولىدۇ. مەڭگۈ ئەستىن چىقمىغۇدەك سۆيۈش ئۈچۈن سىز بىلەن توي قىلمايمەن.

— بۇ، يالغان. كۆزدىن يىراق بولغاندىن كېيىن، ھامان بىر كۈنى كۆڭۈلدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ.

— سۆيگۈ ھەر ئادەمنىڭ روھىدا ھەر خىل بولىدۇ.

— لېكىن سىز مەن بىلەن توي قىلماسلىقتا باشقا سەۋەب بار، يەنى ياشتا چوڭ، ئىككى بالىسى بار ئادەم دەيسىز.

— دەل ئۇنىڭ ئەكسىچە، مېنىڭچە، قىزلار چوڭ ياشلىقلارغا تەگسە تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك بولىدۇ. بۇ نۇقتىنى ئاتا - بوۋىمىز بەك ياخشى بىلىدۇ. دادام قېرىپ پېنسىيىگە چىقتى، ئانام ئەمدى قىران بولدى، ئىككىسى بىر - بىرىنى بەك ياخشى كۆرىشىدۇ. ئانام دادامنىڭ قىرىق يېشىدا ئالغان خوتۇنى. ئانام دادامدىن ئون سەككىز ياش كىچىك. ئانامنىڭ ھەر قانداق تەلىپى دادامنىڭ قىزغىن مۇھەببىتى ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. ھە راست، مېنىڭ توي قىلىشىمدا دادام، ئانامنىڭ بىرلا شەرتى بار، ناھايىتى ئاددى. توي قىلىدىغان ئادەمنىڭ كەلپىنلىك بىلەن قەشقەرلىق بولمىسۇن دەيدۇ، لېكىن بۇمۇ پۈت تىرەپ تۇرالمايدۇ.

— قەشقەرلىق ئارپىسىنى خام ئورۇپتىمۇ؟

— ئاتا - ئانام دېھقانچىلىقنى بىلمەيدۇ، لېكىن تەكتىگە يەتكىلى بولماس سىرلىق تەكەللۇپ، يۇسۇنلار بىلەن چىقىشالمايدۇ.

— سىز بىلەن مەن مىللەتنىڭ ئەقىل - ئىدىركى، زىيالىيسىبىز. ھازىرقى زامان ئېڭى بويىچە ياشىشىمىز، ئۆزىمىزنى ئۆزگەرتىپ قۇرۇشىمىز كېرەك. يۇرت ئارا بىر - بىرىمىزگە بولغان ئۆچمەنلىكنى يوقىتىپ، بىر - بىرىمىزنى سۆيەيلى، قەدىرلەيلى. بىزنىڭ ئىناق بولۇشالماي قۇمدەك چېچىلىپ ياشىشىمىز بەختسىزلىكلىرىمىزنىڭ تۈپ يىلتىزى، ئۆزگەرتىش كېرەك.

— مېنىڭ سۆزلىگىنىڭىز بىلەن ئاتا - ئانىمىز ياشىغان ئاشۇ تۇپراق، سۇ، ھاۋا، تومۇرىمىزدىكى قان بىزنى يەنە شۇنداق ئۆستۈرىدۇ. پەقەت قىسمەن ئۆزگىرىشى مۇمكىن. ئىناق بولۇش ئۈچۈن بىزنى بىرلەشتۈرەلەيدىغان قۇدرەتلىك بىر ئەمەلىي كۈچ، روھىمىزنى ئالقانغا ئالالىغۇدەك ئىلاھىي يېتەكچى بولۇش كېرەك، بۇنىڭدىن باشقا ھېچ نەرسە بىزنى بىرلەشتۈرەلمەيدۇ.

— بولدى، ئاغزىم قۇرۇپ كەتتى، قەھۋە ئىچەيلى.

— مېنىڭ ئۇ يەرگە كىرگۈم يوق.

— نەپرەتلىنەمسىز؟

— بىلمەيمەن.

— خەق نېمە قىلسا ئۆزىنىڭ ئىشى. بىزمۇ ئۆز ھالىمىز بىلەن بولىمىز. جەمئىيەتنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى بىلىپ قويغانغا يەتمەيدۇ. بۇمۇ ئۆز ئالدىغا ئاجايىپ بىر دۇنيادەك.

«لېۋەننىڭ قەھۋەخانىسى» دېگەن خەت ئۇسسۇل ئوينىغاندەك تولغىنىپ يېنىپ تۇرغان ئىشىكتىن شاۋكەت ئالدىدا كىردى. يۇلتۇزدەك يېنىپ تۇرغان ئۈچ قىز شامالدەك كېلىپ ئۇنىڭغا قول ئۇزاتتى، بىرسىنىڭ ئاق بىلىكى بويىنىغا يىلاندەك يۆگىشىپ بولدى.

— بولدى، رەھمەت سىلەرگە.

بېلىقىزنى كۆرۈپ ھەممىسى پەردىلەردەك غۇۋالىق ئىچىدە كۆزدىن غايىب بولدى. غۇۋا يېنىپ تۇرغان قىزىل چىراغ نۇرىدا پەردىلىك تۇساقلار سىرلىق كۈلۈمسىرەۋاتقان، سېپتا ياسانغان چىرايلىق ئايالدەك كۆرۈندى. ئەتىر ئارىلاشقان ھەر خىل ئىچىملىكپۇرىقى

قەھۋەخانا ھاۋاسىنى سېھىرلەپ تۇراتتى. توساقلار ئىچىدە قىزغىن پىچىرلاشلار، قىزلارنىڭ نازلىق كۈلۈپ ئەركىلەشلىرى ئاڭلىناتتى. كۈتكۈچى ئۇلارنى پەردىسى قايرىلىپ تۇرغان بىر بوش ئورۇنغا باشلاپ كەلدى. بېلقىز ئادەمسىز تۈز يولدا كېتىۋاتقاندەك پەرۋاسىز كېتىۋەردى.

— نېمە لازىم، — دېدى كۈتكۈچى ئۇلار جايلىشىۋالغاندىن كېيىن

— سىز دەڭ، — كۈلۈپ قارىدى شاۋكەت.

— قەھۋەدىن باشقا نېمە بار بۇ يەردە؟

— خالىغىنىڭىزنىڭ ھەممىسى بار.

بېلقىز ئۈنچىقماي پەرۋاسىز ئولتۇردى.

— ئىككى ئىستاكان قەھۋە بىلەن بىر تەخسە تۇخۇم قورۇمىسى، بىر تەخسە تەرخەمەك، ئون زىق كاۋاب كەلتۈرۈڭ.

— قىزىق تۇيۇلىۋاتامدۇ؟

— نېمىسى قىزىق. مېنىڭچە، ئۆز يولىدا تەبىئىي - نورمالنى ئىش. جاھاندا كىشىلەر ئازادىلىك ھېس قىلىدىغان قانچىلىك ئىش بار؟ ئەگەر ئۇلار بۇ يەردە ئۆزىگە ئازاب تېپىۋالسا ھەرگىز يولىمايدۇ. ئادەم خۇشاللىق ئىزدىگۈچى مەخلۇق. ئۇنىڭ كۆڭلى نەدە خۇش بولسا، شۇ يەرگە ھەسەل ھەردىسى ئولاشقاندەك مانا مۇشۇنداق توپلىنىدۇ. سىز كۈچەپ ئۆزگەرتمەن دېگەن ئادەملەرنىڭ روھى، جەمئىيەتنىڭ ئېڭى ۋاقتى - سائىتىگە كەلگەندە ئۆز يولى بىلەن ئۆزگىرىۋېرىدۇ.

— پۈتۈنلەي پەرۋاسىزلىق. ۋىجدانسىز ئادەملەر پەرۋاسىز بولىدۇ. پەرۋاسىز ئادەمدە ئېتىقاد بولمايدۇ، شامالغا قاراپ يەلكەن چىقىرىشقا، خامىلىيوندەك ماسلىشىشچانلىققا — رەڭ ئۆزگەرتىشكە ماھىر كېلىدۇ. مەن ئۆزۈم سۆيىدىغان سىزدەك بىر ياخشى قىزنىڭ تېخى جەمئىيەتكە قەدەم قويماي تۇرۇپ، بۇنداق بولۇپ كېتىشىگە چىداپ تۇرالمايمەن. مەن بارلىق ھاياتىم، جېنىم بىلەن سىزنى شۇنداقلا كىشىلەرنىڭ روھىنى ئۆزگەرتىشكە ئۆزۈمنى بېغىشلايمەن. مانا بۇ مېنىڭ ئۆمۈرلۈك غايەم. سىز ئۇنداق بولماسلىقىڭىز كېرەك، بېلقىز.

— مانا بۇ بىزنىڭ مىللىيونلىغان ئالىي مەقسەتلىك نادان، ياخشى ئادەملىرىمىزنىڭ بەختسىز خاراكتېرى. دەل مۇشۇ ئىش ئۇلارنى قانلىق تراگېدىيە ئىچىدە، ئالدانغان ئارمان، پۇشايمانلار ئىچىدە يەر يۈزىدىن يوق قىلدى. كىشىلەرنىڭ ئېڭىنى، روھىنى، ياشاش ئۇسۇلىنى ئۆزگەرتەلەيدىغان بىرلا قۇدرەتلىك كۈچ بار، ئۇ بولسىمۇ تەبىئەت ۋە ئۇنىڭ قانۇنىيىتى. ئۇنى ھازىرغىچە ھېچقانداق ئىنسانىيەت ئۆزگەرتەلىگىنى يوق، بەلكى ئۆزگەرتىمىز دېگەنلەر تەبىئەت تەرىپىدىن ئۆزگەرتىۋېتىلدى. تەبىئەت كەڭرى، ئۇنىڭغا قاراپ بېقىڭ: باھار، ياز، كۈز، قىش، بۇلارنىڭ ھەر بىرىدە ھەر بىر ئۆسۈملۈكتىن تارتىپ جانلىقلارغىچە شۇ پەسىلنىڭ قانۇنىيىتى بويىچە ياشايدۇ، جۈملىدىن ئادەممۇ شۇنداق. مانا قاراڭ: قىشتا سىز مانا مۇشۇنداق كىيىم بىلەن ياشاپ ھايات تۇرالامسىز، قىشنى ئۆزگەرتەلەمسىز؟ پەقەت ئۇنىڭغا بويسۇنۇش شەرتى ئاستىدا تاقابىل تۇرۇپ ياشايسىز. ئادەملىرىمىزنىڭ ئېڭى، روھى ھەر قايسى دەۋردە ھامان ئۇنى تاپىدۇ.

— سىزنىڭ بۇ سېلىشتۇرمىڭىز يەنىلا پەرۋاسىزلىق، بىزنىڭ مىلليونلىغان كىشىلەردىكى چۈشكۈنلۈكتىن باشقا نەرسە ئەمەس. ھېچ نەرسىگە ئىنتىلمەي، زېرىكىپ ھالدا نېمە بولسا شۇ دەپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئادەملىرىمىزنىڭ ئۆزىنى ئاقلاش، ئۆزىگە تەسەللىي بېرىپ، ئۆزىنى ئالداش ئۈچۈن تاپقان گېپى. سىز دەۋاتقان پۈتكۈل كائىنات كەڭ دائىرىلىك ئۇقۇم. مېنىڭ دەۋاتقىنىم — دۇنيانىڭ بىر كىچىك زېمىنىدىكى ئادەملەرنىڭ روھى مەسىلىسى. قېنى

ئېيتىمەن، بىر زېمىندا، بىر كىلىماتتا با-
شاۋاتقان، ئوخشاش تاماق، كىيىم، ھاۋا،
سۇدىن پايدىلىنىۋاتقان ئادەملەرنىڭ
روھى ئوخشاش ئەمەس، تەقدىرى ئوخشى-
مايدۇ. بىز چۈشكۈنلىشىپ - چىرىكلىشىپ،
تۈگىشىپ كەتتۇق. كونا ئېسىل ئەخلاقنى
كوناردى دەپ تاشلاپ مېڭىپ، يېڭىسىنى
تاپالماي دوراپ ئاخىرى يا كونىسى يا
يېڭىسى يوق قەلەندەرنىڭ ئۆزى بولدۇق.
بىزدە مىللىي ئەخلاق، مىللىي مەدەنىيەت
يوقالسا بىز تولۇق يوقىلىمىز، بوغۇلۇپ،
ئۆلۈپ تۈگەيمىز.

شاۋكەت ھاياجاندىن بوغۇلۇپ قولىدىكى
بىر ئىستاكان قەھۋەنى غەزەپ بىلەن يەرگە
ئۇردى. كۈتكۈچى سايىمەك پەيدا بولدى.

— كەچۈرۈڭ، بىر ئاز چېچىلىپ قالدى،
ھېچ ئىش يوق، — دېدى بېلىقىز خاتىر-
جەملىك بىلەن.

— ئىستاكاننىڭ پۇلىنى ئايرىم ھېساب-
لايمىز.

— قانداق ھېسابلىساڭ شۇنداق ھېسابلا
چوشقىنىڭ كۈچىكى. كاشىلا قىلماي كۆز-
زۈمدىن يوقال.

— ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ، بۇ ئاجىزلىق.
بۇنداق بولغاندا بىر مىللەتنى ئەمەس
ئالقىنىڭىزدىكى مەندەك بىر قىزنىمۇ ئۆز-
گەرتەلمەستىن، ئەكسىچە ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ
قالىسىز. ئۆزگەرتىش ئۈچۈن مانا مۇنداق
چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن سۆيۈش كېرەك.

بېلىقىز شاۋكەتنىڭ قىزىرىپ ئېسىلىپ
كەتكەن ساقاللىق ئېڭىكىنى يۇمشاق
ئالقىنى ئارىسىغا ئېلىپ، كۆككۆرۈپ تىترەپ
كەتكەن قېلىن كالپۇكىغا نازۇك، رەڭدار
لېۋىنى يېنىك ياقتى. تىترەپ ئاران تۇر-
غان شاۋكەت بېلىقىزنى قۇچاقلاپ، مۇجۇقلاپ،
ئەسەبىيلىك بىلەن ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە
سۆيۈپ كەتتى. بېلىقىز شاۋكەتنىڭ بېشى-
نى قاتتىق چىشلەپ يۇلقۇنۇپ چىقىۋالدى.
شاۋكەت قاتتىق ھاسىراپ ئولتۇرۇپ قالدى.
ئۇنىڭ بېشىدىن سۇس قان چىقتى.

— دېمەك، سىز قورقۇق كېيىن باشقىغا
ياردەم قىلىدىغان ئاجىز، شاكال، چاكىنا ئادەم-
كەنسىز. سۆيۈشنى بىلمىگەن ئادەم قۇتقۇ-
زۇشنى بىلمەيدۇ. سىز تەربىيىلىنىڭ، ئاۋۋال
خەلقنى سۆيۈش كېرەك. مەنمۇ شۇ خەلقنىڭ
بىرسى. سۆيۈڭ دېسە، خۇدىڭىزنى يوقىتىپ
غالجىر ئىتتەك تالاپ ئۆلتۈرۈپ قويغىلى
تاسلا قالدىڭىز. سۆيۈش ئادەمگە لەززەت
ئېلىپ كېلىدىغان نەرسە. مەن بوغۇلۇپ
ئۆلگىلى تاسلا قالدىم. سىز لەززەت ئالالى-
دىڭىزمۇ؟ كېلىڭ، بېشىڭىزغا سۆيۈپ
قوياي، ئازابىڭىز يېنىكلىسۇن.

شاۋكەت ھاڭۋېقىپ ئولتۇرۇپ قالدى.
بېلىقىز ئۇنىڭ بېشىدىكى قاننى ئالدىرى-
ماستىن يۇمشاق شۈمىدى. بۇ يېقىملىق
قىلىق شاۋكەتنىڭ سېزىمىنى قاتۇرۇپ،
مەستخۇشلۇقنىڭ كەيپىنى سۇرگۈزدى.
بېلىقىز لېۋىنى تارتىۋېلىپ كۈلۈۋەتتى.

— سىز بەك ئۇستا جادۇگەركەنسىز.

— بىز تېمىدىن يىراقلاپ كەتتۇق. باشقا
گەپنى قويۇپ ئۆز كېپىمىزنى قىلىشىپ كۆڭ-
لىمىزنى ئاچايلى.

— ئەمىسە، ئۆمرۈمدە ئۇنتۇلمىغۇدەك
ياردەم قىلىڭ.

— قانداق ياردەم؟

— مۇھەببىتىڭىز- سۆيگۈڭىزنى دەيمەن.

— دېدىمغۇ، ھاياتىمدا ئەڭ سۆيۈملۈك
كىشى سىز. مەن سىزنى ئۆمۈر بويى سۆيىمەن.

— ئەمىسە توي قىلايلى.

— سىز بىلەن توي قىلالمايمەن.

— بۇ قانداق مۇھەببەت؟

— بۇ مەڭگۈلۈك مۇھەببەت.

— پەقەت سىزنىڭ ياردىمىڭىزدىلا مەن
مىللىتىمنى قۇتقۇزۇش غايىسىگە يېتەلەيمەن.

— ماقۇل، سىز بىلەن توي قىلىپ، سىز تەلەپ قىلغان ياردەمنى قىلاي. دوختۇرخانا كېسەللەر ھېساباتخانىسىدا بوغالتىرلىق قىلىش بىلەن، مۇشۇنداق قۇرۇق گەپ قىلىش بىلەن ئۆزىڭىزنى ئالداشتىن باشقا قانداق ئىش قىلالماقچىسىز؟

— پارلاق مىللىي مەدەنىيىتىمىز ھەققىدە ماقالە يازىمەن، تەشۋىق قىلىمەن. زاۋاللىققا يۈز تۇتقان مىللىي روھنى، ۋەيران بولۇۋاتقان مىللىي ئەخلاقنى قۇتقۇزۇش، ئۆزىمىزنى ساقلاپ قېلىش ھەققىدە ماقالە ئېلان قىلىپ، كىتاب يېزىپ كىشىلەرنىڭ روھىنى ئويغىتىمەن، ئېڭىنى ئاچىمەن. مانا مۇشۇ مۇراجىئەت قىلىش يولى — ھازىرقى دەۋردە ئەڭ ئېسىل ئەمەلىي ئىش، مەن مۇشۇنى قىلىمەن.

— رېئاللىق دەل بۇنىڭ ئەكسى. سىزنى رېئاللىققا قايتۇراي. سىز قىلماقچى بولغان ئىشنىڭ ھېچ قايسىسى كىشىلەرنى ئەمەلىي نەپكە ئىگە قىلالمايدۇ. ھازىر پۇل بىلەن ھوقۇق ھەقىقىي تار دائىرىدە ۋاقىتلىق ئۆزگەرتىش قۇدرىتىگە ئىگە كۈچ. مانا بۇ كىشىلەرنى ئۆزگەرتەلەيدۇ.

— ئاغزىڭىزدىن بۇنداق تېتىقسىز گەپنىڭ چىققىنىنى كۈتمىگەنىكەنمەن.

— بۇ مېنىڭ ئاغزىمدىكى ئەمەس روھىمدىكى گەپ، بۇنى ماڭا ھازىرقى رېئاللىق ئۆگەتتى.

— بۇنى ئۆزگەرتىش كېرەك. بۇ بەك ئېپلاس روھ.

— مۇمكىن ئەمەس. بۇ ئەڭ ئەمەلىي روھ. مەن سىزگە شۇنى ئېيتىپ قوياي: ئاشۇ تەشۋىقاتىڭىز مېنىڭ نەزىرىمدە ھېچقانداق ئۆزگەرتىش كۈچىگە ئىگە ئەمەس. لېكىن بىر سوم پۇلغا كېلىدىغان بەش نان كىشىلەرگە ھاياتنىڭ قەدرىنى بىلدۈرەلەيدۇ. مەن ئۆزگىرىش، ئۆزگەرتىشلەرنى بۇندىن كېيىن ئاڭلىغۇم يوق. پۇل بىلەن ھوقۇق مەندە چوڭقۇر يىلتىز تارتىۋاتىدۇ. سىز بىلەن بۇ ھەقتە بۇنىڭدىن ئارتۇق سۆزلەشكۈم يوق، مەن پەقەت شۇنىلا قەدىرلەيمەن.

— بىر ئوقۇغۇچىنىڭ، ئۆزىنى ھازىرغىچە پاك ساقلاۋاتقان بىر ئوقۇغۇچىنىڭ يۈرىكىنىڭ بۇنچىلىك چىرىكلىشىپ كېتىشىنى ھېچ ئەقلىمگە سىغدۇرالمايۋاتىمەن. بۇ سىز بىلقىز شۇمۇ ياكى باشقا بىر داڭقى كەتكەن سەتەڭمۇ؟

— نېمە دېسىڭىز دەۋېرىڭ، مەن بىر ئادەم.

شاۋكەت ئورنىدىن تۇردى. بىلقىز خاتىرجەم كۈلۈمسىرەپ ئىزىدا ئولتۇرۇۋەردى.

— ئولتۇرۇڭ، مەن تېخى سىزنى قانغۇدەك سۆيمىدىم.

— سىز مېنى سۆيمەيسىز، پۇلنى، ھوقۇقنى سۆيىسىز.

— لېكىن ھەممىدىن سۆيۈملۈكى يەنىلا سىز.

بىلقىز ئورنىدىن تۇرۇپ شاۋكەتنىڭ بوينىغا گىرە سالدى، چىڭ يېپىشىپ تۇرۇپ ئالدىرىماستىن لېۋىنى ياقتى. شاۋكەتنىڭ قولى بەلدىن تۆۋەنگە سىيرىلىپ كۆڭلەكنى كۆتۈردى.

— ھەددىڭىزدىن ئاشماڭ، — بىلقىز شاۋكەتنىڭ قولىغا ئۇرۇۋەتتى.

شاۋكەتنىڭ غەزىپى بىراقلا تاشتى.

— سىز قانداق شايتۇن خوتۇن. مېنى ساراڭ قىلاي دەمسىز. سىرتماققا ئېسىپ قويۇپ يا ئۆلتۈرمەي، يا بوشاتمايدىغان. ئەگەر يەنە رەت قىلسىڭىز، بولدى سىز بىلەن ئادا - جۇدا بولىمەن.

— قورقىتىمەن دېمەك. لەززەت دەل شۇنىڭدا، لېكىن ھەر ئىشنىڭ يولى، ۋاقتى بولىدۇ.

— بەش يىل بولدى، ئەمدى ئوقۇشىڭىز تۈگەيدۇ. يا توي قىلمىسىڭىز، يا تەلىپىمگە ئۇنىمىسىڭىز، قاچان كېلىدۇ ئۇ ۋاقىت. بولدى، مېنى ئەمدى ئالدىيالمايسىز. ئەمدى بىلدىم، سىزدە ھېچقانداق ئورتاقلىق، مۇھەببەت دېگەن نەرسە يوق.

— مەن بۇرۇنلا بىلگەن.

— سىز ئەۋلىيا خېنىم.

— ھاقارەتلەشكە ھەققىڭىز يوق.

— سىزنىڭ بارلىق ساختا مۇناسىۋىتىڭىز مۇشۇ يەرگىچە بولسۇن. بۈگۈندىن باشلاپ شاۋكەت سىزنى ئىزدىمەيدۇ، كۆزۈمدىن يوقىلىڭ. سىزنى تونۇمايمەن. سىز ئادەم ئەمەس، ئالۋاستى.

— بولىدۇ. خەير - خوش، بىردىنبىر ئادەم.

بېلقىزنىڭ كۆزىدىن ياش قۇيۇلغان پېتى قەھۋەخانىدىن چىقىپ كەتتى. شاۋكەت ئىزىدا ئولتۇرۇپ ھۆكرەپ يىغلاشقا باشلىدى.

— ئۇ ئالۋاستى كۆڭلىڭىزنى رەنجىتكەن بولسا، مانا مەن بارغۇ، — بىر قىز كېلىپلا سۈركەلدى.

— يوقال، سېسىق جالاپ، — شاۋكەت بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىدى.

2

دوختۇرخانىنىڭ كېسەللەر ھېساباتخانىسىنىڭ كىچىككىنە كامىرى ئالدىدا كۈن - تۈن كېسەللەرنىڭ ئۆچىرىتى ئۈزۈلمەيدۇ. ھېسابچى خادىملار باش كۆتۈرمەستىن يازىدۇ، چوتنى تاراقلىتىدۇ، يازىدۇ، تاراقلىتىدۇ. كېسەللەرنىڭ دوختۇرخانىدا يېتىش-ياتماسلىق تەقدىرى مانا مۇشۇ يەردە بەلگىلىنىدۇ. كېسەللەر ياتاقتا يېتىپ داۋالىنىشتىن ئەمەس، مۇشۇ يەردىكى چوت ئۇرۇقىنىڭ تاراقلىشىدىن قورقىدۇ. قورقىدۇ، ئەمما داۋالانماي مۇمكىن ئەمەس. دوختۇرلار بىمارغا ئىنسانىي ھېسسىياتتا رەھىمدىل بولغىنى بىلەن، بۇ يەردىكى ھېسابچىلار چوت ئۇرۇقىنىڭ ھۆكۈمىنى كەمەكۈتسىز ئىجرا قىلىدۇ. ئۇلاردىكى ھېسسىيات - رەقەم، رەھىم - شەپقەتنىڭ ئۆزى چوت ئۇرۇقى.

شاۋكەت باش كۆتۈرمەستىن كامىردىن تەگلەنگەن كېسەلنىڭ ھېسابات جەدۋىلىنى ئالىدۇ. ئادەمنىڭ ئۆزىنى كۆرمەيدۇ. كىچىككىنە كامىردىن كۆرۈشمۇ مۇمكىن ئەمەس. بەزىدە ئۇرۇنۇپ قالسا، كىر - ماڭگىر تۆشۈكتىن چاقناپ تۇرغان بىر جۈپ كۆزنىلا كۆرەلەيدۇ، بولمىسا قولىنىلا كۆرەلەيدۇ. تۈكلۈك قوللار، نازۇك قوللار، ئوتۇندەك قوللار... تاراقلاپ سوقىلىدىغان چوت ئۇرۇقى، شىرتىلداپ يېزىلىدىغان رەقەملەر...

بىر نازۇك قول تەگلەندى. شاۋكەت ھېسابات جەدۋىلىگە ئوخشىمايدىغان قەغەزنى زەردە بىلەن ئېلىپ ئاچتى.

«بىردىنبىر ئادەم ئالۋاستى سىز بىلەن ئاخىرقى قېتىم كۆرۈشۈپ خوشلاشقىلى كەلدى. بۇ، ئالۋاستىنىڭ ئاخىرقى ئارزۇسى.»

شاۋكەت كامىردىن قارىۋىدى، كۆز كۆرۈنمەي مۇشۇ قولنىڭ بىلىكى كۆرۈندى. قەغەزنى ئالدىغا تاشلاپ، ئۈستەلگە يۆلىنىپ، بېلىنى رۇسلاپ داماكا چەكتى، يەنە شۇ قەغەزگە يازدى: «يېرىم سائەت ساقلا». قەغەزنى نازۇك قولغا پۇرلاپ تىقىپ قويدى. قول كامىردىن چىقىپ كەتتى. ئورنىغا يەنە يېڭى قول سوزۇلدى.

قۇياشنىڭ ئاخىرقى ئوتتەك نۇرلىرى تۆتۈرگى تېغىنىڭ چوققىلىرىنى نۇرلاندۇرۇپ پەستىكى بوستانلاردىن ئاستا ئۆچۈشكە باشلىدى. تاغ باغرىدىكى تاقىرساي تەرەپتىن قۇرغاق سالقىن شامال كەلدى. بېلقىز ئېگىز تۆپىلىكتىكى قاراخانىيلار زامانىدىن قالغان يوغان، سىيلىق كۆك تاش ئۈستىدە ئولتۇرۇپ قۇياش بىلەن ئاخىرقى قېتىم سۆيۈشۈۋاتقان چوققىلارغا ھەۋەسلىنىپ قاراپ قالغان ئىدى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ستۇدېنت خانىم،

www.uyghurkitap.com

ئەپۇ قىلىسىز، بىردەم سائەتتە چىقىمەن دەپ، ئىككى سائەت ساقلىتىپ قويدۇم.

بېلىقىمىز نازۇك قولىنى تەڭلەپ كۈلۈپ كەلدى. شاۋكەت سوغۇقلا قول سۇندى.

— تاڭ ئاتقىچە كەلمىسىڭىز مۇشۇ تاشتا ئولتۇرۇپ ساقلايتتىم. كەلمىگەن بولسىڭىزمۇ ھامان كۆرۈشمەي قويمايتتىم. بىز خوشلىشىشىمىز كېرەكقۇ؟

— بىراق ئىختىيار مەندە ئەمەس. مېنىڭچە، بىز خوشلىشىپ بولغان. قانچىلىك زۆرۈرىيىتى بارلىقىنى چۈشەنمىدىم.

— ئادەم ھەممىنى ئۆزى ئويلاپ چۈشىنىۋالمايدۇ، سەل تۇرۇپ چۈشىنىپ قالىسىز.

— ھەر قانداق نەرسىنى سىزنىڭ چۈشەندۈرۈشىڭىز بىلەن چۈشەنگىم يوق. مەن بىر غايىلىك ئادەم. مۇشۇ زېمىننىڭ تۇزىنى يەپ تۇرۇپ ئۇنىڭ بەختىنى ئويلىمىسام مەن قانداقمۇ ئادەم بولىمەن. بۇ تۇپراق ئۆزىنىڭ چەكسىز ئاقكۆڭۈللۈكى، چىداملىقى، سەۋرچانلىقى ئاخىرى يەنە ئاۋالسىزلىقىدىن ئادەمدىن كۆپرەك ھايۋاننى بېقىۋاتىدۇ. ھايۋان پەقەت ئۆز نەپسىنى — قورساق تويغۇزۇشنىلا بىلىدۇ. مەن ئۆزۈمنى ئادەم ھېسابلىسام، قورسىقىمدىن باشقا ئاشۇ يىراقتا سوزۇلۇپ ياتقان تۇتۇرگى تېغىنى، چاقماق دەرياسىنى، ئۇنىڭ باغرىدىكى چەكسىز دالىنى ئويلىشىم كېرەك.

— سىز دەۋاتقان بۇ زېمىندىكى ئۆزىنىلا سەمىرتىدىغان چارۋىلار ئىچىدە مەنمۇ بولسام كېرەك، دەپ ئويلايمەن.

— بۇنى سۆزلەشنىڭ ھاجىتى يوق.

— لېكىن بۇ زېمىندىكى سىز ھايۋان ساناۋاتقانلار بىكارغا يەۋاتقىنى يوق، ئۇ ئۆز ئەجرى بىلەن ھالال يەۋاتىدۇ. ئۇ ئۆز كۈچىنى بېرىش بەدىلىگە قورسىقىنى بېقىش پۇرسىتىگە ئىگە. لېكىن شۇنىمۇ ئېيتىپ قوياي: دەبدەبىلىك قۇرۇق، يالتىراق شوئار گەپلەر بىلەن ئۆزىنى ئالداپ ياشىغاندىن ئاشۇنچىلىك بولسىمۇ ئەجرى قىلىپ جان ساقلاشنىڭ ئۆزىمۇ بىر مۆجىزە. قۇرۇق گەپنىڭ قولىدىن مەڭگۈ ھېچ نەرسە كەلمەيدۇ، بۇ ئۆلمەس ھەقىقەت.

— سىز دەۋاتقان يىرگىنىشلىك جان بېقىش ھەقىقىتى ئىچىگە پۇلدىن ئىبارەت سىزنىڭ مۇقەددەس ئېتىقادىڭىز چوڭقۇر يىلتىز تارتقان.

— ئەلۋەتتە. يەنىمۇ چوڭقۇرراق چۈشىنىۋېلىڭ،[1] يەنە ھوقۇقمۇ بار.

شاۋكەت بىردەمگىچە جىم تۇرۇۋالدى، ئۇ ئۆزلۈكسىز لاغىلداپ تىترەشكە باشلىدى.

— ئوقۇغۇچى، بىر ئوقۇغۇچىنىڭ مەكتەپ دەرۋازىسىدىن ئاتلىماي تۇرۇپ جەمئىيەتنىڭ ئىپلاسلىقلىرىنى بۇنچىۋالا بۇقتۇرۇۋېلىشى تەسەۋۋۇرغا سىغمايدۇ.

— شۇنى بىلىپ قېلىڭكى، ئەمەلىيەتتە سىزنى شۇنچىۋالا يىرگەندۈرۈۋاتقان، ئۆچمەنلىكىڭىزنى قوزغاپ سۆزلىتىۋاتقان، قاقشىتىۋاتقان دەل مۇشۇ نەرسە. ئەگەر ئۇ نەرسىلەر ھازىر سىزدە بولغىنىدا ئىدى، مانا مۇشۇ يەردە سىز دەل ئەكسىچە گەپ قىلغان بولاتتىڭىز، ھەتتا سۆزلەپ ئولتۇرمايتتىڭىز. تارىخ دەل سىزگە ئوخشاش مىللەت ھەققىدە توختىماي قۇرۇق پو ئاتىدىغانلارنىڭ پۇل بىلەن ھوقۇققا ئېرىشكەندىن كېيىنلا شۇ نەرسىلەرنىڭ سادىق قۇلىغا ئايلىنىپ كېتىدىغانلىقىنى تەكرار ئىسپاتلىدى. ئۇلار ئەسلىدە شۇ نەرسىگە مۇتەھەممەلىك بىلەن ئېرىشىشنى ئاڭلىق - ئاڭسىز ھالدا ئۈمىد قىلىدۇ. پۇل بىلەن ھوقۇقسىزلىق رەزىل ئاپەت، جىنايەت. ئۇ بولمىسا ئادەم ئادەمدەك ياشىيالمايدۇ.

— ئاغزىڭىزنى يۇمۇڭ. بۇنداق ھاقارەتلىرىڭىز ئۆزىڭىزگە تېگىشلىك. سىز بىلەن بۇنداق سۆزلىشىپ ئولتۇرۇشقا ھېچ چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. باشقا گېپىڭىز بولسا دەڭ، بولمىسا يولىمىزغا ماڭايلى.

— بولىدۇ. ھازىر دېمەكچى بولۇپ تۇراتتىم، ياخشى دېدىڭىز. خىزمەت تەقسىماتىنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك بولۇشى ئۈچۈن پۇلغا ئىگە بولماقچى. بەش يىللىق پاك مۇھەببىتىمىز، سىزنىڭ بەش يىلدىن بۇيانقى ئەسەبىي ئارمىنىڭىز، سىز بىلەن ئاخىرقى كۆرۈشىشىمىزنىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن، بۈگۈن كېچىنى قەھۋەخانىدا سىز بىلەن ئۆتكۈزۈمەن.

شاۋكەت ئاشۇ ئۆلۈك تاغدەك جىمىپ كەتتى. يەرنىڭ تېگىدە يىلان كۆشىگەندەك پەس ئاۋازدا گەپ قىلدى:

— سىز ئالجىپسىز. مەن سىزنىڭ كاللىڭىزنىڭ نورمالنى ئىكەنلىكىگە ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. مەن بىر قورقۇنچلۇق ھېكايە ئاڭلىمىغاندىمەن؟

— نېمىدەپ چۈشەنسىڭىز بولۇۋېرىدۇ. مەن قارار قىلىپ بولدۇم: بەش يۈز كوي ئېلىپ ھېلىقى قەھۋەخانا ئالدىغا بارسىڭىز، يەنە بىر سائەتتىن كېيىن شۇ يەردە سىزنى ساقلايمەن.

— توختاڭ. مەن سىزنىڭ قەلبىڭىزدە مەڭگۈ پاك ياشىشىڭىزنى ئۈمىد قىلاتتىم. ئاتا-ئانىڭىز ناھايىتى پۇلدار ئادەملەرغۇ؟

— مۇستەقىللىق ئەڭ ئاۋۋال ھەر بىر ئادەمنىڭ ئۆزىدە بولۇش كېرەك. مەن بۇنى ناھايىتى كېچىكىپ چۈشەنگىنىمدىن ئەپسۇسلىنىمەن. شۇ ھېسسىياتقا كەلگەندىن باشلاپ، ئاتا-ئانام مەيلى يامبۇدا ئىشىك تاقىسۇن، مەن ئۆز تۇرمۇشۇمنى ئۆزۈم باشقۇرىمەن، مۇستەقىل باشلايمەن دېگەن ئىرادىگە كەلگەنمەن. ئىت يىلىدىن ئېشەك يىلىغىچە، نەۋرە كۆرگىچە ئاتا-ئانىغا يۆلىنىپ ياشاش ئىنسانىيەت ئىچىدە پەقەت بىزدىلا قالغان رەزىل تىراگېدىيە. ئەمدى بۇ تىراگېدىيەدە رول ئالمايمەن.

— باشقا يول تۇتقىلى بولماسمۇ؟

— كۆپ پۇل تېپىشنىڭ ھەر قانداق يولى پاك ئەمەس، بۇلغىنىشتىن ساقلانغىلى بولمايدۇ. يىرگىنىشلىك بولغاچقا، ئۇ شۇنچە قۇدرەتلىك. مېنىڭ ھازىرچە ئويلاپ تاپالىغان يولۇم مۇشۇ. يەنە ئويلاۋەرسەم كېچىكىمەن. خوش ئەمىسە، سىزنى ساقلايمەن.

قىز كېتىپ قالدى. ئۇ تۆپىلىكتىن يېنىك مېڭىپ بارغانچە پەسلەپ يىراقلىدى. شاۋكەت ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بېشىنى سىلىپ قاراپ تاماكىسىنى كۈچەپ شورىدى.

— ھەي ي، بارمىسام بولامدۇ؟

قىز قايرىلىپ بوستان چاچلىرىنى سىلكىدى.

— ئۆزىڭىزدىن سوراڭ. بىر سائەت ساقلايمەن. بولمىسا ئۆزىڭىزنىڭ شورى.

قىز كېتىپ قالدى، ئالەم كېتىپ قالدى، سوزۇلۇپ ياتقان ئاشۇ تاغلار كېتىپ قالدى. قىران دەرياسى، چاقماق دەرياسى، تۈمەن دەرياسى ... ئۇلارنىڭ باغرىدا ئۆسكەن گۈزەل بوستانلار ئەنئەنىۋى ئۇلۇغ ئېقىمىدىن يېڭى دۇنياۋى ئارىلاشما ئېقىمىغا قاراپ ئەنە شۇنداق كەتتى. بۇ كېتىش ھەققىدە ھازىر ھېچكىم ئېنىق، توغرا ھۆكۈم قىلالمايدۇ. ئاخىرقى ھېسابتا بۇنىڭغا ئەڭ ئۇلۇغ، توغرا ھۆكۈم قىلىدىغان ئىگىسى بار.

— كەلدىڭىزمۇ؟

— بىلىق، جېنىم بىلىق، مەن نومۇستىن ئۆلەي دەۋاتىمەن. سىز نېمە بولۇپ كېتىۋاتىسىز. جاھان نېمە بولۇپ كەتتى؟

— ئەكېلىڭ پۇلنى، ئەمدى ياخشى بولدى. بۇ پۇل جىق كەن. دېگىنىم ھېساب. سىزدىن ئارتۇق ئالمايمەن. سىزنىڭ بۇنچىلىك پۇلىڭىز يوق، چوقۇم مەرد ئاغىنىڭىزدىن قەرز ئالدىڭىز. ھازىر پۇل ئۆتنە قىلىدىغان ئاغىنە تاپماق تەس، ئۇنى قەدىرلەڭ. جۈرۈڭ، بۈگۈن كېچە پۈتۈن دۇنيا بىزنىڭ.

قىز شاۋكەتنىڭ قولىدىن سۆرىگەنچە بۆرىنىڭ كۆزىدەك پالىدىرلاپ تۇرغان چىراغلار ئارىسىدىكى قەھۋەخانا ئىشىكىدىن كىرىپ كەتتى.

3

بىر يىل ئۆتۈپ كەتتى. ئۈچيۈز ئاتمىش بەش كۈندە سىز قانداق ياشىغانسىز؟ بۇ كۈنلەر ئىچىدە ياشاشنى ئاخىرلاشتۇرغانلار بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشتى. بۇ دۇنيانىڭ بارلىق يۇقۇندىلىرىنى يۇغۇچىلار يۇيۇپ تازىلاپ يولغا سالدى، ئەمما روھىدىكىنى تازىلاش بەندىنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ.

دوختۇرخانا يېڭىدىن سېلىندى. ھېساباتخانىنىڭ تاملىرى ئەينەك بىلەن ياسىلىپ، ئىچىدىكىلەر سىرتتىكىلەر بىلەن بىمالال سىنچىلاپ كۆرۈشەلەيدىغان بولغان ئىدى. شاۋكەت چوت ئۇرۇقى بىلەن رەقەم، جەدۋەللەرنىڭ ئىچىدە ياشىدى. ئۇنىڭدىن باشقا ئۇنىڭ ئاشۇ ئەقىدىلىرى، ئېتىقادى، پاراڭلىرى يەنە ئۇنىڭ بىلەن ياشاپ كەلمەكتە، ئولتۇرسا - قوپسا سۆزلەيدۇ، قاقشايدۇ، نەپرەت ئوقۇيدۇ.

بېلىقىز ئۇنى سېغىنىپ كەلدى. ئۇ تېخىمۇ ھۆسنىگە تولۇپ، گۈزەللىشىپ، پۈتۈن ۋۇجۇدىدىن نۇر يېغىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ ھېساباتخانىغا قاراپ كەلمەكتە ئىدى. ھېساباتخانا ئالدىدا بىر توپ ئادەم توپلىشىۋالغان، بىر داد - پەرياد ئەتراپنى زىلزىلىگە سالماقتا، كىشىلەر ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلىشماقتا ئىدى. بېلىقىز توپ ئارىسىنى كۆردى. سېمونت پولغا قان يامرىغان ئىدى. بىر ئادەم تاتارغان ھالدا سوزۇلۇپ ياتىدۇ. ئۇنىڭ ئىككى پۇتىنىڭ يوتىسىنىڭ تۆۋەن تەرىپى ئىككى تال كالتا تاختايدەك ياپىلاق بولۇپ قالغان ئىدى. ھېلىقى ئادەم توختىماي دادىلايتتى:

- ۋايجان... ۋايجان مۇسۇلمانلار، مەن ئۆلۈپ كەتتىمەي... مەن ئۆلۈپ كەتتىمەي. چۆچۈرىدەك باش بالام يېتىم قالمىسۇن. ماڭا رەھىم قىلىڭلار... باللىرىمغا ئىچىڭلار ئاغرىسۇن. مېنىڭ پۇلۇم بار. مەن كۈلچى. ئوتتۇز مىڭ كوي پۇلۇم بار. ماڭا ئىشىنىڭلار... ۋايجان، مەن تىرىكلا قالسام ئون ھەسسە قايتۇراي...

قان توختاۋسىز چىقماقتا ئىدى.

- ئۇنى جىددىي قۇتقۇزسا بولمامدۇ؟

- بەش يۈز كوي بولمىسا، قوبۇل قىلمايدىكەن. بۇ بىچارىنىڭ يانچۇقىدا يەتمىش كوي باركەن، پۇل چىقىرىدىغان ئادەم يوق. ماشىنىغا باستۇرۇۋەتكەن مۇناپىق قېچىپ كېتىپتۇ. سايىدا بولغاندىكەن قۇتۇلاي دېگەن ئوخشايدۇ بەدبەخ. باشقا بىر شوپۇر ئالغاچ كەپتۇ.

بېلىقىز يەنە كۆرۈپ تۇرۇشقا چىدىمىدى. ھېساباتخانىنىڭ ئەينەك تېمى ئالدىغا كەلدى. ساقاللىق شوپۇر ۋارقىرىماقتا ئىدى:

- ھەي سىلەر ئادەممۇ نېمە. يېنىمدا ئىككى يۈز كوي باردىكەن. ئۇ ھازىرلا ئۆلىدۇ. بارنى ئېلىپ ۋاقتىدا قۇتقۇزساڭلار ئون ھەسسە دېسەڭلارمۇ بېرەي، مەن بېرەي. ئۇنى قۇتقۇزساڭلار... ئەستاغپۇرۇللا... ئۇ تېخى ياشكەن، باللىرى باردىكەن. پۇلىمۇ باردىكەن. ئادەمنىڭ يانچۇقىدا دائىم جىق پۇل بولامدۇ؟

شاۋكەت جوغدا بېشىنى سىلكىپ تەڭ ۋارقىردى:

- سىلى ئۇنداق دەپ ھازىر ئېپ قويغان بىلەن، كېيىن ئىگە بولىدىغان ئادەم چىقمايدۇ، مەن تۆلەمدىم ئاندىن. بۇنداق ئىشتىن كۆرمىگىنى كۆرۈپ. نەچچە قېتىم ئېغىركەن

دەپ ئېپقويۇپ، ئاخىرى ئەسكە چىقماي پۇل مېنىڭ گەدىنىمگە چۈشكەن. ئىشقىلىپ بۇ ئىشنى بىجىرەلمەيمەن. باشلىقتىن بۇيرۇق ئەكەلسىلە، ھازىر ئالاي.

— ئوبدان ئۇكام، باشلىقنى تېپىپ تەستىق ئېلىپ بولغىچە كېسەل ساقلىمىدۇ. رەھىمشەپقەت دېگەننى بىلمەملا ئۆزلىرى.

— ھە، بىلمەيمەن، قانداق؟!

شاۋكەت ناھايىتى قوپال ۋارقىرىدى. شوپۇر توپلانغان خالايىققا ۋارقىرىدى:

— مۇسۇلمانلار، سىلەرنىڭمۇ بالا- چاقاڭلار باردۇ؟ ما بىر مۇسۇلماننىڭ جېنىنى قۇتقۇزايلى. باش- كۆزۈڭلارنىڭ سادىقىسى بولار، ئاتىغىنىڭلارنى تاشلاڭلار...

ھەممە ئادەم ئالدىراپ يانچۇق كولاشتى.

— بولدى، مەن بېرەي.

بېلىقىز چىرايلىق سومكىسىدىن بىر باغلام پۇلنى ئېلىپ شاۋكەتنىڭ ئالدىغا تاشلىدى.

— بىر توپ ئەر تۇرۇپ بىر ئاياللىچىلىك بولالمىدۇق، — دېدى شوپۇر ۋايساپ.

شاۋكەت دەسلەپ دىققەت قىلمايلا پۇلنى ئالدى، كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— بېلىقىز...

— چاپسان بولۇڭ، كېسەلنىڭ ئەھۋالى چاتاق.

— ئۇ ئادەم سىزنىڭ...

— ھەئە، مېنىڭ دادام شۇ.

رەسمىيەت ئۆتەلدى. كېسەل قۇتقۇزۇش كارىدورىغا چىققاندا نەپەستىن قالدى. ئۇنىڭ قېنى كارىدور بويلاپ ئاققان ئىدى. بېلىقىز ئادەمدىن شۇنچىۋالا قان چىقىدىغانلىقىغا ھەيران بولۇپ قاراپ قالدى.

شاۋكەت دوختۇرخانا ئالدىغىچە بېلىقىزنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ چىقتى.

— بىز مۇڭداشساق بولاتتى، نۇرغۇن گەپلىرىم بار ئىدى.

— مىللەت ھەققىدىمۇ؟

— دەل شۇنداق. كۆڭلۈمدىكىنى تاپتىڭىز، — ئېچىلىپ يايراپ كەتتى شاۋكەت.

— ئەسلىدە مۇڭداشماقچىدىم، بولىدۇ، مۇڭداشمايلا قويايلى.

— خىزمەت تەقسىماتىڭىز قانداقراق بولدى؟

— ئەلۋەتتە ياخشى بولمىدى- دە.

— توي قىلدىڭىزمۇ؟

— ياق تېخى. يىگىتلەر جىق، لېكىن ئەركىمنى تاپماق تەس بولۇپ كەتتى، شۇڭا تېخى تاللاۋاتىمەن.

— يەنە پۇل....

— شۇنداق، پۇل ئادەمگە دائىم ئېھتىياجلىق نەرسە.

— بۇ ياققا نېمە ئىش بىلەن كەلگەنتىڭىز؟

— سىزنى سېغىنىپ. سىز بىلەن مۇڭداشقىلى.

— ئەمىسە نېمىشقا ھازىرلا كېتىسىز؟

— بۇ سىزگە بەكمۇ ئايدىڭ. مانا ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا قانغۇدەك مۇڭداشتۇق. مەن ھازىرلا قايتىپ كېتىمەن.

بېلىقىز تاكسى توسۇپ چىقىۋالدى.

— خەير، كېسىپ ئېيتىمەنكى، بۇ بىزنىڭ تىرىكلىكىمىزدىكى ئاخىرقى كۆرۈشىمىز بولۇپ قالمىدۇ.

— ئۇنداق دەپكەتتەك. مەن خەت يېزىپ يېڭى پىكىر، قاراشلىرىمنى سىزگە يېزىپ ئەۋەتىمەن. قايسى كەسىپتە ئىشلەيدىڭىز؟

— ئۆسۈملۈك تەتقىقات مەركىزىدە. خەت يازسىڭىز تەگمەيدۇ، شۇڭا ھاجەتسىز.

ماشىنا غۇيۇلداپ كېتىپ قالدى. بىردەمدىلا ساناقسىز ماشىنىلار ئېقىنى ئىچىگە سىڭىپ پەرق ئەتكىلى بولماي قالدى.

شاۋكەت تاماكىسىنى لېۋىگە يېقىن ئەكېلىپ كۇسۇرلىدى:

— ھۇ، سېسىق ئالۋاستى جالاپ، ھالىڭنى كۆر، — دېدى دىمىقىنى قېقىپ.

1991- يىل 20- ئىيول، قەشقەر

دولقۇنلار ساداسى

(ھېكايە)

سەبرى

تىنچ ئوكيان قوينىدا — قۇرۇقلۇقتىن نەچچە يۈز كىلومېتىر يىراقلىقتا، دېڭىز تېگىدىن تۆت مىڭ مېتىردەك ئېگىزلىكتە، تىنىمسىز، دولقۇنلۇق، چەكسىز، تېنىق قارا كۆك سۇ ئۈستىدە كېتىۋاتىمەن. ئەتراپقا قاراشىمۇ، ئولتۇرۇپ خىيال قىلىشىمۇ قورقۇنچلۇق — دەھشەت. ئۇلۇغ سەيياھلاردىن بىلىدىغىنىم كولۇمبۇ، ماگىللان؛ كاپىتان گرانىدنى ئىزدىگۈچىلەر. دېڭىز — ئوكيان ھەققىدە ئوقۇغان كىتابلىرىم «روبىنزون كىروزو» بىلەن «سىرلىق ئارال»؛ «سۇسىما»دىنۇ ئوكيان ھەققىدە — بالتىق دېڭىزىدىن بوخەيگىچە قىلىنغان نەچچە ئايلىق سەپەر تەسىراتلىرى يېزىلغان. مەن بۇ ئۇلۇغ سەيياھلارنى بۈگۈن تولىمۇ چۈشەندىم. ئۇلار ئۆلمەس قەھرىمانلار، ئىنسان سۈپىتىدە قەيسەر، سەيياھ سۈپىتىدە تۆھپىكار، جانلىقلار بويىچە ئۆلمەسلەر ئەنە شۇ سەيياھلار ئىكەن.

مۇشۇ قارا كۆك سىياھدەك تىنىمسىز، سىرلىق مۆجىزات — ئوكيانلار بەش مىليارد يىلدىن بېرى يەر شارىنىڭ باغرىنى غاجاپ

كەلمەكتە. مانا ھازىر ئوكيانلار يەر شارىنىڭ يەتمىش بىر پىرسەنتىنى، قۇرۇقلۇق ئاراللا يىگىرمە توققۇز پىرسەنتىنى تەشكىل قىلماقتا. يەر شارىنى چۆرگىلەپ شۇنچە يىلدىن بېرى ئېقىپ، دولقۇنلىنىپ تۇرغان ئوكيانلار ئىنسانىيەتنىڭ دۈشمىنىمۇ ياكى دوستىمۇ؟ ئىنسانلارچۇ؟ ئوكيان قوينىدىن چىققان بۇ ئالىي دەرىجىلىك ھايۋانمۇ ھازىر ئۆزى ياشاۋاتقان يەر شارىنى خۇددى ئوكيانلاردەك غاجىماقتا. پەيدا بولغىنىغا تەخمىنەن مىليون يىل بولغان بۇ ھايۋان ئەقلى تەرەققىي قىلغانسېرى كۆپەيمەكتە، ۋەھشىلەشمەكتە. بۇندىن 15 مىڭ يىل ئىلگىرى 10 مىليونغا يەتمەيدىغان بۇ دانا مەخلۇقات ھازىر 5 مىلياردتىن ئاشتى. لېكىن ئۇ دانا بولغىنى بىلەن شۇنى ئەمدىلا بىلمەكتە: يەر شارى كىچىكلىمەكتە، ئىنساننى بېقىش يەرگە تەس كېلىۋاتىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن يەر شارى ئۆز دۈمبىسىگە سالجىدەك چاپلىشىۋالغان بۇ تېز كۆپەيگۈچىدىن بىزار. ئۇ: «سېنىڭ ماكانىڭ دېڭىز، تېزراق دېڭىزغا قايت!» دەپ ئىنسانغا نالە قىلماقتا...

مەن خىيالدىن سەگىدىم، پاراخوت قاتتىق سىلكىنمىگەن بولسا سەگمىگەن — بايىقى ئىنسان، تەبىئەت ھەققىدىكى مۇلاھىزەمنى داۋاملاشتۇرغان بولاتتىم. ئوكيان قوينىدا يوپۇرماقتەك لەيلەپ يۈرمىگەن بولسام بەلكى ئىنسانىيەتنىڭ قايغۇسىنى قىلمىغان بولار ئىدىم. مېنىڭ ئىنسانىيەت ھەققىدە پىكىر قىلىشىم، كىتابلاردىن بىلىۋالغان چالا - بۇلا بىلىمىمنى كۆز - كۆز قىلىپ چوڭ ئىشلار ئۈستىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزۈشۈم بەلكى تۇنجى...

دېڭىز قارايماقتا، ئاق بوژغۇنلۇق دولقۇنلار كۆپەيمەكتە. ئوتتەك قىزىرىپ چارچىغان قۇياش دېڭىزغا چۆككەن. دولقۇنلار شامالنى كۈچەيتمەكتە. پولات پالۇبىدا ئادەملەر كۆپەيمەكتە. ئۇلار دولقۇنلاردىن، دولقۇنلار ئۈستىدە ئۇچۇپ يۈرگەن دۇچار بېلىقلاردىن، ئويۇنچى خەيتۇنلاردىن زوقلىنىۋاتسا كېرەك. بولۇپمۇ بۇنداق تەشرىلىك مەنزىرە بىزنىڭ تېلېۋىزىيە سۈرەتچىمىز ئۈچۈن تېپىلغۇسىز. ئەنە ئۇ ئاپپاراتنى دولقۇنلار بىلەن بېلىقلارغا توغرىلىماقتا. ئۇنىڭ كېلەڭسىز، يېقىمسىز گەۋدىسى بۇنداق چاغلاردا تولىمۇ ئەۋرىشىم، ھەرىكەتچان بولۇپ كېتىدىكەنا؟ يىلاندەك تولغىنىشى، قاپلاندەك ئىرغىشلىرىچۇ تېخى؟ ئادەم دېگەننىڭ سىرى تولا — ھە؟ بايا مېنى بىزار قىلىپ مەن ياتىدىغان يۇمشاق ئورۇندۇقتا ئوڭدا يېتىپ خورەك تارتىۋاتقىنىدا كىممۇ ئۇنى چاققان، ئەۋرىشىم دەپ ئويلار ئىدى. «ئوپېراتورمەن» دەپ قويىدۇ تېخى. دېيىشكە ھەققى بار — دە. ئۇنىڭ ئالغان كۆرۈنۈشلىرى راستلا سەنئەتلىك. خۇددى بىر كۆرۈنۈشى بىر پەردىلىك تىياتىر — دە. دېڭىزنى ياخشىراق كۆرۈۋېلىش ئۈچۈن كۆز ئەينىكىنى تىلى بىلەن يالاپ كۆڭلىكىنىڭ پېشى بىلەن سۈرتۈۋاتقان ئادەمنىڭ ئوبرازى ئەجەب تەبىئىي — گۈزەل ئېلىنغان — ھە؟ مەن شۇنچە جىق دراما، تېلېۋىزىيە تىياتىرى يېزىپتىمەن، لېكىن بۇنداق ئاددىي ھەرىكەت بىلەن ئىچكى دۇنياني ئېچىپ بېرەلەيدىغان كۆرۈنۈشنى بىر قېتىممۇ تەسەۋۋۇر قىلىپ باقماپتىمەن. ئەنە قارا، ئۇ زەمبىرەك ستۋولىغا يامىشىۋېلىپ دېڭىزغا زوق بىلەن تەلمۈرۈۋاتقان ئايالنى سۈرەتكە ئالغىلى تۇردى. بۇ ئايال ھەم زوقمەن، ھەم قورققاق. ئۇ دېڭىزنى قورقۇپ تۇرۇپ سۆيىدۇ، خۇددى مۇھەببەت بوسۇغىسىغا تۇنجى قېتىم قەدەم باسقان

ئىپپەتلىك قىزلاردەك. ئوپېراتور ئايالدىكى بۇ نازۇك، زىددىيەتلىك ئىچكى ئالامەتنى مەندىن بۇرۇن بايقىغان - ھە؟ ئۆزى پالاكەت، كىشىنىڭ ئوغىسىنى قايىنىتىدىغان كەمسۆز، گۈمۈش بولغىنى بىلەن بايقاش ئىقتىدارىدا مەندىن يۇقىرى ئوخشايدۇ بۇ كاساپەت.

— ھەي ئاداش! — مەن ئىچىمدە ئۇنىڭ ئىسمىنى بىلمەيمەن. ئۇنى ئاچچىق تىل بىلەن «ئادەشوي» دەپ چاقىرىمەن. ئۇ «ھە» دېيىشىنىڭ ئورنىغا تىمساقتەك ئاغزىنى يوغان ئېچىپ كۈلۈپلا قويىدۇ. مېنى چاقىرغاندا «ئۇستاز» دەپ چاقىرىدۇ. بۇ ئۇنىڭ كەمتەرلىكمۇ ياكى زامانىۋى تىل تاللاپ ئۆزىنى كۆرسەتكىنىمۇ؟ بۇ ماڭا قاراڭغۇ. مەن ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىساملا خۇددى مۈشۈككە يولۇققان چۈجىلىك مېكياندەك ھۈرپىيىمەن.

— ئۇستاز، گەپ قىلدىلىمۇ؟

— ياق، ئىسمىڭنى چاقىردىم.

— تەكلىپلىرى بارمىدى ئۇستاز؟

— ئاۋۇ يالىڭاچلىنىپ قارت ئويناۋاتقان ماتروسلارنى خاتىرىگە ئېلىپ قويساڭ قانداق؟

— تېلېۋىزىيە تىياتىرىغا قوشۇمچە ماتېرىيال بولىدىغاندەكمۇ؟

— قىزىلبايراق ئاستىدا چاست بېرىپ تۇرغان ماتروسلارغا قارىغاندا، مۇنۇلار ئادەمگە تەبىئىي تەسىر بېرەلەيدۇ.

— ئۇلار قارتقا بېرىلگەندەك كۆرۈنگىنى بىلەن ماھىيەتتە...

— دېگىنىز تۇرمۇشىدىن تولىمۇ رازى دېمەكچىمۇ سەن؟

— شۇنداق دېسەممۇ بولىدۇ. مۇھىمى ئىنسانىدىكى تەبىئىي زوق، ھاياتتىن لەززەتلىنىش تۇيغۇسى...

— بولدى، سېنىڭ ئىمزاھاتىڭ تولۇقلىمە مەنزىرە ئۆزگىرىپ بولىدىغان بولدى. كۆرۈۋاتامسەن، ئاۋۇ قارا يىگىتنىڭ بېشىغا سۇ چاچرىدى، ئۇ ئەندىكىپمۇ قويمىدى.

پاراخوت — سەككىز زەمبىرەك ئورناتقان، پالۋىسى 200 مېتىردەك كېلىدىغان پولات ئۆزگۈچ جەنۇبقا قاراپ بىر خىل سۈرئەت بىلەن تەۋرىنىپ، ئېغاڭلاپ كېتىپ بارماقتا. ئەتراپ قاپقارا سۇ، بوژغۇنلارمۇ سۇس ئاق كۆرۈنىدۇ. دېڭىز شامىلى كۈچەيگەن، ئوكيان تولىمۇ سۈرلۈك، ئۇ خۇددى يەر شارىنى يۇتۇۋېتىدىغاندەك ھۆركىرەيدۇ، خىرىس قىلىدۇ، ئۇنىڭ ئاۋازى تولىمۇ قورقۇنچلۇق، تولىمۇ شاۋقۇنلۇق. بۇنداق چاغدا ئوكيانغا قاراشمۇ، ئوكيان توغرىسىدا ئويلاشمۇ قورقۇنچلۇق: سېنىڭ ئاستىڭدا 4000 مېتىر قېلىنلىقتا سۇ بار، مەن 4000 مېتىر ئېگىزلىكتىكى تاغلارنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم. دېمەك، مەن شۇنداق ئېگىز چوققا ئۈستىدە. بۇ چوققا تاش ئەمەس، سۇ. كاپىتاننىڭ گېپى يادىمغا كەلدى: ياپونىيىنىڭ قىممەت ماللار بېسىلغان پاراخوتى فىلىپپىن ئارىلى ئەتراپىدا دېڭىز يولىدىن چىقىپ كېتىپ، دېڭىز تېگىدىكى خادا تاشلار پاراخوتنىڭ تېگىنى سىجاپ تېشىۋەتكەن، پاراخوت ئىچىگە سۇ تولۇپ دېڭىزغا چۆككەن. لېكىن ئۇنىڭ بىر چېتى 7000 — 8000 مېتىر ئېگىزلىكتىكى دېڭىز ئاستى تېغىنىڭ بىر چوققىسىغا قونۇپ قالغان. قۇتقۇزۇشقا كەلگەن پاراخوت ئۇنى قۇتقۇزۇشقا ئىلاجىسىز قالغان. سەۋەب، ئۇنى كىران بىلەن تارتسىلا ھالاك بولغۇچى پاراخوت قۇتقۇزغۇچىنىمۇ بىللە سۆرەپ دېڭىز تېگىگە چۆكۈپ كېتەرمىش. تېخىمۇ شۈركۈنۈپ، بېشىم قايغاندەك

www.uyghurkitap.com

بولدى ـ دە، دەرھال بىز ياتاق قىلىۋالغان كىچىك زالغا دەلدۈكلۈدۈپ ماڭدىم.

پالاكەت ئوپېراتور يەنە مېنىڭ ئورنۇمدا ئوڭدا يېتىپ خورەككە تېگىپتۇ. ئۇنىڭ خورىكى ئاۋۇ قاپقارا ئوكياندىن كېلىۋاتقان ئاچچىق شامالدىنمۇ، نېرىقى ھاجەتخانىدىن كېلىۋاتقان قاڭسىق پۇراقتىنمۇ يامان. ئىگەپ قىلىڭ دېسە تاڭغا چىشلىۋالغاندەك تۇرغىنى بىلەن خورەككە يامانكىنا. ئۇنىڭ كارنىيىدىن چىقىۋاتقان بۇ رىتىملىق، يىرگىنىشلىك ئاۋازنى ھەر قېتىم ئاڭلىسام ئۇنىڭغا بولغان ئۆچمەنلىكىم بىر ھەسسە ئاشىدۇ. خەقلەر ئۇنى «سەممىي ـ سادىق، قابىل يىگىت» دېيىشىدۇ تېخى. ئالدىدا ئوڭدا يېتىپ ئىككى قولىنى قىمىز تەلغان تولۇمدەك لىغىرلاپ تۇرىدىغان قورسىقىغا قويىۋالغان، ئاغزى خور تەۋلاۋاتقاندەك يېغان ئوچۇق، يۈزلىرى خام ئۆپكىدەك كۆرۈنىدىغان بۇ مەخلۇقنىڭ نەرىدىنمۇ سادىقەت ـ سەممىيلىك ئىزناسىنى تاپقىلى بولاركىنتاڭ؟ ئادەم تېپىلمىغاندەك مۇشۇ ئوپېراتور بىلەن بىللە ئوكيان قېيىنغا كىرگىنىم نېمىسى؟ ئىجادكارغا خاس ئىنساب، توغرىلىق بىلەن ئويلانساممۇ بۇ ئوپېراتورنىڭ بەدىنىدىن ماڭا ياقىدۇدەك بىر نەرسە تاپالمىدىم.

ـ مەن دېڭىزنىڭ تىلىنى بىلىمەن! ـ ئۇ كۆزىنىمۇ ئاچماي، ئېرىك يېنىغا ئۆرۈلۈۋېتىپ جۆيلىدى. جۆيلىدىمۇ، ئالجىدىمۇ؟ دەر گۇماندىمەن. ئۇندىمەسلىكەر بىر بولسا دانالار، بىر بولسا ساراڭلار. دانالار تولا ئويلايدۇ، ئاز گەپ قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئاغزىدىن يەكۈن، ھۆكۈم، قانۇن، مۆلچەر، ئارزۇ، ئۈمىد ... ئوخشاش كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان قىممەتلىك بايلىقلار سۆز بولۇپ چىقىدۇ. ساراڭلار بولسا ھابۋانلىقىنى ئۇنتۇپ قالغاندىلا گەپ قىلىدۇ. ئۇ گەپ كالىنىڭ مۆرىشى، ئىتنىڭ ھاۋشىشى، قوينىڭ مەرىشىگە ئوخشاش. ئوپېراتور دانامۇ؟ ياكى ساراڭمۇ؟ ساراڭ دەي دېسەم ئۇنىڭ ئېبىراز تاللاش قابىلىيىتى بەكمۇ يۇقىرى، ئۇنىڭ تاللىغان بىر كۆرۈنۈشى مېنىڭ بىر قىسىملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرىمنى بېسىپ كېتىدۇ، مەن بۇنىڭغا قايىل. لېكىن ئۇنى دانا دەي دېسەم قىلىقلىرى ماڭا ياقمايدۇ: باغدىن گەپ قىلساڭ تاغدىن جاۋاب بېرىدۇ، خاپا بولسىمۇ، خۇشال بولسىمۇ قېلىن كالپۇكلىرىنى قىيسايتىپ كۈلكە بىلەن يىغىنىڭ مۇقەددىمىسىدەك بىر خىل يېقىمسىز ئىلجاراش بىلەن ماڭا چەكچىيىپ قاراپ قويىدۇ. دانا بولسا ئۇنىڭ كۆزلىرى، پېشانە، لەۋلىرى ئىپادە بىلدۈرگەن بولماسمىدى؟ خىيالچان دانالارنى كۆپ كۆرگەنمەن: ئۇلارنىڭ قاراشلىرىدىن، كۆزلىرىنىڭ چىمىرلىشىدىن مەنە ئۇققانمەن، لېكىن مۇنۇ ئوپېراتورنىڭ چىرايىدىن مەنە ئەمەس، بىر خىل ھاڭۋاقتىلىق، لايغەزەللىك چىقىپ تۇرىدۇ. تېخى دېڭىزنىڭ تىلىنى بىلەرمىش. گۇڭگا شېئىرلارنىڭ مىسرالىرىمۇ ياكى ئۆتكەن دانالار ھۆكۈمىنىڭ تالقانلىرىمۇ؟ «ئىنسان دېڭىزدىن چىققان، يەنە دېڭىزغا قايتىدۇ» دېگەن سۆزنى نۇرغۇن دانالار ئېيتقان ئەمەسمىدى؟

ـ مەن ئاجايىپ چۈش كۆردۈم! ـ مەن ئورۇندۇقتا مۈگدەپ ئولتۇرسام ئۇ تۇساتتىن شۇنداق دەپ ۋارقىدى ـ دە، كۈلۈپ قويۇپ ئورنىدىن تۇردى.

«خۇداغا شۈكرى، مەنمۇ ياتىدىغان بولدۇم» دەپ ئويلىدىم ۋە ئۇنىڭغا قاراپ يالغان كۈلۈپ قويۇپ چاقچاق قىلدىم:

— ياخشى، يېرىم كېچە، ئەمدى مەنمۇ بىر چۈش كۆرۈۋالاي!

بۇ پاراخوتتا مۇشۇنداق «كارىۋات»قا ئىگە بولماق تولىمۇ چوڭ ئىش. ماتروسلارنىڭ ياتىقى خۇددى تونۇردەك دىمىق بىر پولات ساندۇق. مەن ئۇلارنىڭ ياتىقىنى كۆرۈپتىمەن: «50-يىللاردا ياسالغان بۇ ھەربىي پاراخوتنىڭ لايىھىلىگۈچىلىرى ماتروسلار ئۈچۈن بۇنىڭدىن ئازادە، ھاۋا ئۆتۈشىدىغان ياتاق ياساشنى نېمىشقا ئويلىمىغان بولغىيدى؟ ئاھ، دۇنيا، ئىلىم - پەن تەرەققىياتىنىڭ بېشى نەدىدۇ، قۇيرۇقىنىغۇ كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن. بەلكى ئىلغار دۆلەتلەرنىڭ ماتروسلىرى ئازادە، يۇمشاق، سالقىن خانىلاردا ياتىدىغانلاردۇ، بىزنىڭ چىداملىق يىگىتلىرىمىزگە ئاپىرىن، ئۇلار دومناپىچ ئىشچىلىرىدەك يالىڭاچ، لېكىن شۇنچە روھلۇق!» دېگەن ئىدىم. ئۆزۈممۇ روھلانغان ئىدىم. لېكىن ھازىر خىيالىم ئۆيۈمدىكى ئارامبەخش ئېيتىدىغان كارىۋىتىمغا يۆتكىلىۋېدى، مۇنۇ ئۇزۇن دىۋان ھەم تار، ھەم خەتەرلىك بىلىنىشكە باشلىدى.

«بىز لەيلەپ يۈرىمىز، — دېگەن ئىدى باياتلا ئوپېراتور چۈشىنى سۆزلەپ بولۇپ، — بىز دەريادىكى چۆمۈلە، پاراخوتىمىز بىر تال يوپۇرماق، ئاستىمىز 4000 — 5000 مېتىر قېلىنلىقتىكى سۇ، سۇنىڭ تېگى تىغدەك تىك قورام تاشلاردىن تۈزۈلگەن ئوكيان تاغلىرى. بىلەمسىز يازغۇچى، گېرمانىيىلىك ئالفرېدلوتار ۋېگېنېر دېگەن ئالىمنىڭ دېيىشىچە، ئىنسانلار قۇرۇقلۇقتا ياشايدۇ، بۇ قۇرۇقلۇق بىر چەكسىز يوغان كېمە، ئۇ ئىنتايىن ئاستا سۈرئەت بىلەن ئوكيانلار ئۈستىدە لەيلەپ يۈرىدۇ. كىشىلەر تىرنىقىنىڭ ئۆسكىنىنى سەزمىگەندەك بۇ سۈرئەتنى زادىلا سەزمەيدۇ...» لېكىن مانا مەن بۇ لەيلەش سۈرئىتىنى سېزىۋاتىمەن. مانا پاراخوت سىلكىنىدىغان بولدى، ماۋۇ قانداق سىلكىنىش - ھە، چۆكۈۋاتىمىزمۇ نېمە؟ مەن ئورنۇمدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتىم. ئەتراپىمدىكىلەر دىۋان، ئۈستەل، پول ۋە سەگەنچۈكلەردە بەخىرامان خۇددى ئۆيىدىكىدەك ھۇزۇرلىنىپ ئۇخلىماقتا. يالغۇز مەنلا ۋەھىمە ۋە ئازاب بىلەن: بېشىم ئېغىر، كۆڭلۈم ئاينىماقتا، سۆڭەكلىرىم خۇددى كەچكىچە چالغا چاپقاندەك ئاغرىماقتا. ئوكيان سەيياھلىرى ئىچىدە بىرلا مەن شۇنداق ئاجىز، شۇنداق بىچارىدۇ - ھە؟ تىنچ ئوكياننىڭ قويىنى نېمىشقا تىنچ ئەمەس، جەنۇبىي دېڭىز نېمىشقا بۇنچە ۋەھىملىك: «جەنۇبىي دېڭىز ئاراللىرىنى ئارىلاپ ھەممىنى ھاڭ - تاڭ قالدۇرىدىغان بىر فانتازىيىلىك تېلېۋىزىيە تىياتىرى يازىمەن!» دەپ كۆپچىلىك ئالدىدا مەيدەمگە ئۇرغىنىمنى ئۆز ۋىجدانىمغا نېمىدەپ چۈشەندۈرىمەن. نېمىشقا ماڭا تەسەللىي بولغۇدەك بىر سۆز ياكى بىر سەۋەب تېپىلمايدۇ - ھە؟

پاراخوت تېخىمۇ قاتتىق ئېغاڭلىماقتا. بوران بىلەن دېڭىز شاۋقۇنى قوشۇلغان چېغى، مەن ئاڭلاپ باقمىغان بىر خىل قورقۇنچلۇق گۈركىرەش پەيدا بولدى. ئاھ، بىز ھازىر قۇرۇقلۇقتىن تېخىمۇ يىراقلىشىپ، تېخىمۇ چوڭقۇر يەرگە — مالايا تەرەپكە كېتىۋاتىمىز. ھېلىقى 11 مىڭ مېتىر چوڭقۇرلۇقتىكى قاينامۇ مۇشۇ ياقتا ئەمەسمىدى - ھە؟ ئۇ قاينام فىلىپپىن ئەتراپىدا، قېرىدىشقاندەك بىزنىڭ مۇنۇ ھەربىي پاراخوت نەق شۇ ياققا كېتىۋاتىدۇ. ھېلىقى ياپونىيە پاراخوتىنىمۇ نەق مۇشۇ ياقتا ئوكيان تاغلىرى ھالاك قىلغان ئەمەسمىدى؟...

مەن تېخىمۇ تىترىمەكتىمەن، ياندۇرماقتىمەن،

ئۆيىدىن سەنتىرەكلەپ پالوبىغا چىقتىم. بوران مېنى پولات تامغا چاپلاپقويدى. يۈزۈمگە ئاچچىق دېڭىز سۈيى ئۇرۇلدى. قاپقارا دېڭىز سۈيى بېتىمدە ئاق بۇژغۇنلۇق دولقۇنلار كەينى - كەينىدىن كۆتۈرۈلۈپ چىقىپ پاراخوتقا ئۇرۇلماقتا.

ئۇلار توپ ئۇرۇشنى مەشىق قىلىۋاتقان ۋالىبول ماھىرلىرى، بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى كۆتۈرۈلۈپ چىقىپ پاراخوتنى دۈمبالىماقتا. قېنى بۇ ماتروسلار، قېنى ھېلىقى كۈلۈپلا تۇرىدىغان قامەتلىك كاپىتان؟ ئۇلار نېمىشقا مۇنۇ دولقۇنلارنىڭ ھۇجۇمىغا تاقابىل تۇرمايدۇ. پاراخوتنى داۋالغۇشتىن ساقلىغۇدەك بىر ئامالى يوقمىكىنە؟

مەن ئەمدى ئۆمىلەشكە باشلىدىم. تولا ياندۇرۇپ ئىچىمدە ھېچ نېمە قالمىدى. مانا، يۈرەك باغرىم بوغۇزۇمغا تىقىلدى. مەن پاراخوت ئۈستىدە بۇ گۈزەل دۇنيا بىلەن خوشلىشىدىغان ئوخشايمەن. مەن پالۇبا گىرۋىكىگە - تۆمۈر شالاسۇنلارغا قاراپ سىلجىۋاتىمەن. شالاسۇنلار مېنى ساقلاپ قالالارمىكىن. ئۈستۈمگە كۈچلۈك دولقۇن ئۇرۇلدى. مەن ئەندىكتىم...

– ئوپېراتور بولمىغان بولسا، بىر تالانتلىق يازغۇچىمىز لەھەڭگە يەم بولاتتىكەن!...

– تۆمۈر شالاسۇننىڭ يېنىغا كەپتىكەن، دولقۇن چاچراپ چىقىپ ئۇرۇپ يىقىتقان ئوخشايدۇ.

– ياق،. تولا ياندۇرۇپ، تولا قىينىلىپ ئازابقا چىدىيالماي ئۆلۈۋالماقچى بولغان ئوخشايدۇ.

– ئۆتكەندە تۆت ئىلمىي خادىم مۇشۇنداق ئازابقا چىدىماي دېڭىزغا سەكرىگەن، ئۇنى قۇتقۇزۇشقا چۈشكەن ماتروسلارمۇ بىراقلا ھالاك بولغان. زىيالىي دېگەننىڭ چاتىقى چىق بولىدۇ زادى.

– دېمىسىمۇ بۈگۈن يەتتە بال بوران چىقتى، پاراخوت ئۆرۈلمەيدۇ، لېكىن داۋالغۇش قاتتىق. سۈرئەت ئاستا بولىدۇ، ئازاب قاتتىق بولىدۇ.

– ئىنسان دېگەن قالتىس - ھە، ئامالى قالمىغاندا ئازابتىن ئۆلۈم بىلەن قۇتۇلۇۋالىدۇ.

– ئۆلۈممۇ ئازابقۇ؟

– ياق، ئۆلۈكلەر بىلەن تۇغۇلمىغانلارغا ئازاب يوق.

– توغرا، ياشاش دېگەن سۆز ئۆمۈر بويى ئازاب بىلەن ئېلىشىش دېگەن سۆز. قانداق قىلىپ بولسۇن ئازابنى يەڭگىلى بولىدۇ - دە!

مەن ھوشۇمدىن كەتكەن ئوخشايمەن. مېنى ئاشۇ ئوپېراتور شالاسۇن يېنىدىن كۆتۈرۈپ ئەكىرگەن ئوخشايدۇ. ئەتراپىمدا كىشىلەر باركىن. مەدھىيە، مازاق، پەن - پەلسەپە ئارىلاشقان بىلەن تۈزۈلگەن يۇقىرىقى سۆزلەرنى ئوچۇق ئاڭلاپ كۆزلىرىمنى چىڭ يۇمۇپ، ئۇنىڭدا ياتىمەن. ماڭا ئوكۇل سالدىمۇ ياكى بوران توختىدىمۇ؟ ياكى بولمىسا بىز كۆزلىگەن تاقىم ئارالغا يېتىۋاقىمۇ؟ بۇلار ماڭا قاراڭغۇ. مەن ھوشۇمغا كەلدىم، كۆڭۈل ئايىنىشمۇ پەسەيگەن. تۇرۇپلا كۈلگۈم، تۇرۇپلا يىغلىغۇم كېلىدۇ، چۈنكى بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ ئىرادەم بىلەن بولغان ئەمەس. مەن كۆڭۈل ئايىنىش، ھوشىدىن كېتىش دېگەنلەرنى غەيرەت - جاسارەت بىلەن توسۇۋالغىلى بولمايدىغانلىقىنى بۈگۈن بىلدىم. ئاۋادا بىرسى مەن بىلەن بۇ توغرىدا مۇنازىرىلەشكەن بولسا، مەن كىتابىي بىلىمىم بىلەن ئۇنى يەڭگەن بولاتتىم. لېكىن مەن ھازىر ھەر قانداق بىر ئادەمنىڭ ئالدىدا

www.uyghurkitap.com

يەرگە قارايمەن.

— بۇ ئۇستاز تولىمۇ جاسارەتلىك ئىكەن، — دېدى ئوپېراتور ماڭا تونۇشلۇق ئاۋازى بىلەن، — ھوشىنى يوقىتىپتۇ-يۇ، قوللىرى رېشاتكىنى ئامبۇردەك چىڭ تۇتۇۋاپتۇ. خېلى چوڭ دولقۇن كېلىپ ئۇرسىمۇ پاراخوتتىن ئاجرايدىغاندەك ئەمەس، بىز ئۇنىڭ قوللىرىنى تەستە ئاجراتتۇق.

— پاھ، ھوشىمىز يېتىپ ھاياتقا بولغان مۇھەببىتىنى ئىپادىلەپتۇ — دە.

— مەن نەق شۇ كۆرۈنۈشنى سىنىغا ئېلىۋالدىم.

مەن ئىختىيارسىز ئورنۇمدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتىم:

— ئۆچەرگىن، ھەي كالامپاي، تېزراق ئۆچۈرۈۋەت، مەن ساڭا ئويۇنچۇق بولىدىغان ئادەم ئەمەسمەن.

— ئويۇنچۇق ئەمەس، ئەسەر قەھرىمانىسىز. مېنىڭ بۇ سۈرىتىم چوقۇم بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ!

بېشىم ئايلاندى، يەنە ئورنۇمدا ياتتىم. پاك بولۇپ قالسام قانداق ياخشىدى، بۇ سۆزمەنلەرنىڭ مەدھىيە بىلەن مازاق، پەن بىلەن پەلسەپە ئارىلاشقان سۆزلىرىنى زادىلا ئاڭلىغۇم يوق.

— «ھاياتىي كۈچ» نەزەرىيىسىنىڭ ئىسپاتلىشىچە، ئىنسان بەدىنىدە بىر خىل بەز بارمىش، بۇ بەز ھېچقانداق ھايۋاندا يوقكەن. ئۇ بەز ئىنسان ھاياتىي كۈچ ماشىنىسىنىڭ پائالىيىتىگە ياردەم بېرەرمىش. شۇڭا ئادەم جىسمانىي جەھەتتىن ھالاك بولغاندىمۇ روھىي جەھەتتە غايە ئۈچۈن تىرىشىپ ئاخىرقى غەلىبىگە يەتمىگۈچە ئۆلمەسمىش.

— شوپىنخائوئېرنىڭ «ئىرادە ۋە غايىۋى دۇنيا» دېگەن ئەسىرىدىن ئېلىنغان نەقىلمۇ بۇ، لېكىن سىز مەۋجۇتچىلىق پەلسەپىسى بىلەن ئىنسان ئىلمى چۈشەنچىسىنى ئارىلاشتۇرۇپ قويىۋاتىسىز. بۇنى نىتشىزى مۇنداق شەرھلىگەن...

قۇلىقىمنى لۆڭگە بىلەن ئېتىۋالدىم. مەن باشقىلارنىڭ مېنى روھىي ئوپېراتسىيە ئۈستىلىگە ياتقۇزۇۋېلىشىغا يول قويمايمەن. بەلكى ئۈستۈمگە ئۆرۈلگەن دولقۇنلاردىن مۇداپىئەلىنىش ئۈچۈن رېشاتكىغا يامىشىۋاندىمەن. شۇنىسى ئېنىق، مەن ئۆلۈۋېلىشنى ئويلىمىغان، قەھرىمانلىق خىيالىمۇ كەلمىگەن. چاشقانمۇ سۇدا قالسا ئۆزىنى مۇداپىئە قىلىدىغۇ، مەن ئۆزۈمنى مۇداپىئە قىلدىم، ئۆلۈشنى خالىمىدىم. بۇ چۈشىنىشلىك — ستېخىيىلىك ھەرىكەت. مۇنۇ نەزەرىيىچىلەرنىڭ مۇنازىرە تېمىسى بولۇپ قالغىنىغا غىجىقىم كەلدى. مەن ئاخىر تاقەت قىلالماي ۋارقىرىدىم:

— سادىغاڭ كېتەي يالەر، ماڭا ئارام بەرسەڭلارچۇ!

— مەن ئاجايىپ چۈش كۆردۈم، — دېدى كېلەڭسىز ئوپېراتور گەپنىڭ تېمىسىنى بۇراپ، — بۇنداق چۈشنى يەتتە بال بوراندا داۋالغۇپ تۇرۇپ ئۇخلىيالمىغان ئادەملا كۆرەلەيدۇ.

— مانا، يېڭى سېھىرىي ھېكمەت، — دېدى «پەيلاسوپ» يىگىت خىرىلداپ كۈلۈپ. — «قىزىل راۋاقتىكى چۈش»تەك — ھە. لەيلەپ يۈرۈپ كۆرگەن چۈش دېسەك بولار — ھە؟ ھۆرمەتلىك ئوپېراتور بۇ چۈشىڭىزنى قېنى بىر ئاڭلاپ باقايلى.

— مەن شۇنداق بىر چۈش كۆرۈپتىمەن، — دەپ تەنتەنە بىلەن چۈشىنى سۆزلەشكە باشلىدى ئوپېراتور بىردىنلا خۇددى دىكتورلاردەك

ئېنىق، چۈشىنىشلىك تىل بىلەن سۆزلەپ، — مەن چۈشۈمدە ئۇچار بېلىققا مىنىپتىمەن. كۈلمەڭلار، راست، ئۇچار بېلىق كىچىك، كىچىك بالىنىڭ قولىدەك بار. مەن ئېرىدىستەك كىچىكلىمىدىم، بېلىق لەھەڭدەك يوغىناپتۇ. ئۇ دولقۇنلارنىڭ ئۈستىدە تىك تۇرغۇدەك. 20 مېتىردەك كېلىدىغان دولقۇنلارنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ ماڭا قاراپ ۋارقىرىغىدەك:

— برازىلىيە قىرغاقلىرىغا بارامسەن؟ بىلەمسەن، ئۇ يەردىكى ئۆسۈپ چىققان جايلار بىلەن ئافرىقا قىرغاقلىرىدىكى كەمتۈك جايلارنى جۈپلىسەڭ راسا ياپىسا كېلىدۇ. مەن سېنى ئاتلانتىك ئوكياننىڭ ئىككى قىرغىقىغا ئاپىرىمەن. برازىلىيىنىڭ شەرقىدىكى تۇمشۇقلاردىن ئافرىقىدىكى گۋىنىيە قولتۇقىغا ئاپىرىمەن. سەن شۇ چاغدا قۇرۇقلۇقنىڭ خۇددى ناندەك سۇنغانلىقىنى بىلىسەن! — دېدى.

مەن خۇشال بولۇپ ئۇنىڭ سىلىق دۈمبىسىگە مىندىم، ئۇ مېنى تىنچ ئوكياندىن ئاتلانتىك ئوكيانغا ئېلىپ ماڭدى. مەن تاغدەك دولقۇنلار ئۈستىدىن ئۇچۇپ ئۆتتۈم. مەن شۇنى بىلدىم: راستىنلا برازىلىيە قىرغاقلىرىدىكى ئۆسۈپ چىققان جايلار بىلەن ئافرىقا قىرغاقلىرىدىكى كەمتۈك جايلارنى، برازىلىيە قىرغاقلىرىدىكى قولتۇقلار بىلەن ئافرىقا قىرغاقلىرىدىكى تۇمشۇقلارنى ياپىشالىساق قۇرۇقلۇق تۇتىشىدىكەن. بۇ ماسلىشىش ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدۇ. ۋېگېنېر توغرا ئېيتقان: ئاتلانتىك ئوكياننىڭ ئىككى قىرغىقى ئىلگىرى بىر پۈتۈن قۇرۇقلۇق بولغان ئىكەن. قۇرۇقلۇقنى شەكىللەندۈرىدىغان يەر قاتلاملىرى، تاغ تىزمىلىرىمۇ ئۆزئارا ماس، ئىككى قىرغاقتىكى ھايۋانات ۋە ئۆسۈملۈكلەردىمۇ ئورۇقداشلىق مۇناسىۋىتى بار ئىكەن. مەسىلەن، گېرمانىيە ۋە ئەنگلىيىنىڭ قولۇلىسى ئاتلانتىك ئوكياننىڭ شىمالىي ئامېرىكا قىرغاقلىرىدىمۇ بار ئىكەن. برازىلىيە بىلەن جەنۇبىي ئافرىقىنىڭ يەر قاتلاملىرىدىن ئوخشاشلا تاشقا ئايلانغان دىنوزاۋرلار تېپىلغان. قۇلۇلە بىلەن بۇ ھايۋان ئۆمىلىگۈچى، ئۇلارنىڭ ئوكيانلاردىن ئۈزۈپ ئۆتۈشى مۇمكىن ئەمەس. ئۇلۇغ بىئولوگىيە ئالىمى دارۋىننىڭ ئوخشاش جانلىقلار ئارىلىقى يىراق ئىككى جايدا ئۆز ئالدىغا ئايرىم شەكىللىنەلمەيدۇ، ئۇلار مۇقەررەر ھالدا بىر جايدا پەيدا بولىدۇ، دېگەن تەلىمىنى ۋېگېنېرنىڭ ئىلمىي ھۆكۈمى تولۇق ئىسپاتلىدى. مەن ئۇچار بېلىققا مىنىۋېلىپ ئوكيان سەيلىسى قىلمىغان بولسام، ۋېگېنېر بىر ئىسپاتچىدىن قۇرۇق قالغان بولاتتى. بۇندىن 200 مىليون يىل ئىلگىرى ھازىرقى ئامېرىكا، ياۋروپا، ئاسىيا، ئافرىقا، ئاۋستىرالىيە ۋە جەنۇبىي قۇتۇپلار تۇتاشلا قۇرۇقلۇق ئىدى. كېيىن پارچىلىنىپ ھازىرقى پارچە - پارچە ھالەتكە كەلگەن. ھىندىستان قۇرۇقلۇقى جەنۇبىي قۇتۇپتىن ئۈزۈپ كېلىپ، شەرققە كېڭەيۋاتقان ئاسىيا قىتئەسىگە سوقۇلغان، نەتىجىدە دۇنيانىڭ ئۆگزىسى ھىمالايا تېغى كۆتۈرۈلۈپ چىققان، بۇ جايلار ھېلىمۇ شىمالغا قاراپ قىستىماقتا. 1300 يىلدىن بۇيان شىزاڭ بىلەن ھىندىستاننىڭ ئارىلىقى 60 مېتىر قىسقارغان. ئاۋستىرالىيە ھازىرمۇ شىمالغا قاراپ ئۈزمەكتە. كەلگۈسى دۇنيا قانداق بولىدۇ؟ يەر شارىنىڭ شەكلى ئۆزگىرەمدۇ؟ قۇرۇقلۇق يەنىمۇ كىچىكلەپ پارچىلىنامدۇ ياكى قايتا قوشۇلۇش بولامدۇ؟ بۇنى تولىمۇ بىلگۈم كېلىدۇ. مەن ئوكيانلارنى

www.uyghurkitap.com

ئارىلاپ چىقتىم، ئوكيانلاردىن لەمەڭلەر سەكرەپ چىقىپ ماڭا سۆزلىدى:

— يۇتىمىز، بىز پۈتۈن ئىنسانىيەتنى يۇتىمىز!

مانا بۇ ئوكيانلارنىڭ ساداسى. مەنمۇ بوش كەلمىدىم:

— مەن ياپونىيىلىك مۆجىزە ياراتقۇچى شاڭۇدىن تاڭلۇق ئوخشاش قەيسەر يىگىت. ئۇساھابى ئاملىق تۆكمىگە مىنىپ ئافرىقىدىكى 7000 كىلومېترلىق سەھرايى كەبىرنى كېسىپ ئۆتىمەن دەپ دۇنياغا جار سالدى. ئۇنىڭ يىگىرمە نەچچە ياشلىق گۈزەل بەدىنى قۇم ۋە قۇياشنى بەش ئاي كۆرگەندىن كېيىن ئاستىدىكى تۆگىسى ساھابى ئۆلدى. ئۇ چاغدا لۇڭ تېخى ئارانلا 3000 كىلومېتىر سەھرايى كەبىر يولىنى بېسىپ ئۆتكەن. ئۇ سەھرايى كەبىرنى كېسىپ ئۆتۈشكە قەسەم بەردى. ئۇ ئۆلدى، لېكىن ئۇنىڭ روھى دۇنيانى تىترەتتى، ياپون مىللىتىنىڭ غۇرۇرىنى ئاشۇردى. مەنمۇ لۇڭدەك قەيسەر، ئوكيانلارنى باش ئەگدۈرىمەن! — دەپ ۋارقىرىدىم. بېلىقلارنىڭ تىلى بىر ئىكەن. ئاستىمدىكى ئۇچار بېلىق گېپىمنى خاتا چۈشەنگەن چېغى، بۇ دېڭىز پۇقراسىنىڭ غۇرۇرىغا تەگكەن ئوخشايمەن، ئۇ بىر مۆڭگۈۋىدى، دولقۇنلار ئۈستىگە چۈشتۈم. ئۇچار بېلىقتىن پانام ئىزدەپ قاتتىق بىر ۋارقىرىدىم — دە، ئويغىنىپ كەتتىم. ئويغانسام، ياتقان يېرىمدىن دومىلاپ چۈشۈپتىمەن!

— ھا — ھا — ھا ...

— پاھ، قارا بۇنى ...

— ۋاي كالامپاي، — دېيىشىمەن ئۆز-ئۆزۈمگە، — ژۇرناللاردىن ئوقۇۋالغان بىلىمىمنى كۆز — كۆز قىلىۋالدىڭ — دە!

دېمىسىمۇ، ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى مەنمۇ ژۇرناللاردىن ئوقۇغان — دە. لېكىن ئوقۇغان بىلەن ئۇنىڭدەك ئۆزلەشتۈرۈپ ئالماپتىمەن. «ۋاي كېلەڭسىز، مەنزىرە تاللاش، گۈزەللىكنى باھالاشنىلا ئەمەس، ئېقۇغان كىتابىدىكى گەپلەرنى يادلىۋېلىپ ھېكايە توقۇشتىمۇ خېلى قابىلىيەتلىك ئىكەنسىنا. لېكىن مەيلى بىماسەلىك بول، مەيلى سەزگۈر، ھېسسىياتچان بول، مەن سېنى ياخشى كۆرەلمەيمەن، سېنىڭ خورەكلىرىڭ، ئوڭدا يېتىشىڭ، تاماق يېگەندە شالاپلىتىشلىرىڭ تولىمۇ يىرگىنىشلىك!»

ئادەم ئاجايىپ قىماسخور مەخلۇق ئىكەن. بىلان ئەڭ قىماسخورمىش، لېكىن ئۇ ئادەمگە يەتمەيدۇ. بىز ئۆزىمىزدىن ئۈستۈنلەرنى تىللاشقا ئادەتلەنگەن. باشقىلارنىڭ ئۈستۈنلۈكىگە قايىل بولغۇچىلارنى كىتابلاردىن كۆردۈم، تۇرمۇشتا كۆرمىدۈم. مەن ئۆزۈمنى يازغۇچىغا خاس خىسلىتىم بار، ئادىل كەپ قىلغۇچى، رەزىللىكنىڭ دۈشمىنى ھېسابلايمەن. باشقىلارنى كەچۈرۈش بىلەن باشقىلاردىن كەچۈرۈم سوراش ئىنسانىي پەزىلەتنىڭ ئىككى گۈلتاجى دېگەن سۆزنى ئېغىزىمدىن چۈشۈرمەيمەن. لېكىن شۇنىسى ئەلەم قىلىدۇ: مەن باشقىلارنىڭ ئۆزۈمدىن ئۈستۈن ئىكەنلىكىنى بىلسەممۇ ھەرگىز ئۇ ئادەمنى ياخشى كۆرمەيدىكەن. ئىشقىلىپ ئۇنىڭ بىر ئەيىبىنى تېپىپ ئۆزۈمنى ئۇنىڭدىن ئەۋزەل ھېسابلاپ ئاندىن خاتىرجەم بولىمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن مۇنۇ ئوپېراتور بارغانسېرى ماڭا يىرگىنىشلىك بىلىنمەكتە. ئۇنىڭ ئەيىبلىرى ئۈستىگە ئەمدى ئۆزىنى كۆرسىتىشكە ئامراق، چاكىنا دېگەن يېڭى بىر ئەيىبنى ئەكېلىپ قوشتۇم.

ئۇ يەنە سۆز باشلىۋىدى، مەن ياتقان

يېرىمىدىن پەسكە چۈشتۇم. ئۇ دەرھال مېنىڭ ئايىغىمنى پۇتۇمغا كىيگۈزمەكچى بولۇپ:

— ئۇستاز!... — دېيىشىگە مەن مەدەنىيەتلىك ئىكەنلىكىمنى ئۇنتۇپ:

— قويغىنا ئادىشوي! — دېدىم. ئۇ ئاغزىنى سەت قىيسايتىپ:

— بىئارام بولۇۋاتامسىز؟ — دېۋىدى، مەن قوپاللىق بىلەن:

— بولمايچۇ! — دېدىم. «سەن بار يەردە بىئارام بولماي نېمە بولاتتىم» دەۋېتىشكە تاسلا قالدىم.

دەلدۈگۈنۈپ يۈرۈپ پالوبىغا چىقتىم: تاڭ سۈزۈلگەن، چەكسىز دېڭىز سانسىز دولقۇنلىرى بىلەن تولىمۇ گۈزەل، سېھىرلىك، ئۇلۇغ بىلىندى. ئەنە ئۇچار بېلىقلار پاراخوتنىڭ تومشۇقىدا پەيدا بولغان دولقۇنلارنىڭ ئۈستىدە ئۈزمەكتە. ئۇلار يادىن ئاجرالغان ئوققا ئوخشايدۇ. ئۇلارغا زوقۇم كەلدى، ئۇلار قەلبىمدە ئىلھام قوزغىدى. «مەنمۇ ئۇلارغا مىنىپ ئوكيان كەزسەم» دېگەن بىر شېرىن تۇيغۇ ئەندىلا يېلىنجىۋېدى، پاراخوت قاتتىق سىلكىندى، مەن ئارانلا پولات تامنى تۇتۇۋېلىشقا ئۈلگۈردۈم. قەلبىمدە يەنە ئوكيان (دولقۇن)غا، ئۆزۈمگە بولغان نەپرەت تۇيغۇسى يېلىنجاپ يالقۇن پەيدا قىلدى. بۇ چاغدا ماڭا پاراخوتنىڭ تومشۇقىدىكى سۇپىغا چىقىۋېلىپ كۈننىڭ قىزىل سۇ ئۈستىگە سەكرەپ چىقىشىنى تاماشا قىلىۋاتقان سىياھەتچىلەرمۇ سەت كۆرۈنۈشكە باشلىدى. لېكىن مېنىڭ يازغۇچىغا خاس پەزىلىتىم قەلبىمدىكى نەپرەت ئوتىنى ئۆچۈرۈشكە تەمشەلدى: مەن جىسمىمنىڭ قولى، روھىمنىڭ خوجايىنىمۇ ياكى ئەكسىمۇ؟ نېمىشقا روھىمنى جىسمىم ئۈستىگە قويالمايمەن، نېمىشقا بەدەن تەلىپىمنى پەزىلەت كۈچى بىلەن چەكلىيەلمەن. كۆڭۈل ئايىنىش، باش قېيىش، ئۆچەي - باغىرنىڭ تارتىشىش ئوخشاشلار بەدەن ھادىسىسى. مەن كىتابلاردا ئۆلۈمگە كۈلۈپ بارغانلارنى، ئۆز بەدىنىدىكى قىممەتلىك ئەزالار بىلەن خۇشال - خۇرام خوشلاشقانلارنى كۆرگەنمەن. باشقىلارغا: ئىنسان جىسمانىي تەلەپ بىلەن مەنىۋى تەلەپ ئوتتۇرىسىدىكى كۆرەشتە پىشىپ يېتىلىدۇ. بەدەن: يە، ئۇخلا، ئوينا. كۆڭۈل ئاچ دەپ تۇرىدۇ. روھنىڭ بولسا: ياق، ئىشلە، ياخشىلىق قىل، ئازابلان، نەپسىڭنى يىغ دەپ چەك قويۇپ تۇرىدۇ. جىسمانىي تەلەپ بىلەن ياشىغانلار ھايۋانلارغا يېقىنلىشىدۇ، مەنىۋى تەلەپ بىلەن ياشىغانلار ئىنسان بولۇپ يېتىلىدۇ دېگەن سۆزنى دائىم سۆزلەيتتىم. بۈگۈن نېمىشكە ئەمەل قىلالمايۋاتىمەن، نېمىشقا «مەن» مۇشۇ تاپتا بەدىنىمنىڭ قولى بولۇپ قالدىم ...

قۇياش قىزىل شاردەك دېڭىز ئۇپۇقىدا پەيدا بولۇۋېدى چەكسىز دۇنيا كۈلۈمسىرىدى، ئىمىر - چىمىر دولقۇنلارنىڭ كۈمۈش رەڭ بۆژغۈنلىرى يالت - يۇلت نۇر چاچتى. قارامتۇل دېڭىز بېتىدە كۈمۈش قاتلام پەيدا بولۇپ قانىدەك قىزارغان يىراق ئۇپۇق سىزىقى ئاستا - ئاستا سۈزۈلۈپ، دېڭىز ئۆز گۈزەللىكىنى نامايان قىلدى: گويا بىر ئىلاھىي كۈچ دېڭىزغا مۇھەببەت نۇرى چاچقان، شۇنىڭ ئۈچۈن دېڭىز تاتىملىق، جىلۋىلىك، گۈزەل!

قەلبىمدە ئەندى يازغۇچىغا خاس گۈزەللىك سېزىمى ئويغاندى: ئىنسان گۈزەللىكنىڭ بايقىغۇچىسى، ھوزۇرلانغۇچىسى، مەدھىيىلىگۈچىسى ۋە شاھىدى بولۇپلا قالماي، يەنە ئۇنىڭ ياراتقۇچىسى. چۈنكى ئىنسان قەلبى سەزمىگەن بولسا، دۇنيادا گۈزەللىكنىڭ

www.uyghurkitap.com

قىممىتى بولمىغان بولاتتى، قەدىر - قىممەت پەيدا قىلغۇچى، ياراتقۇچى بولماي نېمە؟

ئوكيان ساياھىتىنىڭ بۇ يېڭى كۈنى كۆڭۈللۈك ئۆتسۇن ئىلاھىم!

لېكىن خۇشاللىقىنىڭ كۈشەندىسى بولغان كۆڭۈلسىزلىك يەنە قاراقۇش بولۇپ ئۇچۇپ كەلدى. تۇيۇقسىزدىن جەنۇب شامىلى پەيدا بولدى - دە، پاراخوت قاتتىق سىلكىنىپ، دولقۇنلار ئۇرۇپ پولات پالۋىنغا بۇلۇت پارچىلىرىدەك ئۇچۇپ چۈشۈپ پاراكەندىچىلىك، ۋەھىمە، داد - پەرياد پەيدا قىلدى. ياش ماتروسلار ئۈستىگە چۈشكەن سۇدىن راھەتلەنسە كېرەك، كۈلۈشۈپ - چاقچاق قىلىشماقتا. لېكىن بىز ۋەھىمە ئىچىدە داد - پەرياد قىلماقتىمىز.

بىز ياتاق قىلىۋالغان كىچىككىنە مەجلىسخانىنىڭ ئۈستىدە كۆزىتىش پونكىتى، كاپىتان بۆلۈمى ۋە تېخنىكا بۆلۈملىرى بار. مەن پولات شوتا بىلەن شۇ ياققا ياماشتىم. بۇ ئەلۋەتتە ۋەھىمە ئىچىدە قىلىنغان ئاگاھسىز ھەرىكەت. ياش، قامەتلىك كاپىتان ئالدىمغا چىقتى، مۈرەمگە قولىنى قويۇپ كۈلۈپ تۇرۇپ:

— قورقمىسىلا، پاراخوت ئۆرۈلۈپ كەتمەيدۇ، مۇنۇ دورىنى يات - يات ئىچىپ تۇرسىلا، كۆڭۈل ئايىنىشنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ، — دېدى. بۇ ھۆرمەت، غەمخورلۇق بىلەن ئېيتىلغان سۆزلەرمۇ قۇلىقىمغا قوپال، سۈنئىي، سەت ئاڭلاندى.

— بۇ ئازابنىڭ چېكى بارمۇ - يوق! پاراخوتنى تىنچ ماڭىدىغان قىلالامسىلەر؟ — مەن كاپىتانغا غەزەپ بىلەن ئالايدىم.

— ئامالىمىز بار، بۇ ئامال - غەيرەت قىلىش. تېخنىكا جەھەتتە باشقا ئامالىمىز يوق!

شۇ چاغدا بىر پارچە سۇ بىز تۇرغان شوتىغىمۇ قوغلاپ چىقىپ ئۈستىمىزگە چۈشتى. پاراخوت قاتتىق سىلكىندى، غاچىلدىدى، رادىئو كارنىيىدىن ئەنسىز ئاۋاز خىرىلداپ چىقتى.

دېڭىزغا قاراش مۇمكىن ئەمەس، چەكسىز، ساناقسىز دولقۇنلار دېڭىز بېتىدىن كۆتۈرۈلۈپ قاتتىق غەزەپلەنگەن يىرتقۇچتەك ھۆركىرەپ دېڭىز بېتىگە قايتىدۇ، ئاپئاق بۇژغۇنلار خۇددى ھەرىكەتچان ھەسەل ھەرىلىرىدەك يالتىراپ ئۇچۇپ يۈرىدۇ، گويا پاراخوت مىڭلىغان توپ ئوقلىرىنىڭ نىشانى، دېڭىز ئۇنى توپقا تۇتماقتا. بۇ بەردە ھايات - مامات جېڭى بولماقتا. بۇ جەڭنىڭ قوماندانى بولغان مۇنۇ قامەتلىك كاپىتان گويا ھېچ ئىش بولمىغاندەك كۈلۈپلا تۇرىدۇ. ئۇ مېنى كەينىمدىن قولتۇقلاپ شوتا بىلەن تۆۋەنگە ئېلىپ چۈشتى. مەن دەلدۈگۈنۈپ، كۆڭلۈم ئاينىپ، بېشىم قېيىپ ئۇنىڭغا تايىنىپ تۆۋەنگە چۈشتۈم. كاپىتان مېنى ئۆز ياتىقىغا ئەكىرىپ كارىۋىتىدا ياتقۇزۇپ قويدى ۋە ئايىغىمنى سالدۇرۇپ خۇددى كىچىك بالىنى پەپىلىگەندەك ئەدىيال بىلەن پۇتلىرىمنى ئوراپ قويۇپ:

— كارىۋاتتىن چۈشمەڭ، خاتىرجەم يېتىڭ، كارىۋاتنىڭ ئىككى چېتىنى چىڭ تۇتۇۋېلىڭ، سىلكىنسىمۇ ھېچنەرسە بولمايسىز. مانا مۇنۇ چىلەككە . . . ھە، خوش ئەمدى، مەن كەتتىم ... — دېدى.

ئۇنىڭ گەپلىرى قۇلىقىمغا كىرسۇندۇ، مەن جان قايغۇسىدا، ئازاب، چەكسىز قىيىنىلىش، ياندۇرۇش، باش قېيىش، ماغدۇرسىزلىنىش ...

ماڭا يادا بولۇپ كەتكەن «ئىرادە - كۈچ نەزەرىيىسى» نەگە كەتتى؟ مەن بۇ نەزەرىيە بىلەن تالاي ئادەملەرگە تەسەللىي، مەدەت بەرگەن ئەمەسمىدىم. جىسمانىي ئازابنى روھىي ئۈمىدۋارلىق بىلەن يەڭگىلى بولاتتىمۇ؟ ئىنسان ئۆز - ئۆزىنى مانا مۇشۇنداق چاغدا، ئۆلۈشنى ئارزۇ قىلىشقا مەجبۇر بولغان چېغىدا راسا توغرا باھالىسا

كېرەك. لېكىن بۇ باھانىڭ نەتىجىسىنى خەلققە مەلۇم قىلىشقا بولمايدۇ - دە. ئاجىزلىق، زەئىپلىكنى ئېتىراپ قىلىش يۈرەكنىڭ ئىشى، ئېغىز بولسا، ئۇنى رەت قىلغۇچى. چۈنكى ئىنسان ئۆزىنىڭ نۇرغۇن ئەيىب ۋە گۇناھلىرىنى ئېغىزى بىلەن رەت قىلىپ ئۆزىنى ھىمايە قىلالايدۇ. مەن ئۆلۈشنى ئارزۇ قىلىمەن. مەن ئۈچۈن بۇ ئۆلۈشنىڭ ئاسان يولىلا يوق. دېڭىزغا سەكرەش، زەھەر ئىچىش، تىغ ئۇرۇش ياكى سىرتماققا ئېسىلىش . . . لېكىن بۇلارنىڭ ھېچقايسىغا ئىمكان يوق. بەدىنىم ئاخىرقى ھالاكەتنى تەلەپ قىلىدۇ، لېكىن روھىمدا يەنە ھايات رىشتىسى بار: زىلۋا ئايالىم كۈلۈپ تۇرۇپتۇ، قىزىمنىڭ چىرايلىق كۆزلىرىدە ياش، بەگباش ئوغلۇم زاڭلىق قىلغاندەك كۈلمەكتە، ئۇلار ئۈچۈن ئازابنىڭ ئەۋجى - ئاخىرقى چېكى چۈشىنەكسىز - دە. ئۆپكە بىلەن يۈرەكنىڭ بوغۇزۇمغا كېلىپ تىقىلىشى نېمىنى چۈشەندۈرىدۇ. قۇرۇق ھۆ بولغاندا ئۈچەي - ئاشقازاننىڭ خۇددى ھازىرلا ئۈزۈلۈپ پارە - پارە بولۇشىدىن دېرەك بېرىشى ھەر قانداق قىيىن ئوپېراتسىيىدىنمۇ ئازابلىق. بۇنى مېنىڭ گۈزەللىرىم نەدىن بىلسۇن؟ . . . ئاھ، مانا ئاخىرقى ئىنجىق، بەلكى جاننىڭ چىقىشى بولسا كېرەك . . . مەن جەبرائىلدىن جان قاچۇرۇپ كاردىۋاتتىن ئۆزۈمنى تاشلىدىم، سىرتقا - پالوبىغا قاراپ ئۆمىلىدىم. .

. . . يەنە شۇ كاردىۋاتتا كۆزۈمنى ئاچتىم. ئوپېراتورنىڭ سەت چىرايى غۇۋا كۆرۈندى. ئۇ ئۈستىبېشى چىلىق - چىلىق سۇ، چاچلىرى پېشانىسىگە چاپلاشقان ھالدا يوغان ئېغىزىنى ئېچىپ، ھېلىقى يىرگىنىشلىك كۈلكىسى بىلەن ئالدىمدا تۇراتتى:

- كالامپاي، مېنى نېمىشقا بۇ يەرگە سۆرەپ ئەكىردىڭ؟

- دېڭىزغا چۈشۈپ كېتەيلا دېسىڭىزكەن ئۇستاز.

- نېمىشقا چۈشكىلى قويمىدىڭ؟

- چاقچاق قىلمىسىلا.

- چاقچاق قىلمىدىغانلىغا سەن مېنىڭ ئاغىنەممۇ؟

- دۈشمىنىڭىز ئەمەسمەن ئۇستاز.

- مېنى ئۆمىلەپ يۈرگەن يەردە يەنە سۆرەتكە ئالغانسەن ھەقىچان؟

- شۇنداق، ئۇستاز. ئۈستىڭىزگە دولقۇن چۈشمەكتە، سىز پالوبىغا باغرىڭىزنى بېسىپ چىڭ چاپلاشقان. بۇ كۆرۈنۈش تولىمۇ تەسىرلىك!

- خەپ، توختاسېنى، سەن كالامپاينى جۇمۇ! خۇددى ئۈستۈمگە چېقىلغان چۈشكەندەك قاتتىق سىلكىندىم. ئەندى قولۇمنى ھېچ نېمىنى: ئوكياننىڭ نېمىدەپ ھۆركىرىگىنىنى، دولقۇنلارنىڭ غەزەپلىك شاۋقۇنلىرىنى، ئادەملەرنىڭ پىچىرلىغاندەك سۆزلەشلىرىنى، ھەممىسىنى ئاڭلىيالىمىدىم. ئەڭ بۇرۇن ئاڭلاش سېزىمىم ئۆلگەن ئوخشايدۇ. مەن نەدە، نېمە قىلىۋاتىمەن، ھەممىسى قاراڭغۇ، بىرلا نەرسە ئېنىق - مەن تېخى ھايات!

... پاراخوت چەكسىز دولقۇنلار ئارىسىدا تولىمۇ ئاستا، بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر چۆكۈپ، بىر سىڭايان بولۇپ، بىر تۈزۈلۈپ كېتىۋاتىدۇ. چەكسىز دېڭىز، سانسىز دولقۇنلار ئۆزىنىڭ چەكسىز كۈچ - قۇدرىتىنى نامايان قىلماقتا. ئۇ ھەممىنى يىمىرىشكە، ئاخىرىدا ئۆزىنىڭ ھەم بالىسى، ھەم رەقىبى بولغان ئىنسانلارنى يۇتىۋېتىشكە قادىر.

پالوبىغا دولقۇنلار كەينى - كەينىدىن ھۇجۇم قىلماقتا. ماتروسلار ياتىقىنىڭ پالوبا ئۈستىدىكى تۈڭلۈكلىرىنىڭ پولات قاپقاقلىرى ھەم يېپىلغان. ئۇ بىچارىلەر تىنجىق ياتىقىدا قانداقمۇ چىداپ ياتقاندۇ... ھەي ئوپېراتور، دولقۇنلارنى سۆرەتكە ئېلىپ نېمىمۇ قىلارسەن. ئۇ، ئاپپاراتنى بىردە دېڭىزغا، بىردە ئۆز ئۈستىگە كېلىۋاتقان دولقۇنلارغا توغرىلىماقتا. مانا بىر پارچە سۇ ئۇنىڭ ئۈستىگە قۇيۇلدى. ئەنە ئۇ يەنە ئاپپاراتى بىلەن پەيدا بولدى: زوڭزىيىپ ئولتۇرۇۋېلىپ

زەمبىرەكلەر يېنىدا تۇم ئارقانلارنى تارتىشىپ يۈرگەن يالىڭاچ ماتروسلارنى سۈرەتكە ئالماقتا. ئۇ كەينىگە داجىدى، پولات شالاسۇنلار ئۇنى قوغدىيالامدىكەن.

ئەنە دېڭىزدىن تولىمۇ چوڭ، ئۈچ قەۋەتلىك بىنادەك بىر سۇ تۈۋرۈكى كۆتۈرۈلدى؛ پاراخوت چۆككەندەك بولدى، پۈتۈن پالوبا سۇ بىلەن تولدى، ئوپېراتور كۆرۈنمىدى. ئېسىت، ئۇ ئاپپاراتى بىلەنلا ئۇچار بېلىقلارغا قېتىلىپ كەتكەن بولمىغىدى. ئىسىت-ئىسىت، مەن كەتسەم بولاتتى، چۈنكى مەن جاندىن تويغان، ئۇ ھايات قالسا بولاتتى، ئۇ ھاياتنى تولىمۇ سۆيەتتى ... لېكىن قانۇنىيەت رەھىمسىزكەن، كىشىگە تىلىگىنىنى بەرمەيدىكەن، تەتۈرسىچە ئىش قىلىدىكەن.

يۇقىرىقىلار چۈشۈمۇ، كۆرگەنلىرىممۇ، خىيالىممۇ ياكى مەن ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ كۆزلىگەن ئارالغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن ئاڭلىغان ھېكايىمۇ، بۇلارنى ئاڭقىرالمىدىم. بىرلا نەرسە ئېنىق: بىز ھاكىتەك ئاق تۈپراقلىق ئارالغا كەلدۇق. بۇ گۈزەل ئارالدىكى مۆجىزىلەرنى سۈرەتكە ئالمىدىغان ھېلىقى ئوپېراتور ئارىمىزدا يوق.

قەلبىم ئۇنى سېغىنماقتا، كۆز يېشىم ئۇنى ئىزلىمەكتە. بەلكى ئۇ ئۆلمىگەن بولسا، قەلبىمدە ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئويغانمىغان بولاتتى. ئۇ راستلا ئۆلگەن ئوخشايدۇ.

مەن كۈن نۇرىدا ياللىمراپ، ئويناۋاتقان دولقۇنلارغا قارىدىم، دولقۇنلاردىن سادا كەلدى:

— ھەي ئىنسانلار، سىلەر تازا ئەخمەق، سىلەر تىرىكلەرگە دۈشمەن، ئۆلگەنلەرگە ئاشىق. سىلەر ھالاكەتنىڭ دوستى. تېزراق ئوكيان قوينىغا كېلىشكە تەييارلىنىۋاتىسىلەر. يەر شارى 8 مىليارد ئادەمنى باقالايدۇ. سىلەر ئاز يىلدىن كېيىن بۇ ساننى تولدۇرىسىلەر، سىلەر بېلىقلار بىلەن بەسلىشىپ كۆپەيگەن بىلەن، ئۇلار بىلەن بەسلىشىپ ياشىيالمايسىلەر!

بۇ گەپلەر ئوپېراتورنىڭ گەپلىرىمىغۇ؟ ئۇ ھايات بولسا كېرەك. دولقۇنلار ئۇنىڭ جىسمىنى ئېلىپ كەتكىنى بىلەن، ئۇنىڭ روھى دولقۇنلار ساداسىغا سىڭگەن، مەڭگۈ ھايات تۇرىدىغان ئوخشايدۇ.

1991 - يىل 9 - سېنتەبىر، غۇلجا

(بېشى 60 - بەتتە)

ئاتىدارچىلىق قىلىش ئۈچۈنلا قۇرۇلغان خاسىيەتلىك ئىدارىدىكەن جۇما، خوتۇن. بولدى، ئۇكام ئەنۋەرجان، دېپتىرىڭىزنى بىر ئېلىڭا. قېنى يېزىڭ: مېنى، ئايشەمگۈلنى، ئىككى بالىمىزنى ئىستراخۋانىيىگە قاتناشتى دەپ دېپتىرىڭىزگە پۈتۈپ قويۇڭ. (تاماشىبىنلارغا قاراپ) ئويۇنىمۇ كۆردۈڭلار، گېپىمىزنىمۇ ئاڭلىدىڭلار. ئۆزلىرىڭچە ئەر-خوتۇن ئىككىمىزگە باھامۇ بېرىپ بولدۇڭلار. كۆپچىلىكىڭلار بىزنىڭ ئايشەمگۈلنى ئۆزى سادda بولسىمۇ كاللىسى ئىشلەيدىغان، دىتى بار، ئۆينى گۈلدەك تۇتىدىغان، ئەرگە بېقىپ باسىدىغان ئەقىللىق خوتۇن ئىكەن دېگەنسىلەر. مەنمۇ خوتۇنۇمغا بۈگۈنكىدەك قايىل بولمىغان. تۆگىمەك بويۇم، ئاغزىمدا گېپىم بولغان بىلەن تۆگىمەك ئەقلىم يوق ئىكەن ئەمەسمۇ مېنىڭ. ئەر - خوتۇن بامەسلىھەت ئىش قىلغانىنىڭ، بولۇپمۇ خوتۇن كىشىنىڭ پايدىلىق مەسلىھەتلىرىگە قۇلاق سالغانىنىڭ پايدىسى كۆپكەن. مانا، خوتۇنۇمنىڭ گېپىگە كىرىۋېدىم، يوقالغان بايلىق قولۇمغا كەلگەنىنىڭ ئۈستىگە ئوغرى - يالغانىنىڭ خەۋپىدىن قۇتۇلدۇم، تېخى ئائىلە بويىچە خاتىرجەملىكىمۇ ئېرىشتىم. ئەتە باشقا ئوقەتچى ئاغىنىلەرگىمۇ ئىستراخۋانىيىگە قاتنىشىڭلار دەيمەن. ھە، ئويۇن كۆرگۈچىلەر، ئىستراخۋانىيىنىڭ خاسىيىتىنىمۇ ئۆز كۆزۈڭلار بىلەن كۆردۈڭلار، سىلەرمۇ چوقۇم ئىستراخۋانىيىگە قاتنىشىسىلەرغۇ دەيمەن؟

1989 - يىل ئىيۇن، ئۈرۈمچى

ئەنۋەر داۋۇت

بۈركۈت ۋە ئىنسان

پەرۋازىنى كۆرگىنىمدىك بۈركۈتنىڭ،
كۆك قەرىدە مەغرۇر قانات قاقىدۇ.
پەرۋازىدا يۈكسەلسىمۇ زېمىندىن،
يەنە دائىم ئانا يەرگە باقىدۇ.
ئۇنىڭ چاقماق چاقنايدىغان كۆزىدىن
ۋەتەن ئىشقى تاڭ نۇرىدەك ئاقىدۇ.

ئۇنىڭ غالىب تىرناقلىرى، تۇمشۇقى،
قانغان قانلىق جەڭلەر ئارا پولاتتەك.
يىرتقۇچلارنىڭ خىرىسىدىن قورقمايدۇ،
قاچمايدۇ ئۇ كىيىك ياكى ئوغلاقتەك.
بورانلاردا، تۇمانلاردا، زۇلمەتتە،
روھى ھامان ئۇرغۇپ تۇرار بۇلاقتەك.

بۈركۈت روھى — ئۇلۇغ، يۈكسەك، باتۇر روھ،
شۇڭا ھەممە ئۇلۇغلايدۇ بۈركۈتنى.
جانلىنىدۇ ھالسىرىغان تەبىئەت،
كۆرۈپ ئۇندىن پارلاپ تۇرغان ئۈمىدنى.
ئۇنىڭ روھى قۇدرەتلىك بوراندەك
ئويغىتىدۇ مۈگدىگەن چۆككەن سۈكۈتنى.

ئۇنىڭ ياشاش ۋە چېلىشىش مىزانى
بولار بەزەن بىر ئىنساندەك نامايان.
چۈنكى، بىزنىڭ ئارىمىزدا بار ئىدى،
بۈركۈت كەبى ياشايدىغان بىر ئىنسان.
روھى يۈكسەك ۋە پاك ئىدى بۈركۈتتەك،
مۈشكۈللەردە پۈكۈلمىگەن ھېچقاچان.

ھەقىقەتنى جاكارلايتتى ئاۋازى،
چۇقاندىن قوزغىلاتتى دولقۇنلار.
رەزىلىككە ئوت چاچاتتى كۆزىدىن،
يېنىپ تۇرغان، پارلاپ تۇرغان ئۇچقۇنلار.
ئىلگىرىلەيتتى ھايات-ماتات ئىچىدە،
ئەتراپىدا چۆرگىلەيتتى ئۇپقۇنلار.

ئارىستوتېل سۈپەت ئالىم ئىدى ئۇ،
بولۇۋالماس ئىدى لېكىن بىلىمدان.
يۈكسەك ئىدى ئۇنىڭ ئىززەت-ھۆرمىتى،
ئەمما غادىيىپ باقمىغان ئۇ ھېچقاچان.
خۇددى دېھقان ئاسرىغاندەك مايسىنى،
ئۆزگىنى ئۇ ئۆزىدىن بەك ئاسرىغان.

ئويلار ئىدى خەلقىنى ۋە يۇرتىنى،
ئۆز ئەجرىنى بېغىشلاپ ئۇ ئەبەدكە.
ئەمما ئۇنىڭ داڭقى ئاخىر دۈچ كەلدى،
بىر تارىخىي ۋە قارىغۇ قىسمەتكە.
تۇشمۇ-تۇشتىن چىقتى رەقىب قىزغانچۇق،
ئىتتەرمەكچى بولۇپ ئۇنى لەھەتكە.

ئۈزۈم پىشسا ئولاشقاندەك ھەرىلەر،
يەپ تۈگەتمەك بولۇپ ئۇنى ئولاشتى.
يوللىرىغا توساق سالدى قاتمۇ-قات،
ھەر قەدەمدە قىلتاق قويۇپ پۇتلاشتى.
پىتنە-پاسات، تۆھمەتلەردىن ئوق ياساپ،
يوپۇرۇلۇپ كېلىپ ئاڭا ئوت ئاچتى.

ئەي، بۇ ھەسەت! گويا قۇرت يوشۇرۇن —
كىرىپ ئالغان مېۋىلەرنىڭ باغرىغا.
ئىچ-ئىچىدىن يەيدۇ ئۇنى چىرىتىپ،
شۇڭا مېۋە يېتەلمەيدۇ ۋايىغا.
ھالالەتكىمۇ كىرىۋالسا بۇ قۇرت،
ئاجىزلايدۇ، باسالمايدۇ ئالدىغا.

كەچمىشلەردە ئاز بولدىمۇ خەلققە،
بۇ قۇرتتىن كەلگەن ئاپەت-ئىزتىراپ؟
تارىخلاردا سانسىز ئۇلۇغ ئوغلانلار،
چوڭ دەرەختەك كەتكەن قۇرۇپ ۋە غۇلاپ.
ئىچ-ئىچىدىن غاجاپ كەلدى ھالالەتنى،
بۇ قۇرتلار قوزغىمۇتكەن ئىختىلاپ...

ھەسەت ئوقى يارىدار قىلدى ئالىمنى،
ئەجەل ئۇنىڭ پاك جىسمىغا قول سالدى.
ئۇنىڭ بۈركۈت كەبى ياشاش مىزانى،
يولىمىزنى يورۇتقۇچى بوپ قالدى.
ئارىمىزدىن كەتتى ئۆزى، ئۆلگىسى —
سانسىز دىلدىن بۈركۈت بولۇپ جاي ئالدى.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

* * *

پەرۋازنى كۆرگەنىمدەك بۈركۈتنىڭ،
ئۇ ئاسماندا مەغرۇر قانات قاققىدۇ.
پەرۋازىدا يۈكسەلمەي زېمىندىن،
يەنە دائىم ئانا يەرگە باققىدۇ.
ئۇنىڭ چاقماق چاقنايدىغان كۆزىدىن،
ئۆلمەيدىغان بىر روھ نۇردەك ئاقىدۇ...

تارىخ

بەخت ئىزدەپ ياشىدۇق، ياشاپ كەلدۇق؛
ياساپ بۇزدۇق، بۇزدۇقۇ ياساپ كەلدۇق.

ۋەتەن

مەيلى سەن رەسىم بول بىر پارچە سىيدام،
ساڭا رەڭ بەرگۈسى ئاداققى يىغام.

غاپىل

ئەقلىڭنى ياسىۋالغىن توك بىلەن،
يۈرىكىڭنى يۇيۇپ ياشا نۇر بىلەن.

توي

قىز «بەرگەن»لەر ئارقىلىمىغاچ مال «ئېلىپ»،
قىز «ئالغان»لار مادارسىزدۇر سالپىيىپ.

ئەقىل

بولمىغاچقا خۇدادەك ئادەم،
«خۇدا» سۆزىن تېپىپتەك ئادەم.

مېۋە

بولغاچقىلا سەندە لۇ ئازغان،
ئارىسىدىن قىلىچ يارالغان.

ھەسەت

تاتلىق نان تونۇردا پىشقاچقا ئىسسىق،
قىسمىشقا لاخشىگەر بولۇپتۇ لايىق.

تەقدىر

خىيالىمدا يەتمەك بولساڭ مەنزىلگە،
مەنزىل ئۇتاپ كۈتەر سېنى زەمبىلدە.

دىئالوگ

ۋولقان:
— تاغلارنىڭ قەھرىمەن، كۆل قىلىمەن باغرىڭنى،
زېمىن:
— تاغ بىلەن تەڭ يۈتىمەن، تۇۋاقلايمەن ئاغزىڭنى.

رۇبائىيلار

سايىسى چۈشكەن دەرەخنىڭ ئاستى بىر ئايۋان ئىكەن،
ۋاقتىدا بەھرى ئېلىپ كەسكەن كىيىن ھايۋان ئىكەن.
تائەزەلدىن ھەر كىشىگە ئۆز ئىشى دەۋران ئىكەن،
ئاقىۋەتتە ياخشىلىققا شۇم نىيەت ئالۋان ئىكەن.

* * *

بىر ياخشى يېنىڭدا بولسا قەدرىن قىل،
بىر «سېپىق» دېيىشنىڭ ئالسا ئەتىر بىل.
دۇنيادا ھەرنە ئىش ھېسابلىق بىلمەك،
ياخشىلىق كۈتكىنۇ ئۆزۈڭمۇ بىر قىل.

* * *

بىراۋ كۆكتە ئۇچسا، ئىزمەڭنى ئىزىپ —
سەن دېدىڭ: «ياپىرىم!» ئاغزىڭنى ئېچىپ.
ئويلا، ئۇ ئۇنۇتۇلماستا سەن تاپقان بالا!
بىلمەك، سەن ئادەمدەك ياشاشتا چالا.

1990 - يىل 11 - نويابىر، ئۈرۈمچى

ژۇرنىلىمىزنىڭ قىزغىن ئاپتورلىرىدىن بىرى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى، شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتىنىڭ مۇھەررىرى، شائىر، ئەدەبىي تەرجىمان ئەنۋەر داۋۇت 1991 - يىل 5 - ئاينىڭ 17 - كۈنى (جۈمە) بەختتكە قارشى ماشىنا ھادىسىسىگە ئۇچراپ ئۈرۈمچىدە 29 يېشىدا قازا قىلدى.

ئەنۋەر داۋۇت تەرجىمىلىك سەنئىتىدە كۆپ قىرلىق ئىقتىدار يېتىلدۈرۈۋاتقان ئۇمىدلىك ياش ژۇرنالىست ئىدى ... ئۇ قىسقىغىنە يەتتە يىللىق تەرجىمىلىك ھاياتىدا 10 مىليون خەتتىن ئاشىدىغان 70 كە يېقىن كىتابنى تەرجىمە قىلغان ئىدى ... ئۇ خەنزۇ، ئىنگلىز، رۇس، ئۆزبېك تىللىرىنى ئوخشاشمىغان دەرىجىدە ئىگىلىگەن ئەدەبىي تەرجىمان ئىدى... ئۇ شېئىرىيەتنى چىن مەنىسى بىلەن چۈشىنىش، ئىجاد قىلىش يولىدا ئىزدىنىۋاتقان ئىدى... گەرچە ئۇ سانى ئاز بولسىمۇ، روشەن خاسلىققا، چوڭقۇر پەلسەپىۋى پىكىرگە باي شېئىرلىرىنى قالدۇرۇپ كەتتى.

مەرھۇمنىڭ ھايات ۋاقتىدا تەھرىراتىمىزغا ئەۋەتكەن شېئىرلىرىدىن بىر قىسمىنى تاللاپ ژۇرنىلىمىزدا ئېلان قىلدۇق.

— مۇھەررىردىن

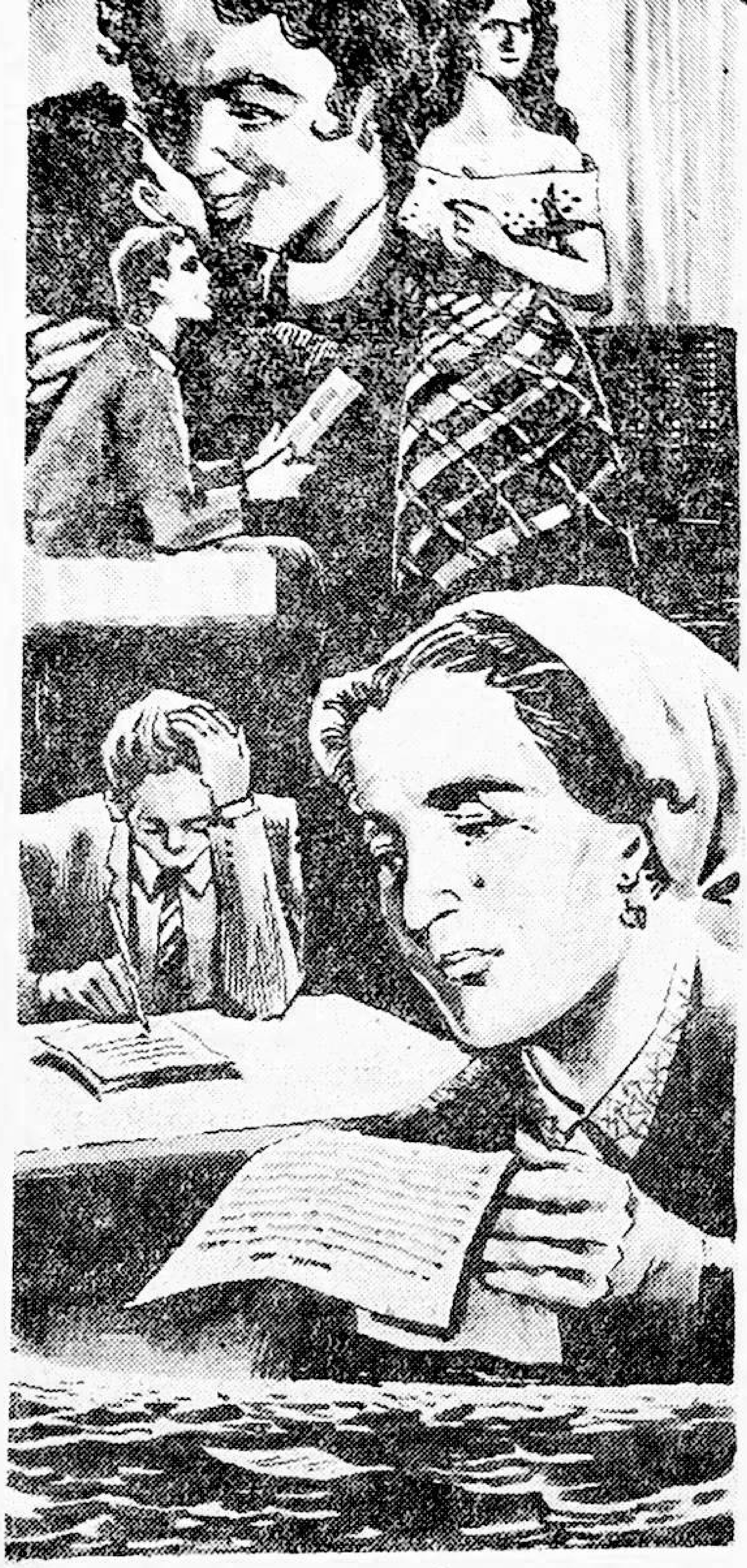

(ھېكايە)

قاھار جېلىل

مەنسۇرنىڭ دۇكىنى سودا بازىرىنىڭ كىرىش ئېغىزىدا جايلاشقان. شۇڭا خېرىدارلار ئاۋۋال ئۇ يەردە توختاپ ئۆتمەي قالمەيدۇ. مەنسۇر بوي-بەستى كېلىشكەن، ئېسىل كىيىنگەن، چىرايىدىن ئىللىق تەبەسسۇم كەتمەيدىغان خۇشخۇي يىگىت. سۆزگە چېۋەر، مۇئامىلىدە چاققان. ئۇ خەنزۇچىنى سەل-پەل بۇزۇپ تەلەپپۇز قىلسىمۇ مەقسىتىنى تولۇق ئۇقتۇرالايدۇ. ئىنگلىزچە ۋە ئوردۇچىدىن ئېلىم-سېتىمغا ئائىت زۆرۈر سۆز، جۈملىلەرنىمۇ ئۆگىنىۋالغان، شۇڭا چەت ئەللىك خېرىدارلار ئالدىدىمۇ ئانچە قىينىلىپ كەتمەيدۇ.

ئۇ خوجايىن ھەم مال يەتكۈزگۈچى. ئەمما ئۇ كۆپ ۋاقتىنى دۇكانىدا ئۆتكۈزىدۇ، بەزىدە دۇكاننىڭ ئىچكىرىكى خانىسىدا ھېسابات قىلىدۇ، ئايرىم خېرىدار، چوقەت ۋە ئالاھىدە يېقىن كىشىلىرى بىلەن سۆھبەتلىشىدۇ؛ بەزىدە بولسا، دۇكانىغا چىقىپ، ياللىۋالغان ئىشكارچى يىگىتنىڭ سودا قىلىشىنى كۆزىتىدۇ، خېرىدارلار كۆپىرەك كەلگەن چاغلاردا ئۆزىمۇ مال ساتىدۇ.

ئۇ بۈگۈنمۇ ئىچكىرىكى خانىدا سوۋېت ئىتتىپاقىدىن بۇ شەھەرگە تۇغقان يوقلاشقا كەلگەن بىر كىشى بىلەن يېرىم سائەتتەك

www.uyghurkitap.com

سۆھبەتلىشىپ مۇھىم بىر سودا ئىشىنى پۈتتۈردى، ئاندىن دېكانغا چىقىپ مال سېتىشقا ياردەملەشتى. ئېھتىمال ئۇ يەنە ئۇچرىشىشقا كېلىشىپ قويغان بىرەر ئادەمنى كۈتۈۋاتقان بولسا كېرەك، خېرىدار بىلەن سۆزلەشكەندە بولسۇن، ياكى گەزمال مېترلاۋاتقاندا بولسۇن، بازارغا كىرىدىغان يولغا پات-پات قاراپ قويىدۇ. دېگەندەك، بىر چاغدا يولدا تازىمۇ پۈزۈر كىيىنگەن بىر ئايال پەيدا بولۇۋىدى، مەنسۇرنىڭ چىرايىدا يېقىملىق كۈلۈمسىرەش پەيدا بولدى-دە، خېرىدارلار بىلەن سودا قىلىشنى پىركازچىكقا ھاۋالە قىلىپ قويۇپ ئۆزى دۇكاندىن سىرتقا چىقتى.

ئايال يېتىپ كەلدى، شۇنىڭ بىلەن دۇكان ئالدىدىكى قاڭسىق تەر پۇراقلىرىنى تولىمۇ خۇش پۇراق ئەتىرنىڭ ئۆتكۈر ھىدى بېسىپ كەتتى. ئايالنىڭ كىيىنىشىمۇ، ياسىنىشىمۇ پۈتۈنلەي چەت ئەلچە ئىدى، كۆزلىرىنىڭ قۇيرۇقىدىكى سىزىقچىلارنى دېمىگەندە، تېرىسى سىيلىق ۋە پارقىراق ئىدى، لەۋلىرى جىنەستە رەڭگىدە يالتىراپ تۇراتتى. ئۇ ئالتۇن چىشلىرىنى كۆرسىتىپ يېقىملىق كۈلۈمسىرىدى-دە، مەنسۇر بىلەن ئىنگلىزچە سالاملاشتى. مەنسۇرمۇ يەرلىك تەلەپپۇزدا ئىنگلىزچە جاۋاب قايتۇرغاندىن كېيىن، مېھماننى دۇكاننىڭ ئىچكىرىكى خانىسىغا باشلاپ كىرىپ كەتتى.

* * *

مەنسۇرنىڭ دۇكىنىدىكى ماللارنىڭ مىقدارى، تۈرى، سۈپىتى تۈنجى كۆرگەن كىشىدە، ئۇ مۇشۇ بازار بويىچە ئالدىنقى قاتاردىن سەل تۆۋەن، ئوتتۇرا ھالدىن سەل يۇقىرى تۇرىدىغان تىجارەتچىكەن، دېگەن تەسىراتنى تۇغدۇرىدۇ.

دېمىسىمۇ، مۇشۇ يەتتە-سەككىز يىل ئىچىدە ئۇنىڭغا سودىدا ئوبدانلا ئامەت كەلدى. بۇنىڭدىن ئون يىل بۇرۇن ئۇ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ ئائىلىسىگە قايتقاندا ئۇلارنىڭ مەخسۇس تىجارەت دۇكىنىمۇ يوق ئىدى. ئانىسى ئېلىپ سېتىم ئىشلىرىنى ئۆزىنىڭ ياكى خېرىدارلىرىنىڭ ئۆيىدە بېجىرەتتى، بىر ئايلىق كىرىمىمۇ ئىككى-ئۈچيۈز كويدىن ئاشمايتتى. ئەمما ھازىر ئۇ كۈنىگە نەچچە يۈز كويلۇق، ھەتتا نەچچە مىڭ كويلۇق سودا قىلىدۇ. بۇرۇن توپ مال ئىزدەپ نە-نەلەرگە چېپىپ يۈرەتتى، ھازىر كىشىلەر مالنى ئۇنىڭ ئۆيىگە ياكى دۇكىنىغىلا ئەكېلىپ بېرىدۇ. ئۈرۈمچى ھەتتا شاڭخەي، گۇاڭجۇلاردىمۇ ئالاقىلىشىپ تۇرىدىغان ئادەملىرى بار، قانداق مال لازىم بولسا تېلېفون بېرىدۇ-دە، نەچچە كۈن ئۆتمەي شۇ مال ئالدىدا ھازىر بولىدۇ. ئۇنىڭ دۇكىنىدىن دۆلىتىمىزدە ئىشلەنگەن ۋە چەت ئەلدىن كىرگۈزۈلگەن، ئەمما بازاردا ئۇچىراي تېپىلمايدىغان ئېسىل رەختلەر، مودا كىيىملەر زادى ئۈزۈلۈپ قالمايدۇ. شۇڭا بويىغا يەتكەن قىزلار ۋە ياش چوكانلار ئۇنىڭ دائىملىق خېرىدارلىرىغا ئايلىنىپ قېلىشقان. مۇنداق ماللارنىڭ باھاسى ئەلۋەتتە قىممەت، بىراق سېتىۋالغۇچىلار نەچچە ئون كوي پۇلنى ئارتۇق تۆلىگەنلىكىگە ئىچى سەل ئېچىشسىمۇ، لېكىن شەھەردىكى مودىنىڭ ئالدىنقى قاتارىنى ئىگىلەپ، باشقىلارنىڭ كۆزلىرىدىن «ئوت چىقىرىۋېتەلىگىنى» ئۈچۈن پەخىرلىنىپ، كېرىلىشىدۇ.

ئومۇمەن مودېۋازلىق ۋە ئاياللارنىڭ مەنمەنچىلىكى بىلەن تازا جانلىنىپ كەتكەن كېيىم-كېچەك سودىسى بىر نەچچە يىل ئىچىدىلا مەنسۇرنى شەھەر بويىچە پۇلدارلار قاتارىغا قوشۇۋەتتى.

ئۆي-ئوچاقلىق بولۇشىمۇ مەنسۇرنىڭ ئامىتى كەلدى. ئۇ ئانىسى ۋاپات بولۇپ بىر يىلدىن كېيىن، ئوقۇش پۈتتۈرۈپ يېڭىلا خىزمەتكە ئورۇنلاشقان بىر سىستېرا قىز بىلەن

تويى قىلدى. بۇ قىزمۇ شەھەر بويىچە ئالدىنقى قاتاردىكى گۈزەللەرنىڭ بىرى بولۇپ، تەلەپ قويغۇچىلارمۇ كۆپ ئىدى. بىراق ئۇنىڭمۇ خېلى دەتى بار ئىكەن، شۇ كۈنلەردە ھەممىگە ھۆكۈمران بولۇۋاتقان نەرسىنىڭ پۇل ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتىمۇ قانداق، مۇھەببەت، سەۋيە، ئىجتىمائىي ئورۇن دېگەنلەر ئۈستىدە تولا كاللا قاتۇرۇپ ئولتۇرمايلا، جۆرىلىككە مەنسۇرنى تاللىدى.

ئادەم ئەڭ قانائەتسىز مەخلۇق دېگىنى راست ئوخشايدۇ. ئۇ سودىغا دەسلەپ كىرىشكەندە، پۇل تېپىشنىلا، ھال - كۈننى ياخشىلاشنىلا ئويلىغان، ئاخىر ئۇ مەقسىتىگە يەتتى، پۇلمۇ - يۈزمۇ تاپتى. بولغانچە بولغۇم كېلىدۇ، دېگەندەك، ئۇ ئۆزىنىڭ بايۋەچچىلەر قاتارىدا ئۆتكەنلىكىنى كۆرۈپ كۆڭلىدە: «ئەمدى شەھەر بويىچە ھەممە تىجارەتچىنى بېسىپ چۈشمىسەم ھېساب ئەمەس» دېگەن يېڭى ۋەسۋەسە - ئىستەك پەيدا بولدى. بىراق ئارزۇ - ئارمان بىلەنلا كۆتكەن مەقسەتكە يەتكىلى بولمىدىغان ئۇنداق ئاسان ئىش نەدە تۇرۇپتۇ؟ باشقا سودىگەرلەرتېخىمۇ بېيىشنىڭ - بىرنى ئون قىلىشنىڭ كويىدا بىر - بىرىگە يول بەرمەي غالجىرلارچە تىركىشىۋاتسا، تېخى بەزىلىرىنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىدىن تارتىپلا يېپىنى توم، سودىغا پىشقان، يولى بار، تىجارەت دائىرىسى كەڭرى قاقباشلار تۇرسا ... شۇڭا سودا - تىجارەتنىڭ ئاچچىق - چۈچۈكىنى تېزۇكرەك تېتىمىغان بۇ ياش سودىگەر ھەر قانچە ئويلاپمۇ ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كېتىشنىڭ ئۇنداق ئوڭاي ئەمەسلىكىنى ئاچچىق خورسىنىش بىلەن ھېس قىلدى. بىراق نەچچە يىلدىن بۇيانقى ئارقا - ئارقىدىن كېلىۋاتقان ئامەتلەر ئۇنىڭدا ئۆزىنى ئالدى يوللۇق، تەلەي - پېشانىسى يورۇق دەپ قارايدىغان، كۆتۈلمىگەندە خاسىيەتلىك شەۋقەدىرگە يولۇقۇپ قالسام، بىركېچىدىلا مۆجىزە يۈز بېرىپ ئارزۇ - مۇرادىم ھەل بولسا ئەجەب ئەمەس دەپ بىر ئىلاھىي شېرىن خىيال بىلەن ئۆزىنى ئاۋۇندۇرىدىغان ئىپتىدائىي، خىيالپەرەسلىكنى يېتىلدۈرمەكتە ئىدى. ئاخىر، تۇرمۇش، تەقدىر دېگەندە نېمە كارامەتلەر يۈز بەرمەيدۇ؟ بىر ھېسابتا سودا ئىشى دېگەنمۇ قىمارغا ئوخشايدۇ. كىم بىلىدۇ، بايلىقتا ئۆزىنى بىر سانايدىغان مەنمەنچى پۇلدارلارنى نەس بېسىپ، سودىسى ئىلىش تاپالماي، دەسمىسى غالتەككە چىقىشى ھەتتا خانىۋەيران بولۇشىمۇ قاش بىلەن كىرپىكنىڭ ئارىسىدىكى ئىشقۇ. تىلىسەڭ تاپارسەن، دېگەندەك، تەلەي قۇشى مەنسۇرنىڭ بېشىغا قونۇپ، ئامەت دېگەن ئىشىكتىنمۇ، تۈڭلۈكتىنمۇ كىرسە ئەجەب ئەمەس.

بىر كۈنى ئۇ دۇكاندا ئولتۇرۇپ كۆزلىرىنى يۇمغان پېتى خىيال سۈرۈۋاتاتتى، بىردىنلا ئىنتايىن خوش پۇراق ئەتىرنىڭ ئۆتكۈر ھىدى دىمىقىغا ئۇرۇلۇپ، ئىختىيارسىز ھالدا كۆزىنى ئېچىشقا مەجبۇر قىلدى. پوكەي ئالدىدا ئۇ ئىلگىرى زادى كۆرۈپ باقمىغان بىر ئېسىلزادە ئايال ماللارغا قاراپ تۇراتتى. مەنسۇر لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرىگەن ھالدا:

- خوش كەپلا، خانىم، - دېدى.

ئايال يېقىملىققىنا تەبەسسۇم بىلەن:

- ياخشىمۇ سىز؟ - دەپ ئۇيغۇر تىلىدا سالاملاشتى.

ئايال قارىماققا چەتئەللىككىلا ئوخشايتتى، چىرايلىق بۇدرە قىلىنغان چاچلىرىمۇ قوڭۇر ئىدى.

مەنسۇر ئۇنىڭ باشقا شەھەردىن كەلگەن ئۇيغۇر ياكى چەتئەللىك ئىكەنلىكىنى ئىلغا قىلالماي تۇرغاندا، خانىم:

- سىزدە ساپ يىپەكتىن توقۇلغان ئەتلەس بارمۇ؟ - دېدى.

- بار، - مەنسۇر خانىم تەلەپ قىلغان

www.uyghurkitap.com

ئەتلەستىن بىر نەچچە كىيىملىكنى پوكەيگە قويدى.

خانىم ئۇلارنى بىر - بىرلەپ ئىنچىكە كۆرۈپ چىقتى- دە، رازى بولغاندەك كۈلۈمسىرەپ:

— راست، ساپ يىپەكتىن توقۇلۇپتۇ، — دېدى. قارىغاندا ئۇ خېلى مال تونۇيدىغاندەك تۇراتتى. ئۇ قىزىل، سېرىق، كۆك ۋە قارا رەڭلىكتىن تۆت كىيىملىك ئەتلەس تاللىدى. باشتا مەنسۇر ئۇنى ياقا يۇرتلۇق چاغلاپ يۇقىرى باھادا سېتىشنى كۆڭلىگە پۈككەن ئىدى، بىراق ئۇنىڭ مال تونۇشقا پىششىقلىقىدىن ئەيمەندىمۇ ياكى بىر دۆرەمدە بىراقلا تۆت كىيىملىك ئالماقچى بولغانلىقىدىن تەسىرلەندىمۇ، ئىشقىلىپ ئادەتتە ئېيتقۋاتقان باھانى ئېيتتى. خانىم ئۆزىچە كۈلۈپ قويدىيۇ، گەپ قىلماستىن سومكىسىدىن پۇل چىقىرىپ پوكەيگە قويدى. مەنسۇر ئەتلەسلەرنى ئاپئاق قەغەزگە ئوراپ ئۈستىدىن چېگىپ بولغاندىن كېيىن خانىم يەنە:

— مەرۋايىتلىرىڭىز بولسا، كۆرۈپ باقسام بولامدۇ؟ — دەپ سورىدى.

مەرۋايىتمۇ بارئىدى، ئەمما تازا كۆڭۈلدىكىدەك ئەمەس ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، مەنسۇر بىر باغلام مەرۋايىتنى ئۇنىڭ ئالدىغا قويدى. خانىم ئۇلارنى شۇنداقلا بىر قۇر كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن:

— ئەپسۇسكى، دانىلىرى كىچىكرەك ئىكەن، ھەم تازا جۇلالىق ئەمەسكەن، — دېدى.

— راست، — دېدى مەنسۇر ئۇنىڭ گېپىنى ماقۇللاپ، — بۇ مال خېلىنىپ قالغان، سىلىنىڭ لايىقلىرىدا ئەمەس.

ئادەتتە مۇنداق راستچىللىق ئۇنىڭدا كەمدىن - كەم كۆرۈلەتتى، شۇڭا پىرىكازچىك ئۇنىڭغا ھەيران بولۇپ قاراپ قالدى.

— ياخشىراقىنى تاپقىلى بولارمۇ؟

— بولىدۇ، باشقىلارنىڭ دۇكانلىرىدا...

— باشقا دۇكانلارنى ئىزدىمەي، — ئالدىراپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى خانىم، — سىز تېپىپ بېرەلمەمسىز؟

ياھ، مۇنداق خېرىدار كىمدە ئۇچراۋېرەمدۇ؟

— ئەلۋەتتە تېپىپ بېرەلەيمەن، — دېدى مەنسۇر خۇشال بولۇپ ۋە بۇ خۇشاللىقى ئەمەلىيەتتە سەل خۇشامەتكە ئوخشاپ قالدى. — بىراق سىلىنى ئىككى - ئۈچ كۈنگىچە ساقلىتىپ قويارمەنمىكىن؟

— كۈتەلەيمەن، قاچانراق كەلسەم بولار؟

— ئۆگۈنلۈككە بىر يولۇقاملا.

— بولىدۇ، ئەمىسە كېلىشتۇق- ھە.

خانىم ئەتلەسلەرنى سومكىغا قاچىلاپ قايتىشقا تەمشەلگەندە، مەنسۇر باياتىن بېرى تىلىنى قىچىشتۇرۇپ ئارام بەرمىگەن سوئالنى ئاغزىدىن چىقاردى:

— خانىم، شەھىرىمىزگە نەدىن كېلىشلىرى؟

— نېمە، بۇ شەھەرلىككە ئوخشىمايدىكەنمەن؟ — سوئالغا سوئال بىلەن جاۋاب بەردى خانىم.

مەنسۇر ھىجايدى:

— ھى ... ھى ... ئوخشىمايدىكەنلا.

— كۆزىڭىزمۇ خېلى ئۆتكۈركەن، مەن گېرمانىيىلىك ئۇيغۇر.

— ھە، مۇنداق، دېسىلە، بۇ يەرگە تۇغقان يوقلاپ كەپلىمە.

— شۇنداق دېسەممۇ بولىدۇ.

— ئۇنداقتا ... — مەنسۇر نېمىشقىدۇر گېپىنىڭ ئاخىرىنى دېيەلمەي تۇرۇپ قالدى.

— نېمە دېمەكچىدىڭىز؟

— بىللە ئېلىپ كەلگەن ماللىرىنى ...

— چۈشەندىم، — كۈلۈپ تۇرۇپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى خانىم، — بىراق مەن بۇ يەرگە تىجارەت قىلىشقا كەلمىگەن.

مەنسۇر خىجىل بولۇپ ناقولاي ھالدا كۈلۈمسىرىدى.

خانىم ئاۋۋال:

— خوش ئەمسە، — دەپ ئۇيغۇرچە خوشلاشتى.

كېيىن بىردىنلا بىر قولىنى كۆتۈرۈپ پەس ئاۋازدا ئىنگلىزچە: «گودبىباي» دېدى.

مەنسۇرمۇ باشقا چەت ئەللىكلەر بىلەن خوشلاشقان چاغدىكىدەك ئىختىيارسىز ھالدا:

— گودبىباي، — دەپ تەكرارلىدى.

خانىم ئۆگۈنىسى يېتىپ كەلگەندە ئۇلار گويا كونا تونۇشلاردەك كۆرۈشتى. مەنسۇر بۇ قېتىم ئۇنى پوكەي سىرتىدا تۇرغۇزماي، دۇكانغا باشلاپ كىردى، ھەتتا پىردىكازچىكنى بۇيرۇپ، بازاردىن مېۋە - چېۋە، سامسا، كاۋاپ ئەكەلدۈردى، مەرۋايىت بولسا، ئاللىقاچان تەييارلاپ قرىيۇلغان ئىدى.

شۇ كۈنى ئۇلار ئۇزاقىراق پاراڭلىشىپ بىر - بىرىنى بىر قەدەر چۈشىنىشتى. خانىمنىڭ ئىسمى مارجان ئىكەن، ئائىلىسى گېرمانىيىنىڭ مىيۇنخېن شەھىرىدە تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىدىكەن، ئېرى شىركەت مۇدىرى ئىكەن. مەرۋايىت ئىسىملىك بىرلا قىزى بولۇپ، كېلەر يىلى بۈنن ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتتۈرىدىكەن. ئائىلىسىدە غوجىدار، تازىلىق ئىشچىسى، ئاشپەز ۋە گۈلچى قاتارلىق خىزمەتكارلىرى بار ئىكەن. مارجاننىڭ ئۆزى باياشات تۇرمۇشنىڭ راھىتىنى كۆرگەچ، قوشۇمچە شىركەتنىڭ ئاممىۋى مۇناسىۋەت ئىشلىرىغا قارىشىدىكەن. ئەسلىدە، ئۇ مۇشۇ شەھەردە تۇغۇلغان ئىكەن، 1949 - يىلى ئۈچ ياش ۋاقتىدا ئاتا - ئانىسى ئۇنى تۈركىيىگە ئېلىپ بېرىپتۇ. ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈركىيىدە پۈتتۈرۈپ، كېيىن گېرمانىيىگە بېرىپ ئوقۇپتۇ ۋە شۇندىن تارتىپ شۇ يەرلىك بولۇپ قاپتۇ. ئېرىمۇ ئۇيغۇر ئىكەن. ئاتا - ئانىسى 70 - يىللاردا ئارقا - ئارقىدىن ۋاپات بولۇپتۇ. بۇيەردىغۇ بىۋاستە تۇغقانلىرى قالماپتىكەن، شۇنداق بولسىمۇ، كىندىك قېنى تۆكۈلگەن يۇرتنى كۆرگۈسى كېلىپ كەپتۇ. ھەپتە - ئون كۈندىن بۇيان مۇشۇ شەھەردە تۇرۇۋېتىپتۇ، يەنە بىرەر ھەپتە تۇرۇپ قايتىدىكەن.

— شىركىتىمىزنىڭ تىجارەت دائىرىسى يالغۇز گېرمانىيە بىلەنلا چەكلەنگەن ئەمەس، — دېدى مارجان خانىم تونۇشتۇرۇشنى داۋاملاشتۇرۇپ، — تۈركىيە، ئىران، ئاۋىستىرىيە، فرانسىيە قاتارلىق دۆلەتلەردە شۆبە شىركەتلىرىمىز بار. يېقىندا جۇڭگو بىلەنمۇ شېرىكلىشىپ سودا قىلىش توغرىسىدا كېلىشىم تۈزۈلەكچى، ئۇ چاغدا جۇڭگوغا كېلىپ - كېتىدىغان پۇرسەت تېخىمۇ كۆپ بولىدۇ...

— ۋاھ، ھەقىقەتەن سودىگەر دېسە، مانا سىلىنى دېسە بولغۇدەك، — زوقلانغىنىدىن ھاياجىنىنى باسالماي قالغان مەنسۇر ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى، — ناۋادا مەن سىلىدە بار بايلىقنىڭ ئوندىن بىرىگە، ياق يۈزدىن بىرىگە ئېرىشەلىسەممۇ ئارمىنىمغا يەتكەن بولاتتىم.

— ئىنىم، بەلنى مەھكەم باغلىسا، ھەر قانداق مەقسەتكە يەتكىلى بولىدۇ، — مارجان ئۇنى تۇنجى قېتىم «ئىنىم» دەپ ئاتىدى ۋە كۈلۈمسىرىگەن ھالدا سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — ئۈلۈشكۈن مەرۋايىتنى پەقەت سىزدىنلا ئالماقچى بولغانلىقىمدىن بەلكىم ھەيران قالغانسىز. بىر نەچچە كۈندىن بۇيان مۇشۇ سودا بازىرىنى ئارىلىدىم، دۇكانلاردىكى ماللارنى كۆردۈم. بەزىلىرىنىڭ مېلى دىتىمغا ياقمىدى، بەزىلىرى ساختا ماللىرىنى چىن مال قىلىپ كۆرسەتتى ۋە بەزىلىرى بولسا بەكمۇ يۇقىرى باھا قويدى. مەنغۇ بىر نەچچە تەڭگىنىڭ كۆزىگە قاراپ قالىدىغانلاردىن ئەمەس، ئەمما ئۇلارنىڭ مېنى ئەخمەق قىلماقچى بولغانلىقى ئاچچىقىمنى كەلتۈرۈپ قويدى. پەقەت سىزلا ماڭا راست گەپنى قىلدىڭىز.

«ئەسلىدە گەپ مۇنداق ئىكەن - دە، — دەپ خىيالىدىن ئۆتكۈزدى مەنسۇر، — ئۈلۈشكۈن راستىنلا ئۆزۈممۇ سەل ھەيران قېلىۋېدىم... ئىشقىلىپ، بۇ باي خېنىمغا يېقىپتىمەن...»

مارجان يەنە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— شۇنىڭدىن كېيىن باشقىلاردىن ئەھۋالىڭىزنى سۈرۈشتۈرۈپ كۆردۈم. تىجارەت قىلىشنى بىلىدىغان، چېچەن، ئەقىللىق يىگىت ئىكەنسىز. بىر نەچچە يىل ئىچىدە قانچىلىغان كەسپداشلىرىڭىزدىن ئۆتۈپ كېتىپسىز. ئاندىن خەنزۇچە ۋە چەت ئەل تىللىرىنىمۇ بىلىدىكەنسىز...

— بەك ئاشۇرۇۋەتتىڭىز، — ئاڭلاپلا ئولتۇرۇشنى بىئەپ ھېس قىلغان مەنسۇر ھىجىيىپ تۇرۇپ خانىمنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى، — خەنزۇچىنى بىلىدىغىنىم راست، ئەمما چەت ئەل تىلىغا كەلگەندە بىر نەچچە سۆزنىلا يادىيالايمەن.

— شۇنىڭ ئۆزىمۇ چوڭ ئىش دەڭا، قالغىنىنى ئاستا - ئاستا تولۇقلىۋالغىلى بولىدۇ، — يەنە سۆزنى ئېلىپ كەتتى مارجان، — بىراق، ئىستىقباللىڭىزنى ئويلاپ قايغۇردۇم. مۇشۇ كىچىككىنە بوتكىغا تايىنىپ قانچىلىك بېيىغىلى بولار؟ دوپپاچىلىق بۇ شەھەردە ھۆكۈمەت دۇكانلىرىدىن تاشقىرى سىزگە ئوخشاش خۇسۇسىي تىجارەتچىلەرمۇ ئاز ئەمەسكەن. قاراپ باقسام، سودىنىڭ ئانچە تايىنى يوقتەك قىلىدۇ. بىر مۇنچە پىرىكازچىكلار كۈنبويى ئەسنىشىپ، مۈگدىشىپ ئولتۇرىدىكەن. ياكى بولمىسا قۇرۇق پاراڭ سوقۇشىدىكەن. بولۇپمۇ سىزگە ئوخشاش ياش ھەم ئىقتىدارلىق تىجارەتچىلەر مۇنچىلىك سودا بىلەن قانائەتلىنىپ قالسا بەكمۇ ئېچىنىشلىق - تە. سىزدەك كىشىلەر چەت ئەللەردە مىليونېرلىققىمۇ قانائەت قىلمايدۇ، ئىنىم...

«ئەجەبمۇ ئەقىللىق ئايالىكەنە بۇ، خۇددى مېنىڭ ئىچ-باغرىمنى يېرىپ كۆرگەندەكلا سۆزلەۋاتىدۇ دېسە.»

— دەل مېنىڭ كۆڭلۈمدىكىنى دېدىڭىز، — دەك ھاياجانلىنىپ كەتكەن مەنسۇر ئۇنىڭ يەنە سۆزىنى بۆلۈۋەتتى، — مېنىڭمۇ كېچە - كۈندۈز ئويلايدىغىنىم شۇ. بىراق موزاينىڭ يۈگۈرۈشى سامان-

لىققىچە دېگەندەك چوڭراق ئىش تەۋرىتەلمەيۋاتىمەن.

— چەت ئەلدە ئۇرۇق - تۇغقانلىرىڭىز بارمۇ؟ — ئۇشتۇمتۇت تېمىنى يۆتكىدى مارجان.

مەنسۇر مۇنداق سوئال بېرىلىشىنى كۈتمىگەن ئىدى، شۇڭا ئۇنىڭ مۇددىئاسىنى دەرھال ئاڭقىرالمىغان بولسىمۇ تېزلا جاۋاب بەردى:

— يوق.

— ھەتتىڭگىنەي، — مارجاننىڭ چىرايىدا ئېچىنغانلىق ئىپادىسى پەيدا بولدى، — چەت ئەلگە چىقىپ بىر مەزگىل تۇرغان بولسىڭىز تىجارەت ساھەسىدىكى بىلىمىڭىز تېخىمۇ كۆپىيەتتى.

— ئۆزۈمنىڭمۇ چەت ئەللەرنى بەكمۇ كۆرگۈم بار. خۇدا بۇيرۇسا يەنە ئىككى - ئۈچ يىلدىن كېيىن مەككە، مەدىنىگە بېرىپ ھەج قىلىمەن دېگەن نىيەتتىمەن.

— بۇمۇ بولىدۇ، ھەج قىلىش ساۋابلىق ئىش، بىراق سىز ئەڭ ياخشىسى دۇنيا سودىسىنىڭ مەركىزى بولغان ياۋروپانى كۆرسىڭىز تېخىمۇ ياخشى بولاتتى.

— ئەمما مەن ئۇ يەرگە قانداق بارالايمەن؟

— ئىنىم، بايا «بەلنى مەھكەم باغلىسا، ھەر قانداق مەقسەتكە يەتكىلى بولىدۇ» دېدىغۇ، بۇمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش ئىش، — مارجان ئۇشتۇمتۇت سائىتىگە قارىدى - دە، — ۋاي، ئەجەب ئۇزاق ئولتۇرۇپ كېتىپتىمەنغۇ، مېھمان قىلغىنىڭىزغا رەھمەت، خوش، ئەندى مەن قايتاي، — دېگىنىچە ئورنىدىن تۇردى.

مەنسۇر سۆھبەتنىڭ تازا ھالقىلىق پەيتىدە ئۈزۈلۈپ قالغىنىغا قاتتىق ئۆكۈندىيۇ، ئەمما، بۇ ئەتىۋار مېھماننى يەنە تۇتۇپ قالالمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، ئۇنى دۇكىنىنىڭ سىرتىغىچە ئۇزىتىپ چىقتى. مارجان خانىم بۇ قېتىم پەس ئاۋازدا؛

– گودېباي، – دەپلا خوشلاشتى.

مەنسۇر ئۇنىڭ قارىسى يوقالغىچە قاراپ تۇرغاندىن كېيىن راسا بىر ئۇلۇغ – كىچىك تىنىۋېتىپ دۇكىنىغا قايتىپ كىردى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ تىنچلىقى تامامەن بۇزۇلدى. شېرىن خىياللار كاللىسىنى گويا چۇمۇلە ئۇۋىسىغا ئايلاندۇرۇۋەتتى.

يا ھەزرەت، چەتئەللەردە ئۇيغۇرلاردىن چىققان شۇنچىلىك چوڭ بايلار بار ئىكەن ئەمەسمۇ. مەنسۇر بۇرۇنمۇ سەئۇدى ئەرەبىستانى ۋە پاكىستانلاردا ئۇيغۇرلاردىن خېلى چوڭ بايلارنىڭ بارلىقىنى ئاڭلىغان، لېكىن ئۇ ھەقتە سۆزلەپ بەرگۈچىلەر ئۇلارنىڭمۇ مۇنۇ مارجان خانىمدەك دۇنياۋى سودا بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلىقىنى ئېيتىشمىغان ئىدى. شۇنىڭغا قارىغاندا، ئۇيغۇر بايلار ئىچىدە بۇ خانىمغا تەڭلەشكۈدەكلىرى يوق ئوخشايدۇ. دېگەنبىلەن مەنسۇر راستىنلا تەلەيلىك يىگىت – تە، تەقدىرنىڭ ئۇنى مارجان خانىمدەك كاتتا شەخس بىلەن تونۇشتۇرۇپ قويغىنىنى دېمەمدىغان!؟ ھەي... ئۇ مارجان خانىمغا ياكى ئۇنىڭ ئېرىدىكە يىراقراق بولسىمۇ تۇغقان بولۇپ قالغان بولسا، قانداق ياخشى بولغان بولاتتى – ھە!؟ ئۇ چاغدا ئۇلارنىڭ پېشىگە مەھكەم ئېسىلىپ چەتئەلگە چىققان، دۇنيانى تازا ئايلانغان بولاتتى. تىجارەت دېگەنلەردىنمۇ ئوت چىقىرىۋېتەتتى، بۇ يەردىكىلەرنىڭ چۈشىگىمۇ كىرىپ باقمىغان ئېسىل ماللارنى ئەكېلىپ، باشقا كەسىپداشلىرىنىڭ ئىچىنى ئۆرتىۋېتەتتى ... يەنە تېخى خانىم ياكى ئۇنىڭ ئېرى مۇشۇ يەردە قېلىپ بىز بىلەن بىللە ئىشلەڭ دېيىشىدىمۇ مۇمكىن ئىدى. ئۇ چاغدا... ئۇ چاغدا... قالاتتى جۇمۇ. نېمىشقا دېگەندە، ئۇ يەردە ئادەتتىكى بىر پىرىكازچىك بولسىمۇ، ھازىرقىدىن نەچچە ھەسسە كۆپ پۇل تاپالايدىغان تۇرسا. ئايالى بىلەن بالىسىنىمۇ كېيىن ئەپچىقىۋالغىلى بولىدۇ ئەمەسمۇ. ھە راست، مارجان خانىم جۇڭگو بىلەن شېرىكلىشىپ سودا قىلماقچىمىز دېدى. شۇنداق بولۇپ قالسا، ئۇلار مەنسۇرنى جۇڭگودا تۇرۇشلۇق ۋەكىللى قىلىشىمۇ مۇمكىن ئىدى. پاھ، نېمە دېگەن بەخت – ئامەت بۇ!؟ ھازىر مەنسۇرنى ھېچ ئادەمگە ئۆتكۈزمەيۋاتقان مۇنۇ بىر نەچچە سوتەك ئۇ چاغدا ئۇنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپ بېرىشكىمۇ ئەرزىمەيدىغان ئورۇنغا چۈشۈپ قالىدۇ – دە. ئاھ، شۇنداق كۈنلەرمۇ كېلەرمۇ؟...

مەنسۇرنىڭ ئوي – خىياللىرى شۇ يەرگە كەلگەندە شادلىقتىن ئەندىكىپ خىيالىنى بىر پەس داۋاملاشتۇرالماي قالدى. ئاشۇ ئاجايىپ سەلتەنەتلىك كۆرۈنۈشلەر كۆز ئالدىدىن غىل – پال ئۆتكەندەك بولدى. ئەمما بىردىنلا ئۇنىڭ مارجان ياكى ئۇنىڭ ئېرى بىلەن ھېچقانداق تۇغقانچىلىقى يوقلۇقى ئېسىگە چۈشۈپ قېلىپ، كۆڭلى بەكمۇ يېرىم بولدى. ئۆمرىدە ئاۋۋال تەنزىكەشلىك، كېيىن پاساژىرلار بېكىتىدە ئىشىك باقارلىق بىلەن ئۆتكۈزگەن رەھمەتلىك دادىسىنىڭ پەسىزلىكىگە غەزەپلەندى. ئاچچىقىنى بېسىش ئىستىكىدە ئۆزمەي تاماكا چەكتى.

«بىراق بايا شۇ ھەقتە گەپ بولغاندا، – دەپ بىر ئازدىن كېيىن ئۆز – ئۆزىگە تەسەللى بەردى مەنسۇر، – خانىم: ‹بەلنى مەھكەم باغلىسا، ھەر قانداق مەقسەتكە يەتكىلى بولىدۇ› دېگەندەك گەپنى قىلدى. بۇ راستىنلا چەتئەلگە چىقىش نىيىتىڭىز بولسا بىز ياردەملىشىمىز دېگىنىمىدۇ؟ ئەستا، سۆھبەت ئەجەب نازۇك يېرىگە كەلگەندە ئۈزۈلۈپ قالدى – دە. مەنمۇ تازا قاباقباش، ‹يەنە كۆرۈشەلەيمىزمۇ؟› دەپ سوراۋالمىغىنىمنى كۆرمەمدىغان. ھەي... ئۇ يەنە كېلەرمۇ؟...»

مەنسۇر راستىنلا تەقدىرنىڭ ئەركە بالىسى ئوخشايدۇ، ئۇنى ئەگىپ يۈرگەن بەخت قۇشى ئۇنىڭدىن زادى يۈز ئۆرۈمەيدىكەن.

مارجان خانىم ئەتىسى يەنە كەلدى. بېشى ئاسمانغا تاقاشقۇدەك بولغان مەنسۇر

خۇشاللىقىدىن قىلغىنىنى قىلىق تاپالماي قالدى. ئۇنى دۇكانغا كىرىشكە تەكلىپ قىلمىۋىدى، لېكىن خانىم يوكەي ئالدىدا كېلىپ پەس ئاۋازدا:

— ئەگەر تۈنۈگۈنكى سۆھبەتنى داۋاملاشتۇرۇش خىيالىڭىز بولسا، چۈشتىن كېيىن سائەت ئىككىدە بىردە ياتىقىمغا كىرىڭ، بىر نەچچە كىيىملىك رەخت ئېلىۋېلىڭ، — دېدى - دە، تۇرۇۋاتقان مېھمانخانىدىكى ياتاق نومۇرىنى ئېيتىپ بېرىپلا كېتىپ قالدى.

ئۇلار يەنە ئىككى قېتىم ئۇچرىشىپ سۆھبەتلەشتى. ھەر ئىككى قېتىملىقى مېھمانخانىنىڭ ياتىقىدا ئېلىپ بېرىلدى. مەنسۇرنى كۆرگەن كۈتكۈچىلەر ئۇنى ئېھتىمالزادە مېھمانغا مال ئېلىپ كەپتۇ دەپ بىلىشتى. چۈنكى مارجان ئىشتىن بۇرۇنلا ئۇلارغا ئەسكەرتىپ قويغان ئىدى.

بىرىنچى قېتىملىق سۆھبەتتە مارجان خانىم تولاراق گېرمانىيىدىكى تۇرمۇشى ھەققىدە ۋە ئومۇمەن ئۇ يەردە ياشاشنىڭ قولايلىقى وغرىسىدا سۆزلىدى. چاي شىرەسىدە بويىغا يەتكەن بىر قىزنىڭ ئالتە سۇك چوڭلۇقتىكى رەڭلىك سۈرىتى ئېلىنغان بىر رامكا تىكلەكلىك تۇراتتى. مەنسۇر ئۇنىڭغا ئىختىيارسىز ھالدا ئىككى - ئۈچ قېتىم قاراپ قويدى.

— قىزىم مەرۋايىتنىڭ مەن بۇ يىلقى مېگىش ئالدىدا چۈشكەن سۈرىتى، — دېدى مارجان خانىم.

مەنسۇر سۈرەتكە يەنە بىر قېتىم دىققەت بىلەن قارىدى - دە، بۇنىڭ ئۇنىۋېرسىتېتنى تاماملاش ئالدىدا تۇرغان بۇ گۈزەل قىز بىلەن ئاپىسى مارجان خانىم ئوتتۇرىسىدىكى ئوخشاشلىققا ھەيرانۇ - ھەس قالدى.

— يا ھەزرەت، نېمىدېگەن ئوخشاشلىق بۇ!؟ — دېۋەتتى ئۇ ئىختىيارسىز ھالدا.

— شۇنداق، — كۈلۈپ تۇرۇپ تەستىقلىدى خانىم، — ياش قىرامىمىزدىكى پەرقنى دېمىگەندە ئىككىمىزنى ئايرىۋالماق راستىنلا قىيىن. ئالىم دوستلىرىمىزنىڭ ئېيتىشىچە، مۇنداق تولۇق ئوخشاشلىق ناھايىتى كەم ئۇچرارمىش ۋە قاننىڭ ئىنتايىن ساپلىقىنى ئىسپاتلارمىش. راستىنى ئېيتسام، بىز گېرمانىيىدە شاھلاردەك راھەت - پاراغەتتە ياشىساقمۇ، لېكىن بىر غېمىمىز بار. كېيىن ئىزىمىزنى باسقۇدەك ئوغلىمىز يوق. ئەڭ مۇھىمى قىزىمىزغا جۈرە تاللاشتا بېشىمىز قاتتى. مەرۋايىتمۇ، بىزمۇ كۈيئوغۇلنىڭ ئۆز مىللىتىمىزدىن بولۇشىنى ئارزۇ قىلىمىز. بىراق گېرمانىيىدە بارماق بىلەن سانىغۇدەكلا ئۇيغۇرلار ئىچىدىن قىزىمىزغا لايىق كەلگۈدەكلىرى يوق...

مەنسۇر بۇ ھەقتە بىرەر ئىپادە بىلدۈرمىدىيۇ، ئەمما كۆڭلىدە: «ھەي... شۇ كۈيئوغۇل مەن بولۇپ قالغان بولسام - ھە!» دېگەننى ئارزۇ قىلدى. دېگەندەك، سۆھبەتتۇ بىردانىلا چوڭقۇرلاشقاندىن كېيىن، خانىم بىردىنلا دەل مۇشۇ مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ قالدى.

مەنسۇر بۇ گەپنى ئاڭلىغاندا باشتا قۇلىقىغا ئىشەنمىگەندەك: «بۇ چۈشۈمۇ، چۈشۈممۇ؟» دەپ ھودۇقۇپ قالدى. كېيىن راست شۇنداق گەپ بولغانلىقىغا ئىشەنگەندىيۇ، لېكىن سەل دىلىغۇل بولدى. گېرمانىيىگە چىقىپ مارجان خانىمغا كۈيئوغۇل بولۇش دېگەنلىك — ھازىرقى ئايالى بىلەن ئاجرىشىش، بالىسىدىنمۇ ئايرىلىش دېگەن گەپتە ئاخىر. گۈزەللىكتە ھازىرقى خوتۇنىمۇ ئاۋۇ مەرۋايىتتىن قېلىشمايدۇ، ئوغلىمۇ بەك ئۇماق...

بىراق، سەلدىن كېيىن كۈيئوغۇل بولغۇچىنىڭ يەنە شىركەتكە مۇئاۋىن دىرېكتور بولىدىغانلىقى ئېيتىلغاندا، ئۇنىڭ ئارانلا تارتىشىپ تۇرغان كۆڭۈل رىشتىسى ئاسانلا ئۈزۈلۈپ كەتتى. چۈنكى ھازىرغىچە ئۇ مۇۋەپپەقىيەتسىزلىككە ئۇچراپ باقمىغاچقا، ئۇنىڭدا ئۆزىنى توختاتقان تەجرىبىلىك كىشىلەردەك «يەتتە ئۆلچەپ بىر كېسىدىغان» ئېغىر - بېسىقلىق يوق ئىدى، ئەكسىچە بىرەر ئىشقا يولۇققاندا كۆپىنچە ئامەتنى كېلىۋاتقان تەۋەككۈلچىلەردەك تېزلا بىر قارارغا كېلىپ

بولاتتى.

— بۇ ئىلتىپاتلىرىڭىزنى چوقۇم بىلەن قوبۇل قىلىمەن، — دېدى ئۇ مارجاننىڭ چىرايىغا ھاياجان بىلەن تىكىلىپ.

ئۇلار يەنە بىر ئاز سۆھبەتلەشكەندىن كېيىن مارجان سائەتكە قاراپ قويۇپ، مەنسۇرغا ئەندى قايتىپ كەتسە بولىدىغانلىقىنى ئۇقتۇردى.

— ئەسلىدە، مېنىڭ بۇ قېتىم ۋەتەنگە كېلىشىمنىڭ ئاساسىي مەقسىتىم ئاشۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئىدى، — دېدى ئۇ بولغۇسى كۈيئوغلىنى ئىشىك تۈۋىگىچە ئۇزىتىپ كېلىپ، — سىزغۇ ھازىر تەكلىپىمنى قوبۇل قىلدىڭىز. ئەمما بۇ كىچىك ئىش ئەمەس، ئەتىگىچە يەنە ئوبدان ئويلىنىپ كۆرۈڭ. مۇبادا ھازىرقى ۋەدىڭىزدىن يېنىش توغرا كەلسىمۇ، سىزدىن رەنجىمەيمەن. يەنە ئىككى-ئۈچ نامزات بار، ئۇلارمۇ ناھايىتى قىزغىن، لېكىن سىز بىلەن كېلىشەلمىسەك، ئاندىن ئۇلاردىن بىرىنى تاللايمەن. ئىشىنىمەن، بۇ مەسىلىنى مۇشۇ قېتىم ھەل قىلماي قايتمايمەن. خوش ئەمىسە، ئەتە يەنە بۈگۈنكى ۋاقىتتا كېلىڭ، يەنە بىر نەچچە كىيىملىك رەخت ۋە بىر ئاز مەرۋايىت ئېلىۋېلىشنى ئۇنتۇماڭ.

مەنسۇر ئەتىسى كەلگەندە مارجان خانىم ئۇنىڭ ئىرادىسىنىڭ تېخىمۇ چىڭىغانلىقىنى بىلدى.

— بوپتۇ، ئەمىسە كېلىشتۇق، — دېدى ئۇ بىر ئازدىن كېيىن سۆھبەتنى خۇلاسىلەپ، — مەن ئۆگۈنلۈككە يولغا چىقىمەن، يەنە قاچان كېلىدىغانلىقىم سىزنىڭ بۇ يەردىكى ئىشىڭىزنى پۈتتۈرۈشىڭىزگە باغلىق، ئىشقىلىپ، تېزراق پۈتتۈرۈشكە تىرىشىڭ.

— ئۇ ھەقتە بىر نەچچە خىل چارە-تەدبىر ئويلىنىپ قويدۇم، — ئالدىراپ ئىپادە بىلدۈردى مەنسۇر، — خۇدايىم بۇيرىسا ئۇزۇنغا قالمايلا بۇ ئىشنى بىر ياقلىق قىلىپ بولۇشۇمغا ئىشىنىسىلە.

— يەنە بىر قېتىم ئاگاھلاندۇرۇپ قويايكى، مەخپىيەتلىكنىڭ ئاشكارىلىنىپ قالماسلىقىغا بەكمۇ دىققەت قىلىڭ، خۇسۇسەن ئايالىڭىزدا قىلچىمۇ گۇمان تۇغۇلۇپ قالماسلىقى كېرەك، ئۇنداق بولمايدىكەن، ئاجرىشىش ئىشىڭىز سۇغا چىلىشىدۇ.

— ئۇ ئۆزىچە ھالى يوغانراق بىر نېمە، — ھېجىيىپ تۇرۇپ گەپ ئارىلىدى مەنسۇر، — غۇرۇرىغا تېگىدىغان ئازراق ئىشنىمۇ كۆتۈرەلمەيدۇ. ئۇنىڭ مۇشۇ تەرىپىدىن ...

— ھىم، شۇنداقمۇ؟ — مارجان مەسخىرىلىك كۈلۈپ سۆزىنى بۆلدى، — ئۇ ئۆزىنىڭ غۇرۇرى بىلەن ئېيىغا 100 نەچچە تەڭگە ئايلىق ئېلىش ئۈچۈن جاپالىق ئىشلەشكە رازى بولۇپ قېلىۋەرسۇن. سىز بىلەن بىز بۇ دۇنيادىكى راھەتنىڭ مېغىزىنى چاقايلى، قانداق دېدىم؟ — مەنسۇر ئىپادە بىلدۈرۈشكە ئېغىز ئۆمەللىۋېدى، لېكىن مارجان قول ئىشارىسى قىلىپ، ئۇنى جىم تۇرۇشقا بۇيرىدى-دە، سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇۋەردى، — قىزىم ئوقۇشنى پۈتتۈرگەن ھامان توي ئىشلىرىنى قىلىمىز. ئاندىن يا ئامېرىكىدا، يا ئوتتۇرا دېڭىز بويىدىكى ياۋروپا مەملىكەتلىرىدە ساياھەت قىلغاچ شېرىن ئايىنى ئۆتكۈزۈسىلەر. پاھ، نېمىدېگەن گۈزەل جايلار ئۇ؟! بۇ ئالەمدىكى جەننەت دېگىنا! ...

شۇندىن كېيىن ئۇ فرانسىيە، شىۋېتسارىيە، ئىتالىيە ۋە گرېتسىيەلەردىكى گۈزەل سەيلىگاھلار توغرىسىدا، ھوللىۋودتىكى كىنو ئىشلەش ئورۇنلىرى، نيۇ-يوركنىڭ ئاكسىيە بازارلىرى توغرىسىدا بىر پەس سۆزلىدى. ئۆمرىدە ئۆز يۇرتىدىن بۆلەك يەنە ئىككى-ئۈچلا شەھەرنى كۆرۈش نېسىپ بولغان مەنسۇرگە بۇ گەپلەر خۇددى «مىڭ بىر كېچە» چۆچەكلىرىنى ئاڭلىغاندەك تۇيۇلدى. ئەمما يەنە بىر نەچچە ئايدىن كېيىن ئۆزىمۇ شۇ جايلارنى بىۋاسىتە كۆرۈش بەختىگە ئېرىشەلەيدىغانلىقىنى ئويلىغىنىدا

ئۆزىنى سىندىباد ① ئىنىمۇ يۇقىرى قويدى.

— بۈگۈنكى سۆھبىتىمىز مۇشۇ يەرگىچە بولسۇن، — دەپ ئورنىدىن تۇردى مارجان، — ئۆگۈنلۈككىچە يەنە بىر قىسىم ئىشلىرىمنى پۈتتۈرۈۋېلىشىم كېرەك. ئەندى سىز مېنى ئىزدىمەڭ. ئەتە خوشلىشىش ئۈچۈن دۇكىنىڭىزغا ئۆزۈم بارىمەن. ماقۇل، بۈگۈنچە خوش ئەمىسە، ئەتە دۇكىنىڭىزدا كۆرۈشەيلى.

* * *

مارجان بەش ئايدىن كېيىن يەنە كەلدى. ئىككى ھەپتە بۇرۇن مەنسۇر ئۇنىڭغا ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون ئارقىلىق خوتۇنى بىلەن ئاجرىشىپ بولغانلىق ھەققىدە خەۋەر بەرگەن ئىدى.

مارجان بولغۇسى كۈيئوغلىغا بىر مىنۇتمۇ ۋاقىتنى بىكار ئۆتكۈزۈۋەتمەي ئىشلارنى «گېرمانىيىچە سۈرئەت بىلەن بېجىرىش لازىم» دەپ ئۇقتۇردى - دە، ئەتىسىدىن باشلاپ ئىككىسى تەڭ سەپكە ئاتلاندى. مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ ھاۋالە بويىچە بېجىرىپ بېرىشىگە قانائەت قىلماي، ئۇرۇمچى ھەتتا بېيجىڭلارغىچە ئۆزلىرى باردى. دېگەندەك ئىشلار گەرچە «گېرمانىيىچە تېزلىك بىلەن» بولمىسىمۇ، ھەر ھالدا ئانچە ئۇزۇنغا سوزۇلماي ھەل بولدى.

مەنسۇر گېرمانىيىگە قاراپ يولغا چىققاندا يۇرتىدىكى كىشىلەر ئۇنى ھەر خىل كەيپىياتتا ئۇزىتىپ قالدى. كەسىپداشلىرىنىڭ بىر قىسمى زوقلاندى، بىر قىسمى ھەسەت قىلدى ۋە بىر قىسمى ئۇنىڭغا ۋەدە قىلىنغان ئىستىقبالىدىن گۇمانلىنىپ ئېچىنىشتى. ئۇنىڭ ئوقۇتقۇچى ھەدىسى بۇ ئىشقا باشتىن - ئاياغ قارشى چىقىپ قاتتىق توسۇپ باقتىيۇ، لېكىن ئۇنى رايىدىن قايتۇرالمىدى. ئاخىرى ئۇ ئىنىسىنى ئۇزىتىش ئۈچۈن ئايرودرومغا چىققاندا غەزىپىنى مارجاندىن ئېلىپ، ئۇنى خەقنىڭ ئالدىدا «ئېزىتقۇ، جادۇگەر» دەپ تىللىدى. ناۋادا باشقىلار توسۇۋالمىغان بولسا، ئۇنىڭ چاچلىرىنى يۇلۇشتىنمۇ يانمايتتى.

مەنسۇر كەتتى، ھەدىسى زار - زار يىغلاپ قالدى ۋە ئىككى ئايدىن كېيىن ئىنىسىنىڭ تۇنجى خېتىنى تاپشۇرۇۋالدى. مەنسۇر ئادەتتىكى سالام - سەھەتتىن كېيىن تۆۋەندىكىلەرنى يازغان ئىدى:

«قەدىرلىك ھەدە، راست ئېيتىپتىكەنسىز، مارجان دېگەن بۇ ئايال ئېزىتقۇ، جادۇگەر ئىكەن. ئۇنىڭ ھېچقانداق سودا شىركىتىمۇ، ئېرىمۇ ۋە ئوقۇۋاتقان قىزىمۇ يوق ئىكەن. ئۇ شەھەر ئەتراپىغا جايلاشقان ئادەتتىكى بىر قاۋاقخانىغا تايىنىپ تۇرمۇش كەچۈرىدىكەن. ئېرى بولتۇر بىر قېتىملىق مۇشتلىشىشتا جېنىدىن ئايرىلغان ئىكەن. مەرۋايىت دېگىنى ئۆزىنىڭ ئەسلى ئىسمى ۋە ماڭا كۆرسەتكىنى ياش ۋاقتىدا چۈشكەن سۈرىتى ئىكەن ...»

مەنسۇرنىڭ ھەدىسى خەتنى مەكتەپ ئالدىدىكى ئۆستەڭ بويىدا ئوقۇغان ئىدى. خەت شۇ يەرگە كەلگەندە ئۇ تاقەت قىلالماي:

— ۋاي شور پېشانە ئىنىم! — دەپ ۋارقىرىۋەتتى ۋە خەت يېزىلغان قەغەز قولىدىن تۇيۇقسىز سىرىلىپ، شامالنىڭ ئۇچۇرتۇشى بىلەن ئۆستەڭگە چۈشۈپ ئېقىپ كەتتى.

1991 - يىل يانۋار، ئۈرۈمچى

① سىندىباد — «مىڭ بىر كېچە» دىكى ساياھەتچى پېرسوناژ.

دىتى بار خوتۇن

(سەھنە ئېپىزودى)

ئاپرېل سەمەت قىزى

ۋاقتى: ياز، كەچقۇرۇن.
ئورنى: سېيىتئاخۇن بىلەن ئايشەمگۈلنىڭ ئۆيى.

(ئايشەمگۈل خۇشال-خۇرام ھالدا ئىچكەركى ئۆيدىن پەتنۇس كۆتۈرۈپ چىقىدۇ. ئۇ، پەتنۇستىكى مېۋىلەرنى توڭلاتقۇنىڭ ئىچىگە سېلىپ قويۇپ، خۇشلۇقىدىن توڭلاتقۇنى سىلايدۇ. سىرتتىن سېيىتئاخۇننىڭ ناخشىسى ئاڭلىنىدۇ. ئۇ دەرھال توڭلاتقۇنىڭ ئارقىسىغا مۆكۈۋالىدۇ. سېيىتئاخۇن گۆش كۆتۈرۈپ كىرىدۇ. ئۇياق - بۇياققا كۆز يۈگۈرتكەندىن كېيىن، گۆشنى جوزا ئۈستىگە قويۇپ ئىچكەركى ئۆيگە قارايدۇ. ئايشەمگۈل گۆشنى چاققانلىق بىلەن توڭلاتقۇنىڭ ئىچىگە سېلىپ قويۇپ يەنە توڭلاتقۇنىڭ ئارقىسىغا مۆكۈۋالىدۇ.)

سېيىتئاخۇن: ئايشەمگۈل، توخۇ قونداققا چىقماستا ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ

www.uyghurkitap.com

ئۇخلاپسىلەدە. ۋۇي، يوققۇ باللىنىڭ ئانىسى؟

(ئايشەمگۈل توختىماستىن كۈلىدۇ.

سېيىتئاخۇن ئايشەمگۈلنى كۆرۈپ ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي كۈلۈپ كېتىدۇ.)

سېيىتئاخۇن: ئايشەمگۈل، ئەركەك قوينىڭ تازا سېمىز گۆشىدىن ئەكەلدىم، دورا-دەرمەكىنى تەگشەپ، ئوخشىتىپ پىشىر مانتا ئېتىڭلار.

ئايشەمگۈل: گۆش قېنى؟

سېيىتئاخۇن: (جوزىغا قاراپ) ۋۇي، يوق تۇرىدۇ-يا، مۈشۈك ئەپقاچتىمۇ نېمە؟

ئايشەمگۈل: بىزغۇ بۇ ئۆيدە مۈشۈك باقمىغان.

سېيىتئاخۇن: ئۇنداقتا، سىلى-بىزگە تويدۇرماي ئۆيگە ئوغرى مۈشۈك كىرىدىمۇ-يە؟

ئايشەمگۈل: (كۈلۈپ كېتىدۇ) گۆشنى مانا بۇ ئوغرى مۈشۈك يەۋاپتۇ (توڭلاتقۇنى ئېچىپ گۆشنى كۆرسىتىدۇ).

سېيىتئاخۇن: تاپماس قىلمىغىلار يوق جۇما، خوتۇن.

ئايشەمگۈل: سېيىتئاخۇن، بۈگۈنمۇ يەنە كۈپكۈندۈزدىلا ئىككى سەر ئىچىۋالدىڭىزمۇ-نېمە؟

سېيىتئاخۇن: قوپساڭلا - تۇرساڭلا، قولۇمىزغا جىقراق پۇل كىرسە، بىزمۇ توڭلاتقۇ ئالساق دەيتتىڭلار، مانا بۈگۈن توڭلاتقۇنىمۇ ئالدۇق، شۇنىڭ خۇشاللىقىدا پوكەيگە يۆلەپلا تىك تۇرما قىلىپ ئىككى-تۆت سەر قېقىۋەتتىم، دەڭلا.

(سېيىتئاخۇن ساپادا ئولتۇرىدۇ. ئايشەمگۈل يەنىلا توڭلاتقۇنى سىلايدۇ.)

ئايشەمگۈل: (خۇشال حالدا) سېيىتئاخۇن، بىزنىڭ بۇ بىڭشاڭجىنىڭ ئىسمىنى بىلەمسىلە، «بۇسارە» دەيدىكەن، سىلىگە ئوخشاش ئېگىز بىڭشاڭجىنىڭ ئىسمىنى ... نېمە دېگەنتى؟ (سەل ئويلىنىۋېلىپ) ھە ... مې ... مر ... تاپتىم، «مېھىرنىسا» دەيدىكەن.

سېيىتئاخۇن: بىزنى تۇڭلاتقۇ ئالدى، دەپ مۇبارەكلىگىلى ئۆيىمىزگە بۇسارەم بىلەن مېھىرنىسا كېلەمدىكەن؟

ئايشەمگۈل: ئىككى سەر ئىچىپ تۆت سەر مەست بولۇۋالدىڭىزمۇ-نېمە؟ مەن بىڭشاڭجىنىڭ ئىسمىنى دەۋاتىمەن. ئوتتۇرا بويلۇقى «بۇسارە»، سىلىدەك ئېگىز بويلۇقى «مېھىرنىسا» كەن. يەنە پاكار بىر بىڭشاڭجى باركەنغۇ؟

سېيىتئاخۇن: ھە، سىلىگە ئوخشاش پاكار-دوغىلىقىنى دەمسىلە؟

ئايشەمگۈل: كېپىمنى ئۇنتۇپ قېلىۋاتقاندا تولا ئازدۇرماي تۇرۇڭلا. (سەل ئويلىنىۋېلىپ) ئۇ بىڭشاڭجىنىڭ ئىسمى ھېلىقى پاكار قوشنىمىزنىڭ ئىسمىغا ئوخشايتتى. (يەنە ئويلايدۇ). تاپتىم. ھە، راست، «ساۋۇتوپ» دېگەندەك قىلغان.

سېيىتئاخۇن: قىزىق خوتۇن-دە، سىلە. ئادەم ئۇخلىسا چۈشىگە كىرمەيدىغان يۆچۈنلا گەپنى قىلىدىكەنسىلە؟

ئايشەمگۈل: سېيىتئاخۇن، باباتىمىن بېرى مەن سىلىگە «ئورغۇيچە» گەپ قىلىۋاتىمەنغۇ؟

سېيىتئاخۇن: نېمە دېدىڭلا، ھازىرقى گېپىڭلىنى يەنە بىر دەڭلا؟

ئايشەمگۈل: «ئورغۇي» دېدىم.

سېيىتئاخۇن: (كۈلۈپ كېتىدۇ) ۋاي ئايشەمگۈل، ئوگلاپ ئۆزۈڭلىنىڭ مىللىتىنىڭ ئېتىنىمۇ توزۇك دېيەلمەسەڭلا سەت ئەمەسمۇ؟ «ئورغۇي» دېمەي، ئۇيغۇر دەڭلا، ئادەمنىڭ نومۇسىنى كەلتۈرمەي.

ئايشەمگۈل: ئۇيغۇر.

سېيىتئاخۇن: مانداق دېمەمسىلە. بىزنىڭ توڭلاتقۇنىڭ ماركىسى «بۇسارە» ئەمەس، «بروسا»؛ ماڭا ئوخشاش ئېگىز توڭلاتقۇنىڭ ماركىسى «مىنىسكى»؛ قوشنىمىز ساۋۇتوپتەك پاكار توڭلاتقۇنىڭ ماركىسى بولسا «ساراتوپ»، ئەمدىغۇ بىلگەنسىلە؟

ئايشەمگۈل: (بارماقلىرىنى پۈكۈپ تۇرۇپ سانايدۇ) بروسا، مىنىسكى، ساراتوپ. ھەي سېيىتئاخۇن، ئادەمنىڭ تىلى كەلمەيدىغان نەدىكى ئورۇسچە رىسكى، مىسكى، توپ-مۇپلىرىڭلىنى قويۇڭلا، تىلى كەلگەن گەپنى

دېمەمدۇ، يا مەن ئورۇسچە بىلمەسمەن.

سېيىتئاخۇن: ئاز - پاز ئورۇسچە گەپنى ئۆگىنىپ قويساڭلارمۇ زىيىنى يوق، خوتۇن. ھازىر يەنە ئۇلار بىلەن دوست بولۇۋاتىمىز ئەمەسمۇ. كىم بىلىدۇ، ساياھەتكە كەلگەن ئورۇسلار ئۆپكە - زاسۇ يېگىلى ئالدىڭلارغا كېپقالامدۇ، تېخى؟

ئايشەمگۈل: دېگىنىڭلارمۇ بىر ھېسابتا توغرا. سېيىتئاخۇن، ئەمدى ئۆزىمىزنىڭ گېپىگە كېلەيلى (ساپاغا كېلىپ سېيىتئاخۇننىڭ يېنىدا ئولتۇرىدۇ). ھۆكۈمەت ئىشىكنى يوغان ئېچىۋېتىپ ئىسلاھات ئېلىپ بارغاندىن بۇيان، ئىش - ئوقەتنىڭ يولى ئېچىلىپ، سىلە كاۋاپچىلىق قىلىدىغلار، مەن ئۆپكە - زاسۇ قويۇپ سېتىپ، خېلى بايمۇ بوپقالدۇق. قولىمىزمۇ ئۇزىراپ، ئۆيىمىزدە لۇيىنجى، لۇشياڭجى، شىيىجى، فىڭگىرىنجى، مېيچى، دەنشىجى، بىڭشاڭجى... جى، جىلارمۇ بار بولغانتى.

سېيىتئاخۇن: تولا جى، جى، جى دەۋەرمەي، ئۆزىمىزچە ئېيتمىنى دەڭلا، خوتۇن. كىرئالغۇ، كىيىم تىكىش ماشىنىسى، توڭلاتقۇ، سىنئالغۇ، تېلېۋىزور، ئۈنئالغۇ...(سېيىتئاخۇن گېپىدىن توختاپ قالىدۇ.)

ئايشەمگۈل: (كۆڭلى يېرىم بولغان ھالدا) سىلە ھاراق ئىچىپ مەست بولۇپ قېلىپ ئىشىكنى تاقىماي ئىچكەركى ئۆيدە ھېچنېمىنى تۇيماي ئۇخلىغاندا، ئۈنئالغۇ، سىنئالغۇ، تېلېۋىزورلىرىمىزنى ئوغرى ئېلىپ چىقىپ كەتتى (سېيىتئاخۇن بىلەن ئايشەمگۈل بىر-بىرىگە قارىشىپ كۆڭلى بۇزۇلىدۇ).

سېيىتئاخۇن: بىزنىڭ ئۇ تېلېۋىزور رەڭلىك تېلېۋىزور ئىدى دەڭلا.

ئايشەمگۈل: ھەئە، ئۇيغۇرچە تېلېۋىزور ئىدى. سىلى كاۋاپ سېتىپ ھېرىپ كەلگەندە مەن سىلىگە ئاچچىق چاي دەملەپ بېرەتتىم. ئىككىمىز ساپادا ئولتۇرۇپ ھوزۇرلىنىپ تېلېۋىزور كۆرەتتۇق.

(ئەسلىمە. ئايشەمگۈل سەھنىنىڭ ئالدىغا كېلىدۇ. ئۇنىڭ تېلېۋىزورنى ئاچقان ھالىتى. ھىندىستاننىڭ «سەرگەردان» ناملىق كىنوفىلىمىدىكى راجىنىڭ ناخشىسى ئاڭلىنىدۇ. ئايشەمگۈلنىڭ سېيىتئاخۇننىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ تېلېۋىزور كۆرگەن ھېسسىياتى.)

ئايشەمگۈل: تېلېۋىزوردا سەرگەندار قويۇلۇپتۇ.

سېيىتئاخۇن: سەرگەندار ئەمەس سەرگەردان دەڭلا، خوتۇن. (ئايشەمگۈل خىجىل بولۇپ يۈزىنى ئېتىۋالىدۇ.)

سېيىتئاخۇن: ئايشەمگۈل، قاراڭلا، راستا چىقتى... ھە ... (قولىنى ئايشەمگۈلنىڭ مۈرىسىگە ئالىدۇ. ئايشەمگۈل سېيىتئاخۇننىڭ قولىنى چۈشۈرۈۋېتىدۇ.)

سېيىتئاخۇن: ئايشەمگۈل، تارتىنماڭلا، بالىلار چوڭ ئۆيگە كەتتى، ئۆيدە ئىككىمىزدىن باشقا ئادەم بولمىسا، نېمانچە... (ئەر-خوتۇن ئىككىسىنىڭ ئۆز ۋاقتىدا تېلېۋىزور كۆرگەن ئەسلىمىسى تۈگەيدۇ.)

ئايشەمگۈل: ئۈنئالغۇمىزمۇ قالتىس ياخشى ئىدى.

سېيىتئاخۇن: ئۇنى بىر دېمەڭلا. ئىككىمىز ئولتۇرۇپ رەھمەتلىك داۋۇتجان ناسىرنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلاپ مۇڭ بوپكېتەتتۇق.

ئايشەمگۈل: موقام ئاڭلاپ قانمايتتۇق. دېيلىرىمىز ① مۇ بەك خىل ئىدى دەڭلا.

سېيىتئاخۇن: ئەجەبەنۇ ئاۋازى سۈزۈك، قاراپ ئولتۇرغىدەك پەيزى ئۈنئالغۇ ئىدى، ئۆيىمىزگىمۇ بەك ياراشقان.

ئايشەمگۈل: ياپوننىڭ ئۈنئالغۇسى ئىدى، 1500 كويغا ئالغان.

سېيىتئاخۇن: قوش دېيلىك ئىدى. مەن سىلىگە ياخشى دېيلەرنى سېلىپ چېلىپ بېرەتتىم دەڭلا.

(ئەسلىمە. سېيىتئاخۇن ئورنىدىن تۇرۇپ

---

① دېي — ئۈنئالغۇ لېنتىسى.

ئۈنئالغۇغا لېنتا سېلىپ ئۈنئالغۇ قويغان ھالەت. «ئاتۇش ئۇسسۇلى» پەدىسى قويۇلىدۇ. سېيىتئاخۇن ئۇسسۇل ئوينايدۇ. ئارقىدىن ئايشەمگۈلنى ئۇسسۇلغا تارتىدۇ. ئۇلار خۇشال - خۇرام ئۇسسۇل ئويناپ كېلىپ بىردىنلا كۆڭلى بۇزۇلۇپ توختاپ قالىدۇ. ئۇسسۇل مۇزىكىسىمۇ توختايدۇ. ئەسلىمە تۈگەيدۇ.)

ئايشەمگۈل: ئەمدىغۇ پۇشايمان قىلغانسىلە. ئۆيدىكى مال - مۈلۈكلەرنى ئوغرى - يالغاندىن ساقلاش ئۈچۈن باۋشەن قىلدۇرۇۋېتەيلى، دېسەم بىپەرۋالىق قىلىپ زادىلا كۆڭۈلسىمىدىڭلا. مانا ئەمدى ...

سېيىتئاخۇن: ۋاي خوتۇن، ئەمدى پۇشايماننى ئالغىلى قاچا، چىققۇالغىلى ئاچا يوق. ئۆتكەن ئىشنى تەكەۋۋۇرمەڭلا كۆڭلۈمنى يېرىم قىلىپ، كەتكەن ئىش كەتتى. ئەمدى ماۋۇ توگلاتقۇنى ئوغرى ئالسا قانداقمۇ قىلىمىز؟

ئايشەمگۈل: (ئىچكەركى ئۆينى كۆرسىتىپ) يېڭىدىن ئالغان ئىككى پارچە گىلەممۇ بار تېخى. توگلاتقۇ ئېلىپ ئاشقان 400 كويلۇق پۇلنى بېرىڭلا، مەن گىلەم بىلەن توگلاتقۇنى ۋاقتىدا باۋشەن قىلدۇرۇپ كېلەي.

سېيىتئاخۇن: ۋاي خوتۇن، باۋشەن سىم دېگەننى ماگىزىندا ئىككى موچەنگە بېرىدىغۇ؟

ئايشەمگۈل: چاقچاق قىلماي 400 كوينى بېرىۋېتىڭلا.

سېيىتئاخۇن: دېمىسەڭلا، كەيىپچىلىكتە ئۇنتۇپ قالغىلى تاس - تاماس قالىدىكەنمەن. مەن ئۇ پۇلغا سىلە قالتىس خۇش بولغىدەك بىر نەرسە ئالدىم دەڭلا.

ئايشەمگۈل: نېمە ئالدىڭلا؟

سېيىتئاخۇن: كۆزۈڭلارنى يۇمۇپ، قولۇڭلارنى كۆتۈرۈڭلا.

(ئايشەمگۈل ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرىدۇ.)

سېيىتئاخۇن: قولۇڭلىنى ئەسىرگە چۈشكەن سولداتتەك كۆتۈرمەي تۈزۈك كۆتۈرۈڭلا.

(ئايشەمگۈل ئۆزىنى ئوڭشاپ ئىككى قولىنى كۆتۈرىدۇ. سېيىتئاخۇن ئايشەمگۈلنىڭ قولىغا ئالتۇن ئۈزۈك سېلىپ قويىدۇ. ئايشەمگۈل كۆزىنى ئېچىپ قولىدىكى ئۈزۈكنى كۆرىدۇ.)

ئايشەمگۈل: ئۈزۈك؟

سېيىتئاخۇن: ھازىر خوتۇن خەقلەر ساپلا قولىغا مۇشۇنداق ئالتۇن ئۈزۈك سالىدىغان بوپكېتىپتۇ. ئۆتكەندە سىلىگە ئېلىپ بەرگەن ئالتۇن ئۈزۈككە جۈپ قىلىۋېلىڭلا.

(سېيىتئاخۇن خۇشاللىقىدا ئايشەمگۈلنىڭ قولىغا سۆيۈپ قويىدۇ، ئەمما ئايشەمگۈلنىڭ قولىدا ئۈزۈك يوقلۇقىنى كۆرىدۇ.)

سېيىتئاخۇن: ئايشەمگۈل، ئۆتكەن قېتىم مەن ئېلىپ بەرگەن ئالتۇن ئۈزۈك قېنى؟

ئايشەمگۈل: چامادانغا سېلىپ قويدۇم. سىلە ئۆتكەندە ئۈزۈكتىن بىرنى ئېلىپ بەرگەندىكىن، بۇ ئۈزۈكنى ئالمىساڭلىمۇ بوپتىكەن. شۇ پۇلغا توگلاتقۇ بىلەن گىلەمنى باۋشەن قىلدۇرۇۋېتىدىغان ئىشتى.

سېيىتئاخۇن: كەچكىچە باۋشەن - باۋشەنلا دەيسىلە، ئاۋۋال باۋشەننىڭ ئۇيغۇرچە ئېتىنى تولۇق بىر دەپ بېقىڭلا.

ئايشەمگۈل: ئىككى - تۆت ئېغىز خەنزۇچە گەپنى ئۇيغۇرچىغا ئۆرۈشنى بىلىۋېلىپ مەندىن ئىمتىھان ئالغىلى تۇردىڭلىمۇ ئەمدى. باۋشەن دېگەن گەپنى ئويلاپ باقاي. ھە، تىلىمنىڭ ئۇچىدىلا تۇرىدۇ. ھە، نېمىتتىيا؟ (ئويلايدۇ) س ... ت ... (ئويلايدۇ) ھە، تاپتىم، سېيىتئاخۇن دېگەن گەپتۇ دەيمەن.

سېيىتئاخۇن: (قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىدۇ) ئايشەمگۈل، سىلە تاپمايدىغان گېپىڭلا يوق خوتۇن جۇما. ئادەمنىڭ ئۇخلىسا چۈشىگە كىرمەيدىغان نەدىكى بىر گەپلەرنى تېپىپ چىقىپ گېپىم بار دەپ قىلىدىكەنسىلە. خەق ئاڭلىسىمۇ، ئاغزىنى قويۇپ ھېلىقى يېرىدە كۈلمەمدۇ؟

ئايشەمگۈل: ياۋالا، مېنىڭ گېپىم بىلەنلا قالدىڭلىغۇ. يا ھۆكۈمەت سىلىنى تەرجىمانلا قىلىۋاپتىكەن. ئۆزۈڭلا دە، دەيدىكەنسىلە،

دېسە، شاڭخو قىلىدىكەنسىلە. چۈجە خورازمۇ بىلگىنىنى قىچقىرىدۇ، دېگەن گەپ بار، بىلىشىمچە دېمەيدىغان. باۋشەن دېگەن گەپنىڭ ئۇيغۇرچىسى سىلىنىڭ ئىسمىڭلىغا ئوخشىغاندەك قىلىۋاتاتتى، شۇڭا مەن، سېيىتئاخۇن دەيتىمەن.

سېيىتئاخۇن: ھەي ئايشەمگۈل، قۇلىقىڭلىنى دىڭ تۇتۇڭلا، سېيىتئاخۇن ئەمەس، ئىستراخۋانىيە. خەقتىن ئاڭلىشىمچە، يۈتكەن مال - مۈلۈكنى تۆلەپ بېرىدىغان ئىدارىمىش.

ئايشەمگۈل: ئاستا - ئاستا ئۆگىنەرمەن، سىلە بولغاندىكىن. ئۆيدىكى توڭلاتقۇ بىلەن گىلەمنى ئىستراخۋانىيە قىلىشقا قوشۇلامسىلە، يوق؟

سېيىتئاخۇن: ئۆلگەندىن كېيىن ياسىن ئوقىغاندەك، ئوغرى ئالىدىغاننى ئېلىپ بولغاندا، ئەمدى قالغان مال - مۈلۈكنى ئىستراخۋانىيە قىلىشقا قوشۇلغىنىمىنىڭ نېمە پايدىسى بار دەيسىلە؟ ماقۇل، قوشۇلدۇمۇ دەي، «بار پۇلۇمنى ئوغرى ئالدى، قالغىنىنى رەمبال» دېگەندەك، ئىستراخۋانىيە شىركىتى بىزدەك قىچقارسا ئېتى، تۇتاسىپى يوق ئۆپكە - زاسۇيەز، كاۋاپچىلارنىڭ يۈتكەن مال - مۈلكىنى تۆلەپ بېرەمدا؟ خۇدايا تۈۋا دەپ سىڭگەن ئىشەنمىزدى يەپ، ئۆزىمىزگە چىڭ بولماقتىن باشقا نېمە چارە بار دەيسىلە، خوتۇن.

ئايشەمگۈل: نېمىشقا؟

سېيىتئاخۇن: ھازىرچۇ، قۇرۇق گەپ قۇلاقتا خوشىياقمايدىغان چاغ. بۇ جاھان ئەمەلدار بىلەن پۇلدارنىڭ. «ئارقا ئىشىك» قىلماي، سوۋغا - سالام، پارا بەرمەي تۇرۇپ ھېچقانداق ئىش ھەل بولمايدۇ. نەدىكى قۇلاق ئاڭلىمىغان، كۆز كۆرمىگەن ئىشلارغا ئاغزىڭلىنى تاتلىق قىلماي، مانتا ئېتىڭلا، مانتا، مىڭ ئېغىز كاپ - كاپتىن بىر ئېغىز چىپ - چاپ ياخشى. قويۇڭلا شۇ ئىستراخۋانىيە دېگەننى.

ئايشەمگۈل: قانۇن ئالدىدا ھەممە ئادەم باراۋەر، دەيدىكەنغۇ ئەمەسمە؟

سېيىتئاخۇن: تولىمۇ كول، ساددا خوتۇن جۇمۇ سىلە، ئۇ دېگەن ھۆكۈمەتنىڭ تەشۋىقاتىدىكى گەپ!

(موتسىكلىتنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ. ئىشىكنى بىرسى قاقىدۇ. ئايشەمگۈل بېرىپ ئىشىكنى ئاچىدۇ. ئىستراخۋانىيە شىركىتىنىڭ خادىمى ئەنۋەر كىرىدۇ.)

ئايشەمگۈل: كەلسىلە، ئۇكام ئەنۋەرجان (ئەنۋەرنى ساپاغا تەكلىپ قىلىدۇ. توڭلاتقۇدىن بىر بوتۇلكا گازلىق سۇ ئېلىپ ئىستاكان بىلەن ئەنۋەرنىڭ ئالدىغا قويىدۇ). سېيىتئاخۇن، ئەنۋەرجاننى تونىدىڭلىمۇ؟ ئىستراخۋانىيە شىركىتىنىڭ كادىرى.

سېيىتئاخۇن: تونىغاندەك قىلىمەن. بىزنى ئىستراخۋانىيىگە قاتنىشىڭلار دەپ كەلدىڭلىغۇ دەيمەن، ئۇكام.

ئەنۋەر: سېيىتئاخۇن ئاكا، سىلى ئاللىقاچان ئىستراخۋانىيىگە قاتناشقانغۇ؟ مەن بۈگۈن ئۆتكەندە سىلىنىڭ ئۆيدىن ئوغرى ئالغان تېلېۋىزور، ئۈنئالغۇ، سىنئالغۇلارنىڭ پۇلىنى تۆلەپ بەرگىلى كەلدىم.

سېيىتئاخۇن: (ھەيران بولۇپ) ھە؟ بىز ئىستراخۋانىيىگە قاتناشمىغان تۇرساق.

ئەنۋەر: بۇنىڭدىن ئۈچ ئاي بۇرۇن ئايشەمخان ھەدەم ئۆيدىكى بارلىق مال - مۈلۈكلەرنى ئىستراخۋانىيىگە قاتناشتۇرغان، تېخى خەۋەرلىرىدە يوقكەن - دە؟

سېيىتئاخۇن: (خۇشاللىقىدا نېمە قىلارىنى بىلمەي قالىدۇ - دە، ئايشەمگۈلنىڭ قېشىغا كېلىپ) ۋاي خوتۇن، راستىمۇ، ئەجەب مەن بىلمەيتىمەنا؟

ئايشەمگۈل: راست. سىلە ئۇقەت قىلىپ پۇل تېپىشنى بىلگەن بىلەن، ئەپلەپ خەجلەشنى بىلمەيسىلە. ھەر كۈنى چىلگە مەست بولۇپ ئۆيگە كەلسەڭلا، ئۆينىڭ يۈتكەن - يوقالغان نەرسىلىرى بىلەن كارىڭلا بولمىسا، ئىستراخۋانىيىگە قاتنىشايلى دېسەم دەيدىغان گېپىڭلا ھېلىقىدەك. شۇنىڭ بىلەن سىلىگە

قاراپ ئولتۇرماي ئىستىراخۋانىيىگە قاتناشتىم شۇ. يامان بوپتىمۇ يە؟

سېيىتئاخۇن: (خىجىللىق ئارىلاش خۇشاللىق بىلەن) ئەمدى... ئەمدى... دېگەن بىلەن كاللىگىلا ئىشلەيدىغان، دىتىگلار بار خوتۇن جۇمۇ سىلە. كونىلار: «خوتۇنۇڭ ئەقىللىق بولسا، كۆڭلۈڭ يورۇق بولىدۇ» دەپ بىكار دېمەپتىكەن. مۇشۇنداق يەرلىرىگىلىنى دەيمەن ـ دە، سىلىنىڭ. (سېيىتئاخۇن خۇشاللىقىدا ئۆزىنى باسالماي ئايشەمگۈلنى قۇچاقلىۋالغىلى تاس قالىدۇ.)

ئەنۋەر: (سومكىسىنى ئېچىپ) سېيىتئاخۇن ئاكا، مۇنۇ دەپتەرگە قول قويۇپ بەرسىلە. (سېيىتئاخۇن دەسلەپتە قول باسىدىغان ئورۇننى دەپ بارمىقىنى چىقىرىدۇ. ئەنۋەرنىڭ كۆرسەتمىسى بىلەن دەپتەرگە ئىسمىنى يېزىپ بېرىدۇ.) تېلېۋىزور ئۈچۈن 2300 سوم، سىنئالغۇ ئۈچۈن 3200 سوم، ئۈنئالغۇ ئۈچۈن 1500 سوم، قېنى، ساناپ ئېلىۋالسىلا. (پۇلنى ئەنۋەر سېيىتئاخۇنغا بېرىدۇ، سېيىتئاخۇن ئايشەمگۈلگە بېرىدۇ. ئايشەمگۈل پۇلنى يەنە سېيىتئاخۇنغا بېرىدۇ.)

سېيىتئاخۇن: ئايشەمگۈل، ھازىرلا گاز ـ گۈز قىلىپ بىر تەخسە سەي قورۇپ چىقىڭلار، ئۇكام ئەنۋەرجان بىلەن خۇشاللىقىمىز ئۈچۈن ئىككى سەردىن كۆتۈرۈۋېتەيلى.

ئەنۋەر: سېيىتئاخۇن ئاكا، رەھمەت. مەن ھاراق ئىچمەيمەن.

ئايشەمگۈل: سېيىتئاخۇن، ئەمدىغۇ ئىستىراخۋانىيىگە قاتناشقاننىڭ پايدىسىنى كۆرگەنسىلە؟

سېيىتئاخۇن: ۋاي خوتۇن، كۆرگەندىمۇ قالتىس كۆردۈم دېگىنە، خۇددى خاسىيەتلىك شىۋىقەدىرگە يولۇققاندەك. ئەمدى ئويلىسام، ئۆزۈمچە خېلى بىر نېمىنى بىلىمەن دەپ يۈرۈپتىمەن، كاللام ۋاماننىڭ بەگلا كەينىدە قاپتۇ جۇما. ئاغزىمەدىن چىقارمىغان بىلەن، باياتىن بېرى دېگەن گەپلىرىڭگە راستىلا خىجىل بولۇۋاتىمەن.

ئايشەمگۈل: ئۇكام ئەنۋەرجان، ئۆيىمىزگە يېڭىدىن ئالغان تۇڭلاتقۇنى، ئىككى پارچە كىلەمنى. يەنە سېيىتئاخۇننى قوشۇپ ئىستىراخۋانىيە قىلدۇرۇۋېتەيمىكىن دەيمەن، بولامدىكىن؟

سېيىتئاخۇن: (ھەيران بولۇپ) ئادەمنىمۇ ئىستىراخۋانىيە قىلدۇرامدۇ تېخى؟

ئەنۋەر: ئەلۋەتتە بولىدۇ. ئادەم خېيىم ـ خەتەرگە ئۇچرىسا ئۇنىڭ بارلىق چىقىمىنى تۆلەيمىز.

ئايشەمگۈل: بىزنىڭ سېيىتئاخۇننىڭ پات ـ پات ئىچىۋالىدىغان خۇيى بار. مەست ئادەم بالا ـ قازاغا يېقىن كېلىدۇ. ئالىمادىس بىرەر كېلىشمەسلىك بولۇپقالسىمۇ...

سېيىتئاخۇن: ئاغزىڭلىنى ئۇششۇتمەڭلا ئوبدان خوتۇن، خۇدايىم ساقلار. لېكىن بىر ھېسابتا دېگىنىڭلىمۇ توغرا. مۇشۇ ھاراق دېگەن زەھەرنىمۇ ئۆز ھەيلىمچە بولسا زادىلا ئىچكۈم يوق. ئىچمەيمەن دەپ تۇرىمەن، لېكىنزە ئۆزۈممۇ سالاغا بوش. كاۋاب يېگەن بەزى ئاغىنىلەر: ھە سېيىتئاخۇن، كۆڭلىمىز دەپ بىر ـ ئىككى رومكا قۇيۇپ سالسا، ئۇلارنىڭ قىزلىنى قايتۇرالماي قىزىقچىلىقتا ئىچىپ سالىمەن.

ئايشەمگۈل: سېيىتئاخۇن، ئىستىراخۋانىيىگە قاتنىشامسىلە زادى؟

سېيىتئاخۇن: مەن سىلىنى قىزىلگۈلدەك ۋاقتىڭلادا ئالغان. بىز دېگەن قىيامەتلىك ئەر ـ خوتۇن تۇرساق، خۇدايىم بىللە ياشاپ، دۇنيادىن بىللە ئۆتكىلى نېسىپ قىلسۇن. نېمە دېسەڭلا شۇ.

ئايشەمگۈل: مەنمۇچۇ، سىلىنى تاللاپ يۈرۈپ تەگكەن.

سېيىتئاخۇن: بۈگۈنكى ئىشنى كۆرۈپ، چوڭلارنىڭ: «مىڭ ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا» دېگەن ھېكمەتلىك سۆزىگە چىنپۈتتۈم. مۇشۇ ئىستىراخۋانىيە شىركىتى سىلە ـ بىزدەك ئىشلەپ ـ پۇل تېپىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان ئوقەتچىلەرنىڭ بېشىنى سىلاش ـ

(ئاخىرى 42 ـ بەتتە)

www.uyghurkitap.com

ئەۋلىيا ئوت

(ھېكايە)

ئابدۇللا ساۋۇت

— ھوم! قۇربان داۋۇت ھوم!... ئوت كەتتى!... ئوت...

جانا بۇۋى ئۈزۈلمەي ئۆتۈشۈۋاتقان ماشىنىلارغا، ۋېلسىپىتلىك، پىيادە كىشىلەرگە پەرۋامۇ قىلماستىن، ئاپتاپ تەپتىدە ئېرىپ شىلىپلاپ كەتكەن ئاسفالت يولنى توغرىسىغا كېسىپ ئۆتتى-دە، ئىككى قەۋەتلىك بىنا دەرۋازىسى يېنىدىكى گۆش دۇكىنى ئالدىغا كېلىپ توختىدى. تارازىغا گۆش سېلىۋاتقان داۋۇت قاسساپنىڭ چىرايى شۇ ھامان غەلىتە تۈس ئالدى، بۇرۇتلىرى دىر - دىر تىترەپ، مەڭزىلىرى لىپىلداپ تارتىشىپ كەتتى، كۆزلىرىدە ۋەھىمىلىك بىر ئىپادە ئەكس ئەتتى.

— ھوم!... ئوت كەتتى!... ئوت...— جانا بۇۋى ئولۇشۇپ تۇرغانلارنى نېرى - بېرى ئىتتىرىپ پوكەيگە يېقىنلاشتى،— ھەي جوھوت!... ئۆلمىدىڭمۇ تېخى؟... گۆش بەر، گۆش... ھوم! ... قۇربان داۋۇت! ... قۇربان ...

داۋۇت قاسساپنىڭ كۆز ئالدى قاراڭغۇلاشتى، ماغدۇرسىزلانغان قولىغا پىچاقنى ئالدى، پىچاقمۇ تىترەيتتى.

— ئەۋلىيا... ئەۋلىيا خېنىم... قانچىلىك بېرەمەن، بىر سانىنى پۈتۈن بېرەيمۇ - يا؟

— تۆت سەر، جوھوت... پىچاقتا چىقىمىنى بۆسە!...

— بولدىمۇ خېنىم؟ — داۋۇت قاسساپ بىر پارچە گۆشنى تارازىغا سالمايلا تەڭلىدى، — ئوبدان خېنىم، بۇۋۇم...

جانا بۇۋى گۆشنى قوينىغا سالدى، كىشىلەر ئۇنىڭغا يول بەردى. جانا بۇۋى دۇكان ئالدىدا ئويناۋاتقان بالىنىڭ قولىدىكى ئەگرى تاياقنى تارتىۋالدى، بالا چىر - چىر يىغلىغىنىچە داۋۇت قاسساپنىڭ قېشىغا كىرىپ كەتتى.

— يىغلىما بالام، — داۋۇت قاسساپ ئوغلىنى بەزلەشكە باشلىدى، — يىغلىما، ئەۋلىيا بۇۋىم سېنى...

جانا بۇۋى تاياقنى بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ — شىلتاپ يوكەي ئالدىدا تۇرغانلارغا قاراپ ئېتىلدى:

— بۇ جوھۇتنىڭ گۆشىنى ئالماڭلار! ھالال پۇلغا ھارام گۆش... ھوم... قۇربان داۋۇت، ئوت كەتتى! ئوت...

كىشىلەر يېتىراپ قېچىشتى. جانا بۇۋىدىن ھەممە ئادەم ئەيمىنەتتى، قورقاتتى، ئېھتىيات قىلاتتى، ئۇنىڭ دېگىنىنى قىلىپ بېرەتتى، تىللىسىمۇ، ئۇرسىمۇ ئۈندىمەيتتى. دۇكان ئالدى بوشاپ قالدى. داۋۇت قاسساپ ئوغلىنى باغرىغا باسقىنىچە قورقۇپ، سارانسىمگە چۈشۈپ جىم ئولتۇراتتى. جانا بۇۋى تامبىلىنى سالدى، تامبالنىڭ بېغىنى ئەگرى تاياقنىڭ ئۇچىغا چېگدى، تاياقنى ئېگىز كۆتۈرۈپ كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىغا قاراپ يۈگۈردى. پوچاقلىرى تىلىم - تىلىم يىرتىلىپ كەتكەن كونا، مەينەت تامبال تاياقنىڭ ئۇچىدا پۇلاڭلايتتى. چوڭلار بۇ مەنزىرىدىن قىلچە ئەجەبلەنمىدى، ياشلار خىر - خىر كۈلۈشتى، نېمىدۇر دېيىشتى، ئۇششاق باللار ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتى، ئاياللار بولۇپمۇ قىزلار ئۆزلىرىنى چەتكە ئالدى، قاچتى. جانا بۇۋى قويۇق تېرەكلەر ئارىسىدىكى چايخانىغا كەلدى.

— كەلسىلە بۇۋۇم، بىر پىيالە چاي...

— ھوم!... ھوم!... جانا بۇۋى گۆشنى چايخانا ئىگىسىگە تەڭلىدى — بۇ گۆشنى پىشۇرۇپ بەرسىلە، بالامغا...

— ئوبدان... ھازىرلا...

جانا بۇۋى يولىغا راۋان بولدى. ئۇ، تاياقنى بېشى ئۈستىدە پۇلاڭلاتقىنىچە قالايمىقان ۋارقىراپ ئادەملەر ئارىسىغا كىرىپ كەتتى. ئەگرى تاياقنىڭ ئۇچىدىكى تامبال گاھ كوچا ئوتتۇرىسىدا، گاھ ماگىزىن ئالدىدا غىل - پال كۆرۈنۈپ، گاھ يەنە غايىب بولاتتى.

كۈن قىيام بولغان چاغ. قۇياش يەر - جاھاننى ئوتتەك قىزدۇراتتى. چايخانا ئالدى ئاۋات ئىدى. لەمپە ئاستىدىكى كارىۋاتلارنىڭ بىرىدە ئەممەت ھاجى بىر نەچچە مويسىپىت بۇرادىرى بىلەن چايخورلۇق قىلىۋاتاتتى. يىراقتىن جانا بۇۋىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— ھوم، ھوم!... ئوت كەتتى!... ئوت ...

ئەمەت ھاجىنىڭ قولىدىكى پىيالە تىترەپ چېيى داۋۇلغۇپ، تۆكۈلۈپ كەتكىلى تاس قالدى. ئۇ ھەممىشە جانا بۇۋىدىن كۆرۈنۈپ قېلىشتىن قورقۇپ ئۆيىدىن چىقمايتتى، يىراق جانا بۇۋى ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرىۋېرەتتى. ئەممەت ھاجى بۈگۈن زېرىكىپ بازارغا چىققان ئىدى. ئاھ، خۇدا... يەنە شۇ جانا... ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشنىمۇ، ئولتۇرۇۋېرىشنىمۇ بىلەلمەي تەڭقىسلىقتا قالدى. جانا بۇۋى ئۇدۇل چايخانا ئالدىغا كەلدى.

— ھوم، ھوم!... ئەممەت ھاجىمۇ سىلى؟ داپلىرىنى چالمايدىغان بولدىلىمۇ؟ باخشىم، ئەممەت باخشىم... ئەسھابۇلكەھفكە يەنە بارامدۇق؟ ھە، سىلى بارمايلا، مەن بارىمەن، بارىمەن، ئەۋلىيالارغا تاۋاپ قىلىمەن، مەندۇ ئەۋلىيا بولىمەن. ھوم، ھوم... قۇربان داۋۇتقا پۇل لازىم. ھە، پۇل بەرسىلە، مەن ئۇنىمۇ ئەۋلىيالارنىڭ قېشىغا ئاپىرىمەن پۇل، چاققان بولسىلا، پۇل. ئوت كەتتى!... ئوت كەتتى...

— تۈنۈگۈن ئۆيدە....

— ھە، ئىككى موچەن بەردىلە، ھازىر يەنە بېرەلا...

— دەۋېرىدىكەنسەن، يەنە بىر كۈن بېرەي-مەن، ماڭ...— ئەمەت ھاجىنىڭ تاتىرىپ كەتكەن چىرايى بىردىن غوۋزىدە تۈرۈلدى،— بولدى، ماڭ كەت!— ئەمەت ھاجى ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— پۇل بەرسىلە،— جانا بۇۋى قولىدىكى ئەگرى تاياقنى ئۇيان - بۇيان ئايلاندۇردى. مەينەت تامبال ئەمەت ھاجىنىڭ ئۇستىدە شىتىر - شىتىر ئاۋاز چىقىرىپ لەپىلدەشكە باشلىدى. كارىۋاتتا ئولتۇرغان موي‌سىپىتلەر بىر - بىرىگە تەئەججۇپ ئىلكىدە قاراشتى - يۇ، گەپ قىلماي جىم ئولتۇرۇشتى.

— بەرمەيمەن!

تامبال ئەمەت ھاجىنىڭ بېشىغا سۆركە-شىپ نېپىز، ئاق دوپپىسىنى يەرگە چۈشۈرۈ-ۋەتتى، تامبال توختىماي پولاڭلاپ ئۇنىڭ يۈز- كۆزلىرىدىمۇ تەگدى.

— ساراڭ!... نېمە قىلغىنىڭ بۇ؟

— ھۇم، ھۇم!... يەلپۈپ قويدۇم سىلىنى...

جانابۇۋى ئەگرى تاياقنى بىرلا شىلتىپ چايخانا ئوچىقىغا تىقتى. ئەمەت ھاجىنىڭ قېپىدىن چىقىپ كېتەيلا دەپ قالغان يۈرىكى بىر ئاز تىنچلىنىشقا باشلىدى. تامبال دەسلەپ پىرس- پىرس ئاۋاز چىقىرىپ كېيىن لاپىدە ئوت ئالدى، ئوت ئىچىدە قورۇلۇپ كۆيۈشكە باشلىدى. ئوچاقتىن دىماقنى يېرىۋەتكۈدەك ئاچچىق بۇس ئېتىلىپ چىقتى. چايخانا ئىگىسىمۇ، چايخورلار-مۇ بىر -بىرىگە ئەلەملىك نەزەردە قارىشىپ بۇرنىنى ئېتىۋېلىشتى. ئەمەت ھاجى تاپپا-تۇيۇپ دەسسەپ چايخانا ئالدىدىن ئاستا-ئاستا يىراق-لاشتى. جانابۇۋى ئۇنى قوغلاپ يەتتى، بەلبېغى-دىكى مىسۋاكقا ئېسىلغىنىچە سۆرەپ كەلدى.

— ھۇم، ھۇم... خەلقى ئالەم كۆرۈپ تۇر-سۇن، قېنى، پۇل بەرسىلە، قانچىلىك بېرەلا؟ ھاجىم، ياق، باخشى.

ئەمەت ھاجى غال- غال تىترەيتتى، بېشى-دىن، يۈزىدىن، پۈتۈن بەدىنىدىن تەرچىپىل-داپ قويۇۋالاتتى، قىسماق كۆزلىرى خورلۇق، ئاھانەت تۈپەيلى تېخىمۇ قىسىلىپ كەتكەن ئىدى. تېخىچە مىدىرلىماي ئولتۇرغان موي-سىپىتلەردىن بىرى سالا قىلدى:

— ھاجىم، بىرەر موچەن بېرىپ قويسىلا، بولمىسا ئۇ...

— ھازىر يېنىمدا پارچە پۇل يوقتى،— ئەمەت ھاجى قىسىق كۆزلىرىنى جانا بۇۋىگە تىكتى،— ئۇنداق بىشەملىك قىلما، پارچە پۇل يوق، ئەتە كەل.

— مۇناپىق! —جانابۇۋى قەھرى بىلەن ۋار-قىردى، —ھازىر بېرىسەن!...

— ۋا... پارچە پۇل يوق! — ئەمەت ھاجى ئۆزىنى باسالماي جانابۇۋىنىڭ مىسۋاكقا ئېسىلغان قولىنى قېقىۋېتىشكە تەۋەككۈل قىلدى- يۇ، شۇھامان پۇشايمان قىلدى.— ھە، پارچە پۇل... بوۋى، خوش بولاي بوۋى، ئۇنداق قىلما.

جانابۇۋى بىر سېكۇنتچە جىم بولدى- دە، ئاغرىپ كەتكەن قولىغا لېۋىنى باستى، ئان-دىن ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈردى:

— ئىلاھا، ئۆزۈڭ ھەممىنى بىلىپ تۇرىسەن، كۆرۈپ تۇرىسەن، مونۇ ئەمەت باخشى دېگەن بىخىل، مۇناپىقنىڭ پارچە پۇلىمۇ، پۈتۈن پۇلىمۇ يانچۇقچىغا نېسىپ بولسۇن، ئامىن!...

چايخانىنىڭ ئىچى-تېشى تەشۋىشلىك، ۋەھىمىلىك سۈكۈناتقا چۆمدى. شۇ ئارىدا چايخانا ئىگى-سى يېشۇرۇپ، كېزىتكە ئوراپ قويغان گۆشنى جانابۇۋىنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. ئەمەت ھاجى يۇم- يۇم يىغلاۋېتىپ سالما ياقىلىق ئۇزۇن، ئاق كۆڭلىكىنىڭ ئىچ يانچۇقىغا قول سالدى، پۇللارنىڭ بىر قىسمى 100 كويلۇق، بىر قىس-مى 50 كويلۇق ئىدى.

— ھە، مانا 50 كوي، باش- كۆزۈمنىڭ سە-دىقىسى...

— سەدىقە!— كېتىشكە تەمشىلىۋاتقان جانا-بۇۋى چىپپىدە توختاپ ئارقىسىغا بۇرۇلدى،— سەدىقە دېدىڭمۇ؟ ھېي تېخى... سەن ماڭا سەدىقە بەرمەكچىمۇ؟ ئۆزۈمنىڭ پۇلىنى ئۆزۈمگە

سەدىقە قىلىۋاتقىنىمۇ؟ ھۇ پوقساقال باخشى!...

—بولدى، تىللاۋەرمەي ئالە، تەگلىگەندىكىن...

جانابۇۋى قاتتىق قات كېيىۋالغان كۆڭلەكلىرىنىڭ ئېتەكلىرىنى بۇقىرىغا كۆتۈردى، ئەتراپتىكىلەر شۇئان كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن قاچۇردى.

—ھۇم، ھۇم!... مانىڭدىن سوراپ باقاي...

جانابۇۋى ئۇزاپ كەتتى. ئۇچىسىدىكى كۆڭلەكلەرنىڭ بىرى قىزىل تاۋاردىن، بىرى قارا دۇخاۋىدىن تىكىلگەن بولۇپ ئەڭ ئۈستىدىكىسى كۆك سارجا يوپكا ئىدى، ئۇچىسىغا يەنە قېلىن پاختىلىق كەمزۇل كىيىۋالغان ئىدى. ئۇچۇق پاقالچاقلىرى ئاپتاپتا تېخىمۇ ئاق، سۈزۈك كۆرۈنەتتى، سالۋاراپ تۇرغان چۈۋۈق چاچلىرى يۈزىنى، بويىنىنى يېپىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ قەلبىدىكى ئاچچىق ئەلەم، قايغۇ-ھەسرەت يالقۇنى ئالدىدا، يىغان، دادۇ-پەريادلىرىدىن ھاسىل بولغان دەھشەتلىك يالقۇن ئالدىدا ئاسماندا مۇئەللەق تۇرغان قۇياشمۇ مىسكىن ھالغا چۈشۈپ قالغاندەك تۇيۇلاتتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدى گۇرۇلدەپ كۆيەتتى، قانلىرى يالقۇن بىلەن بىرلىشىپ كەتكەن ئىدى، پۈتكۈل جىسمى خۇمدانغا ئايلانغان ئىدى. بۇ خۇمداننىڭ سىرتىدىن ئاچچىق تەر قۇيۇلۇپ تۇراتتى.

—ھۇم، ھۇم!... ئوت كەتتى! ئىچىمدە ئوت كەتتى، يۈرىكىمدە ئوت... قۇربان داۋۇت قېنىمەن بالام! گۆش يە. گۆش... ھۇم! ھۇم!!...

— بىزۋۇم، ئەۋلىيا بۇۋۇم، دوغ ئىچىسىلە.

—دوغ! —جانا بۇۋى ئۇزۇن ئورۇندۇقتا ئولتۇردى. تەرلىرىنى سۈرتتى —مۇز، مۇزنىلا بەرگىنە، بولالمىدىم، ئىچىم قىزىپ... مۇز... ئاھ، ئوت!...

جانا بۇۋى ئۇششاق چوقۇلغان مۇز پارچىلىرىنى ئۇچۇملاپ-ئۇچۇملاپ ئاغزىغا سالاتتى، كاراسلىتىپ چايناپتتى. دوغچى قەدىمكىي غايەت يوغان سۆگەتنىڭ ئاستىنى ئىگىلىگەن ئىدى. سۆگەتنىڭ يېنىدىن بىر ئېرىق كۆپ-كۆك سۇ ئېقىپ ئۆتەتتى. ئېرىق ئۈستىدىكى تاختايلىرى چىرىگەن كونا كۆۋرۈكنىڭ بىر سالاسۇنى سۆگەتكە تاقىشىپ تۇراتتى. كۆۋرۈك ئۈستى قارت تاۋۇكاسىغا ئايلانغان بولۇپ، ئويۇن تازا ئەۋجىگە چىققان ئىدى. پۇل ئۇتقانلار، ئۇتتۇرغانلار پات-پات سوقۇشۇپ يەنە يەسكويىغا چۈشۈپ قالاتتى. كۆۋرۈكنىڭ يەنە بىر سالاسۇنىغا يۆلىنىپ ئولتۇرغان ئالىم دەلدۈش نەيچىلەپ يۆگەلگەن قەغەزگە نەشە دانىلىرى ئارىلاشتۇرۇلغان كۆك تاماكىنى سېلىپ چىگداۋاتاتتى. بالداقلىرى بوشاپ بىر يانغا قىيشىيىپ قالغان سالاسۇن ئۇنىڭ قانسىز چىرايى بىلەن مۇكچەيگەن قامىتىگە تېخىمۇ غەيريي تۈس بەرگەن ئىدى.

—ئاھ... مۇزمۇ دال بولمىدى.

جانابۇۋى بوشىغان قاچىنى يېنىداقو يۇپلا ئىچىدىكى نېپىز، قىزىل تاۋار كۆڭلىكىدىن باشقا كىيىملىرىنى سالدى-دە، ئېرىققا ئۆزىنى ئاتتى. دوغچى، مارۇژنىچى، لەڭپۇڭچى ۋە باشقا ئوقەتچىلەر، ئېرىق بويىدا سەكىدەپ ئولتۇرغانلار، قارت ئويناۋاتقانلار بىرەك جانابۇۋىگە قاراشتى، كۈلۈشتى، ھىجىيىشتى، لەۋلىرىنى چىشلەشتى، ئاھ ئۇرۇشتى، خورسىندى. جانابۇۋى سۇنى شالاپلىتىپ بەدىنىگە، يۈزىگە، بېشىغا چاچاتتى. ئاپئاق پاقالچاقلىرى، سېمىز، سۈزۈك بوتىلىرى كۆزنىڭ يېغىنى بېيتتى. بەدىنىگە چاپلىشىپ كەتكەن نېپىز كۆڭلەك ئاستىدىن كۆزگە ئېنىق تاشلىنىپ، تومپىيىپ چىققان يوغان، مىق-مىق ئەمچەكلىرى، ئەڭ سېمىز كاسىسى... ئۇنىڭ ئەسلىدىكى گۈزەل قامىتىنى نامايەن قىلىپ تۇراتتى.

—ۋاي... قايسىڭ، ئوت تاشلىغان؟... ئوت كەتتى!...

جانابۇۋى سۇدا ئۇگدىسىغا ياتاتتى. كۆكسىگە چۈشكەن تاماكا قالدۇقىنى شارتىلا ئېلىپ سۇغا تاشلىۋەتتى. ئالمان-تالمان سۇدىن چىقىپ ھېچنېمىگە قارىماستىن ئالىم دەلدۈشكە ئېسىلدى. ئەتراپنى نەشىنىڭ

ھىدى قاپلىغان ئىدى.

—ھۇم، ھۇم!... قۇربان داۋۇت سەن ماڭا ئوت قويماقچىمۇ؟ مېنى كۆيدۈرۈۋەتمەكچىمۇ؟ ئوت كەتتى، ئوت... بالام، ئۆز ئاناڭغا چاقچاق قىلما، مەن دېگەن سېنىڭ ئاناڭ. لۈكچەك!...

ئالىم دەلدۈش يۈزلىرىدىكە تېگىۋاتقان تەستەككە چىدىماستىن بېشىنى گىلدىڭلاتقىنىچە ھەدەپ كەينىگە داجىيىتتى. جانابۇۋى ئۇنى كۆۋرۈك لېۋىدىكە قىستاپ بېرىپ بىرلا ئىتتەردى-دە، سۇغا چۈشۈرۈۋەتتى. ئالىم دەلدۈش سۇ ئىچىدە ئۇيان - بۇيان تولغاندى - يۇ، ئورنىدىن تۇرالمىدى، ئۇ مەست ئىدى.

—ئاھ، بالام قۇربانجان!

جانابۇۋى ئاجايىپ بىر چاققانلىق بىلەن ئېرىق لېۋىدىكە كېلىپ سۇغا كىردى، ئالىم دەلدۈشنى تارتىپ تۇرغۇزدى، سۆرەپ چىقىپ دۆڭچىنىڭ ئورۇندۇقىغا ئولتۇرغۇزدى، كىيىملىرى ئارىسىدىن ھېلىقى كۆشنى ئېلىپ، بىر-بىرلەپ تىتىپ ئۇنىڭ ئاغزىغا تىقىشقا باشلىدى. جانا بۇۋىنىڭ كۆزلىرىدە ئانىلىق مېھرى-مۇھەببەتنىڭ مەڭگۈ ئۆچمەس نۇرى پارلايتتى، بۇ نۇر كۆز ياشقا، كۆز ياش بولسا پارلاق نۇرغا ئايلانماقتا ئىدى. نۇر بىلەن كۆز ياش ئۆز ئارا سىڭىشىپ باراتتى.

* * *

—جېنىم بۇۋۇم، ئەۋلىيا خېنىم، مەن بىگۇناھ، مەن ...بۇرۇن داۋۇتقا تەگكەنلىكلىرىدىنى نېمە بىلەي. كېيىن... قارىسىلا، ئۈچ بالامغا ئىچلىرى ئاغرىسۇن، مەن...

—مېنىڭ بالامغا ئىچىڭ ئاغرىدىمۇ؟ ھۇشەقىقە، قېرى جالاپ!... بالام قۇربانجانغا سانىڭ مېگىسىنى يېگۈزۈپ سارالڭ قىلغىنىڭ يالغانمۇ؟

—خۇدا ھەققى! ...ئۇنداق دېمىسىلە، ئالىم ئۆزى ھاراق ئىچىپ، نەشە چېكىپ ...ئالىم يەنە...

—ئالىم ئەمەس، قۇربان دە!...

—ھە، قۇربان... ئۇ ھاراق بىلەن نەشىنى تەڭ...

—يالغان! چىق ئۆيدىن... چىقە!

—بۇۋۇم، مەن بىگۇناھ، مەن... ماڭا ئازار بەرمىسىلە، نېمە دېسىلە شۇنى قىلاي، ھەر كۈنى ئۆيگە كەلسىلە. بارنى سىلىدىن ئايىمايمەن، لېكىن...

—بارنى؟ نېمىنى مەندىن ئايىمايسەن؟ ھىم... بۇ ئۆي، بۇ نەرسىلەر مېنىڭ، ھەممىسى ماڭا تەئەللۇق. بىلەمسەن؟ داۋۇت دېگەن جوھۇتنىڭ، ئەمەت دېگەن مۇناپىقنىڭ، سەن قېرى جالاپنىڭ قىلچە ھەققى يوق، چىقە ئۆيدىن! بولمىسا ئوت قويىمەن، ئوت!...

جانابۇۋى دېۋاندىن لوڭگىدە كۆتۈرۈلدى-دە، مىشىلداپ يىغلاۋاتقان خەلچەمنىڭ چېچىغا كاپپىدە ئېسىلدى، مېھمانخانىدىن ئايۋانغا، ھويلىغا، ئاندىن دەرۋازا سىرتىغا سۆرەپ چىقتى.

—يوقال قېرى قانجىق!...

ئۆي جانابۇۋىگە ئۆكچە قالدى. ئۇ: «ھۇم، ھۇم، قۇربان داۋۇت ھۇم! ئوت كەتتى!» دەپ ۋارقىرىغىنىچە ھويلىدا پىر-پىر چۆرگىلىدى، قوللىرىنى كۆتۈرۈپ ئالىچاكلاپ يۈگۈردى، سەكرىدى، ئاندىن ئۇدۇل مېھمانخانىغا كىردى، دېۋان، ئورۇندۇق، تاماق شىرەسىنى تارتىپ- ئىتتىرىپ يىقىتتى، تامدىكى گىلەملەرنى يۇلۇپ تاشلىدى، ياتاق ئۆيدىكى قات-قات تىزىقلىق يوتقان- كۆرپىلەرنى چۇۋۇپ پەگاغا ئاتتى، ئايۋان سۇپىسىدىكى گىلەملەرنى ھويلىغا سۆرەپ چىقتى، كىچىك رەك بىر پارچە گىلەمنى ھاجەتخانا ئاستىغا پۇرلاپ تاشلىۋەتتى، ئاشخانا ئۆيدىكى چىنە-تەخسىلەرنى بىر- بىرىگە دەستىلەپ بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ يەرگە ئۇردى، رەڭلىك تېلېۋىزورنىڭ قانال كۇنۇپكىسىنى يۇلۇۋېلىپ نەلەرگىدۇ چۆرۈۋەتتى. بۇ ئۇنىڭ داۋۇت قاسساپنىڭ ئۆيىنى ئۈچىنچى قېتىم پاراكەندە قىلىشى ئىدى. كۈن ئولتۇرۇۋاتاتتى. دەرۋازا ئالدىغا كىشىلەر توپلاندى. ھېچكىم ھويلىغا كىرىشكە پېتىنالمايتتى. جانابۇۋى ئۆگزىدىكە چىقتى، ئۇياندىن-بۇيانغا يۈگۈردى، قۇربان داۋۇت! قۇربان

داۋۇت!... دەپ سوزۇپ، قاتتىق ۋارقىرىدى. بىر ئورنىدا تۇرۇپ: «نامەھەقنى ئوقۇيمەن، جىنغا توقۇم توقۇيمەن...» دەپ توزلاپ تۇرۇپ جىنىنىڭ بارىچە سەكرەيتتى. پۇتلىرى ئاستىدىن گۈپ - گۈپ قىلىپ چىققان ئاۋازلارنى دەرۋازا ئالدىدىكىلەرمۇ ئېنىق ئاڭلاپ تۇراتتى. ئۇ بىردەم توختاپ تەرلىرىنى سۈرتەتتى، ئۆگزە چېتىدىكى ئوتۇن، چىت. قومۇشا، ئەسكى كەش ۋە باشقا كېرەكسىز نەرسىلەرنى پەسكە تاشلايتتى. ئۇ خۇددى يوقاتقان ھالدا يېڭى كۆرۈۋېتىپ: «ئوت كەتتى! ئوت كەتتى!...» دەپ ۋارقىرىدى - دە، كىيىملىرىنىڭ ھەممىسىنى سېلىۋەتتى.

— بۇۋىم!... — داۋۇت قاسساپ ھويلىغا كىرىپ داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى، غەزىپىنى تېشىغا چىقىرالمىدى، — ئەۋلىيا، ئۇلۇغ ئەۋلىيا، نېمە ئىش بۇ؟

— كاركىرىما جوھۇت! نېمە ئىشتى، ئويۇن، تىياتىر. بۇ ئۆگزە، ئاۋۇ ئاسمان، ماۋۇ يەر، ئۆي... ھەممىسى مېنىڭ.

— سېنىڭ؟

— ھەئە مېنىڭ، مەن ئالتۇنغا، تىللاغا ئالغان.

— ئىگىنلىرىڭنى كەي، سەت بولىدۇ.

— سەنمۇ ئىگىنلىرىڭنى سالە. شۇنداق دىمىق - ئىسسىقتا ئوت كەتمىدىمۇ ئىچىڭگە؟ ھا - ھا - ھا... ماڭا قارا، مەن ھېلىمۇ چىرايلىقمۇ؟ ئاقمۇ؟ سېمىزمۇ؟ ئەمچەكلىرىم دىگەمۇ؟ خەلچەكنىڭ ئەمچىكى كىندىكىگىچە ساڭگىلاپ تۇرىدىكەن، خۇددى قاسساپنىڭ بىلىمىگە ئوخشاش... لاتا بىلەن چىگىپ ئۈستىگە كۆتۈرۈۋالغىنى نېمىسى؟ مېنىڭچۇ؟ مۇشۇنداق تىك تۇرىدۇ، كۆرۈۋال مانا، ئىچىڭ ئاداپ كەتسۇن.

داۋۇت قاسساپ باياتىن بېرى ئۇنىڭغا قاراپ تۇرغان بولسىمۇ، كۆزلىرى تېخى ھازىرلا ئۇنىڭ قىپيالىڭاچ قىياپىتىنى كۆرۈپ قالغاندەك ئىتتىك يەرگە قاراۋالدى. جانابۇۋى كىيىملىرىنى كىيىپ پەسكە چۈشتى. دەرۋازا ئالدىدا تۇرغانلار ئاللىقاچان تارقاپ كەتكەن ئىدى.

داۋۇت قاسساپ بىلەن جانابۇۋى ئايۋان سۇپىسىدا، پالاس ئۈستىدە روبىرو ئولتۇرۇشاتتى. دېرىزىدىن كەچكى شەپەق نۇرى چۈشۈپ تۇراتتى. داۋۇت قاسساپ ئۆزىنى قاتتىق تۇتۇۋالغان بولۇپ ئاۋازى تەمكىن، سۆزلىرى سىلىق، بوش ئىدى.

— قارا، بۇۋىم جانا، سەن پەيدا بولغىلى ئۈچ يىل بولدى، شۇندىن بۇيان...

— يالغان!... — جانابۇۋى ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى، — سەندە ئىمان بولمىغاچقا يالغان سۆزلەۋاتىسەن، — جانا بۇۋى داۋۇت قاسساپقا يېقىنراق سۈرۈلدى، — مەن پەيدا بولغىلى 39 يىل بولدى، 39 يىل...

— مەن... مەن ماۋۇيۇرتقا دەۋاتىمەن، كېپىنى بۆلمە. ھە، سەن كەلگىلى ئۈچ يىل بولدى، شۇندىن بۇيان مېنىڭ، ئائىلەمنىڭ ئارامى بۇزۇلدى، بىر كۈنمۇ تىنىچ ئۆتمىدۇق، ھەمىشە دەككە - دۈككىدە...

— جوھۇت، ئارامىڭنى مەن بۇزمىدۇم، — جانابۇۋى يەنە يېقىنراق سۈرۈلدى، — دۇنيا ۋەسۋەسىدە، پۇل كويىدا، بايلىق دەردىدە يۈرگەن ئادەمنىڭ كۆڭلى ئارام تاپمايدۇ، خاتىرجەم ئويناپ - كۈلەلمەيدۇ، كېچىسىمۇ ئۇخلىيالمايدۇ، ھەتتا يېنىدا ئۆز خوتۇنىنىڭ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ، تولغىنىپ ياتقىنىنىمۇ ئۇنتۇپ قالىدۇ، ئاخىرى خوتۇنى تالاغا قارايدۇ، جالاپلىق قىلىدۇ، خەلچەك شۇنداق...

داۋۇت قاسساپ ئېغىر خۇرسىندى:

— ئۇنچىۋالا دەپ كەتمە، سەن ياسىرتتا، يا ئۆيدە بىزگە كۈن بەرمىدىڭ، جاندىن تويغازدىڭ.

— سەن ھېچنېمىگە تويۇپ ئۆتمەيسەن، داڭمۇ شۇنداق...

— نېمە دېسەڭ دە، سېنىڭ تۈپەيلىڭدىن يابىر

ياقىلا كۆچۈپ كېتەلمىدۇق، يا خاتىرجەم...
— كۆچۈسەن، ھامان بىر كۈن كۆچۈسەن.
— نەگە؟ — داۋۇت قاساپنىڭ دىمى بوغۇلۇپ ئاۋازى ئاران چىقتى، — ئۇنداق... بىزنى قارغىما، كۆچسەك كۆچەرمىز، لېكىن نەگە...
— جاھاننىڭ ئېتەكى كەڭرىكەن، مەن جىق يەرلەرنى ئايلاندىم، سەنمۇ ئايلىنىپ كەل.
— ئۇنداق دېمە. نەچچە ۋاقىتتىن بېرى بىزگە سالغان زۇلمىڭ ئازمۇ؟ ئەمدى... ئاران سالغان ماكانىمدا ئامان خۇدا ئولتۇرغىلى قوي، بۇۋى...
— تەقدىر قەلىمىدە پۈتۈلگەننى كۆرىسەن، داۋۇت قاساپ بىلىپ قوي، تەقدىر قەلىمىدە پۈتكەننى...
— ئاھ، خۇدا! — داۋۇت قاساپنىڭ بېشى ئالدىغا ساڭگىلىدى، — بىز ۋەيران بولامدۇق؟ جانا بىر كەپنى ئېيتاي، جەزمەن... سەن ساراڭلىقىڭنى تاشلا، تۈزۈك يۈر، بولدى، مەن خەلىچىمنى قويۇۋېتىپ سېنى... خەق نېمە دېسە مەيلى، سېنى...
— مۇناپىق!
ئايۋاننىڭ تورۇسى غۇلاپ چۈشكەندەك تۇيۇلدى. داۋۇت قاساپ دەھشەتلىك قورقۇنچ ئىچىدە تۈگۈلۈپ - تىترەيتتى. جانا بۇۋى تېخىمۇ يېقىن سۈرۈلۈپ كېلىپ ئۇنىڭ ياقىسىدىن ئالدى:
— ھەي مۇناپىق، جوھۇت، مەن كىم؟
— ئەسلىدە مېنىڭ خوتۇنۇم.
— قۇربان كىمنىڭ بالىسى؟
— ئىككىمىزنىڭ...
جانا بۇۋى ئۇنىڭ ياقىسىنى تېخىمۇ چىڭ سىقتى. داۋۇت قاساپنىڭ رەڭگى ئۆچۈپ مۇردىغىلا ئوخشاپ قالغان ئىدى. تورۇستىكى لامپۇچكا بارا - بارا سۇسلىشىپ كېتىۋاتقاندەك ئايۋان ئىچى خىرە قاراڭغۇ كۆرۈنەتتى.
— ئىمانسىز جوھۇت، مېنى بىلىسەن، مەن ئەسلىدە ياشلىقىمدا قاش - كۆزلىرىم جايىدا، كېلىشكەن قىز ئىدىم، يىگىتلەرنىڭ يۈرىكىگە ئوت سالغۇدەك چىرايلىق جانان ئىدىم. سەن ماڭا ۋاپاسىزلىق قىلدىڭ، دېمەك - دۇنيالىرىمنى ئوغرىلاپ كەتتىڭ، بالامنى نابۇت قىلدىڭ. كېيىنچۇ؟ كېيىن بىلمەي، ئوقماي مۇناپىق داداڭغىمۇ خوتۇن بوپتىمەن. ھەر ئىككىڭ ئىمانسىز ھايۋان... ئەمدى، ھىم، ئەمدى سەن مەن بىلەن قايتا ياراشماقچى، مېنى ئالماقچى. مەندىن قورقۇپ شۇنداقمۇ؟ ساڭا ئوخشاش خۇدادىن قورقمىغان ئاسىي بەندە مەندىن قورقامتىڭ؟ ھۇ لەنەتگەردى. بوپتۇ، قورق، تازا قورق. ھەممىڭ مېنى خاراب قىلىشتىڭ. خەلىچەك جالاپ بالامنى ئۆگەيلەپتۇ، خورلاپتۇ، ئۆيىگە پاتقۇزماپتۇ، سانىڭ مېڭىسىنى يېگۈزۈپ ساراڭ قىلىپ قويۇپتۇ. ئەمدى قورق، تازا قورق. كۆرىسەن، ھەر قايسىڭنى بۇ دەرگاھتا يۈز كۆتۈرۈپ يۈرگۈسىز قىلىۋېتىمەن.
— ئوبدان جانا، ئۇلۇغ جانا... — داۋۇت قاساپ پىخىلداپ يىغلىۋەتتى، — رەھىم قىل، بىز گۇناھكارمىز، مال دېسەڭ مېلىمنى، جان دېسەڭ جېنىمنى بېرەي... باللىرىمنى، دادامنى كۆپ ئالغىلى قوي. جېنىم جانا، ئۇلۇغ ئەۋلىيا...
— مال ئالىمەن!
— راستمۇ؟
داۋۇت قاساپ ئۆزىگە ماس كەلمىگەن بىر چاققانلىق بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ مەخسۇس خانىسىغا كىرىپ كەتتى، ئاز ئۆتمەي جانا بۇۋىنىڭ ئېتىكىگە بىر چاڭگال تىللا تۆكۈلدى:
— قېپقالغىنى شۇ، ئالغىن...
— جېنىڭنى ئالىمەن! جېنىڭنى... — جانا بۇۋى ئېتىكىنى بىرلا سىلكىپ تىللالارنى يەرگە چېچىۋەتتى، — ئالتۇن دېگەن پۇق، ئادەمنىڭ ئەقلىنى بۇلغايدۇ، مەن جېنىڭنى ئالىمەن!
داۋۇت قاساپ يەرگە گويىدە يىقىلدى. جانا بۇۋى ھويلىغا چىقتى. ئەمەت ھاجىنىڭ خاس ئۆيلىرىنىڭ چىرىغى ئاللىقاچان

ئۆچكەن بولۇپ، داۋۇت قاسساپنىڭ بالىلىرى چوڭ دادىسى ئەمەت ھاجىنىڭ ئۆيىدە يېتىشقان ئىدى. خەلچەمنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلگىلى بولمايتتى.

— ھۇم! ھۇم!... — جانا بوۋاي قاراڭغۇ ھويلىدا سەكرەپ ۋارقىراشقا باشلىدى، — قۇربان داۋۇت، قۇربان داۋۇت!... ئوت كەتتى، ھۇم! ... قېنى سەن بالام؟ سېنى تاپىمەن بالام، ئۆيۈڭگە ئەكىلىمەن بالام، — جانا بوۋاي چۆرگىلەپ - پىرقىراپ كېلىپ ئەمەت ھاجىنىڭ ئىشىكىنى زەرب بىلەن تەپتى. ئىچكىرىدىن كىچىك بالىلارنىڭ قورقۇپ يىغلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. — جىنىمگىنى ئالىمەن ئەمەت باخشى، جىنىمگىنى ئالىمەن! ئاۋۇ كۈنى چايخانا ئالدىدا ئىككى مىچەن بىردىشكە چىدىمىغانتىڭ، خوپ بولدى، مىنىڭ ئىككى يۈز كويي پۇلۇمنى يانچۇقچى ئاپتۇ، خوپ بولدى، خوپ... ھۇم، ھۇم! ھۇم!... جىنىمگىنى ئالىمەن، ھۇم!...

تۈن ھاۋاسى سالقىن، راھەت ئىدى. ئاشخانا، بوتكا، دۇكانلار ئاللىقاچان تاقالغان ئىدى. قېرى سۆگەت تۈۋىدىن ئېقىپ ئۆتكەن ئېرىق سۈيىلا شىلدىر - شىلدىر قىلىپ تۈن جىمجىتلىقىنى بۇزۇپ تۇراتتى. يىراقتىن، سۆگەت تۈۋىدىن پىلىلداپ ئوت ئۇچقۇنى كۆرۈندى. جانا بوۋاي ئېرىقنى بويلاپ ئالچاڭلاپ دەسسەپ ئوغلىنىڭ ئىسمىنى توۋلىغىنىچە كېلىۋاتاتتى. نەشىنىڭ قاڭسىق ھىدى جانا بوۋىنىڭ دىمىقىنى غىدىقلىدى.

— ھۇم! ھۇم!... ئاغزىڭغا ئوت قالاۋاتامسەن بالام؟ ئوت كەتتى! ئاغزىڭغا ئوت كەتتى بالام. ئوت...

جانا بوۋاي مەست ئولتۇرغان ئالىم دەلدۈشنىڭ قولىدىكى تاماكىنى ئۇرۇپ چۈشۈرىۋەتتى، سىلكىپ - تارتىپ ئورنىدىن تۇرغۇزدى.

— ئاھ، بالام، جىگىرىم - پارەم ... جانا بوۋىنىڭ پەريادى كېچە ئاسمىنىغا سىڭىپ كەتمەكتە ئىدى، — مېنى مۇشۇ ھالغا، مۇشۇ كويغا سالغان ئاشۇ داداڭ دېگەن جۇھۇت، سېنىمۇ مۇشۇ كويغا سالغان ئاشۇ داداڭ دېگەن... ئاھ، باغرىم!... بەختسىز ئوغلۇم...

ئەسىرلەردىن بۇيان چۆلدەرەپ ياتقان قۇمياردا تراكتور تاتىلداشقا باشلىدى. گۇڭشې مەسئۇللىرى بۇ قاقاس يارلىقنى تۈزلەپ ئالجىلىق باغ بىنا قىلىشقا تۇتۇش قىلغان ئىدى. تراكتورچى ياشقىنا يىگىت ئىدى. يۈز - كۆزىنى توپا - چاڭ باسقان بولسىمۇ كىشىگە ھامان يېقىملىق كۆرۈنەتتى. تراكتورنىڭ تاتىلدىغان ئاۋازى كېچىدىمۇ توختىمايتتى. بىر كۈنى كەچقۇرۇن ئۇنىڭ يېنىغا ئېگىز بويلۇق، ئورۇق، قاتاڭغۇ بىر ئادەم كەلدى، يېنىدا ئوماققىنا بىر قىز غالتەكنىڭ دەستىسىنى تۇتۇپ تۇراتتى.

— ئوغلۇم، سوپۇنمۇ، كۆكۈت، كىرىسىنمۇ نېرىمىلىق، ھېچ نەرسە يېتىشمەيدۇ، قاراڭغۇدا قالدۇق، ياغدىن تۆت تېيىم...ساۋاب بولار...

— ياغ ماڭىمۇ نورمىلىق، — تراكتورچى يىگىت قىزنىڭ مۆلدۈرلەپ تىكىلىپ تۇرغان قارىقاتتەك قاپقارا كۆزلىرىنى كۆرۈپ شۇ ھامان كېپىنى ئۆزگەرتتى، — شىشە بارمۇ؟

جانانىڭ ئۆيىدە سالياركا قويۇلغان جىنچىراغ تۈتەپ ئىس تارتىپ يېنىشقا باشلىدى. جانان دەسلەپ شىشە، كېيىنچە سۇلياۋ تۇڭ كۆتۈرۈپ قۇمىيارغا كېلىدىغان بولدى. دادىسى مەھەللىدە كىشىلەرگە مەخپىي ھالدا سالياركا ساتتى. تراكتورچى يىگىت يوقسۇل دېھقانغا كۆرسىتىۋاتقان شاپائىتى ئۈچۈن جانانىنى كۈندە دېگۈدەك كۆرۈپ تۇردى. سالياركا ساتقان پۇلغا ئالغان ئاددىي لېكىن گۈلى چىرايلىق رەخت جانانىنىڭ ئۇچىسىغا چىقتى. تراكتورچى يىگىت ئۇنىڭغا يەنە ئۈچ كويلۇق سۇلياۋ كەش، تۆت كوي ئاتمىش پۇڭلۇق باش ياغلىقتىن بىرنى سوۋغا قىلدى. ياش يۈرەكلەر بىر - بىرىگە تەلپۈنەتتى، كۆزلەر ھەممىنى ئېنىق سۆزلەپ تۇراتتى. بىر كۈنى جانانىنىڭ ئۆيىگە

كۆكشى ئىنقىلابىي كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى كەلدى.

— تراكتورچى يىگىت مېنىڭ تۇغقىنىم، مېنى پاناھ تارتىپ يىراق يۇرتىمىزدىن كەپتىكەن، ئىش تېپىپ بەردىم. ئەمدى ئاتا – ئانا ئورنىدا بېشىنى ئىككى قىلىپ قوياي دەيمەن، سىلىنىڭ قىزچاقنى...

— ئوبدان، سىلىدىن بالا ئايامدىغان.

قەرزگە بوغۇلۇپ ئۆزىنىمۇ سېتىۋەتكۈدەك ھالغا چۈشۈپ قالغان بىچارە دېھقان قىزىنىڭمۇ بولسا قاپ – تاغاردىن قۇتۇلۇپ ياخشىراق كۈنگە ئېرىشىشىنى ئارزۇ قىلىپ مۇدىرغا جان دەپ رازىلىق بىلدۈردى. ئۇ چاغدا شوپۇر ئېتى بار ھەر قانداق ئادەمگە ھەممە ھەۋەس قىلاتتى. بىر كۈنى جانان خۇپتەن ۋاقتى بىلەن قومىيارغا باردى. ئىككى تىزىق مېغىزنى تراكتورچىغا بېرىپ، بىر تۈگ سالىيارىكا ئېلىپ ياندى. تراكتور يېقىنلا بەردە تاتاتلايتتى. جانان بىر ئىچكى ھنايا جان، خۇشاللىق ئىچىدە بەخت تۇيغۇسىغا چۆمۈلۈپ كېلىۋاتاتتى. يولىدىن ئېزىپ قۇم، داڭگال دۆۋىلىرىدىكە پۈتلىشاتتى، يىقىلاتتى. قومىيار بارا – بارا تۇسىنى ئۆزگەرتىپ كەڭ تۈزلەڭلىككە ئايلىنىۋاتاتتى. جانان كېتىۋېتىپ يەنە يىقىلىپ چۈشتى، ئۇنىڭ پۇتى قاتتىق، يوغان بىر نەرسىگە تەگكەن ئىدى. ياغ تۈگى نەلەرگىدۇ قاڭقىپ كەتكەن، كۆز ئالدىدا بولسا ئۇششاق تۈگىمىگە ئوخشاش بىر نەرسە پارقىرايتتى، پۇتلىرى ئاستىدا يوغان بىر كوزا – ساپال كوزا ياتاتتى. جانانىنىڭ كۆزلىرى قامىشىپ كەتتى. ئالتۇن – تىللا دېگىنى شۇمىدۇ؟ داۋۇتنى قىچقىرايمۇ، ئۇ كۆرمەي قاپتۇ – دە، ياق، ئاۋۋال دادامغا كۆرسىتەي، بىچارە دادام... جانان قۇم ئۇستىدە چېچىلىپ ياتقان نەرسىلەرنى تېرىپ كوزىغا سالدى – دە، كۆتۈرۈپ ئۆيىگە كەلدى. شۇ ۋەقە بولۇپ ئۈچ كۈندىن كېيىن شوخ، مۇلايىم يىگىتنىڭ جۇشقۇن، سەمىمىي مۇھەببىتى جاناننى بەخت – سائادەت دەرياسىغا غەرق قىلدى. ئۇنىڭ مۇسىنگەمۇسىن قوشقان ئاددىي، ئەرزان باھالىق تويلۇق كىيىملەر مەھەللىدىكى بالاغەتكە يېتەكەندىسىمۇ يالىڭاياغ يۈرىدىغان قىزلارنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋەتتى، جانانىنىڭ گۈزەللىكىمۇ كامالەتكە يەتتى... قوربان ھېيت كۈنى تۇغۇلغان ئوغلى قوربانجان ئىككى ياشقىمۇ كىرىپ قالدى. بىر كۈنى دادىسى كۆكشىغا – قىزىنىڭ ئىككى ئېغىزلىق ئۆيىگە ئۆڭ – سېلى ئۆچكەن ھالدا كىرىپ كەلدى.

— جانان!... ھېلىقى نەرسە جايىدا يوق. ھېلىقى...

— ھە! ... – جانانىنىڭ تىنىقى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. – نېمە دېدىڭ؟ ياق... دادا چوقۇم...

— مەن، ئاناڭ. سەن – ئۈچىمىزلا بىلەتتۇق، يەنە... ياق، سەن داۋۇت ئاخۇنغا تىنغان ئوخشايسەن.

— ھە!... ھەئە، ياق... – جانان لاغىلداپ تىترەشكە باشلىدى، كۆزلىرىگە قاراڭغۇچىلىق تىقىلدى، – ھەئە. دادا... مەن...

— ھۇ ئەقىلسىز ھايۋان! ئېشەك...

قوربانجان ئۆيدە قالدى، جانان دادىسىنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ ئۆيىگە كەلدى. ئىشىك تاقالدى، تۈڭلۈككە سېلىنغان ئارغامچا جانانىنىڭ كۈندىن – كۈنگە تولۇپ يېتىلىۋاتقان نازۇك، چىرايلىق لېكىن پەشۋا – تېپىكلەردىن ئازابلانغان تېنىنى ئاران كۆتۈرۈپ تۇراتتى.

— نېمىشقا دەيتتىڭ، ئېشەك ... نەچچە ئەۋلادىمىز خەجلەپ تۈگىتەلمەيدىغان شۇنچە كۆپ دەپنە – دۇنيانى يوقاتتىڭ. ھۇ ھايۋان... توڭگۇز ... بىزنى خارابلىقتا ئۆتسۇن دېدىڭمۇ؟ خۇدايىم بەرگەن مال – دۇنيانى ئۆتەپ تېشىپ بىر نائەھلىگە دەپ قويۇپ ... چىق! ئۆيدىن چىق! كۆزۈمدىن يوقال! ... لاللا ئىتتەك بىر بۇردا نانغا، بىر پارچە سۆڭەككە زار بولۇپ ئۆت!

جانان يىلىناتتى، چىرقىرايتتى، دادلايتتى،

www.uyghurkitap.com

دادىسىدىن رەھىمدىللىك، ئىنساپ، شەپقەت تىلەيتتى. بولمىدى، ئاخىرى ئۆزىگە ئۆلۈم تىلەشكە باشلىدى. ئۇ ئۆيىدىن قانداق چىققىنىنى بىلمەيتتى. يىراقتىن ئاتىسىنىڭ يىغىسى ئاڭلىناتتى. جانان كۆكشىگە كەلدى، ئۆيگە كىردى، قۇربانجان يوق.

— داۋۇت ئاخۇن بالامنىڭ مىجەزى يوق، دوختۇرغا ئاپىردىم، دەپ ناھىيە تەرەپكە ماڭغان.

جانان بۇ گەپكە ئىشەنمىدى ۋە ئۇنىڭغۇ شۇ مىنۇتتىن ئېتىبارەن يۇرتتىن ئىزى ئۆچتى. ئۇ بىر تال قۇرىغان، جانسىز قاقاقتا ئايلاندى. ھاياتنىڭ رەھىمسىز شامىلى ئۇنى بىپايان زېمىننىڭ ھەممە يېرىگە ئۇچۇرۇپ باردى. ئاردىن نۇرغۇن يىللار ئۆتۈپ كەتتى، كۆپ نەرسىلەر ئۇنتۇلدى، بىراق جانابنىڭ تەقدىرىنى ئۆزگەرتىۋەتكەن ئاشۇ ئىش ئۇنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلمىدى. ئېسىگە كەلگەن ھامان ئۇنىڭ تەلۋىلىكى، سارائىلىقى تۇتۇپ، ئەسەبىيلىشىپ ئالا - چۇقان كۆتۈرەتتى.

شالاڭ يۇلتۇزلار كۆكتە سۇس جىمىرلاپ تۇراتتى. جانابۇۋى ئالىم دەلدۈشنى دەرۋازىدىن يېتىلەپ كىردى.

— ھۇم! ھۇم! ... قۇربان داۋۇت كەلدى، ھۇم. ھەي داۋۇت دېگەن جەھۇت، تىردىكمۇ، ئۆلۈكمۇ سەن؟ ئوغلۇمنى ئەكەلدىم، يەنە ھەيدەپ چىقارساڭ جېنىڭنى ئالىمەن. ھەي دەلدۈش، سىلاڭ، جىگىرىم، پارەم، كۆز نۇرۇم ... — جانابۇۋى ئوغلىنىڭ ئېگىزدىن تۇتۇپ پېشايۋان تۆۋرۈكىگە بېشىنى دوقۇسلىتىپ ئۇردى، — ئۆيۈڭ مۇشۇ، مۇساپىرلىق، ماكانسىزلىق، سارائىلىق مەن بىلەنلا كەتسۇن. ماڭە، ئۇخلا ... ھۇم! ھۇم! ... مەن كەتتىم، ھۇم! ئوت كەتتى! ئوت...

* * *

دىمىق، تىنچىق ھاۋا يېنىپ، تەبىئەت ۋە ھاياتلىق باشكۆزنىڭ ئارامبەخش قۇچىقىدا ھوزۇرلىنىۋاتاتتى.

جانابۇۋى جامە دەرۋازىسى يېنىدىكى سەيپۇڭخانىغا كىرىپ كەلدى. قىز - ئوغۇل شاگىرتلار قورقۇپ، ئىشلىرىنى تاشلاپ بۇلۇڭغا قىستىلىپ چۇقان كۆتۈرۈشتى.

— ھۇم! ھۇم! ... ئۇستاڭ قېنى؟ ئۇستام ... جۈمە نامىزىدا ... بۈگۈن جۈمەمۇ؟ ھۇم ... ئوت كەتتى، ھۇ سەتلەر، ئالۋاستىلار، — جانابۇۋى قىزلارغا قاراپ قاقاقلاپ كۈلدى، — نەردىكى چىرايلىق سەن نېمىلەرنىڭ؟ قۇربانجان بالامغا قايسىڭ تېگىسەن؟ سەت ھىجىيىشىدا، كېلىش ... كۆڭلىكىمنى سۆكۈپ تامبال تىكىپ ...

جانابۇۋى ئۇچىسىدىكى كۆلى ئۆڭگەن كونا ئەتلەس كۆڭلەكنى سىلاپ چەتتىمەك تۇرغان، باشقىلىرىدىن سەل چوڭراق بىر قىزنىڭ ئالدىغا ئاتتى. شاگىرتلار دەسلەپ ھاڭ - تاڭ قېلىشتى، سېكۇنت ئۆتمەي ئېسىنى يىغىشىپ تام تەرەپكە قاردۋېلىشتى. سەيپۇڭخانا گويا ئومۇسسىزلىق بىلەن تولغان ئېچىنىشلىق دۇنياغا ئايلىنىپ قالغاندەك تۇيۇلدى. ئاغزىدىن ئانا سۈتى پۇراپ تۇرغان سەبىي قىزلار، تېخى خىيال كىرمەگەن يىگىتلەر بۇ ھالدىن نېمە قىلىشنى بىلەلمەي قېينىلاتتى. جانابۇۋى قىسقا پۇچىقاقلىق تامبال بىلەنلا قالغان ئىدى. چۇۋۇق، چىگىشلەشكەن چاچلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، قەلەمقاشلىرى، ئۆتتەك يېنىپ تۇرغان ھەم قەھرلىك، ھەم ئويناق كۆزلىرى، ئىخچام، يۇمىلاق يۈزى، ئاپئاق، سىلىق يەلكىلىرى ئەسلى گۈزەللىكىنى ساقلاپ قالغان ئىدى، قومۇرىدەك يوغان ئەمما چىڭ ئەمچەكلىرى ئۇنىڭ بەستلىك قامىتىگە يارىشىپ تۇراتتى، رەھىمسىز يىللار، جاپا — مۇشەققەت ئۇنىڭ پېشانىسىگە، كۆز قۇيرۇقلىرىغا ئاز - تولا ئىنچىكە، قىسقا سىزىقلارنى ھەدىيە قىلغان بولسىمۇ، رەڭگى ئەسلىدىكىدىن سەل قارايغان بولسىمۇ، بۇ ئۇنىڭ گۈزەللىكىگە ئۇقسان يەتكۈزەلمەيتتى، ھەممە نۇقسان ئۇنىڭ بەختسىزلىكىدە،

ئامراتىلىقىدا، ئازغۇن - ساراڭلىقىدا ئىدى.

- بول، چاققان تىك. ھازىرلا كىيىمەن.

جۈمە نامىزى ئاخىرلاشتى. سەيپۇڭ ئۇستام كىرىپ جانا بوۋىنى كۆرمىگەندەك ئۆز ئىشىغا ئولتۇردى. جانابوۋىنىڭ كۆزلىرى سىرتتا - بىر - بىرلەپ تارقىلىۋاتقان جامائەتتە ئىدى. ئۇ ئىزدىگەن ئادەم كۆرۈنمەيتتى. ناھايەت پېشىن نامىزىنى ئوقۇپ بىر يولى قايتقانلار سەينادا كۆرۈنگەن ھامان جانابوۋى ئۆزىنى سىرتقا ئاتتى.

- ساراڭ! ... قېچىڭلار ... بىھايا ساراڭ ...

ئەمەت ھاجى قاچالمايتتى، قاچسا جانابوۋى - جانا ئەۋلىيا قارغايتتى. كىشىلەر ئۇنىڭ قارغىشى ئۆتىدۇ، دېيىشەتتى. جانابوۋى ئەمەت ھاجىنىڭ سەللىسىنى يۇلۇپ ئالدى، چۇۋۇدى، ئاندىن ئۇنى ئەمەت ھاجىنىڭ بوينىغا سالدى، سەللىنىڭ ئىككى ئۇچى جانابوۋىنىڭ قولىدا ئىدى.

- ھۇم! ھۇم! ... جانانى بوزەك قىلغاننىڭ سازايى، - جانابوۋى ئەمەت ھاجىنى سۆرىگىنىچە سەينادا ئايلىناتتى، - بەختسىز، مۇساپىر، ئاجىز بەندىنى خورلىغاننىڭ سازايى، باخشىلىق قىلىمەن دەپ باشقىلارنى ئالدىغاننىڭ سازايى، ھارام دۇنيانى خەجلەپ ھەج قىلغاننىڭ سازايى، سازايى ... !

بۇ ھەسرەت - نادامەت بىلەن ئېيتىلغان يۇقىرى ئاۋازلىق خىتابلارنى كىشىلەر ئاڭلاپ تۇراتتى. ئەمەت ھاجى بېشىغا چۈشۈۋاتقان كۈلپەتلەرگە ياۋاشلىق بىلەن تەن بېرىۋاتاتتى. ئۇنى قۇتقۇزۇۋېلىشقا ھېچكىم جۈرئەت قىلالمايتتى. كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە ئەۋلىيا ھەممىدىن قۇدرەتلىك ئىدى. ئەۋلىياغا تىل تەگكۈزۈش، قول ياندۇرۇش جىمى بالا - قازانىڭ باشلىنىشى ئىدى. بىر ئايال يۈگۈرۈپ بېرىپ يېلىنىڭ پىلاتىسىنى جانابوۋىدىكە كەيگۈزۈپ قويدى، شۇنداقتىمۇ تۈگىمەسى ئېيتىلـ

-مىگەن پىلاتىدىن ئۇنىڭ لىغىلداپ - سىلكىنىپ تۇرغان ئەمچەكلىرى، قورساقلىرى ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

- مۇناپىق باخشى! - بۇ ئاۋاز ئەمەت ھاجىغا ئاران ئاڭلاندى، - ھەممە گەپنى خالايىق ئالدىدا دېيىشەمدۇق - يا؟

- ئەۋ ... ئەۋلىيا سەن، ئۇلۇغسەن، - ئەمەت ھاجىمۇ شىۋىرلاپ جاۋاب بەردى، - نېمىدېگەن ئار - نومۇس بۇ؟ نومۇسقا ئۆلتەردىڭ. بۇ دەرگاھ ھارام بولدى ماڭا. ياق بۇ يەردە ئەمەس، ئادەم يوق يەردە نېمە دېسەڭ، نېمە قىلساڭ مەيلى، ئاھ، خۇدا ... گۇناھكار بەندەڭمەن ...

- خوجا پەقىرىدىن خوجامنىڭ مازىرىغا، گۇمبەزگە ...

- دوزاخقا دېسەڭمۇ باراي ... جانا مېنى شەرمەسار قىلما.

مەغلۇب ئالدىدا، مەھكۇم كەينىدە، ئىككىيلەن بازار كوچىسىدىن ئۆتتى، ئۇششاق باللار، قىسمەن ياشلار خېلى يەرگىچە ئەگەشتى.

تەقدىر شامىلى جانانى خەس كەبى ئۇچۇرۇپلا يۈردى. ئۇنىڭ سەرگەردانلىق ھاياتى داۋام قىلماقتا ئىدى. كېچىنىڭ ھوزۇر - ھالاۋەتلىك دەملىرىدە، تېپىۋېلىپ دادىسىغا بەرگەن كوزىنىڭ تەگە كۆمۈلگەنلىكىنى ئېرىدغا ئېيتىپ قويدى. شۇ ئىش تۈپەيلى ئۇنىڭ بېشىغا دەھشەتلىك ئازاب - كۈلپەت چۈشتى، ئۇنى ئاز دەپ جانىجىگەر ئوغلىمۇ كۆزىدىن غايىب بولدى. داغ - ھەسرەت ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئەزدى. يىللار ئۆتتۈۋەردى. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇتۇغ - ئەلەم كۆتۈرگەن تاۋابچىلارغا ئەگىشىپ تەكلىماكان قۇملۇقى ئىچىگە جايلاشقان مەشھۇر مازار «ئوردىخان پادىشاھىم» غا باردى. قۇم بارخانلىرى ئارىسىدىكى سۆرۈلۈك، ھەيۋەتلىك خانىقادا ئەلقاتارى تىلاۋەت قىلدى. لېكىن ئۇ خۇدادىن ئۆزگە

نېمە تىلەيدىغانلىقىنى چۈشەنمەيتتى. داشقازاننىڭ چالا قايىنىغان ئۈمىچىنى ئىچتى. «دوست بولىقىم» نىڭ شىپالىق سۆيگىنىمۇ ئېغىز تەگدى. سەرسانلىق تۇرمۇش تۈپەيلى جۇلجۇل كىيىم ئىچىدە سېھرى كۈچىنى يوقاتقان بولسىمۇ، گۈزەللىكى ساقلىنىپ قالغان بەدىنىنى قۇمغا كۆمدى. باخشىلار سان - ساناقسىز ياغاچ - بادىرىلاردىن ياسىلىپ، ئۇچى پەلەككە تاقىشاي دەپ قالغان مۇنارغا يامىشىپ چىقىپ ئالا - بېشىل تۇغ - ئەلەملەرنى باغلىماقتا ئىدى. جانان ھەيرانلىق، قورقۇنچ ۋە نامەلۇم ئۈمىد ئىلكىدە تۇرۇپ مۇنارغا كۆز تىكەتتى. ئەتراپنى سانسىز داپلاردىن چىققان ئاۋازلار قاپلاپ كەتكەن ئىدى.

— خېنىم ... ئۇ ... ئۆزلىرى ...

— تىلەمچىمەن، — جانان قىسقا ساقاللىق، قىسماق كۆزلۈك باخشىنىڭ نەشە كەيپىدىن سارغايغان يۈزىگە قاراپ قويدى.

— ياق، تىلەمچى ئەمەس، سىلى ... سىلى ئەسلىدە، ئەجەبمۇ ... — باخشى چىرايلىق كۆزلەرگە، خۇشپىچىم بەدەنگە تىكىلىۋېتىپ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى دېيەلمىدى. دولىسىدىكى خورجۇننى جانانىڭ ئالدىغا تاشلىدى، — ھېلى كېلىمەن ...

باخشى مىغ - مىغ ئادەملەر ئارىسىغا كىرىپ غايىب بولدى. جانان ناتونۇش، خەيرىخاھ باخشىنىڭ ئامانىتىنى ناماز دىگەرگىچە ساقلىدى. قورسىقى ئاچتى. خورجۇننىڭ بىر كۆزىدە قانداقتۇ قېلىن، چەت - چۆرىلىرى قىيىلغان، پەرمۇدە كىتابلار بار ئىدى، يەنە بىر كۆزىدە بولسا قاتلىمىمۇ، زاغرىمۇ، قويماقمۇ بار ئىدى، بىراق ھەممىسى پارچە - پۇرات، قېتىپ كەتكەن يېمەكلىكلەر ئىدى. «ئۇمۇ دىۋانىكەنغۇ، مەنمۇ ... يەي، ئۆلمەسلىك ئۈچۈن ... ئۆلسەممۇ مەيلى، ياق، ئوغلۇم قۇربانجاننى ئىزدەپ تېپىپ بىر كۆرۈۋېلىپ ئاندىن ئۆلەي ... باخشىنىڭ نېنى ...»

باخشىمۇ ھوشيار ئىكەن. ناماز شام ۋاقتىدا جانانىنى قوملۇقتىن تاپتى. تاۋاب ئاخىرلاشتى. جانان باخشىغا گەپ - سۆزسىز، ئەھدىسىز ئەگەشتى. قوملۇقتىن چىقىپ، يۇرت كۆرۈنەي دەپ قالغاندا باخشى ئۆزىچە گەپ قىلدى:

— ھە، دېيىشمەپتۇق، ئىسمىم ئەمەت ئاخۇن، رەھمەتلىك دادام ئۇدۇمىنى بەرگەن، باخشىمەن، ئەمگە، شامالغا، سېرىق كېسەلگە ئوقۇيمەن، ھە، ئەمدى سىلىنى نەدىن... ئات، يۇرت...

— قوۋانخان، — جانان نېمە ئۈچۈن يالغان ئېيتقانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى، — باشپاناھسىز يېتىممەن، يۇرت، ئاتا - ئانا دېگەنلەرنى بىلمەيمەن.

— خۇدايىم بىزنى تېپىشتۇرۇپتۇ، يولىمىزنى بىر قىپتۇ.

ئىككىيلەن تەكلىماكان قىرغىقىنى بويلاپ، چۆل - جەزىرىلەرنى كېسىپ ئۆتۈپ، مەھەللە - قىشلاقلارنى ئارىلاپ كېتىۋەردى. خورجۇن ئارتىلغان ئېشەك ئالدىدا ماڭاتتى. ئەمەت باخشى ھەر بىر مەھەللىگە كەلگەندە ئۇجمە ياغىچىدىن ياسالغان گەردىشىگە تۆمۈر ھالقىلار بېكىتىلگەن يوغان دېپىنى داراڭلىتىپ چېلىپ سازا قىلاتتى، جانان كىشىلەر بەرگەن سەدىقىنى خورجۇنغا سالاتتى. ئەمەت باخشى بەزىدە بىرەر ھاجەتمەننىڭ ئۆيىدە ھۈنىرىنى ئىشقا سېلىپ كېسەللەرنى ئەملەيتتى. ئىككىيلەن بەزى كۈنلىرى ئاي دالادا، بەزى كۈنلىرى كونا تاملارنىڭ تۈۋىدە، بەزىدە بىرەر ساۋاب ئىزدىگۈچىنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالاتتى. دۇنيا پايانسىزكەن، يول بولسا بەكمۇ - بەكمۇ ئۇزۇن

ئىدى. كۈن - تۈن ئالمىشىپ تۇراتتى. ۋاقىتنىڭمۇ چېكى يوق ئىدى. يول داۋام قىلاتتى. ئۇلارغا بوران - يامغۇر، ئاپتاپ كار قىلمايتتى. ئىككى يولۇچى بىر - بىرىگە ھەمدەم، مېھرىبان ئىدى، شۇڭا جانان ئۆز ھەمراھىدىن بىر قەدەممۇ نېرى بولمايتتى. ناھايەت ئۇ، مەنزىلگە ئاز قالدۇق، دېگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئەمەت باخشىنىڭ ھەۋەس-ئارزۇلىرىغا بويسۇنۇپ ئايالىق مۇھەببىتىدىن ئىلتىپات كۆرسەتتى. شۇندىن كېيىن... ئاخىرى ئىككىيلەن ئوت دېڭىزىغا كىرىپ كېلىشتى، بۇ-تۇرپان ئىدى. ئوت جاناننىڭ پۈتكۈل جىسمىنى كۆيدۈرەتتى، ئۆرتەيتتى، كاۋاب قىلاتتى، ئۇنىڭ ئوتلۇق تىنىقلىرىدىن: «ئوت كەتتى! ئوت كەتتى!» دېگەن پىغانلىق نىدا، داد - پەرياد ساداسى ئېتىلىپ چىقاتتى.

- ئاز قالدۇق، چىدىسىلا خېنىم، ئەنە تاغ، ئاۋۇ غار ئەسھابۇلكەھف. ئۇخلاۋاتقان ئەۋلىيالار بۇ كەمگىچە ئويغانغاندۇ. سىلىنى شۇ ئۇلۇغ ئەۋلىيالارغا سېغىندۇرىمەن. 40 كۈن تائەت - ئىبادەتتە ئولتۇرىمىز، ئەۋلىيالىق ماقامىغا يېتىشىمىز، سىلىمۇ ئەۋلىيا بولىلا، ئاغزىلىرىدىن قانداقلىكى سۆز چىقسا، كۆڭۈللىرى نېمىنى خالىسا... شۇ ئۇيان - بۇيان بولماي ئىجراسىغا چىقىدۇ.

- ئۇ ئەۋلىيالار قاچان، نەدىن كېلىپ قالغان؟ نېمىشقا ئۇخلايدۇ؟

جاناننىڭ سادىدلىق بىلەن سورىغان سوئاللىرىغا ئەمەت باخشى خېلىلا قىزىقارلىق ھېكايە بىلەن جاۋاب بەردى:

- بۇنىڭدىن نەچچە مىڭ يىللار ئىلگىرى دەقيانۇس ئىسىملىك بىر پادىشاھ ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ ناھايىتى زالىملىق بىلەن يۇرت سوراپتۇ. ئۇنىڭ زۇلمىغا چىدىيالمىغان سەككىز يىگىت دەقيانۇسنىڭ مەملىكىتىدىن باش ئېلىپ چىقىپ كېتىپتۇ، ئۇلارغا بىر ئىت ئەگىشىپتۇ. يىگىتلەر ئۇزاق يول يۈرۈپ ئاخىرى مۇشۇ دىيارغا كېلىپ غارغا يوشۇرۇنۇپتۇ. يول ئازابىدىن قاتتىق ھېرىپ كەتكەچكە ئۇلار ئۇخلاپ قاپتۇ. شۇ ئۇخلىغانچە 300 يىلدىن ئارتۇق ئۇخلاپ ئاندىن ئويغىنىپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇلارنىڭ يېمەك - ئىچمىكى تۈگەپتۇ. يىگىتلەرنىڭ بىرى يانچۇقىدا قېپقالغان تەڭگىلەرنى ئېلىپ تۇرپان شەھرىگە كەپتۇ. ئۇ چاغدا تۇرپان - ئىدىقۇت پادىشاھلىقى دەپ ئاتىلىدىكەن. يىگىت تەڭگىنى بىر ناۋايغا تەڭلەپتۇ. ناۋاي يىگىتنىڭ كېپىنى ئۇقالماي بىر تىلماچ چاقىرتىپتۇ، چۈنكى ئۇ چاغدا تىلمۇ، يېزىقمۇ ئۆزگىرىپ كېتىپتىكەن. يىگىت تىلماچقا نان سېتىۋالىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ، تىلماچ ئۇنىڭ كېپىنى ناۋايغا ئۆرۈپ بېرىپتۇ.

- بۇ تەڭگە دەقيانۇس زامانىدىن قالغان پۇلكەن،- دەپتۇ ناۋاي،- ئارىدىن شۇنچە ئۇزۇن يىللار ئۆتۈپتۇ، بۇ تەڭگىلەر ئۆتمەيدۇ. ئىدىقۇت شاھىنىڭ پۇلى بولسا نان سېتىپ بېرىمەن،- دەپتۇ. يىگىت كونا تەڭگىلىرىنى يېڭى پۇلغا تېگىشىمەن، دەپ يۈرۈپ غارغا قايتالماپتۇ. ھازىر غاردا يەتتە يىگىت-يەتتە ئەۋلىيا بار، ئىتمۇ بار. شۇندىن كېيىن كىشىلەر يەتتە ئەۋلىياغا يەنى ئەسھابۇلكەھفكە سېغىنىدۇ، تاۋاب قىلىدۇ. مىسالەن... ئىككى قات ئاياللار يەتتە ئەۋلىيانىڭ ئىسمى - نامى يېزىلغان قەغەزنى سول بېقىنىغا ئېسىۋالسا تۇغۇتى يەڭگىل، ئوڭۇشلۇق بولىدۇ. تۇغماس ئاياللار غارغا كىرىپ قولىغا نېمە چىقسا شۇنى «بىسمىللا» دەپ يۇتىۋەتسە پەرزەنت كۆرىدۇ. ئاللاتائالا ئاشۇ ئەۋلىيالار توغرىسىدا «سۈرە كەھف» نى نازىل قىلغان. بۇ سۈرە قۇرئاندا بار، مەسىلەنكىم...

www.uyghurkitap.com

غارنى، ئەۋلىيالارنى كۆرمەي تۇرۇپلا جانانىنىڭ كۆڭلى غەش بولدى، قەلبىنى ئاچچىق، ئازابلىق بىر تۇيغۇ ئېزىشكە باشلىدى. ئۇ ياشلىقىنىڭ، قىزغىن مۇھەببەتنىڭ شېرىن بەختى ئىلكىدە ھېچقانداق مازار - ماشايىقلارغا، ئەۋلىيالارغا سېغىنماستىنلا ئىككى قات بولغان ئىدى، تۇغۇتىمۇ ئوڭۇشلۇق بولغان ئىدى. ھازىر بولسا ئۇنىڭغا ھېچنېمە كېرەك ئەمەس، بىراق، ئاللانىڭ قۇرئاندىكى سۆزلىرى ئۇلۇغ ۋە مۇقەددەس ئىدى، شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئەسھابۇلكەھفنى ئەلۋەتتە تاۋاپ قىلىش لازىم. ئۇلۇغ ئەۋلىيالار ياتقان ئەزىز ماكانغا قەدەم تەشرىپ قىلىۋاتقان مۇشۇ خاسىيەتلىك، ئۇنتۇلماس مىنۇتلاردا ھەر قانداق غەيرىي خىياللاردا بولۇش ناشۈكۈرلۈك، بەتبەختلىك.

باخشىنىڭ دېگەنلىرى جانانىنىڭ كۆز ئالدىدا نامايان بولدى. غار ئىشىكىدە تاشقا ئايلانغان ئىت ھېلىمۇ بېشىنى ئالدى پۇتلىرى ئۈستىگە قويۇپ ياتاتتى. غار ئىچى ئادەم قورققىدەك دەرىجىدە ۋەھىمىلىك، سۈرلۈك، قاراڭغۇ ئىدى. جانان ھېچنېمىنى كۆرەلمىدى. ئەگەر غارغا كىرىپ - چىقىۋاتقان تاۋاپچىلار بولمىغان بولسا، بۇ تىلسىماتلىق ماكان جانان ئۈچۈن ئونسەككىز مىڭ ئالەمنىڭ سىرتىدىكى ئۆزگىچە، خىيالىي دۇنيادەك بىلىنگەن بولاتتى. غارغا ئىچكىرىلەپ كىرگەنسېرى جانانىنىڭ قورقۇنچىسى كۈچىيەتتى. ئۇ تىرىك ئەۋلىيالارنى ئەمەس بەلكى تاشقا ئايلانغان ئادەملەرنى كۆردى. ئاجايىپ سىرلىق مەنزىرىلەر ئۇنىڭ قەلبىگە قاتتىق تەسىر قىلدى. غاردا دەرۋىش، زاھىد، باخشى - داخان، ھاجەتمەنلەر كۆپ ئىدى. جانان ئۆزىگە خەيرىخاھ باخشىدىن باشقا ھېچكىمگە گەپ قىلمايتتى. ھېلىلا ئويغىنىدىغاندەك بىر قىياپەتتە ياتقان تاش ئادەملەر تاۋاپچىلارغا نېمىدۇر دېمەكچى بولغاندەك تۇيۇلاتتى. غارنىڭ ئىچى - تېرىتىمدا كېچە - كۈندۈز زىكرى - ساما، ھەركەت - تەلقىن توختىمايتتى. داپلارنىڭ قاتتىق، جاراڭلىق ئاۋازى قۇلاق - مېڭىنى يەيتتى. ئادەملەرنىڭ كۆزلىرىدىن دەريا - دەريا ياشلار تۆكۈلەتتى. يۈرەكلەرنىڭ قات - قېتىدىن ئېتىلىپ چىققان ئۈمىدلىك نىدالار، تەلەپ - ئىلتىجالار غار ئىچىنى زىلزىلىگە سالاتتى. ئەمما ئەۋلىيالاردىن ھېچقانداق سادا چىقمايتتى، ئۇلار ھەتتا مىدىرلاپمۇ قويمايتتى. ئاشۇ سىرلىق، ئاجايىپ مەنزىرىلەرنىڭ تەسىرىدىمۇ ياكى... ئىشقىلىپ جانانىنىڭ كۆڭلى ئاينىشقا باشلىدى. ئىشتىھاسى تۇتۇلدى، بېشى قېيىپ، پۇت - قولى ماغدۇرسىزلىنىشقا باشلىدى. ئۇ ئۆزىدىكى بۇ خىل ئۆزگىرىشلەرنىڭ ئاخىرىدا قانداق نەتىجە بېرىدىغانلىقىنى دەرھال سەزدى. ئۇ تۇنجى قېتىم داۋۇت بىلەن توي قىلىپ ئاز ئۆتمەيلا مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالغان ئىدى... شۇلارنى ئويلىغاندا قانداقتۇ نامەلۇم بىر دەھشەتلىك كۈچ ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى ئېزىپ مەجمۇەتكەندەك تۇيۇلدى. ئۇنىڭ كۆزىگە نە ئەسھابۇلكەھفى ئەۋلىيالار، نە غار، دۇئا - تىلاۋەت... دېگەنلەر كۆرۈنمەيدى. جانان دۇئا - تىلاۋەتنىڭ خاسىيىتىدىن ئەمەس، بەلكى تۇرپانغا كېلىشتىن خېلى بۇرۇنلا ئۆزىنىڭ كۆڭۈلچەكلىك قىلغىنى ئۈچۈن ھاياتتا ناھايىتى زور خاتاغا يول قويغانلىقىنى سەزدى، بۇ «ئوردىخان پادىشاھىم»دىكى دۇئا - تىلاۋەتنىڭ خاسىيىتىمۇ ئەمەس ئىدى، ئەلۋەتتە. جانان يېرىم بىھوش بولۇپ جاننى قاقشىتىدىغان قاباھەتلىك چۈش ئىچىگە شۇڭغىدى.

ئىز ئەۋەل قىتىيەتۇ ئىلەلكەھفى پەقالۇ
رەببەنا ئاتىنا مىن لەدۇنكە رەھمەتەن
ۋەھەييۇ لەنا مىن ئەمرىنا رەشەدەن

، پەزرەپنائەلا ئازانىمەم ① ...

جانان غۇۋا قاراڭغۇلۇق ئىچىدە كۆزلىرىنى ئاچتى. ئەۋلىيالار ياتقان تەرەپتە ئولتۇرغان سەللىلىك كىشى قۇرئاننى ئالدىدىكى تاش ئۈستىگە قويۇۋېلىپ «سۈرە كەھف»نى ئالدىرىماي ئوقۇۋاتاتتى، ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بىرسى بوغۇق، خىرىخىر ئاۋازىنى ئۆز مەيلىگە قويۇۋېتىپ ئۈزۈپ - ئۈزۈپ تەپسىر قىلاتتى:

... ئۆز ۋاقتىدا بىر قانچە يىگىت غارنى پاناھجاي قىلىۋالدى. ئۇلار دېدىكى: پەرۋەردىگارىمىز بىزگە رەھمەت خەزىنىلىرىڭدىن ئاتا قىلغىن، بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى تۈزەپ، بىزنى ھىدايەت تاپقۇچىلاردىن قىلغىن.

— يىل كەھفنى سېنى نە ئەدەدىن ② ...

— ئۇلارنى بىز غاردا ئۇزۇن يىل ئۇخلىتىپ قويدۇق.

جانانىنىڭ ئىچ - باغرى ئۆرۈلگەندەك بولۇپ ئولتۇرالماي ئالدىغا دۈم چۈشتى.

— باخشى — دېدى بىر كۈنى جانان ئىككىسى خالىي قالغاندا، — ئەلىي ئەۋلىيانى يەتتە دېگەنتىلە، يالغانكەنغۇ؟

— مەسىلەنكىم... قانداق؟

— قۇرئاندا، بەزىلەر: «ئۇلار ئۈچ بولۇپ، تۆتىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر» دەيدۇ، بەزىلەر: «ئۇلار بەش بولۇپ، ئالتىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر» دەيدۇ، بەزىلەر: «ئۇلار يەتتە بولۇپ، سەككىزىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر» دەيدۇ، ئېيتقىنكى، ئۇلارنىڭ سانىنى پەرۋەردىگارىم ئوبدان بىلىدۇ، دېگەن ئايەتلەر بار ئىكەن، سىلى زادى نەچچىلىكىنى ئېنىق كۆرەلىدىلىمۇ؟

— ھىم!...— باخشى ئەۋلىيالار ياتقان قاراڭغۇ بۇلۇڭغا - غارنىڭ ئىچكىرىسىگە قانچە قېتىم قارىغانلىقىنى ئېسىگە ئالالمىدى.

— ئاللا تائالانىڭ سۆزىگە، ھۆكمىگە ئىشىنىش كېرەكتۇ - ھە؟

— ئارى، ئارى، — باخشى كەمسۆز، ئىتائەتمەن ھەمراھىنىڭ بۇنچىلىك زېھنى ئۆتكۈر ئىكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلمىغان ئىدى، — سىلىمزە... ۋاي... رەڭگىلىرى ئاجايىپ... مىجەزلىرى يوقمۇ - نېمە؟ — باخشى جانانىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك دىققەت بىلەن تىكىلدى.

—مىجەزىم... ھە، بويۇمدا بار.

—مانا،... مانا... ئەسھابۇلكەھفنى تاۋاب قىلغانىنىڭ خاسىيىتى ئەمەسمۇ؟ بۇ ... خوش ئەمدى... نىگاھ غايىب، نىگاھ ئىسسىق، خوش... ئىككىمىز ئەمدى...

دۇنيا چەكسىز ئىدى، يولمۇ ئۇزۇن ئىدى. بىپايان زېمىن ۋە ئۇنىڭ تۈمۈرى بىر ئۆمۈر ماڭسىمۇ يەتكىلى بولمايدىغان يىراق ئۇپۇققىچە تۇتىشىپ تۇراتتى. چۆل - جەزىرە، بوستانلىق، يەنە چۆل... كۈن بىلەن تۈن ئالمىشىپ تۇراتتى. بوران، يامغۇر، ئاپتاپ، سوغۇق - زېمىستان... جانان ئېشەككە مىنگەن، ئەممەت باخشى بولسا دېيىنى داراڭلىتىپ، تەلقىن ئوقۇپ ئېشەكنىڭ كەينىدىن كېلەتتى. يۇرت - سەھرانىڭ قوينى كەڭ، نېمەتى مول ئىدى. كۈنلەرنىڭ بىرىدە جانان بىر ئوغۇل تۇغدى.

— نەۋرەمگىلا ئوخشايدىكەن بۇ ئوغلۇم.

— سىلىنىڭ نەۋرىلىرى بارمۇ؟

— بولمامدىغان. ئوغلۇم داۋۇت ئاخۇن يۇرتتىن قاڭقىپ چىقىپ كېتىپ تۇغقىنىمىزنىڭ يېنىدا پاناھلىنىپتۇ، شۇ يەردىن جانان

① «قۇرئان كەرىم»، سۈرە كەھف، 9 - ئايەت. ② «قۇرئان كەرىم»، سۈرە كەھف، 10 - ئايەت.

www.uyghurkitap.com

دەمدۇ بىر قىزنى ئاپىتىكەن... ھازىر...

— جانان!... — جانان ئۆزىنى تۇتالماي ۋارقىرىۋەتتى، — جانان دېدىڭمۇ؟ نەۋرىلىرىنىڭ ئېتى قۇربان — شۇنداقمۇ؟

— سىلى قانداق بىلىلا، قۇۋانخان.

— شۇ جانان دېگىنى مەن...

— ئاھ، خۇدا!... توۋا قىلدىم، مەن گۇناھكار ...

ئەمەت باخشى شۇ كېچىسى جانانىنى تاشلاپ قاچتى، جانان شۇ مىنۇتتىن باشلاپ بوۋىقى بىلەن قالدى. ئۇ داۋۇتنى، ئوغلى قۇربانىنى، ئالدامچى، مۇناپىق باخشى ئەمەتنى ئىزدەپ جاھاننىڭ ھەممە بۇلۇڭ — پۇچقاقلىرىنى كەزدى.

— ئىت كۈنىنى كۆردۈم. سەن تاپقان بالا قىزدىل چىقىپ ئۆلۈپ كەتتى. كېيىن ... — جانان خوجا پەقىرىددىن خوجام مازىرىددىكى چوڭ گۈمبەزنىڭ ئىچىدە ئەمەت ھاجىغا ئېچىنىشلىق قىسمەتلىرىنى سۆزلەپ بەرمەكتە ئىدى، — بۇرۇن ساراڭ ئىدىم، دىۋانە ئىدىم، بىر قىسمىتىم ساڭا يولۇقتۇردى، ساڭا يېپىشماي باغلاندىم. تۇرپانغا ئېلىپ باردىڭ، ئەۋلىيالىق ماقامىغا يەتتىم، يەنە سەرسان بولدۇم. قېنى باخشى، دېگىنە، سەن نېمىكەنسەن؟

— مۇناپىقكەنمەن.

— ئىمان بارمىكەن سەندە؟

— ياق، بوۋى مەن ئىمانسىز، مەن دوزىخى!

— ئۆل! دوزاخقا كىر!... — جانا بوۋى گۈمبەزدىن چىقىپ قەبرىلەرنى ئارىلاپ چوڭ يولغا چۈشتى.

* * *

كۈزنىڭ ئاچچىق، ئىزغىرىن شامىلى غازاڭلارنى ئۇچۇرتاتتى، دەرەخلەرنىڭ يالىڭاچ شاخلىرى بوش ھۇۋۇللايتتى، سوغۇق خېلىلا قاتتىق ئىدى. جانا بوۋى كېچىچە ئۇخلىمىدى. ئىدارىلارنىڭ ئالىملىكلىرى قورۇقسىنى بىرمۇبىر ئايلىنىپ، ئىشىكلەرنى قېقىپ ۋارقىراپ كىشىلەرنىڭ شېرىدىن ئويغۇسىنى بۇزدى. مانا ئەمدى ئۇ كوچىمۇ - كوچا ئايلىنىپ، ئىدارە دەرۋازىلىرىنى جالداقشىتىپ، ئىشخانا ئىشىكلىرىنى تېپىپ، بىرىنى تىللاپ، بىرىنى كۈلدۈرۈپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ ئۇچىسىدا نېپىز قارا گىرىپ كۆڭلەك بىلەن پۇشقىقى كەڭ، قىسقا تامباللا بار ئىدى. كۆڭلەك قىسقا ھەم تار بولغاچقا ئۇنىڭ كەڭ يەلكىلىرى، ئەمچەكلىرى بۆرتۈپ چىققان ئىدى. كۆزلىرى ئۇيقۇسىزلىقتىن قىزىرىپ كەتكەن بولۇپ چوغدەك يېنىپ چاقناپ تۇراتتى. ئۇچۇق پاقالچاقلىرى، يالىڭاياغ پۇتلىرى سوغۇقنىڭ كۈچىنى قىلچە سەزمەيتتى. ئۇ كوچىدا كېتىۋېتىپ تويۇقسىز توختايتتى. قۇربان داۋۇت! — دەپ ۋارقىرايتتى ۋە بۇ ئىسىمنى خېلى يەرگىچە تەكرارلاپ باراتتى. ئالدىغا ئۇچرىغان بىرسىگە ئېسىلاتتى، نۇرۇپلا كۆزى چۈشكەن بىرسىنى قوغلايتتى، توختاپ: «ئوت كەتتى! ئوت كەتتى، ھۇم، ھۇم...» دەپ چۇقان سالاتتى. تۆت كوچىنىڭ دوقمۇشىدا، ئېگىز بىنانىڭ بۇرجىكىدە ئالىم دەلدۈش نەيچىلەپ ئولتۇرغان تاماكىسىنى ئىشتىھا بىلەن شوراۋاتتى، تاماكا ئىسى بىلەن قوشۇلۇپ نەشە ھىدىمۇ تارقىلاتتى. ئۇ جانا بوۋىنىڭ ئاۋازىنى يىراقتىن ئاڭلىدى - دە، دەلدۈگۈنۈپ قوپۇپ يان كوچىغا بۇرۇلدى.

— ھۇم! ھۇم! ... قۇربان داۋۇت! توختا! ھۇم، تازا ھۇم! — جانا بوۋى ئاجايىپ تېزلىك بىلەن ئالچاڭلاپ يۈگۈردى، كۆڭلەككە پاتماي قالغان ئەمچەكلىرى تىترەپ — سىلكىنەتتى، چۇۋۇق چاچلىرى سوغۇق شامالدا لەپىلدەپ ئۇچاتتى:

— ئاناڭدىن تاندىڭمۇ؟... لۈكچەك... — جانا بوۋى ئوغلىغا يېتىشىۋېلىپ قولىقىدىن

تۇتتى.— نەگە قاچىسەن؟ مەن كىم؟ خەلچەك ئاش - نان بەردىمۇ؟ ئىسسىق ئورۇن سېلىپ بەردىمۇ؟ تاللىمىغاندۇ؟

ئالىم دەلدۇش كەيىپ ئىدى. كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ ھەممە سوئاللارغا ئوخشاشلا بېشىنى لىڭشىتاتتى. جانا بۇۋى ئۇنى ئالدىغا ئېلىپ ماڭدى.

جانان دەسلەپ بۇ يۇرتقا پەيدا بولغاندا پەقەت ھۇم، ھۇم، ئوت كەتتى، دېگەن سۆز-نىلا تەكرارلايتتى. كېيىن ئۇ ئالىم دەلدۇش-نىڭ ئۆز ئوغلى قۇربان ئىكەنلىكىنى بىلگەن-دىن كېيىن ئۇنىڭ ئىسمىنىمۇ قوشۇپ تەك-رارلايدىغان بولدى ھەمدە ئالىم دەلدۇشنى ئوبدان باقتى، تاپقىنىنى ئۇنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى، لېكىن ئالىم دەلدۇش ئانىسى-نى كۆرگەن ھامان قاچاتتى.

جانا بۇۋى ئالىم دەلدۇشنى گۆش دۇكىنى-نىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. ئەمەت ھاجىنىڭ قىرقى توشمىغاچقا، داۋۇت قاسساپ بېلىدىكى ئاقنى تېخىچە ئېلىۋەتمىگەن ئىدى.

— مۇناپىق! باي مۇناپىق! ئوغلۇڭ قايسى كويدا يۈرۈيدۇ؟ قارىغىنا بۇنىڭ تۇرقىغا. ھە، بۇنىڭ ئېتىنى نېمىشقا ئالىم دەپ ئۆز-گەرتتىڭ؟ ئالىم بولسۇن دەپمۇ؟ قاراپ باقە، ئالىم بولۇپ يېتىشتىمۇ؟ ياق، ئۆز پۇقىنى ئۆزى يەپ يۈرۈيدىغۇ. بۇچۇ، بۇ، قېرى جالاپنىڭ خەلچىكىنىڭ، ئۈچ بالىنىڭ بەختىنىڭ قۇربانى بولدى، شۇنداقمۇ؟ ئۆ-گە بىلمەي باقسا، ئەقلى - ھوشى جايىدا ئادەم بولسا يامان بولامتى؟ ئەمدى داداڭ-نىڭ قىرىق نەزىرىسىدە بىر قوينى ئارتۇق سويۇپ بۇنىڭ قۇربان دېگەن ئېتىنى خەققە جاكار قىل!

— ماقۇل، ئەۋلىيا خېنىم، چەزمەن...

— ماڭ، ئوغلۇڭنى ئۆيگە ئاپىرىپ ئىس-سىق چۆمكەپ قوي، شورپا ئېلىپ ئىچكۈز، گۆش يې-گۈز، مەستلىكى يېشىلسۇن، ئارام ئالسۇن، نېمە،

دۇكان؟... دۇكانغا مەن ئىگە، گۆشنى ئۆزۈم ساتىمەن.

بۈگۈن جانا بۇۋىنىڭ ئېسىرى قوزغىلىپ ئەلپازى يامانلاشقان ئىدى. كۆزلىرىدىمۇ بىر خىل بېسىپ بولماس دەھشەتلىك كۈچ-قورقۇنچلۇق كۈچ - قۇدرەت ئۇرغۇپ تۇراتتى. ھودۇقۇشىدىن نېمە قىلارىنى بىلمەي تەمتىرەپ قالغان داۋۇت قاسساپ بىر پاتا گۆشنىڭ يېرىمىنى كەستى - دە، ئالىم دەلدۇشنى يېتىلەپ ئۆيى تەرەپكە كەتتى.

— كېلىڭلار خالايىق! ھالال پۇلۇڭلارغا ھارام گۆش بېرىمەن، كېلىڭلار، ھۇم! ھۇم!... ھارام گۆش، ئوت كەتسۇن ھارام دۇنياغا! ئوت كەتسۇن!

جانا بۇۋى پالتىنى ئېلىپ كاناردىكى گۆشنى چاناشقا باشلىدى، پىچاق بىلەن كەستى، قولىغا چىققان ھەر بىر پارچە گۆش-نى ئۇدۇللۇق پوكەي سىرتىغا ئاتتى، ئاخى-رىدا پالتىنىمۇ، پىچاقنىمۇ تالاغا چۆرىدى، تارازىنىڭ چوكىسىنى سۇندۇرۇۋەتتى. دۇكان ئالدىغا تېخىمۇ كۆپ كىشىلەر ئولاشتى. جانا-بۇۋى: «ھۇم! ھۇم! ئوت كەتتى!» دەپ ۋار-قىرايتتى، يىغلايتتى، يۈزلىرىنى كاچاتلايتتى، تاتىلايتتى، چاچلىرىنى يۇلاتتى، ئاھ ئۇ-راتتى، داد - پەرياد كۆتۈرەتتى. ئۇنىڭ ھەسرەتلىك يىغا - زارى قاراپ تۇرغانلار-نىمۇ تەسىرلەندۈرمەي قالمىدى. كىشىلەر پەقەت بۈگۈنلا ئۇنىڭ ساراڭمۇ، ئەۋلىيامۇ ئەمەسلىكىگە بەلكى ئۇنىڭ ھاياتتا دەھشەت-لىك خورلۇقلارغا، ئازاب - ئوقۇبەتلەرگە ئۇچرىغان دەردمەن، ئاجىز ئايال ئىكەنلىكى-گە ئىشىنىۋاتاتتى. جانا بۇۋىنىڭ سۆزلىرى ساراڭلارنىڭكىگە ھەرگىز ئوخشىمايتتى. قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن، بىر چاغدا داۋۇت قاسساپ پەيدا بولدى؛

— بۇۋىم، ئەۋلىيا خېنىم، قانداق ئىشلىرى بۇ؟ سىلىنىڭ زۇلۇملىرىغا چىدىداي دادامۇ بىمەھەل قازا قىلدى، ھەر قانچە گۇناھىمىز بولسىمۇ ئەمدى تۈگىگەندۇ؟ ئەمدى ماڭا، باللىرىمغا كۈن بەرسىلە، باللىرىمنى باققىلى قويسىلا.

— گۇناھىڭ تۈگىمەيدۇ، ھارام دۇنيانى خەجلەپ كۈن كۆرەمتىڭ؟ ياق، سەنمۇ ئۆل! يوقال! بۇ يەرنى، بۇ زېمىننى ناپاك ئايغىڭ بىلەن دەسسىمە. ئۆل، گۆرۈڭ كۆيگۈر!...

داۋۇت قاساپ ھۆركىرەپ يىغلىۋەتتى، ئۇنىڭ يىغىسىمۇ تەسىرلىك ئىدى. ھېلىقى كۈنى ئۇ دادىسى ئەمەت ھاجىنى گۈمبەزدە دۈم ياتقان يېرىدىن تاپتى، دوختۇرخانىغا ئاپاردى. ئەمەت ھاجىنىڭ مېڭىسىگە قان چۈشكەن ئىدى، بەدىنى پالەچ ئىدى. شەھەردىكى چوڭ دوختۇرخانىغىمۇ ئاپىرىپ ياتقۇزدى. داۋۇت قاساپ دادىسىنىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزۇپ قېلىش ئۈچۈن ئىلگىرىكى بارلىق ۋەسلى - بىساتىنىمۇ خەجلىۋېتىشكە رازى ئىدى، بىراق جاناننىڭ ئۆيىدىن ئوغرىلانغان بىر كوزا ئالتۇننىڭ كۆپ قىسمى ھازىرغىچە ساقلىنىۋاتقانلىقىغا قارىماي، شۇنچىلىك كۆپ دەپمۇ - دۇنيانىڭ قۇدرەت كۈچى، قىممىتى ئەزرائىلنىڭ ئالدىدا ھېچنېمىگە ئەرزىمىدى. ئەمەت ھاجى ئۆلگەندىن كېيىن كىشىلەر جانا بۇۋىدىن تېخىمۇ ئېھتىيات قىلىدىغان، قورقىدىغان بولۇپ قالغان ئىدى.

داۋۇت قاساپ يىغىدىن توختاپ ئەتراپىغا سەراسىمىلىك نەزەردە تىكىلدى، جانا بۇۋى كۆرۈنمەيتتى، ئەمما قايسىبىر كوچىدىن ئۇنىڭ قارغىش ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. كىشىلەر ياردەملىشىپ توپىغا مىلەنگەن گۆش پارچىلىرىنى تېرىپ دۇكانغا ئەكىرىپ بەردى. داۋۇت قاساپ پېشانىسىنى تۇتقىنىچە ئېغىر قايغۇغا چۆكۈپ ئولتۇراتتى، خىياللىرى ئاچچىق، ۋەھىمىلىك ئىدى.

خېلى يىللار ئىلگىرى، داخىيەندىن ماي توشۇۋاتقان تراكتورلار كۈن پاتاي دېگەندە كوچاغا يېتىپ كېلىشتى، ھەممىنىڭ ئالدىدىكى تراكتوردىن داۋۇت چۈشتى.

— تاماق يەيلى.

— ھاردۇق، چارچىدۇق، قونۇپ ئەتە يولغا چىقايلى، - دېيىشتى باشقىلار.

— كېچە غېرىبنىڭ - دەپتىكەن، — دېدى داۋۇت، — يول كېچىدە ئاۋۇيدۇ.

تاماقتىن كېيىن ئۇلار يولغا چىقىشقا ھازىرلاندى، شۇ دەقىقىدە جانان ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولۇپ داۋۇتنىڭ ئالدىنى توستى.

— ماڭا پۇل بەر.

— نېمىشقا؟ — داۋۇت تەتۈر قارىۋالدى، — سېنى تونۇمىسام...

— مەن دىۋانە، شۇڭا تونۇمايسەن، — جانان ئۇنىڭ يۈزسىزلىكىنى كۆرۈپ جەھلى قاتتى، — لېكىن ھېچبولمىسا ھېلىقى مۇنەكتىن بىرەر تال بەر، جېنىمنى جان ئېتەي.

— راست ساراڭكەن بۇ، مۇنەك دەيدىيا.

داۋۇت جاناننىڭ ئېسىلغىنىغا قارىماي تراكتور كېپىنكىسىگە چىقتى - دە، ماتورنى ئوت ئالدۇردى، جانان تراكتورنىڭ ئالدىدا تۇرۇۋالدى.

— يۇرتقا بولسىمۇ ئالغاچ كەت، قۇربانجاننى سېغىندىم.

— سېنىڭ يۇرتۇڭ نەدە، مەن نېمىبىلەي، توسما ئالدىمنى، ساراڭ...

— يولدا بىر نېمىگە سوقۇلۇپ كېتەرسەن، ئىلاھىم!...

جانان شۇنداق دەپلا كۆزدىن غايىب بولدى، بۇ ئۇنىڭ ئەمەت باخشىدىن ئايرىلىپ جاھانكەشتى بولۇپ يۈرگىنىگە ئىككى يىلدىن ئاشقان چاغ ئىدى. شۇ كېچىسى يولدا ھېچقانداق خەتەرلىك ھادىسە يۈز بەرمىدى، لېكىن ئەتىسى كەچقۇرۇن ئۇ ھەيدىگەن تراكتورنى ئېغىر يۈكلۈك چوڭ بىر ماشىنا سوقۇۋەتتى، تراكتور ئاغدۇرۇلدى، باكتىكى سالياركا تۆكۈلدى. داۋۇتنىڭ ئوڭ پۇتىسى سۇندى، ئۇ مىڭ بالالىقتا يۇرتىغا ئېلىپ كېلىندى.

— ئېسىت، ئوغلۇم، قانداق قىلغۇلۇق؟ — ئەمەت باخشى نەشە كەيپىدىن كۆكەرگەن قېلىن كالپۇكلىرىنى چىشلىدى، — دوختۇرخانىغا ئاپارساق بولاتتى، پۇلنىڭ ئىشى . . .

— دادا، دېمەي بولمىدى، ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى مانتا ئۆرۈكنىڭ تۈۋىنى ئاۋايلاپ كولىغىن . . .

داۋۇت بەش ئايدىن كېيىن دوختۇرخانىدىن ساقىيىپ چىقتى. ئاتا - بالا ئىككىسى تۇساتتىن بېيىغىلى تۇردى. دادا داپنى، بالا تراكتورنى تاشلىدى، تەييار پۇل، ناھايىتى نۇرغۇن پۇل ئۇلارغا راھەت-پاراغەتنىڭ داغدام يولىنى ئاچقان ئىدى. ئاز ئۆتمەي جانان ئۇلارنىڭ يۇرتىدا پەيدا بولدى.

— دادا، بىز بۇ يۇرتتىن كېتىلى.

— نېمىشقا؟

— سورىما، بىز كەتمىسەك بولمايدۇ.

— سەۋەب ؟ . . .

— كۆرگەنسەن، ئاشۇ سارىڭ ئەسلىدە...

كوزىنىڭ، ھېلىقى نەرسىنىڭ ئىگىسى . . .

— ئە، مەنمۇ ئۇنى ... ياق، مەن ئۇنى ئەسھا بۆلكەھەفتە كۆرگەندەك قىلغان.

— ئۇ ئەۋلىيا بوپتىكەن-دە، شۇڭا پۇتۇم...

— بەس، كېتىلى ئوغلۇم.

ئاتا - بالا ئىككىسى ئۆي - ماكانلىرىنى تاشلاپ، تۇغقۇنچەكلىرىنى مەيدىسىگە تېڭىپ ئۇزاق يول يۈردى ۋە مۇشۇ ناھىيىگە كېلىپ پاناھلاندى، ئۆيلۈك يەر سېتىۋالدى، ئۆي سالدى. داۋۇت بىر بالىسى بار ئايال خەلچەمنى ئالدى. ئەمەت باخشى ۋىزا سېتىۋېلىپ مەككىگە بېرىپ ھەج قىلىپ كەلدى. داۋۇت قاسساپلىق دۇكىنى ئاچتى. ئەپسۇس... جانان بۇ يەرگىمۇ كەلدى. ئۇلار جاناندىن قۇتۇلالمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ تىركىشىپ ياشاش نىيىتىگە كەلدى ۋە جاناننى سارىڭ، دەپ تەشۋىق قىلدى، بىراق...

— ھەي ئالىم دەلدۈش، نېمە بولدۇڭ؟

— دۈمبەڭدە ئوت كۆيۈۋاتىدۇ-يا.

— ئىشتىنىڭمۇ كۆيۈپتۇ.

— چېچىڭ، ھەي ئالىم، چېچىڭ ... ئوت...

داۋۇت قاسساپ دىڭگىدە چۆچۈپ پوكەيگە ئېگىشىپ سىرتقا قارىدى، ئالىم دەلدۈش قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ ھەدەپ كېيىملىرىدىكى ئوتنى ئالدىدىن ئۆي تەرەپنى ئىماقلاتتى، بېشى توختىماي گىلدىڭلاپ تۇراتتى.

— ھۇم! ھۇم!... ئوت كەتتى! ئوت كەتتى!... ھۇم، ھۇم!... قۇربان داۋۇت! قۇربان داۋۇت...

جانابۇۋى دۇكان ئالدىدىن يۈگۈرۈپ ئۆتۈپ كەتتى. سوغۇق كۈچىيىۋاتاتتى، ھاۋانى قار تۇمانى باسقان ئىدى، قار ياغىدىغاندەك قىلاتتى. جانابۇۋىنىڭ ئاۋازى يىراقلاپ بارا - بارا غايىب بولدى.

— ئۇستام! ۋاي داۋۇت ئۇستام، ئۆيلىرىگە ئوت ...

داۋۇت قاسساپ دەسلەپ پوكەي ئۈستىگە تاشلىنىپ كېيىن پەسكە بىراقلا غۇلاپ چۈشتى. جانابۇۋىنىڭ نەچچە يىلدىن بۇيان

www.uyghurkitap.com

دەپ كېلىۋاتقان «ئوت كەتتى» لەرى يىغىلىپ-تۈپلىنىپ ئىنتايىن دەھشەتلىك، ياڭراق، كۈچلۈك ساداغا ئايلىنىپ پۈتكۈل ئالەمنى تىترىتىۋاتقاندەك تۇيۇلدى، ئەمەلىيەتتە داۋۇت قاساپنىڭ سېمىز، قوپال تېنى تىترەۋاتاتتى. كىملەردۇر ئۇنى يۆلەشتۈرۈپ دەرۋازا ئالدىغا ئاپاردى. پېشىشىق خىشتا سېلىنغان، توققۇز ئېغىزلىق، جۈپ ۋاسلىق، تام-تورۇسلىرى نەقىشلەنگەن، زامانىۋى جاھازىلار بىلەن بېزەلگەن كاتتا ئىمارەت لاۋۇلداپ كۆيمەكتە ئىدى.

— ئالىم، ھەي دەلدۈش، ئوتتۇن ھۆلكەن، تۇتاشمايۋاتىدۇ، تۈگىدىن كىچىككىنە ياغ ئەكىرگىنە.

خەلچەم ئۆگەي ئوغلىغا گۆش پىشۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن ئايۋاندىكى مەشكە ئوت يېقىۋاتاتتى، بۇ ئىشنى تېخى بايىلا ئېرى بۇيرىغان ئىدى. بىر نەچچە قېتىم يېقىلغان ئوت پۈشۈلداپ ئىس تارتىپ زادىلا تۇتاشمىدى. ئالىم دەلدۈش مېھمانخانىدا قەغەزنى نەيچىلەپ يۆگەۋاتتى.

—قېپ دېيمەن لەقۋا! گۆشنى پىشۇرسام ئۆزۈڭنىڭ نەپسىڭگە تىقارسەن.

ئالىم دەلدۈش تاماكىسىنى شورىغاچ دەلدەڭشىپ ئاران مېڭىپ ھويلىنىڭ بۇلۇڭىدىكى تۈگىنى كۆتۈرۈپ كىردى. خەلچەم تۈگىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ مەشكە - ئوتتۇن ئۈستىگە ماي قۇيدى، بىر تال سەرەڭگىنى يېقىپ ماي ئۈستىگە تاشلىدى، گۈپ! قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ بىر پاتمان ئوت مەشتىن يۇقىرىغا ئېتىلىپ چىقتى. خەلچەم ۋاي، دەپلا ئۆزىنى چەتكە ئالدى، ئۇنىڭ قولىدىن ئاللىقاچان چۈشۈپ كەتكەن تۈگىدىن بېنزىن تۆكۈلۈۋاتاتتى. ئالىم دەلدۈش تۈگىنى بىر تېپىۋېدى، تۈلۈك سۈرۈلۈپ بېرىپ مېھمانخانىدا بوسۇغىسىدا توختىدى. ئالىم دەلدۈش تۈگىنى ئېلىش ئۈچۈن بىر قەدەم مېڭىشىغا ئوتنىڭ ئۆزىگە تۇتاشقانلىقىنى سېزىپ قالدى. ئوت ئىنتايىن تېزلىك بىلەن ئەتراپقا ۋە تورۇسقا قاراپ سوزۇلدى. ئالىم ئوت ئارىسىدىن قېچىپ چىقتى، خەلچەممۇ...

بارغانسېرى كۈچىيىۋاتقان ئوت ئۆگزىگىچە ئۆرلەپ چىقتى ۋە ئىمزىغىردىن، سوغۇق شامال ئوتنى تېخىمۇ ئۇلغايتتى. «ھېچبولمىسا... ساندۇقتىكى ئېرىق مال، پۇل چەكلىرى، نەق پۇللارنى... ئاپىلا!...» داۋۇت قاساپ ئاخىرىنى ئويلاشقا ئۈلگۈرمەيلا يەرگە يىقىلدى، ھوشىدىن كەتتى. خەلچەم داد-پەرياد سېلىپ يىغلايتتى، ئۆزىنى ئۇراتتى، بالىلىرىمۇ يىغلاشماقتا ئىدى. گزم! قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ھويلىدا كۆيۈۋاتقان ئوت ئاجايىپ زور قۇيۇندەك تىزلىنىپ كۆككە كۆتۈرۈلدى، موتىكىلىت پارتىلىغان ئىدى. ئوتنى ئۆچۈرۈۋېلىشقا ئامال يوق ئىدى. توپا، سۇ چېچىلدى؛ كار قىلمىدى، ئوت تېخىمۇ ئۇلغىيىپ كەتتى. ئۆيلەرنىڭ تورۇسلىرى، كۆيۈۋاتقان خا، جەگلەر گۈمۈرۈلۈپ چۈشتى. ئوت ئاسمانغا قاراپ تىللىرىنى سوزدى، دەھشەتلىك يالقۇن... جانا بۇۋى ئالىم دەلدۈشنى ئالدىغا سېلىپ كەلدى ۋە پىر - پىرقىراپ: «ھۇم! ھۇم! قىزبان بالام ئوت كەتتى! ئوت ... قۇربان ...» دەپ جار سېلىشقا باشلىدى. كىشىلەر: «بۇ خوتۇن راست ئەۋلىياكەن» دېيىشىپ ياقىلىرىنى تۇتۇشتى، ئوت بولسا كۆيمەكتە، ئۇلغايماقتا ئىدى.

1991-يىل 26-ئاۋغۇست، ئاقتۇ

كىتاب ئىنسانىيەت تەرەققىياتىنىڭ شوتىسى.

— گوركىي

كۆتۈلدىكىدەك كىتاب ئەقىل-ئىدراك-نىڭ ئاچقۇچى

— لېۋ تولستوي

— لېنىن

كىتاب ئەقىل-ئىدراك ۋە قەلبنىڭ قانىتى

— گوركىي

— گاللى

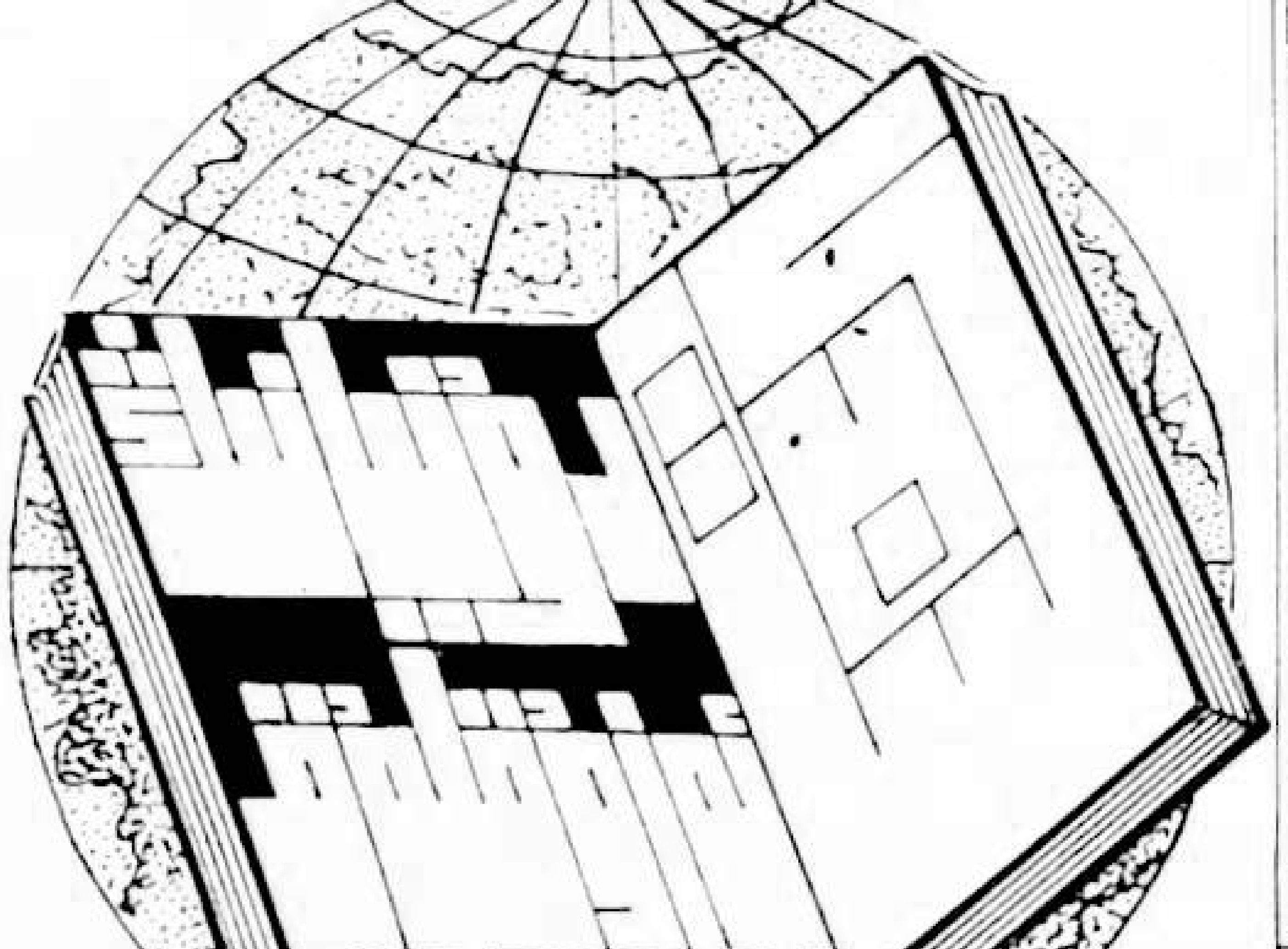

كىتاب دۇنيانىڭ ئوزۇقلۇقى

— شېكسپىر

— گوركىي

www.uyghurkitap.com

ئابدۇشۈكۈر كېرىم
سىزغان مەنزىرە
رەسىملەردىن تاللانما

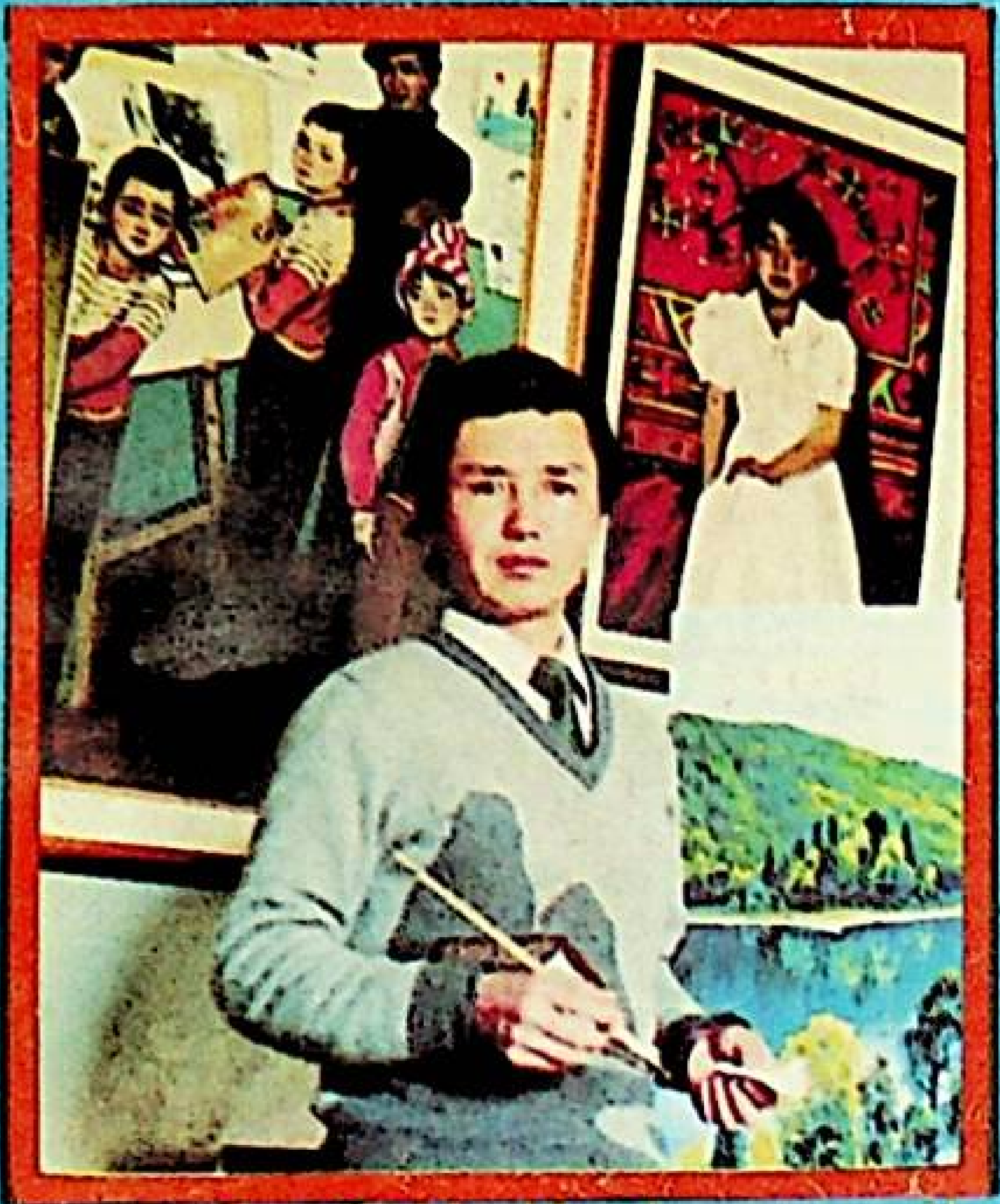

ياش رەسسام ئابدۇشۈكۈر كېرىم

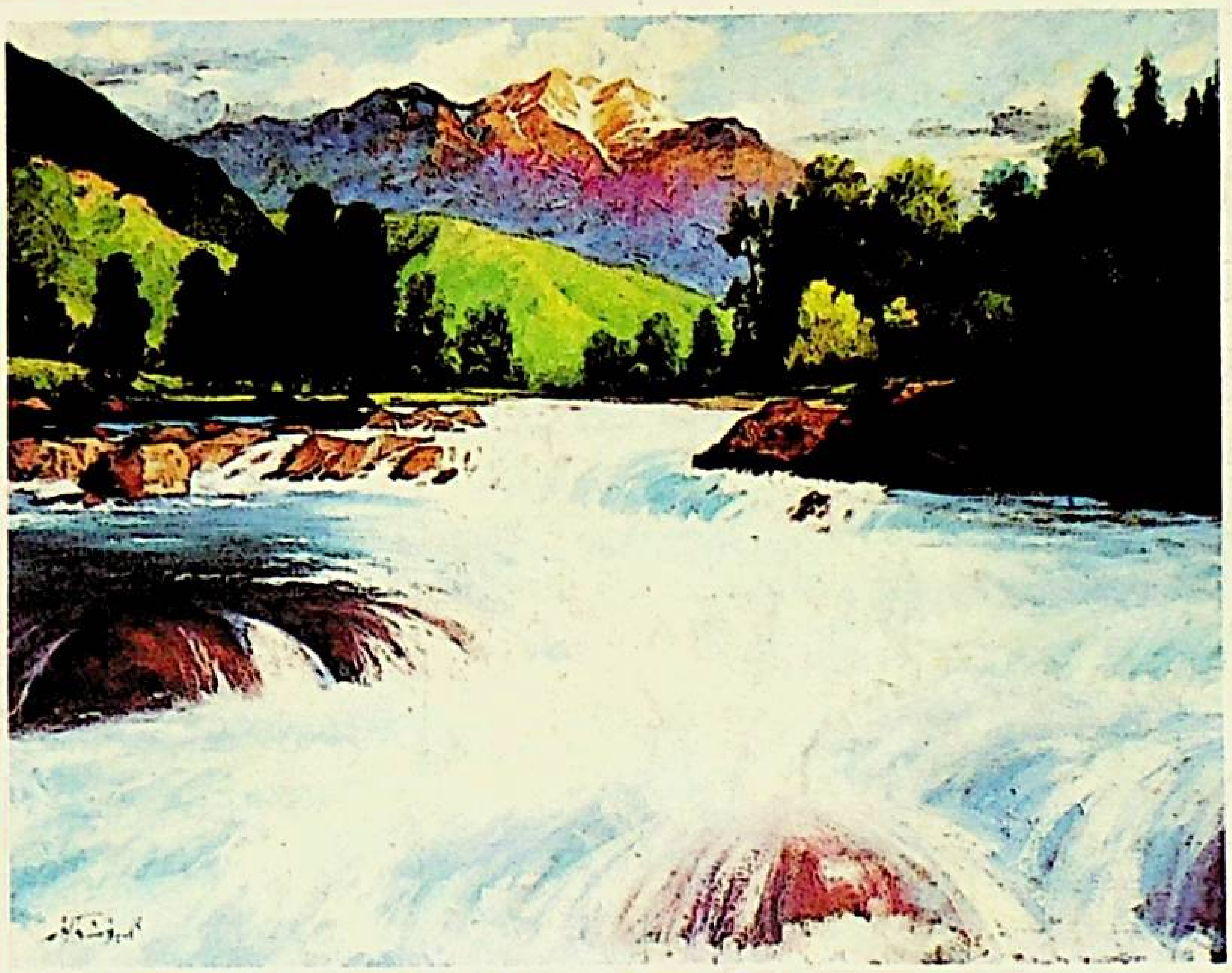

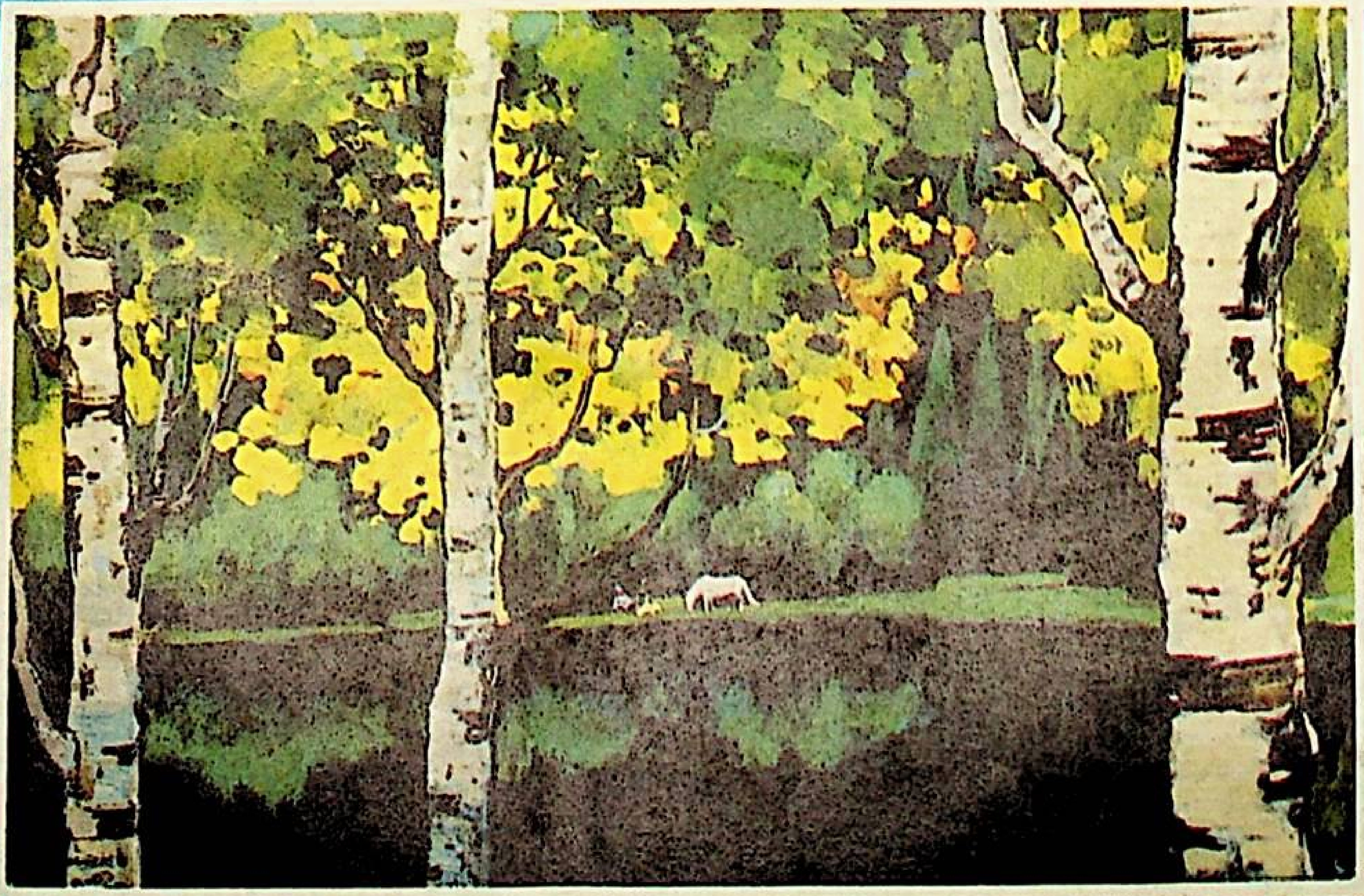

1. ئالتاي مەنزىرىسى
2. كۈنەس مەنزىرىسى
3. بوغدا مەنزىرىسى